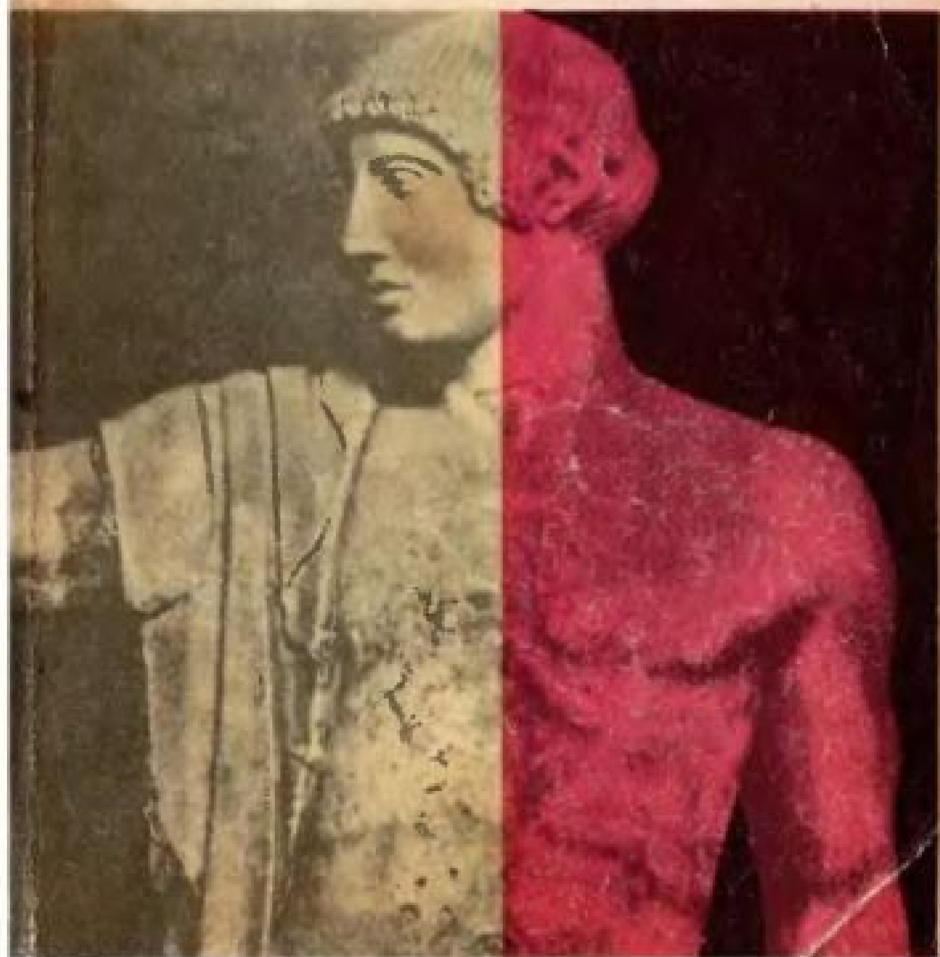
COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

Anghelos S. Vlahos

Stăpînul meu Alcibiade

COLECŢIA ROMANULUI ISTORIC

ANGHELOS S. VLAHOS

STĂPÂNUL MEU ALCIBIADE

Versiunea digitală 1.0 – aprilie 2023

Realizată după volumul apărut la Editura Univers, Bucureşti, 1970

Traducere: Iulia Soare & Antiţa Augustopol-Jucan
Coperta: Harry Gutmann

ANGHELOS VLAHOS

Predilecţia pentru nesecatul izvor de inspiraţie care este istoria patriei îl situează pe Anghelos Vlahos în nobila falangă a celor mai valoroşi scriitori eleni, dintre care vom aminti doar pe câţiva mai cunoscuţi la noi: pe titanul Nikos Kazanţakis cu tulburătorul său *Căpitan Mihalis*, pe Costis Palamas cu *Moartea palicarului*, pe Stratis Mirivilis cu *Viaţa în mormânt*, pe Ilias Venezis cu *Numărul*, pe Terzakis cu *Prinţesa Isabeau* şi, în fine, pe statornicul prieten şi admirator al poporului român, Spiros Melas, a cărui operă este închinată aproape în întregimea ei, poporului elen şi eroilor lui.

Anghelos Vlahos s-a născut în anul 1915, în străvechea citadelă a elenismului, Alexandria. După ce studiază ştiinţele juridice, se consacră carierei diplomatice, astăzi fiind ambasador al Greciei în Uniunea Sovietică.

Preocupările legate de cariera diplomatică nu-l împiedică să-şi închine o bună parte din timp creaţiei literare. Eforturile sale asidue în această direcţie aveau să-şi afle împlinirea odată cu apariţia romanului *Stăpânul meu Alcibiade*, care i-a adus totodată şi premiul Urani[1] (1955). Mânuind cu virtuozitate un stil plin de vioiciune şi culoare, într-o arhitectonică impecabilă, Anghelos Vlahos reînvie, într-o modalitate dintre cele mai modeme, o epocă de mult apusă. În centrul acţiunii, plasată – în cea mai mare parte – în epoca războiului fratricid pentru hegemonie dintre Atena şi Sparta, străluceşte meteorica personalitate a tânărului Alcibiade, demnul urmaş al lui Pericle. Cu o deosebită migală şi dragoste faţă de trecutul glorios al patriei, Anghelos Vlahos cerne preţiosul material documentar-istoric şi, urmărind evenimentele reale şi imaginare narate de Silicos, sclavul favorit al eroului, face să retrăiască sub ochii cititorului figura marelui bărbat şi general care a fost Alcibiade. Romanul înfăţişează deopotrivă strălucita şi contradictoria personalitate a acestui bărbat pe cât de bogat în virtuţi, pe atât de orgolios şi inegal în acţiunile lui cât şi epoca lui Pericle, una dintre cele mai importante ale istoriei omenirii, cu oamenii politici, artiştii şi filosofii care au ilustrat-o.

Statornica atracţie exercitată de trecutul istoric al patriei sale nu-l sustrage pe Anghelos Vlahos de la problemele

---

[1] După numele scriitorului Kostas Urani.

contemporaneităţii, pe care le-a ilustrat în romanul *Mormântul bătrânei* şi în ampla nuvelă *Ore de viaţă*, care îi aduce premiul de stat în 1957. Acţiunea romanului *Mormântul bătrânei* se plasează în timpul celui de-al doilea război mondial şi a luptelor purtate împotriva agresorilor italieni în regiunea Epirului şi munţilor Pind. Roman de război, roman al suferinţei umane, *Mormântul bătrânei* apare ca primă ediţie în 1945, când amintirile unei experienţe crâncene erau încă proaspete atât în mintea scriitorului cât şi a cititorilor săi.

Ampla nuvelă *Ore de viaţă* relevă calităţile lui Vlahos de subtil analist al sufletului uman şi reconstituie drama unui om mărunt pe care fascismul îl împinge la autodistrugere.

Trecutul istoric al patriei sale constituie însă pentru Vlahos sursa de inspiraţie la care se întoarce cu stăruinţă, cum o dovedesc *Istoria Bizanţului* şi *Ultimii Comneni*, evocare a împăraţilor bizantini care au domnit la începutul secolului al XIII-lea, precum şi traducerea în greaca modernă a *Istoriei războiului peloponesiac* a lui Tucidide. Ultima sa carte (1966) este o culegere de nuvele, foarte diferite ca tematică, şi purtând titlul celei dintâi: *Daïmas norocosul*.

În plină maturitate a talentului, recunoscut de mediile artistice şi apreciat de public, Anghelos Vlahos e un scriitor militant de la care cititorii aşteaptă cu firească speranţă noi lucrări care să poarte hotărât şi statornic destinele literaturii greceşti, clădite pe cultul marilor idealuri ale umanităţii, spre noi culmi, demne de tradiţiile democratice şi de iluştrii înaintaşi ai poporului grec.

POLIXENIA KARAMBI

TATĂLUI MEU

Cartea de faţă datorează mult solicitudinii şi afecţiunii sale

A.V.

A

Numele meu e Silicos. Tatăl meu se numea Hifion, iar mama Hiperina. Am fost pe vremuri cetăţean ai oraşului Cnidos, iată de ce numele meu întreg sună aşa: Silicos al lui Hifion, Cnidianul. Poate că e exagerat să mă prezint astfel eu, libertul infirm, care mi-am petrecut cei mai frumoşi ani ai vieţii în casa lui Pericle al lui Xantip, îndeplinind cele mai ciudate însărcinări şi alergând tot timpul de colo până colo ca să satisfac capriciile stăpânului meu Alcibiade. Dar, la urma urmelor, nu slugăream pe un oarecare şi situaţia mea nu era rea. Lăsând la o parte cele câteva ciomăgeli pe care le-am primit şi cele câteva prilejuri când am fost lăsat să flămânzesc în tinereţe, jur pe Atena Apaturia că am avut o viaţă plăcută pe care ar fi putut s-o invidieze mulţi theţi[2]. Trăiam într-o casă nobilă – e drept că odăiţa mea era cea mai întunecoasă şi cea mai neîncăpătoare din toate, dar cum m-aş fi putut aştepta la mai mult decât atât? Însuşi Pericle, deşi brutal şi nerăbdător uneori, când se-ntâmpla să se întoarcă furios de la Adunarea poporului, se purta cu bunătate şi blândeţe faţă de mine. Ne vorbea folosind expresii şi perifraze alese, pompoase câteodată, poate ca să nu piardă obiceiul oratoriei. Stăpânul meu, Alcibiade, care de mic era atent la tot ce se petrecea în jurul lui, nu lăsa niciodată, hoţomanul, să-i scape prilejul de a şopti ori de câte ori Pericle folosea o frază umflată ca să ceară ceva: „Să nu ştie şi strada ce se întâmplă acasă... nu-i aşa?” Poate că era invidios, fiindcă stăpânul meu era încă de mic destul de deştept ca să-şi dea seama că discursurile lui Pericle în Adunarea poporului erau într-adevăr perfecte. Şi câtă silinţă îşi dădea – Hercheios![3] Câte nu scornea stăpânul meu ca să mă convingă că odată şi odată va fi un orator şi mai mare decât Pericle! Acum, după trecere de atâţia ani, pot să povestesc faptele pe care le-am trăit lângă stăpânul meu şi să-i dezvălui slăbiciunile copilăreşti. În după-amiezile când toată lumea pleca de acasă, mă chema în curte, se urca pe un soclu gol (pe vremuri pe soclul acela se afla un Priap, care însă, după intrarea Aspasiei în casă, fusese înlăturat...) şi de acolo, de sus, începea să rostească un discurs. Mie îmi poruncea să mă aşez cu picioarele încrucişate în mijlocul

---

[2] Sărăcimea. (Notele aparţin traducătoarei.)

[3] Denumire a lui Zeus, ca protector al păcii casnice.

curţii, reprezentând – chipurile – pe ascultători, spre marea invidie a lui Zopiros, care, în calitatea lui de profesor oficial al lui Alcibiade, avea pretenţia să joace el acest rol, ca să facă la sfârşit observaţii nesărate cu accentul lui greoi de trac.

Dar am luat-o razna. Toate acestea şi multe altele am să le povestesc mai târziu. M-am născut la Cnidos în al doilea an al celei de a 77-a Olimpiade sau, pentru cei care socotesc ca perşii, în anul 3500 de la facerea lumii. Această dată din urmă o amintesc în ciuda indignării lui Alcibiade. Sărmanul de el (odihnească în pace pe Insula Fericiţilor sufletul lui de om ucis pe nedrept) mă certa şi-mi spunea că în felul acesta dădeam dovadă de o vanitate şi de o îngâmfare nepotrivite cu situaţia mea, că dau a înţelege că, după facerea lumii, apariţia mea pe pământ ar fi evenimentul cel mai de seamă, „deşi, Silicos, înţelegi prea bine, cel mai mare, cel mai formidabil eveniment este apariţia mea pe pământ”.

Pe tatăl meu îl chema Hipion, şi nu Hifion. Într-o zi, însă, s-a dus la un grămătic din Agora oraşului ca să-i ticluiască o scrisoare către fratele lui. Grămăticul şi-a ascuţit condeiul şi s-a pregătit să scrie prima frază: „Hipion al lui Acistis, salut...”, dar a şovăit, i-a spus că numele lui era fără îndoială compus din *Hipo* şi *Ion* şi s-a străduit să-l încredinţeze că, dacă *p* s-ar fi transformat în *f*, numele acesta ar fi făcut o impresie mult mai bună. Tata era dintr-o clasă socială mijlocie, dar mama se trăgea dintr-o familie de seamă din Cnidos, iată de ce tata a ascultat pe loc de sfatul grămăticului şi şi-a schimbat numele. De altfel, cu anarhia lingvistică de astăzi, fiecare scrie şi pronunţă cum îi place, potrivit cu originea şi cu preferinţele sale. Dacă te încurci în *eta* şi *alfa* la Sparta, în *sigma* şi *tau*[4] aici, la Atena, eşti pierdut! Patria mea, Cnidos, se înalţă la capătul peninsulei cu acelaşi nume, care separă Marea Simei de Golful Ceramicos. E o colonie dorică, dintre primele întemeiate pe coasta răsăriteană a Egeii, şi a avut toate condiţiile pentru a deveni un centru mare şi important. Originea cnidienilor, strălucita tradiţie militară dorică, poziţia oraşului, care putea fi foarte uşor apărat de pe uscat, portul mare şi ferit, închis de două puternice turnuri, şi întreaga sa poziţie cam în centrul coloniilor dorice din Caria ar fi trebuit să-i asigure o mare

---

[4] Astfel de ezitări fonetice trădau un vorbitor nefamiliarizat cu dialectul respectiv.

dezvoltare şi o putere încă şi mai mare. Dar Cnidos a rămas o putere de a doua mână şi a rămas de căruţă, fiindcă pe vremuri, în timpul crizei celei mari, când Cirus s-a hotărât să cucerească Ionia şi a trimis acolo pe Harpagos, cel mai bun general al său, ca să supună cetăţile greceşti, strămoşii mei n-au fost în stare să-şi salveze oraşul. Când Harpagos a ajuns prin părţile noastre şi cetăţile Cariei au început să se predea una după alta, când Miletul şi Efesul, ba chiar şi Halicarnasul au dat pământ şi apă mezilor, abia atunci au început să se neliniştească ai noştri. Seara, în agora, ori de câte ori sosea ştirea că a mai căzut un oraş, arhonţii se speriau, se adunau ca să ia hotărâri, dar nu cădeau la învoială. Când au simţit că primejdia e foarte aproape, un militar, Titarios, s-a ridicat şi a spus:

— Cnidieni! Nu ne foloseşte la nimic să stăm cu mâinile încrucişate şi să ne mulţumim doar cu vorbe. Să luăm imediat o hotărâre. Cetatea noastră e clădită pe ţărmul mării, portul ei e mare şi solid. Dinspre uscat zidurile sunt înalte, dar nu destul de rezistente la un asediu de mai multe luni. Ca să-l putem înfrunta pe Harpagos trebuie să creăm o piedică de netrecut. În punctul unde peninsula noastră se strâmtează şi alcătuieşte un gât de cinci stadii lăţime, vom săpa un canal adânc şi larg, pe care îl va umple marea. Vom săpa deci un fluviu lat care să taie peninsula de uscat şi s-o transforme într-o insulă!

— Planul tău e îndrăzneţ, dar nu face două parale, strategule Titarios, a spus, ridicându-se în picioare, un rival al său, plătit, pesemne, de Harpagos. Dar ia spune, a continuat el, cât de lat ar trebui să fie şanţul tău ca să ne salveze?

— Şanţul meu, care va deveni canalul nostru, a răspuns supărat strategul, trebuie să aibă cel puţin jumătate de stadiu lăţime pentru ca săgeţile arcaşilor lui Harpagos să nu poată ajunge pe celălalt mal.

— Şi cine are să-l sape?

— Să-l săpăm cu toţii, a strigat Titarios.

Şi, văzând că mulţi şovăiau încă, a luat din nou cuvântul şi le-a explicat că Harpagos nu avea mare chef de război şi de lupte. Ca persan ce era, prefera să răscumpere oraşele cu aur şi nu se bătea decât dacă n-avea încotro. Aveau deci destul timp înainte. Să înceapă tratative, să trimită delegaţi la perşi şi în acest timp „şanţul” se va lăţi. Într-o bună dimineaţă aveau să-i spună lui

Harpagos: „Pofteşte!” Dar ce să facă el fără flotă? Nu-i va rămâne decât să plece. Era singura salvare pentru Cnidos.

Planul fu primit de popor cu mare entuziasm. Mii de bărbaţi se puseră numaidecât în mişcare, femeile şi copiii le urmară exemplul şi munca începu. Se alcătuiră echipe de muncitori, se făcu repartizarea sarcinilor şi inginerii fixară rânduiala muncii. Dar după ce se apucară să sape, se iviră primele greutăţi: stânca era tare, uneltele atârnau greu în mâinile oamenilor – ba se mai întâmplară şi câteva nenorociri din cauza unor stânci care se prăbuşiră şi avântul scăzu. Era foarte cald, praful intra în ochii oamenilor care spărgeau piatra, fiindcă nu ştiau să se păzească. Munca mergea greu şi încetă treptat, parcă ar fi oprit-o un zeu. Atunci cetatea hotărî să trimită soli la Apolo din Delfi.

Trimişii urmau să treacă şi pe la Sparta, metropola lor, ca să ceară ajutor şi sfat. Porniră deci cu o corabie rapidă şi după ce se opriră câteva ore la Delos, unde sacrificară doisprezece miei ca să-l dispună favorabil pe zeu, ajunseră la Sparta. Nepăsători, ba chiar dispreţuitori fiindcă ţineau la liniştea lor, eforii îi sfătuiră stăruitor să alerge la Delfi şi să asculte oracolul. Aşa făcură solii, şi Pitia le dădu numaidecât oracolul pe care-l cereau, foarte scurt, dar în versuri, deoarece, pe lângă celelalte, în răspuns zeul se străduia să amintească credincioşilor că are însuşiri poetice. Oracolul spunea:

Nu mai săpaţi şi nu vă osteniţi,
Zadarnică e toată truda voastră,
Căci de-ar fi vrut măritul nostru zeu,
Nu vă dura o insulă el oare?

Trimişii s-au întors cu corabia lor iute la Cnidos şi au comunicat răspunsul. Şi treaba, care între timp pornise din nou şi ajunsese departe, s-a oprit dintr-odată. Când Harpagos s-a apropiat cu armata, o delegaţie având în frunte pe cei mai bătrâni cetăţeni a pornit spre el să-i predea cetatea. S-au întâlnit chiar în locul unde începuseră lucrările pentru executarea canalului, şi Harpagos, contemplând planul acela îndrăzneţ, întrebă cu mirare de ce se lăsaseră de el, fiindcă, dacă l-ar fi dus la bun sfârşit, ar fi fost o mare piedică pentru el. Ai noştri i-au dat răspunsul primit şi atunci el a spus: „Ce uşor vă prostiţi voi, elenii!”

Din ziua aceea şi până la bătălia navală de la Eurimedon, Cnidos a avut garnizoană persană şi un consilier politic al Marelui rege. Garnizoana străină şi consilierul lăsau, desigur, o oarecare libertate cnidienilor, dar o mie şi unul de amănunte erau puse la cale numai de străini, şi cetăţenii bogaţi sau nobili trebuiau să bage bine de seamă ca să nu-l supere pe consilierul politic, care-şi băga nasul peste tot şi trimitea referate satrapului. Bunicul meu, Silicos al lui Pafios, era s-o păţească de câteva ori. Cetăţean cu influenţă, trecând drept unul dintre oamenii de seamă ai Cnidosului, a fost de câteva ori în pericol de a fi exilat. Era habotnic şi fanatic şi nu accepta niciun compromis cu străinii; fusese totuşi nevoit să accepte în templul Afroditei Pandemos[5] prezenţa unui mare preot care era agent al consilierului.

La Cnidos, Afrodita era – este încă şi azi – mai venerată decât ceilalţi zei, dar cu decenţă şi cuviinţă, fără neruşinare ca la Delos, unde i-au construit un şir de faluşi de marmură care ameninţă cerul. La Delos am văzut cu ochii mei nişte femei îmbrăţişând aceste reprezentări, încununându-le şi făcând şi alte necuviinţe! Asemenea simboluri nu trebuie lăsate în văzul tuturor şi la îndemâna femeilor. Nu! La Cnidos adoraţia Afroditei era severă şi aducea foloase. Buna zeiţă le ajuta cât putea pe fetele sărace ca să-şi strângă o brumă de zestre. Graţia sa stabilise printr-un oracol, după care fetele dispuse s-o slujească, adică hierodulele[6], urmau să trăiască în preajma ei, pe lângă templu, în odăiţe separate, anume construite. Credincioşii, care în zilele de sacrificii veneau în mare număr, se odihneau înainte de-a se întoarce pe la casele lor, lângă vreuna din fete, plătind ceva pentru templu. La sfârşitul lunii, fiecare fată dădea marelui preot jumătate din ceea ce încasase, păstrând cealaltă jumătate pentru ea. Aşa trăia multă lume, şi zeiţa îşi îmbogăţea şi-şi împodobea templul, a cărui influenţă şi putere creşteau. După ce erau doi-trei ani hierodule, fetele sărace îşi găseau cu uşurinţă miri. În clasa mijlocie ele erau foarte căutate, fiindcă aduceau zestre soţilor lor, ceea ce era destul de rar, şi fiindcă aveau experienţa dobândită în timpul cât slujiseră la templul Afroditei.

---

[5] Denumire a zeiţei Afrodita, în calitatea ei de protectoare a Cnidosului. Templul menţionat era principalul sanctuar al zeiţei.

[6] Prostituate de pe lângă templul Afroditei.

Într-o dimineaţă, bunicul meu Silicos, cetăţean cu dare de mână în Cnidos, ieşi la plimbare cu fiica lui, adică mama mea. Soarta îl făcu să pătrundă în marea incintă a templului Afroditei. Când marele preot, omul perşilor, care ieşise în piaţa din faţa templului să se încălzească la soare, îl văzu pe bunicul însoţit de frumoasa lui fiică, se ridică măreţ în picioare şi le făcu semn să vină spre el. Fără să bănuiască nimic, bunicul se supuse numaidecât, dar când se apropie împreună cu mama, marele preot spuse arătând spre ea:

— Zeiţa va fi foarte bucuroasă să aibă o hierodulă atât de tânără şi de frumoasă.

Bunicul se tulbură. Oricât de cucernic era, n-avea de gând să-şi lase fata într-una din cămăruţele templului. Încercă să se îndepărteze, dar marele preot bătu din palme şi o mulţime de paznici perşi năvăliră de peste tot. Nemaiavând încotro, bunicul se apropie atunci cu respect de marele preot şi-l întrebă în cuvinte îngrijit alese cum ar trebui să procedeze ca să nu-şi lase fiica în templu, dar fără ca zeiţa să i-o ia în nume de rău şi să se supere. Marele preot se retrase în templu pentru a se sfătui cu zeiţa şi, după o consfătuire tainică ce ţinu vreme destul de îndelungată, ieşi iar şi declară că Afrodita cere în schimb o ofrandă în aur şi, în chip de jertfă, doi mieluşei albi: unul pentru bunicul, celălalt pentru fiica lui, fiindcă erau amândoi răspunzători. Bunicul se bucură şi dădu să plece luându-şi fata cu el, dar marele preot îi opri, spunând că acea condiţie trebuie îndeplinită imediat, chiar în ziua aceea, şi că mama trebuie să rămână acolo drept zălog. Bunicul meu se împotrivi, spuse că sentimentele lui cucernice erau cunoscute şi că nici nu-i trecea prin minte să nu se supună poruncii zeiţei, dar protestele nu slujiră la nimic. Mama rămase în templu şi tatăl ei porni pe drumuri ca să găsească doi mieluşei albi şi o ofrandă de aur. Aceasta din urmă nu-l punea în încurcătură. N-avea decât să treacă pe la un bijutier oarecare şi să cumpere ceva de aur. Cunoscut cum era, toată lumea i-ar fi dat pe credit, dar cum să găsească cei doi mieluşei albi? Du-te şi caută într-o zi de lucru, când nu e târg, doi mieluşei albi!

Mama rămăsese singură în templu. În jurul ei se adunaseră slujitorii, ajutoarele templului şi alţi oameni, care-i spuneau glume grosolane şi o insultau. Erau încredinţaţi că în curând avea să ocupe şi ea o cămăruţă a templului şi-şi băteau joc...

Soldaţii perşi râdeau şi-şi frecau mâinile, crezând că vor fi printre primii care s-o viziteze. În sfârşit, puţin după prânz, se ivi bunicul gâfâind, asudat, ţinând o pungă în mână şi târând după el un mieluţ alb. Puse jos săculeţul şi scoase din el o minunată farfurie pictată cu aur şi un ulcior de aur curat cu toartă de fildeş.

Marele preot era încântat de cele două daruri, dar nu-şi arătă mulţumirea şi atrase atenţia că erau destinate templului. Cum rămânea însă cu zeiţa? Trebuia oare să se aleagă doar cu un mieluţ pentru două păcate: păcatul bunicului care nu voia să-şi lase fata şi păcatul ei, care nu voia să rămână? Apropiindu-se de miel, marele preot începu să-l cerceteze ca să se convingă că e alb, fără nicio pată.

— Asta-i bună! strigă bunicul furios. Îţi aduc două ofrande în loc de una, cum mi-ai cerut, şi un mieluţ alb şi tot nu înţelegi să mă laşi în pace?

— Voi comunica nelegiuirea ta sacerdoţilor şi consilierului politic! Aşa-ţi trebuie! spuse sever marele preot.

Iată ce şantaje mârşave foloseau perşii şi cei care-i slujeau... Nu-i nimic! De atunci ne-am răzbunat noi pe ei...

Bunicul se gândi că, dacă treburile luau o asemenea întorsătură, urmările puteau fi neplăcute. Duşmanii lui ar fi uneltit, fireşte, împotriva sa şi consilierul politic, care nu-i era deloc binevoitor, l-ar fi condamnat, sub acest pretext, la cine ştie ce amendă uriaşă, care l-ar fi adus în sapă de lemn, l-ar fi exilat, sau cine ştie ce altă grozăvie s-ar fi întâmplat. În afară de asta, pedeapsa nu i-ar fi salvat fata. Bunicul îşi plecă deci capul, se supuse şi-şi înăbuşi revolta. Marele preot, însă, cercetă mieluţul, descoperi o pată gălbuie pe burtă şi, făcând pe furiosul, ridică mâinile în sus, chemând-o pe Afrodita drept martoră că voiau să-l înşele.

În jurul lor se adunase multă lume, care se împărţise în două tabere: unii, patrioţii, susţineau că un singur mieluţ era destul, că mieluţul acela era foarte alb, însă cei care voiau să se pună bine cu satrapul persan erau de partea marelui preot. N-ar fi fost imposibil ca, dintr-o clipă într-alta, marele preot să dea ordin gărzii persane s-o înhaţe pe mama. Atunci, cineva din mulţime îi şopti bunicului să-şi logodească fata imediat, pentru ca toată povestea aceea mârşavă să se termine, dat fiind că o veche

poruncă a zeiţei hotăra că nu poate să fie slujită de o fată având alt legământ. Uluit şi văzându-şi fata plângând, bunicul, care nu mai ştia ce să facă şi care în zăpăceala lui uitase de acest amănunt, se agăţă de sfatul acela. Se apropie de un cetăţean oarecare din mulţime şi-i şopti:

— Ţi-o dau pe fiica mea! Te logodesc cu ea!

Necunoscutul se îndreptă spre mama şi, mai înainte ca marele preot să-i fi putut împiedica, cei doi îşi întinseră mâinile cruciş, după care bunicul îşi scoase brâul lat, îl legă în jurul mâinilor lor unite şi rosti cuvintele sacramentale.

Marele preot turba! Dar ce putea să facă? Porunci mulţimii să se împrăştie şi se întoarse în templu, aşteptând o altă ocazie ca să-i facă rău bunicului. Faptul că fiica unui om bogat şi cu vază ca Silicos avea să ia pe un oarecare nu-l mulţumea destul.

Bunicul îşi luă fata şi plecă împreună cu ginerele. Când ajunseră la o depărtare destul de mare, Silicos se întoarse către necunoscut şi-i spuse:

— Îţi mulţumesc, fiule! Am să-ţi trimit un dar frumos! Cum te numeşti?

— Hipion, răspunse tatăl meu cu sfială.

— Şi ce meserie ai?

— Lucrez la un atelier de sandale.

— Bine! Am să te ocrotesc! spuse bunicul şi-i făcu semn să plece.

Hipion însă nu înţelegea şi bunicul fu silit să-i explice că nu fusese vorba de-o logodnă adevărată, ci de-o înscenare ca să scape din capcana marelui preot. Doar nu credea serios că el, Silicos, avea să-şi dea fiica după un meseriaş! Tânărul plecă ochii, oftă cu amărăciune şi plecă, aruncând o ultimă privire spre mama, care în tinereţea ei era foarte frumoasă. Dar una voia Silicos al lui Pafios şi alta hotărâse Cloto, fiindcă se vede că undeva, în peristilul templului Afroditei, era ascuns micul zeu care o săgetase pe mama: poate că era o răzbunare a zeiţei. Şi aşa, cu toată împotrivirea iniţială a bunicului, mama s-a căsătorit cu tata, şi eu m-am născut doisprezece ani mai târziu, după ce Silicos al lui Pafios avusese grijă să închidă ochii ca să nu mă vadă.

În preajma naşterii mele, tata, care, după cum am spus, era dintr-o clasă socială inferioară, a uitat, sau mai bine zis nu ştia, şi mai târziu a declarat că uitase să aducă jertfă zeiţei Ilitia, care

ocroteşte facerile. Maică-mea m-a născut în chinuri grele şi m-a adus pe lume cu un picior mai scurt decât celălalt. „Ca Hefaistos”, a spus bunică-mea drept mângâiere. Capul meu era – şi aşa a rămas – lunguieţ ca un pepene. Nelegiuitul acela de Socrate m-a jignit odată la gimnaziu. I-a spus lui Alcibiade că pedagogii lui erau nişte neisprăviţi. „Zopiros e un bătrân ramolit. Cât despre ăsta de-aici, cu capul lui ca pepenele, cum îl cheamă?... mă întreb dacă o fi având habar de ceva!” Dar toate astea am să le povestesc mai târziu.

La un an după naşterea mea a avut loc bătălia navală de pe fluviul Eurimedon, în Pamfilia, bătălie care a eliberat toate cetăţile greceşti din Ionia şi Caria. Cea mai mare şi mai strălucită victorie a elenilor a fost victoria atenienilor şi a lui Cimon! A marelui Cimon, a cărui imagine tulbura somnul stăpânului meu. Ori de câte ori se gândea la Cimon, la marile danii ce făcuse demosului, la gimnaziul ce clădise pe cheltuiala lui şi mai ales la strălucita victorie de pe fluviul Eurimedon, unde capturase două sute de corăbii ale perşilor, Alcibiade se întuneca la faţă şi uneori încerca să micşoreze pe un ton ironic valoarea marelui strateg. Abia după propria lui victorie de la Cizicos, care a avut loc câţiva ani înaintea datei la care scriu, amintirea lui Cimon a încetat să-i fie insuportabilă.

Cauze mici pot avea urmări numeroase şi deosebite pentru viaţa unui om, orice ar spune diverşii sofişti şi în primul rând Socrate însuşi.

Motivul pentru care sunt azi libert la Atena a fost o plimbare prin împrejurimile cetăţii Cnidos. Nu e o mustrare pe care-o adresez soartei mele. Dacă ar fi să-mi iau viaţa de la început, tot aşa aş vrea să se desfăşoare.

Eram încă un copil când tata a hotărât, într-o zi, să mergem la o moşie ce aveam pe malul mării şi i-a poruncit mamei să pregătească de-ale mâncării şi vin. Am pornit de dimineaţă, tata şi mama pe jos, iar eu pe un măgăruş care căra alimentele. Credinciosul nostru sclav, Harfitis, ducea animalul de căpăstru şi eram toţi plini de bucurie şi de voie bună. Vara se apropia de sfârşit, strugurii erau copţi şi aşteptau culesul. Când am ajuns la proprietatea noastră, ne-am aşezat să ne odihnim. Tata l-a luat pe paznicul viei şi a plecat cu el să dea o raită pe moşie. I-am văzut dispărând după o colină. Mama m-a luat de mână şi, cu

ajutorul bunului Harfitis, am ajuns şontâc-şontâc pe plajă. Mi-am scos sandalele şi am început să mă joc cu nisipul, înălţând un zid mare, când, deodată, am fost înconjuraţi de vreo zece oameni înarmaţi, cu gâturi scurte, oacheşi la faţă, cu bărbi negre, creţe şi cu chipuri sălbatice. Mama a scos un strigăt înspăimântător, dar doi bărbaţi înarmaţi s-au aruncat asupra ei, i-au astupat gura şi au luat-o. Eu plângeam de spaimă şi Harfitis tremura ca o frunză şi mă strângea la piept ca să mă apere. Sclavul nostru era de prin părţile Feniciei şi vorbi cu oamenii aceia în limba lor. Îi porunciră să mă ia şi să vină numaidecât după ei. Am pornit în grabă. Când însă soldaţii înarmaţi au văzut că şchiopătez, s-au sfătuit la repezeală între ei şi unul s-a apropiat îndată de mine, dar Harfitis, care înţelesese totul, a căzut în genunchi şi l-a implorat pe cel care părea conducătorul lor să nu mă ucidă. A promis că mă va purta în spate oricât de departe ar trebui să mergem. Aşa s-a şi întâmplat. Am făcut un drum lung, până am ajuns la un golf tainic, unde era pitită o corabie. Nu fusese trasă pe uscat, ci aştepta ancorată. Ne-au urcat repede pe punte şi comandantul navei a poruncit să ne închidă imediat în cală. Văzând-o pe mama, zâmbi şiret şi strigă ceva în limba lui.

Când trapa s-a închis deasupra noastră şi am rămas în întuneric, mama a izbucnit în plâns şi a început să mă strângă în braţe. Suspinele ei m-au tulburat şi pe mine, astfel că m-am pornit şi eu pe plâns, în timp ce Harfitis se văita şi ofta. După prima clipă de deznădejde, mama a început să bocească de parcă mergea la moarte. Se gândea la viaţa ei calmă şi fericită din Cnidos şi plângea mai departe, strângându-mă mereu în braţe.

În curând am simţit că pe corabie oamenii începuseră să tragă la rame şi, treptat, zgomotul ritmic făcut de toboşarul care dădea cadenţa vâslaşilor, precum şi legănarea mării, m-au adormit.

Am călătorit trei zile şi trei nopţi închişi jos, în cală. Numai în amurg ridicau trapa şi ne lăsau să ieşim pentru scurt timp pe punte. Harfitis intră în vorbă cu doi-trei oameni din echipaj, dar nu putu să afle mare lucru. Corabia era lungă şi strâmtă şi nu avea pinten, ca să fie mai uşoară. Sclavul nostru s-a străduit să afle încotro mergem, dar, cu toată viclenia lui, n-a izbutit.

— Ţie ce-ţi pasă, Harfitis, îi spunea mama. Tu ai să te întorci în ţara ta şi ai să trăieşti liber de acum înainte... Să nu ne porţi pică.

— Stăpână! a protestat Harfitis, sunt proprietatea ta, dar nu trebuie să mă jigneşti. Şi-n inima unui sclav poţi să găseşti recunoştinţă. Totdeauna ai fost bună cu mine şi în casa ta n-am simţit niciodată amărăciunea robiei. N-am să plec de lângă tine, şi micul Silicos n-are de ce să se teamă cât timp trăiesc eu. Ştiu că ne vor vinde pe o piaţă de sclavi şi tremur când mă gândesc la clipa când voi pleca de lângă tine.

În spate, la pupă, se afla încăperea comandantului, care în fiecare zi, la amiază, când soarele atârna în mijlocul cerului, se ivea pe punte, îşi ridica mâinile, cu palmele întinse şi degetele lipite, cădea în genunchi şi se ruga lovindu-şi fruntea de punte, de parc-ar fi vrut să-şi spargă capul. Cât timp ţinea rugăciunea lui, înceta orice mişcare pe corabie. Harfitis îi explică mamei că, rugându-se astfel, se adresa soarelui cerându-i să ne dea o călătorie bună. Mama se miră.

— Zeu al mării e Poseidon şi nu Apolo, Harfitis! Se ştie că ei doi nu se au prea bine de pe vremea când, urmărit de unul din ei, Odiseu a ajuns pe insula unde păşteau boii celuilalt şi tovarăşii lui i-au ucis.

— Astea-s poveşti vechi, stăpână, poate că nici zeii nu-şi mai amintesc de ele...

Dar ca să aibă conştiinţa şi stomacul liniştite, mama, care se temea de zei ca şi bunicul şi căreia i se făcea repede rău pe mare, arunca pe ascuns în apă câteva smochine din cele ce ni se dădeau şi se ruga în şoaptă lui Poseidon.

În ultima zi a călătoriei, în timp ce înaintam aşa între cer şi mare, au apărut dintr-odată, ca sădiţi în apă, nişte arbori înalţi şi, pe măsură ce ne apropiam, desluşeam case şi clădiri mari, apoi un ţărm scund, care se întindea la nesfârşit. Pe măsură ce ne apropiam, marea îşi schimba culoarea. Din albastră se făcu verde, apoi gălbuie, o culoare murdară ca mâlul amestecat. Peste puţin am intrat într-un port. Nici mama, nici Harfitis nu puteau să ştie că era Pelusion şi că ceea ce spre răsărit părea un golf mare şi adânc era Nilul.

Corăbierul care ne prinsese era bun prieten cu Amirteus, stăpân peste Sais. I-o dărui pe mama şi, cu consimţământul lui, am rămas şi eu lângă ea, dat fiind că, din cauza piciorului, valoarea mea comercială era egală cu zero. Harfitis însă fu vândut altcuiva, n-am aflat cui, şi nu l-am mai văzut niciodată.

Lunile şi anii treceau în palatul lui Amirteus. Au fost şapte ani de viaţă monotonă pentru mama. Amirteus, care-i arăta multă bunătate şi nobleţe, nu spunea niciodată, vorbind despre ea, „sclava”, ci „străina”. Îi dăruise o căsuţă în grădina imensă a palatului său şi-i dăduse slujitori ca s-o servească şi să-i poarte de grijă. Dintre toate soţiile sale, Amirteus o asculta şi o respecta numai pe mama. Cât despre mine, poruncise să nu fiu pus la nicio muncă şi, când m-am făcut destul de mare, a dat dispoziţii unui grămătic al său să facă regulat lecţii cu mine. Mai târziu, mama l-a rugat să aducă un dascăl grec din apropiata Naucratis ca să-mi completeze studiile. Numai o dată m-a certat Amirteus, şi anume când m-a văzut intrând în vorbă cu un pelerin care stătea toată ziua lângă poarta palatului. După cum am aflat pe urmă, acest pelerin era agent al consilierului politic Harpiabazos, care locuia în palat şi era singurul indiciu al ocupaţiei străine din această regiune a Egiptului.

Cu câţiva ani mai înainte, când Egiptul fusese cucerit de perşi, Amirteus, om şiret şi energic, reuşise să-l îmbuneze pe satrapul Ahemenes, fratele lui Xerxe şi guvernator general al Egiptului, care ordonase ca garnizoanele persane de ocupaţie să fie retrase din regiunea Sais. Dar fiindcă nu avea încredere deplină în Amirteus, pusese condiţia ca Harpiabazos, consilierul politic, să locuiască în palat, chipurile ca oaspete. În felul acesta, Ahemenes îşi închipuia că avea să fie totdeauna bine informat asupra mişcărilor şi intenţiilor lui Amirteus.

— Micule Silicos, îmi spunea uneori Amirteus, plimbându-se desculţ prin grădină, în timp ce eu îl urmam la mică distanţă, ducându-i sandalele, micule Silicos, de eleni şi mai ales de atenieni se tem perşii. Cât despre noi, mă întreb dacă avem în toată Delta douăzeci de mii de ostaşi. Poate că nu sunt destui...

Amirteus organiza adesea banchete şi serbări în cinstea lui Harpiabazos, căruia îi plăcea mâncarea bună şi se dădea în vânt după petreceri. Se tăia un bou întreg şi bucătarii pregăteau carnea în nenumărate feluri. Cu grăsime de porc, cu grăsime de

gâscă, la grătar, afumată, fiartă, friptă pe pietre încinse sau înfăşurată în frunze parfumate.

Burtos şi greoi în mişcări, Harpiabazos mânca ceasuri întregi, mestecând ritmic, fără să obosească, tot ce i se punea dinainte şi ţipând ca o pasăre speriată ori de câte ori vreun rob distrat voia să-i ia farfuria pe jumătate plină, crezând că terminase. Când i se servea ceva deosebit, era cuprins de entuziasm şi mânca mârâind. Bea nenumărate cupe de bere şi de vin de Samos, pe care stăpânul nostru îl comanda anume din vestita insulă. Încununaţi cu flori şi încărcaţi cu tot felul de podoabe de aur, toţi invitaţii se veseleau, făceau glume pe seama poftei de mâncare a lui Harpiabazos, care le accepta, dădea replici hazlii şi-i necăjea pe ceilalţi, spunându-le că ciugulesc ca nişte vrăbii. Şi cât se mânca la banchetele lor! Dacă le compar pe-ale noastre cu cele de la Amirteus de care-mi aduc aminte, mi se pare că mă înşeală memoria.

Bucătarul prezenta feluri nenumărate. Vedeai sosind, după mâncărurile pregătite cu carne de vită, gâşte umplute cu tocătură de prepeliţă, gazele întregi umplute cu iepuri de deşert, arici la grătar în sosuri savante, păuni fierţi înăbuşiţi în vin parfumat. Apoi veneau tot felul de dulciuri, gătite în diferite moduri, născocite de bucătarul lor, care era un om cu fantezie. Odată i-a înfăţişat lui Harpiabazos un uriaş cilindru din făină de susan şi miere, de forma unei coloane a templului lui Isis şi când, ascultând de recomandările bucătarului, consilierul a ridicat capitelul din aluat tare acoperit cu miere, din interiorul lui şi-a luat zborul un alcion cu pene aurii şi verzui.

Când nu mai putea să mănânce, Harpiabazos se ridica de pe tronul lui, sprijinindu-se de slujitori, şi se întindea pe un pat ca să asculte muzica şi să privească flautistele aduse anume de la Magdala. Un cârd de sclavi îl înconjurau numaidecât, îi spălau mâinile şi picioarele cu apă parfumată, îl pieptănau, îi curăţau barba de resturile de mâncare şi, dacă era nevoie, îi vopseau cu chinovar unghiile de pe care se ştersese vopseaua în timp ce mâncase. Dar, înainte de a începe petrecerea, Amirteus bătea din palme şi oficia slujba morţilor, la care uneori cântam şi eu. Această ceremonie avea scopul să amintească oaspeţilor vremelnicia vieţii şi amărăciunea morţii. În mijlocul încăperii se aducea un mic sarcofag, care era deschis şi în care se afla o păpuşă închipuind o mumie. Părea o adevărată mumie. Avea

ochii închişi, dinţii zărindu-se printre buzele mâncate, inscripţiile sacre pe piept şi, fireşte, era înfăşurată în fâşii de pânză. Sarcofagul astfel deschis era plimbat jur împrejur şi adus sub nasul invitaţilor, ca să fie văzut bine. Atunci venea un cântăreţ, care, acompaniat în surdină, rostea cu voce tristă:

— Ascultă de îndemnurile inimii cât eşti în viaţă! Pune-ţi pe cap cununi şi mirodenii şi îmbracă-te cu hainele cele mai bune şi mai frumoase! Împodobeşte-te cu cele mai scumpe nestemate şi unge-ţi trupul cu alifiile cele mai rare. Nu lăsa amărăciunea să ţi se strecoare în inimă, dă-i tot ce pofteşte! Va veni şi pentru tine o zi când te vei târî în genunchi şi te vei ruga, dar Zeul e prea sus şi nu aude. Priveşte, vai! la omul din sarcofag şi chefuieşte cât poţi. Când vei muri vei arăta şi tu ca el...

Se pare că la început Harpiabazos nu spunea nimic. Se străduia să surâdă şi nu ştia ce expresie să dea feţei sale. Odată l-a luat la o parte pe Amirteus şi l-a rugat să pună capăt acestor ceremonii. Lucruri de acest fel nu trebuiau să fie înfăţişate în timpul digestiei. Auzi, un sarcofag şi o mumie! A adăugat imediat că respecta obiceiurile egiptenilor şi, ca bun guvernator şi prieten al lui Amirteus, nu voia sub niciun motiv să ajungă o piedică pentru desfăşurarea ceremoniei. Dacă nu era chip altfel, să se facă, dar ar fi putut să lipsească...

— Indicaţiile voastre sunt porunci! a spus stăpânul nostru şi ceremonia s-a desfiinţat.

Cu asemenea metode, Amirteus dobândea prietenia şi încrederea lui Harpiabazos.

Cine se urca pe terasa cea mai înaltă avea o vedere asupra întregului oraş şi a întregii regiuni din jur. Spre apus, dincolo de grădina palatului, se afla marele templu cu frontoane roşii al zeiţei Isis. Mai încolo începeau cartierele meseriaşilor, clădite din cărămizi de lut. Acoperişurile erau din baligă de bivol şi, când sufla vântul de apus, duhoarea ajungea până la palat. Spre răsărit şi spre miazănoapte se întindeau cartierele neguţătorilor şi, mai departe, la marginea oraşului, trăiau pescarii, în colibele lor din frunze de papirus. Oraşul nu avea ziduri. Era ocrotit de un element mai puternic, de apele mlăştinoase. Ori încotro îţi întorceai privirea şi cât vedeai cu ochii, se întindea mlaştina. Monotonia smârcurilor negre era întreruptă de insuliţe aurii de papură înaltă şi galbenă. Mlaştina împrejmuia oraşul din toate părţile şi era paznicul său cel mai credincios şi mai de nădejde.

Dacă cineva ar fi încercat să se apropie de Sais pe uscat, fără să cunoască locurile puţine şi strâmte de trecere, ar fi fost pierdut. Numai venind cu corabia pe Nil puteai ajunge în siguranţă la Sais. Un braţ al fluviului ducea până în port.

Palatul lui Amirteus era centrul unui complot vast şi complicat. Din simpatie faţă de mama şi poate de nevoie, stăpânul nostru îi mărturisi taina. Ori de câte ori sosea o corabie ateniană în port – ceea ce se întâmpla des, deoarece corăbiile veneau să încarce grâu – după ospăţul care, printr-o ciudată coincidenţă, avea loc chiar în acea perioadă, în timp ce Harpiabazos se culca silindu-se să digere într-o primă porţie de somn tot ce Amirteus băgase în el, acesta se ducea cu doi sfetnici ai săi în căsuţa mamei din fundul grădinii. Aici venea, călăuzit de un om de încredere, comandantul navei ateniene, cu care începeau convorbiri tainice, care ţineau până în zori. În anii aceia mama învăţase limba egipteană şi dădea o mână de ajutor tălmăcind în greceşte ceea ce spunea Amirteus. Pe mine mă dăscălise să nu dezvălui nimănui înţelegerile tainice, planul lui Amirteus trebuind să rămână învăluit în cel mai mare secret, fiindcă s-ar fi putut nu numai să dăm greş, ci şi să ni se întâmple o nenorocire.

Amirteus îşi întocmise planul cu multă atenţie şi de multă vreme. Scopul lui era eliberarea Egiptului de sub jugul perşilor. Avea oameni în fiecare oraş al Deltei. O cantitate suficientă de arme pentru imediata organizare a unei armate numeroase era ascunsă în vechile morminte. Principalele ajutoare ale complotului erau preoţii, cărora ocupaţia perşilor le micşorase influenţa. Nu dărâmaseră oare perşii atâtea temple? Respectaseră oare ceva? Jefuiseră până şi templul lui Amon-Ra, afirmând după aceea că fapta lor fusese „o tristă greşeală datorită neînţelegerii instrucţiunilor date şefului detaşamentului”, aşa spunea comunicatul satrapiei! O astfel de situaţie nu se putea îndura! Şi, luându-şi mii de măsuri de prevedere, preoţii hotărâseră să intre şi ei în complotul lui Amirteus, punând însă condiţii. Revolta avea să se facă în numele lui Inaró, care, după ei, era singurul urmaş adevărat al lui Psametic, ultimul faraon al Egiptului. Această condiţie fiind respectată, preoţii socoteau nu numai că tagma sacerdotală avea să-şi reia rangul şi să-şi recapete vechea, imensa influenţă şi strălucita splendoare, ci şi că, în fond, ar fi condus Egiptul, din

moment ce Inaró le va datora redobândirea nesperată a tronului său. Cât despre Amirteus... s-ar fi înţeles cu el, dându-i o demnitate care să-l măgulească. Inaró, care trăia în deşertul libian şi se intitula regele nomazilor, îl înştiinţă pe Amirteus că primeşte propunerile preoţilor şi că poate să se bizuie pe o oaste de cincizeci de mii de oameni bine înarmaţi. Vestea aceasta îl tulbură pe Amirteus. Nu credea că acest pseudorege ar fi putut aduna şi înarma o oaste atât de mare. Din fericire, nu avea decât şaptezeci de care de luptă.

Cealaltă latură a complotului, ţinută în cel mai deplin secret ca să nu fie adusă la cunoştinţa Susei[7], era alianţa cu atotputernica Atena. Iată de ce toate întâlnirile tainice aveau loc în casa noastră din fundul grădinii. Atenienii acceptaseră numaidecât să ajute revolta, dar tratativele mergeau greu, fiindcă Amirteus trebuia să-i comunice totul lui Inaró, care, la rândul său, nu lua nicio hotărâre fără a se sfătui cu preoţii.

În sfârşit, după un mare număr de întâlniri, libaţiile avură loc într-o noapte, în cel mai întunecos colţ al grădinii noastre. Complotul îşi urma cursul şi obezitatea plină de blândeţe a lui Harpiabazos era aliata noastră cea mai preţioasă. Dar îndată ce Ahemenes, care era satrap peste întregul Egipt, află despre asasinarea lui Xerxe la Susa şi despre tulburările ce avuseseră loc acolo între adepţii somnorosului Mitridate şi ai lui Artaxerxe, moştenitorul tronului, chemă deodată la Memfis garnizoanele persane împrăştiate în Deltă şi le împărţi în trei oraşe: Papremida, Crocodilopolis şi Memfis. Se strădui să recruteze şi localnici, şi trebuie să mărturisesc că s-au găsit mulţi egipteni care s-au angajat mercenari în oastea lui. Chiar atunci a sosit din Cipru vestea pe care o aşteptam. Strategul atenian îl informa pe Amirteus că două sute de corăbii erau gata să întindă pânzele şi să se îndrepte spre Pelusion. Fără să mai aştepte, stăpânul nostru dădu semnalul şi toată Delta se răsculă. În toate oraşele pe care Ahemenes fusese nevoit să le lase fără garnizoane, preoţii ieşiră pe străzi şi chemară poporul la luptă pentru zeul Ra şi pentru regele Inaró, ultimul descendent al lui Psametic.

Cei câţiva soldaţi perşi, surprinşi izolaţi, fură dezarmaţi, adunaţi laolaltă şi trimişi în deşert, unde Inaró înălţă o mulţime de cruci şi-i răstigni. Amirteus îl întemniţă pe Harpiabazos în

---

[7] Capitala regatului persan.

temniţele palatului şi, aşteptând hotărârea lui Inaró cu privire la soarta lui, porunci să fie hrănit, drept pedeapsă, doar cu pâine uscată şi ceapă crudă, pe care – ştia el – nu putea s-o sufere.

În palatul din Sais era mare agitaţie. O mulţime de grămătici se instalaseră în el şi întocmeau liste de soldaţi cu o extraordinară iuţeală. Scriau ordine, înregistrau armele ce se adunau la Sais ca să fie reîmpărţite în toate centrele noastre, trimiteau mesaje lui Inaró, şi seara, la lumina torţelor, făceau socoteli. Amirteus îşi organiză armata cu mare repeziciune. O înarmă şi o instrui, pregăti comandanţi şi-şi învăţă soldaţii cum să se ferească de trucurile perşilor. Din zori şi până însera, nu stătea o clipă. Îl vedeai când la instrucţie cu recruţii, când jos în oraş, în cartierele meseriaşilor, supraveghind recrutările şi rechiziţiile, când dincolo de Nil, să urmărească ce se întâmplă în oraşele învecinate, când inspectând depozitarea alimentelor necesare hranei întregii armate, care se concentra încetul cu încetul la Sais.

În tot timpul acestor pregătiri, Ahemenes rămase închis la Memfis cu o armată de patruzeci de mii de oameni. La Papremida avea alte douăzeci şi cinci de mii, iar la Crocodilopolis douăzeci de mii.

Ahemenes era constrâns la pasivitate. Nu putea să atace Saisul, fiindcă mlaştinile l-ar fi împiedicat să înainteze; de altfel, cealaltă armată, care se pregătea în deşertul libian, putea porni dintr-un moment într-altul la atac, tăindu-i retragerea. Mai era şi un alt motiv, mult mai serios, care-l făcea să şovăie. Ce atitudine va adopta Curtea din Susa faţă de el? Nu-l ameninţa oare primejdia ca făptaşii complotului, oamenii care-l asasinaseră pe fratele său, să-l lase fără ajutor, gândindu-se că o înfrângere în Egipt ar însemna un pretext nesperat pentru a scăpa şi de el? De altfel, cum se putea lua vreo hotărâre în mijlocul confuziei şi dezordinii care domneau în capitală? Toate aceste gânduri îl chinuiau pe Ahemenes şi-l împiedicau să intre în acţiune. Şi apoi, ştia că numai dinspre uscat putea aştepta întăriri, fiindcă flota ateniană din Cipru ar fi împiedicat orice mişcare a flotei feniciene.

Între timp, Inaró îşi adună armata şi veni la Sais ca să preia comanda generală. Din dorinţa de a-l speria pe Amirteus sau poate pentru a-şi face singur curaj, porunci desfăşurarea unei

parăzi generale a armatei. Toate trupele se adunară în afară de oraş şi o dimineaţă întreagă treizeci şi opt de mii de ostaşi defilară prin faţa lui Inaró şi a lui Amirteus, care şedeau pe două tronuri instalate în acest scop sub un cort, la umbră.

Trecură întâi zece mii de hopliţi[8] împărţiţi pe companii. Purtau platoşe grele din piele de bou, întărite cu plăci de fier sau cu o reţea metalică. Fiecare din ei avea o spadă curbă, o suliţă cu ambele capete ascuţite, ca să se poată înfige în pământ, şi un scut lunguieţ. După ei trecură ostaşii uşor înarmaţi, oameni de rase şi culori diferite: arabi în veşminte albe şi lungi, purtând uriaşe arcuri biconcave pe umărul drept, etiopieni cu jumătate de piept vopsit în alb cu ipsos, în timp ce cealaltă jumătate era roşie de chinovar şi încinşi cu piei de leopard. Arcurile lor erau confecţionate din lemn de curmal, iar săgeţile din trestie; în mâini purtau suliţe scurte cu vârfurile din cornuri ascuţite de gazelă. Mulţi dintre aceştia aveau şi măciuci. La gât purtau câte-o peruzea sau un lapislazuli, talisman de preţ. Trecură apoi libieni înfăşuraţi în piei netăbăcite, cu urechile vopsite în roşu (vrajă fără greş împotriva loviturilor de săgeată), cu pene de struţ înfipte ca un panaş în părul lor creţ. Erau înarmaţi cu cuţite, cu arcuri, săgeţi şi praştii, care le atârnau la brâu.

După-amiază, când parada luă sfârşit, Amirteus veni în camera mamei şi începu să se plimbe neliniştit încoace şi încolo.

— Unde i-o fi găsit pe toţi ăştia, Hiperina, pe etiopieni, pe arabi, pe libieni? Cum o fi făcut rost de cavalerie şi de care de luptă?

— Nu te înţeleg, stăpâne! În loc să te bucuri de puterea lui Inaró, pari tulburat...

— Dar nu i-ai văzut pe oamenii aceia vopsiţi în roşu si alb? Vor lupta bine, fireşte. Îmi dau seama că-l vom învinge pe Ahemenes. Dar pe urmă? Ce vom face cu toţi demonii ăştia, când se vor revărsa în Deltă? Cine-i va ţine în frâu? Inaró? Păi el nu poate să se ţină în frâu nici pe sine!

A doua zi dimineaţă, Amirteus fu înştiinţat de unul din spionii săi de manevrele lui Ahemenes, ale cărui şovăieli luaseră sfârşit şi care, plecând din Memfis, se unise cu garnizoana din Crocodilopolis, iar acum se îndrepta în marş spre Papremida, intenţionând să-şi concentreze astfel toată armata într-un singur loc. Satrapul spera să ajungă după un marş de trei nopţi şi două

---

[8] Soldaţi greu înarmaţi.

zile la Papremida, unde avea să fie în siguranţă pentru a da lupta. Spionul nu-şi terminase încă vorba, când santinelele, care vegheau zi şi noapte pe cea mai înaltă terasă a palatului, se năpustiră în grabă în încăperi şi, aruncându-se la picioarele lui Amirteus, îi aduseră tulburaţi vestea că o mulţime de corăbii cu pânzele desfăcute urcă Nilul.

— Atenienii! strigă stăpânul meu şi se repezi pe terasă, unde l-am urmat şi eu.

În depărtare, pe fâşia luminoasă a fluviului, se desfăşura o flotă nesfârşită. Corăbiile înaintau în ordine, cu mândrele lor pânze albe umflate de puternicul vânt de nord, care le împingea împotriva curentului fluviului. Vâslele lopătau ritmic, strălucind în soare, apoi izbind apa şi învolburând-o de spumă. Prima corabie, cu pânzele de-un galben viu, cu o gorgonă înaltă şi mândră, îşi încetini cursa şi, îndată după aceea, cele două corăbii care veneau după ea i se alăturară, una în dreapta, cealaltă în stânga, formând o treime. Toată flota execută aceeaşi manevră. Cuprins de admiraţie faţă de perfecta, de spectaculoasa schimbare a ordinii de plutire, Amirteus nu se putu stăpâni să strige:

— Vai ţie, Ahemenes! Vine Salamina.

Apoi numără treimile: erau treizeci şi şase la număr. Două corăbii închideau şirul.

Am coborât scările în goană, iar Amirteus, urmat de oamenii lui, se repezi spre port, mărind pasul atât cât îi îngăduia demnitatea rangului său. Odată ajuns acolo, stăpânul îmi făcu semn să-i dau sandalele şi cârja. Patru însoţitori ţineau deasupra capului lui Amirteus un baldachin dintr-o ţesătură preţioasă cu ciucuri, ca să-i facă umbră.

Am aşteptat puţin şi iată! Cu pânzele strânse, se apropia prima treime, care, la o comandă a corăbiei din mijloc, porni spre uscat. Când le vedeai, cu prora lor foarte înaltă, cu pintenul mare, de aramă, care se ridica pe jumătate din apă, cu vâslele uriaşe şi nenumărate care se mişcau ritmic, înaintând spre port, ai fi zis că navele acelea sunt nişte fiare groaznice şi de neînvins, conduse de soartă, de zei!

O comandă răsună: „Ridicaţi ramele!” şi, deodată, toate vâslele se opriră orizontal, nemişcate. Urmă o altă comandă: „Ea!” şi toate vâslele se lăsară de o parte şi de alta a corăbiilor ca nişte aripi obosite. Primele trei nave de război îşi micşorară

viteza şi făcură o manevră frumoasă, aliniindu-se la chei. Un bărbat înalt, frumos şi sprinten sări pe uscat. Purta coif şi era încins cu o spadă scurtă. Însoţit de alţi patru oameni, înaintă spre Amirteus, care, fără să ţină seamă de dogoarea soarelui şi de regulile etichetei, alergă vesel spre el, ridicându-şi ambele mâini spre cer în semn de salut. Între timp, navele de luptă se apropiau în şir de câte trei, făceau aceeaşi manevră şi ancorau. În curând, micul port al Saisului se umplu şi restul flotei se îndreptă spre celălalt mal, ascultând de indicaţiile pilotului, care-i călăuzise de la Canopos până la Sais.

Peste puţin, oraşul fu plin de atenieni, soldaţi şi marinari, şi lumea nu ştia ce să mai facă de entuziasm. Toate casele îşi deschiseră porţile, şi gospodarii îi pofteau pe atenieni oferindu-le tot felul de bunătăţi. Voiau să-i întâmpine cât mai bine pe vitejii aceia înalţi, care mâine-poimâine aveau să lupte împotriva mezilor. În curţile bogaţilor fuseseră instalate frigări, unii frigeau boi întregi, alţii patru-cinci miei, alţii o mulţime de peşti, aleşi dintre cei mai buni. În jur se adunau soldaţi atenieni, care gustau câte ceva, beau bere din ulcioare şi râdeau între ei. Deşi foarte binevoitori, în purtarea lor se desluşea o nuanţă de trufie. Erau foarte politicoşi, dar simţeai în ei o uşoară nerăbdare şi pe buzele lor apărea un zâmbet nedefinit când îi auzeau pe cei ce ştiau greceşte stâlcindu-le limba şi folosind greşit cuvintele. Ba pot să spun că păreau cam încurcaţi când cineva dintre noi îi trata cu prea multă familiaritate. Şi nu era de mirare. Biruiseră peste tot: la Salamina, la Micale, la Eurimedon! Erau stăpânii mărilor! Îl siliseră pe Marele rege să se închidă în Susa şi flota lui nu îndrăznea să-şi scoată nasul din Miriandos şi Biblos. Dar egiptenii nu se gândeau la toate acestea şi în relaţiile lor cu atenienii desluşeai o anumită şovăială, o oarecare stinghereală şi nelinişte, ceea ce crea o atmosferă stranie, pe care atenienii, cu toate zâmbetele şi atenţiile lor, nu se străduiau s-o risipească pentru a da mai mult curaj gazdelor lor.

La palat, Amirteus şi Inaró discutau cu cinci strategi atenieni şi studiau planurile campaniei. Dar şi aici se desluşea o rezervă, o tulburare, o teamă pe care o simţea până şi asprul, brutalul Inaró. Se făcuse mic-mititel şi asculta, abia îndrăznind să adauge din când în când câte ceva la cele spuse de Amirteus. Haritimide, primul dintre cei cinci atenieni, ceru imediat toate informaţiile care putuseră fi adunate cu privire la mişcările lui

Ahemenes. Ştiam că, dacă acesta ar fi reuşit să ajungă la Papremida, ar fi putut arunca în luptă şaptezeci şi cinci de mii de ostaşi şi ar fi avut superioritatea, fiindcă atenienii, cu Inaró şi cu Amirteus la un loc, nu aveau decât şaizeci şi două de mii de oameni. Armata stăpânului nostru era alcătuită din patru regimente, purtând fiecare alt nume: „Puternicii”, „Fruntaşii”, „Semeţii” şi „Vitejii”. Fiecare regiment avea două mii de hopliţi şi trei mii de soldaţi uşor înarmaţi.

Nu aveau oarecare superioritate decât în privinţa carelor de luptă. Ahemenes avea optzeci şi cinci, iar noi o sută cinci. Nu era însă sigur că aceste care ar fi putut da un ajutor.

— Asta va depinde de calitatea terenului, spuse Amirteus şi, întorcându-se spre Inaró, adăugă: Mă îndoiesc că Ahemenes va accepta să lupte după vechiul nostru obicei...

Atenienii nu înţelegeau despre ce era vorba şi atunci Amirteus le povesti că în vechime, pe vremea când Virtutea mai călăuzea armatele în război, un general îşi chema rivalul la luptă într-o anumită zi, într-un anumit loc şi stabilind dinainte ordinea de bătaie a armatei. Haritimide luă drept glumă această explicaţie şi spuse cu un aer sever că acum nu era momentul pentru aşa ceva. Cum ar fi putut accepta persanul Ahemenes o asemenea invitaţie?

Se luă hotărârea ca armata să plece imediat şi, urmând cursul fluviului, să se aşeze pe poziţiile dintre Papremida şi oastea lui Ahemenes, care înainta spre oraş. Flota avea să pornească şi ea în aceeaşi seară. Înainte de plecarea strategilor, Amirteus le organiză în grabă şi cât putu mai bine un mic banchet. Ca să le facă plăcere străinilor, o rugă şi pe mama să ia parte la serbare. Atenienii fură uimiţi aflând că vor trebui să mănânce şezând şi mirarea lor spori când văzură că mama, o femeie, lua loc la masă alături de ei. Când aflară că e elenă, şi încă originară din multchinuita Ionie, se înduioşară şi o rugară să le spună povestea ei. Cu ochii înlăcrimaţi, mama le povesti păţaniile ei, apoi, luându-mă de mână, mă arătă strategilor.

— Silicos, spune câteva versuri oaspeţilor noştri.

Iar eu, cu seriozitate şi cu ifose, am început să recit:

Toţi peste noapte dormeau şi zeii ceilalţi şi oştenii

Războitorii din car, numai Zeus n-avea parte de tihna Somnului.

Sta chibzuind cum el să-l înalţe pe-Ahile
Cinstea mărindu-i cu pierderea multor ahei la corăbii...[9]

— Bravo, bravo! exclamă Haritimide şi, mângâindu-mă pe obraz, mă întrebă dacă vreau să vin cu el la Atena.

Am strigat cu ochi strălucitori:

— Da! Vreau! Vreau să vin cu voi!

Atenienii au râs şi mama m-a certat cu blândeţe pentru neaşteptata mea nerecunoştinţă faţă de Amirteus, care se purta ca un tată faţă de mine.

Armata porni în asfinţit. Am făcut tot ce-am putut ca Amirteus să mă ia în suita lui, dar a fost în zadar. Mama m-a luat lângă ea ca să mă mângâie.

— Eşti încă un copil, Silicos, cum vrei să porneşti la război?

— Mamă, atenienii înving oriunde s-ar duce. N-ai văzut ce corăbii au? Dar pe ei nu i-ai văzut azi-dimineaţă? Uite! Priveşte flota!

Şi am silit-o să se ridice, să vină lângă mine şi să se aplece pe fereastră.

Ultimele licăriri ale zilei aureau apele Nilului şi câţiva nori mici călătoreau încet pe cer, îndreptându-se spre sud. Jos, în depărtare, o tăcere deplină se lăsase deasupra portului şi corăbiile atenienilor alunecau fără zgomot, una câte una, pe ape, pornind pe urmele infanteriei. Îşi desfăşurau pânzele mari şi mândre şi le vedeai cum se pierd în amurg, de parcă însăşi Victoria îşi întindea aripile şi pornea pe urmele armatei. Înserarea le învălui treptat.

Priveam tăcuţi spectacolul acela minunat şi, fără să-şi dea seama, mama m-a strâns în braţe.

— Flota pleacă, fiul meu, merge să ne elibereze de Ahemenes...

— Da, mamă! Dar pe urmă? Pe urmă grecii vor pleca înapoi la Atena şi noi vom rămâne aici, am spus eu cu tristeţe.

Trecură trei zile şi trei nopţi de nelinişte, de agonie. Preoţii ardeau tămâie şi făceau sacrificii în ordinea stabilită pentru cazurile când stăpânul e plecat la război.

Întâi se face o jertfă pentru ca să-şi învingă duşmanul, apoi se face alta pentru ca duşmanul să se îndure de el dacă-l învinge. Cea de-a doua era foarte necesară, mai ales în acest război. Nu

---

[9] Homer – *Iliada*, cântul II.

pentru Amirteus, ci pentru cumplitul Inaró, care-l omorâse cu cruzime pe nefericitul Harpiabazos. Sosind în palatul stăpânului nostru şi aflând de la acesta că reprezentantul satrapului era captiv jos, în temniţele palatului, hrănit doar cu pâine şi apă, Inaró se mirase de această pedeapsă; dar când Amirteus îi vorbi despre lăcomia monstruoasă a întemniţatului, porunci ca Harpiabazos să fie adus în sala cea mare a palatului şi aşezat la masă. Persanul era de nerecunoscut: avea o faţă palidă, era murdar şi părea aproape slab din cauza postului. I se aduse mâncare multă şi aleasă, şi Harpiabazos se aruncă asupra ei. Când, după multă vreme, se opri din mâncat, Inaró porunci să i se lege mâinile la spate şi să fie întins pe jos. I se vârî în gură o pâlnie, în care se turnau găleţi de bere. Era îngrozitor să vezi trupul mare şi greu al lui Harpiabazos zbătându-se şi săltând în efortul de a refuza lichidul care pătrundea nestăvilit în el, încetul cu încetul, şi-l îneca. Aşa a murit Harpiabazos. Fumul jertfei urca acum sus, spre cer, cerând lui Ra să trimită îndurare în inima lui Inaró. Nimeni nu bănuie cum potriveşte soarta lucrurile. Viaţa e o roată care se învârteşte şi, în adânca lor înţelepciune, preoţii ştiau unde se închide cercul răului, după ce s-a pornit.

În cea de-a treia zi am văzut înălţându-se la mare depărtare trei coloane de fum. Era semnalul victoriei! Noutatea se răspândi ca fulgerul în oraş şi cu toţii, femei, copii, bătrâni şi bărbaţii care nu plecaseră cu armata, se adunară lângă palat manifestându-şi în strigăte de entuziasm bucuria de a fi fost eliberaţi definitiv de sub jugul perşilor. Un vuiet unanim îl întâmpină pe marele preot când ieşi să vorbească, în timp ce entuziaştii cei mai aprigi îşi aruncau sandalele în aer.

Eram atât de fericit, atât de curios să aflu cum se desfăşurase bătălia, încât nu mai puteam fi stăpânit. Mama se străduia să mă linişească, dar eu alergam în sus şi în jos prin palatul pustiu, ameninţând statuile din sala mare cu spada mea de lemn. Prea mult nu mă apropiam de aceste statui, fiindcă ochii lor pictaţi erau bizari, mă priveau cu răceală şi mustrare, şi mă înfricoşau.

Peste puţin, am aflat că în depărtare se ivise o corabie ateniană, care înainta cu mare viteză, cu pânzele întinse şi cu vâslaşii în acţiune ca să coboare în direcţia Nilului. O mare mulţime se repezi numaidecât spre port şi în curând răniţii pe care-i aducea corabia fură transportaţi în palat. Erau cinci şefi de detaşamente egipteni şi Clinias, un comandant atenian de

triremă, care luptase cu hopliţii lui. Clinias avea o rană mare la coapsă şi nu putea să umble. Băile fură pregătite imediat şi medicii veniră să examineze răniţii. Mama îi îngrijea cum se pricepea mai bine.

Amănuntele bătăliei mi le povesti Scarfitis, aghiotantul lui Amirteus, care fusese rănit la mână de o săgeată. Rana nu era adâncă, dar se putea ca săgeata să fi fost otrăvită şi Amirteus nu-l lăsase să continue expediţia.

— Am dobândit o mare victorie, spuse mama.

— Da, Hiperina, o mare victorie. Şi Ahemenes nu mai există.

Întins pe pat, tânărul ne povesti cu vocea tremurătoare de emoţie ce se întâmplase după plecarea armatei din Sais. În a doua zi de marş trecuseră la apus de Papremida, fără să stârnească niciun lătrat de câine, şi avanposturile semnalaseră prezenţa duşmanului. Oastea fu imediat orânduită în formaţia de luptă stabilită de Consiliul de război. În dreapta, în apropierea fluviului, erau atenienii. În mijloc, conform vechiului obicei egiptean, luă loc Inaró, în carul lui de luptă. În stânga se aşeză Amirteus, şi în spatele lui veniră „Puternicii”. Apoi fură orânduite cavaleria şi carele de luptă. Pe toată lungimea liniei de bătaie soldaţii săpară un şanţ provizoriu. Aşa poronciseră atenienii, care voiau să evite un atac de noapte prin surprindere şi foloseau acum experienţa căpătată în lupta de la Plateea. Dar Inaró nu pricepu şi se supără, crezând că atenienii s-au intimidat şi s-au fortificat ca să nu lupte. În cele din urmă, un strateg trebui să-i explice despre ce era vorba.

Petrecură noaptea aşa, fără să aprindă focurile, pentru ca perşii din Papremida să nu le vadă reflectându-se pe cer. Drept în faţa oastei noastre, Ahemenes îşi pregătise şi el linia de bătaie şi unităţile lui forfotiră toată noaptea. În zori, cele două armate se pomeniră faţă în faţă, la o distanţă de douăsprezece stadii. Trâmbiţele sunară, armata noastră trecu micul şanţ şi se îndreptă cu repeziciune spre duşman, schimbând însă direcţia ca să-i oblige pe perşi să lupte având drept în ochi soarele care răsări chiar atunci. La patru stadii distanţă de formaţia duşmană, aliaţii se opriră. Toată armata satrapului se desfăşurase în falange adânci, în mijlocul cărora se putea desluşi carul de luptă în care se afla însuşi Ahemenes, înconjurat de o mulţime de căpetenii ale perşilor. Se lăsă o tăcere deplină, cele două armate stând nemişcate, măsurându-şi parcă puterile.

Armurile persane străluceau în soare, şi soldaţii, cu suliţele lor lungi şi cu căştile împodobite cu moţuri, păreau nişte animale uriaşe gata să se repeadă.

Deodată, izbucnind într-un răcnet care părea că iese dintr-o singură gură, atenienii se aruncară asupra duşmanului. Alergau din răsputeri ca să străbată distanţa ce separa cele două armate, fără să fie atinşi de miile de săgeţi aruncate de duşman.

Formaţia noastră porni odată cu a atenienilor, dar ritmul în care se mişca era mai lent. La prima ciocnire, masiva falangă ateniană produse mare confuzie în rândurile duşmanilor, care începură să dea înapoi, dar pe tot restul frontului se desfăşură o luptă crâncenă. Strigăte, lovituri, vuiet de scuturi, răcnete, ţipete şi un val de praf negru care învăluia totul, îi înăbuşea pe soldaţi şi rămânea suspendat deasupra câmpului de luptă. Din când în când, prin ceaţă, se zărea luciul unei spade sau fâlfâirea unui steag ridicat în vârful unei suliţe.

În dreapta, atenienii învingeau pe duşman silindu-l să dea înapoi. În centru, Inaró şi Ahemenes porneau pe rând asalturi puternice însoţite de răcnete, dar nici unul nu izbutea să-l silească pe celălalt să se retragă. În stânga, deşi însuşi Amirteus lupta vitejeşte, „Mândrii” şi „Puternicii” nu putură să ţină piept atacului şi începură să se retragă. Se ivise primejdia încercuirii, fiindcă „Puternicii” o luaseră la fugă. Duşmanul fu oprit de intervenţia oportună a carelor de luptă ale lui Inaró şi „Puternicii” reuşiră să se regrupeze. Bătălia se înteţea şi cele două armate luptau cu îndârjire. Duduitul carelor de luptă şi al cavaleriei, care se aruncase în bătălie, mărea şi mai mult vuietul, şi praful se ridica asemeni unui nor adevărat care acoperea cerul. Căldura încingea scuturile şi căştile, caii spumegau şi nechezau şi, răspunzându-le parcă, ostaşii albi şi roşii ai lui Inaró răcneau din răsputeri. Situaţia era grea. În stânga, frontul nostru se retrăsese destul de mult, iar în centru Inaró ţinea piept cu greu atacurilor năvalnice ale duşmanului. Numai în dreapta atenienii erau biruitori, cu toate că şi acolo perşii se retrăgeau în ordine, fără să descopere aripa stângă a lui Ahemenes. Deodată, bătălia luă altă înfăţişare. În dreapta, dincolo de falanga ateniană, se ivi un şir de pânze umflate, care se apropiau cu repeziciune şi, fiindcă fluviul rămânea invizibil, ai fi zis că navele înaintau pe uscat. Întreaga flotă urca Nilul şi, văzând-o cum depăşeşte câmpul de bătaie şi se desfăşoară la

orizont, duşmanul crezu că atenienii vor debarca. Perşii îşi slăbiră rezistenţa şi începură să se retragă. Prinzând curaj, aliaţii începură să dea asalturi hotărâte. Retragerea se transformă curând în goană, întreaga armată persană fugea să se salveze. Inaró se repezi cu carul de luptă asupra carului lui Ahemenes, care-şi întoarse caii şi o luă la fugă. Inaró aruncă cu suliţa după el, dar nu-l nimeri. Spumega de furie la gândul că satrapul avea să-i scape şi striga vitejilor săi să-l ajute să-l prindă. Carul de luptă al lui Ahemenes alerga ca o săgeată, dar una din roţi intră într-o groapă şi se sfărâmă. Carul se înclină şi satrapul se prăbuşi la pământ. Cu un răcnet sălbatic, Inaró se repezi asupra lui, îngenunche pe jumătate şi, apucându-l de păr pe Ahemenes, îi prinse gâtul pe genunchii săi, îşi ridică în aer cuţitul şi strigând: „Ra! Viaţă! Lumină! Sănătate! Putere!” îl jertfi pe satrap zeului său.

— Iată, deci, că jertfele noastre de aici n-au folosit la nimic! oftă mama.

— Cum n-au folosit, Hiperina? I-am învins pe perşi şi suntem liberi! Auzi? Liberi! răspunse Scarfitis şi, extenuat, se culcă, dorind să doarmă şi să viseze victoria.

— Ai grijă de străin, Hiperino, mai şopti el înainte de-a închide ochii.

Mama se duse să-l îngrijească pe Clinias, care avea febră mare. Rana lui era adâncă şi-l durea. Aiura des şi atunci se ridica şi încerca să sară din pat. Mama îi răcorea cu apă rece fruntea încinsă, iar el se prăbuşea iar vlăguit în aşternut, delirând, îmbrăţişând-o şi strigând:

— Dinomahe! Mor! Te las fără apărare! N-ai născut niciun fiu! Nu mi-ai făcut un copil! Nu vreau să mor printre străini! Pericle! Pericle!... Iar am învins, Dinomahe!...

Mama nu s-a mişcat de la căpătâiul lui. Zile întregi a stat lângă el şi l-a îngrijit, până când febra i-a scăzut treptat şi trierarhul şi-a revenit. Dădeam şi eu câte-o mână de ajutor în măsura în care-mi era cu putinţă, potrivind cearşafurile, aducând apă proaspătă, pregătind lapte şi miere, pentru ca rănitul să se pună pe picioare. După un timp, rana începu să se vindece. Clinias aştepta cu nerăbdare să ne vadă dimineaţa în camera lui. Îndată ce mă zărea, îmi zâmbea, mă chema lângă el şi-şi trecea timpul spunându-mi fabule de Esop. Apoi mă punea să le repet şi-mi corecta pronunţarea. Când făceam vreo

greşeală amuzantă, privirea lui calmă şi albastră avea o strălucire uşor ironică.

Ca să-şi treacă timpul, fiind nevoit să stea întins în pat fără să se mişte, preabunul meu protector s-a gândit să-mi facă o sandală de lemn cu talpa foarte înaltă, care să se potrivească perfect pe picior. În felul acesta, aş fi putut umbla fără să şchiopătez. Ceru să i se aducă o bucată de lemn, sculele necesare şi meşteri sandala. Era perfectă. Am încălţat-o şi, îndată după aceea, am încetat să mă istovesc ca înainte, când şchiopătam şi când mi se întâmpla să şi ameţesc din această cauză. Şi, cum am spus, Clinias avea o mare slăbiciune pentru Esop şi-i plăcea să-şi coloreze vorbirea cu fabulele lui. Când îşi întrerupea recitarea – spunea versuri pe-un ton cam emfatic şi cam tăios – râdea uşor şi făcea o mişcare nedefinită cu mâna, de parc-ar fi vrut să arate că tot ce se întâmplă pe lume se statorniceşte într-o ordine care, vrând-nevrând, tot la Esop duce.

Abia mai târziu am putut să înţeleg cât de necesară era pentru el această slăbiciune „de comandă” pentru Esop. Mentalitatea pozitivă a bogătaşului atenian găsea refugiu şi sprijin în poveţele cuprinse în mituri, care-i ofereau un mijloc uşor şi la îndemână pentru a-şi susţine părerea, scutindu-l de oboseala de a găsi argumente proprii, înmănuncheri de idei şi referiri la paralelisme îndrăzneţe sau la deosebiri rafinate. Tiparul era gata pregătit. Îi aparţinea lui Esop şi se potrivea pentru fiecare.

Clinias folosea mult tiparele lui Esop.

— De la el încoace nu s-a mai făcut niciun pas înainte, erau vorbele care-i serveau totdeauna drept epilog clasic.

Predilecţia oamenilor mediocri pentru Esop e demnă de semnalat. O să spuneţi că Esop îi place şi lui Socrate, dar eu cred că asta-i un fel de cochetărie la el, ca să arate, dragă Doamne, că trebuie să se refere la cineva şi mai înţelept decât el! Şi cine-i acel înţelept? Esop! Desigur, vrea să ne înjosească!

Stăpânul meu Alcibiade nu putea să audă nici primul rând al vreuneia din fabulele sale.

— Banalităţi plicticoase şi fără gust, Silicos! îmi spunea el. Poveşti stupide cu animale, bune pentru copii. Ca să înveţe morala curentă! Şi în leagăn când le auzeam mă plictiseau!

— Nu e chiar aşa! am îndrăznit eu să-l întrerup într-o zi. Esop nu e numai morală, stăpâne, e şi experienţă de viaţă, şi cunoaştere.

— Experienţă de viaţă! Cunoaştere! Ai impresia că am rămas în urmă pe undeva, Silicos? Ai impresia că trebuie să mai învăţ? Sau îţi închipui că sunt un om slab, care are nevoie de-o călăuză în viaţă, fiindcă n-are nici destulă minte, nici destul curaj ca să-şi dea singur seama ce e bine să facă?

— N-am spus...

— Încetează! Mă enervezi!

Mă gândesc la toate acestea şi cred că Atropos a fost bună cu Clinias tăindu-i firul vieţii când fiul lui n-avea decât patru ani. Ce-ar fi spus liniştitul, blândul Clinias dacă l-ar fi auzit pe Alcibiade vorbind astfel? Conştiinţa lui senină s-ar fi tulburat, sunt sigur că chipul lui s-ar fi posomorât şi că şi-ar fi dezaprobat în tăcere fiul. N-ar fi putut admite că băiatul lui e una din acele firi deosebite care nu pot fi judecate şi nici măsurate cu obişnuitele noastre unităţi de măsură. De altfel, cum ar fi recunoscut omul acela modest că fiul lui e o fire excepţională? Că zeii îl copleşiseră cu daruri ca pe nimeni altul şi că frumuseţea lui perfectă îi oglindea numai în parte farmecul? Distanţa dintre tată şi fiu era atât de mare încât nu s-ar fi putut înţelege în nicio privinţă. Cum să ni-l închipuim, de pildă, pe Alcibiade rănit, îngrijit într-un palat străin şi trecându-i prin minte să-şi ocupe timpul confecţionând o sandală pentru un mic libert şchiop? El l-ar fi răscumpărat pe micuţ, l-ar fi eliberat şi i-ar fi dat douăzeci de drahme ca să comande la un pantofar ceva pe placul lui.

Există în viaţă oameni ai „sandalei”, există şi generoşi. Oamenii „sandalei” sunt cam închistaţi. Le lipsesc generozitatea şi curajul. Nu sunt viteji. Au conştiinţa că le lipseşte ceva şi se străduiesc să înlocuiască acest ceva cu mici gesturi de nobleţe, simpatice desigur, mişcătoare uneori, dar limitate. Gesturile de nobleţe sunt calculate, studiate, dar săvârşite totdeauna cu oarecare stângăcie, fiindcă le lipseşte obişnuinţa. Toată viaţa lor e măsurată, socotită cu atenţie, dar în ea nu mai rămâne niciun locşor pentru gesturi spontane, pentru acele fapte neaşteptate şi sincere, care, indiferent de mobilul lor, îţi taie respiraţia, te ameţesc, te cuceresc şi te obligă să le admiri. Aşa, de pildă, lui Clinias nu i-a trecut niciodată prin minte să dărâme gardurile

livezilor sale, cum au făcut Cimon şi stăpânul meu, din dorinţa ca toţi concetăţenii să poată pătrunde în voie pe cuprinsul lor şi să le culeagă poamele după plac.

Nu vreau să par nerecunoscător faţă de memoria lui Clinias, care a fost marele meu binefăcător, care m-a luat din Egipt şi m-a adus la Atena. Dar fac o comparaţie între tată şi fiu. De altfel, poate că generoşii, oamenii în stare de gesturi de mărinimie, încearcă doar să-şi acopere o lipsă: lipsa subtilităţii sentimentelor şi o oarecare indolenţă, ca să se obişnuiască să ofere personal ceva.

Singura trăsătură de caracter comună între tată şi fiu era dragostea pentru risc, o mare îndrăzneală, vitejia.

Viaţa lui Clinias a fost răsplătită cu multe acte de bravură. La Artemision a luptat cu atâta eroism încât până şi exigentul Herodot a fost nevoit să-l pomenească în istoria sa. Clinias era încă tânăr pe atunci, a echipat o corabie pe cheltuiala lui şi a dus-o la luptă. Gurile rele spuneau pe urmă că a dat dovadă de atâta vitejie fiindcă lupta pentru o corabie plătită din banii lui. Clevetiri! Oferise o corabie demosului, într-un moment de grea cumpănă, fără să ştie că o va comanda chiar el. Construcţia navei şi echiparea ei îl costaseră mai bine de doi talanţi şi jumătate. Poate că mai târziu obişnuia să cam exagereze când îşi începea spusele aşa: „La Artemision... cu corabia...” Dar patriotismul lui era mare şi pur. Sufletul lui viteaz nu ştia ce înseamnă şovăiala şi nici calculul. Când, după trecere de mulţi ani, după campania din Egipt şi în ciuda dojenilor lui Pericle, la bătrâneţe, adică trecut de şaizeci de ani, plecă la lupta de la Coronia împotriva beoţienilor, ştia că picioarele lui nu vor mai rezista. Ştia lucrul acesta, totuşi a plecat. A plecat şi nu s-a mai întors. Ultima lui poruncă – a dat-o Dinomahei chiar în faţa mea, în momentul plecării – a fost ca, dacă nu se mai întoarce din război, nici ea şi nici celelalte rude să nu poarte doliu, pentru ca în sufletul de copil al lui Alcibiade să nu se întipărească sentimentul că moartea pentru patrie e o nenorocire.

Sărmana Dinomahe îşi înăbuşi durerea şi făcu numai jertfa de pomenire, nu-şi tăie părul şi nu-şi schimbă hainele.

Viaţa lui Clinias era calmă, uşoară, cumpătată, fără patimi, fără avânturi, fără disperări, fără zbucium şi fără nicio altă ambiţie în afară de una singură: aceea de a-şi sluji patria. Deşi neînfricat, nu era un temerar, ca Alcibiade, ci doar violent şi

impetuos în anumite momente. Cât despre bani, am mai spus că nu era un avar, ci un om măsurat şi foarte ordonat în socoteli. Când ne duceam uneori să petrecem seara la Pericle şi se întâmpla să-l găsim făcându-şi socotelile în tovărăşia intendentului său Evanghelos, ochii lui Clinias străluceau de mulţumirea ce-i provoca sârguinţa, vecină cu pedanteria, cu care vărul lui, „Olimpianul”, îşi verifica cheltuielile şi încasările, luându-i lui Evanghelos un adevărat interogatoriu pentru fiecare obol cheltuit. Nefericitul intendent şedea pe podea cu picioarele încrucişate şi dădea lămuririle cerute: atât cheltuise pentru găini, atât pentru vaci, atât dăduse culegătoarelor de măsline, atât plătise pentru piatra de moară care plesnise... şi aşa mai departe.

Aceste amănunte îl mulţumeau pe Clinias, pentru că, dacă a doua zi cineva ar fi vrut să-l necăjească şi în agora sau la teatru ar fi făcut glume cu subînţelesuri, răspunsul lui era pregătit:

— Şi Pericle e atent la asta...

Clinias nu dorea neapărat să treacă înaintea tuturor, în timp ce stăpânul meu era ambiţios, dornic să fie mai presus de toţi şi cutezător.

Dacă m-am hotărât să scriu, o fac doar pentru a închide gura invidioşilor care-i critică pe Alcibiade şi care şi-au luat nasul la purtare, fiindcă ştiu, laşii, că stăpânul meu nu se mai poate scula din mormânt şi nici nu mai poate veni în Adunarea poporului ca să-i distrugă. Oamenii aceştia, în frunte cu Critias şi cu Pitonicos, se întrunesc şi scornesc calomnii, exagerează şi denaturează ca nişte viespi turbate ce se năpustesc grămadă pe un fruct frumos ca să-l facă praf. Până şi amintirea lui Alcibiade îi răscoleşte, iar gloria lui cea mare, care răsună şi acum în toată Elada, renumele lui, a cărui strălucire postumă îşi mai aruncă şi azi razele asupra tuturor elenilor, îi face să turbeze şi-i umple de venin. Nu-şi amintesc decât de cusururile lui Alcibiade şi de acele fapte pe care ei l-au împins să le facă în clipe de deznădejde! Nu-l apăr aici pe stăpânul meu şi nici nu-i fac apologia. Apărarea şi apologia lui s-o facă alţii, mai mărunţei. Eu îl justific.

Viaţa stăpânului meu şi activitatea lui erau flăcări care luminau puternic în jur şi-i sileau pe oameni să realizeze planuri mari şi îndrăzneţe. Stăpânul meu era o vrajă care-i fermeca pe cei din jur, dându-le viaţă şi credinţă. Era forţa care le dezvăluia

nesfârşitele posibilităţi de care dispunea Atena. Stăpânul meu era spaima războiului şi conducea toate bătăliile. Victoria îi dădea sandalele ei. Până şi pe lacedemonieni i-a înjosit aici, sub zidurile Atenei, în faţa cetăţenilor ei uluiţi! Avea un suflet viteaz şi frumos şi voia să fie totdeauna primul numai pentru că-şi dădea, pe bună dreptate, seama de superioritatea lui. Căci cine vrea să conducă totul trebuie să fie primul şi să se arate cel mai bun. A cheltuit cu generozitate darurile sfinte pe care i le-a dăruit Moira, şi-a cheltuit energia supraomenească pentru realizarea unor planuri mari, care – vai! – n-au putut fi duse la bun sfârşit din cauza atitudinii pasive a demosului[10], din cauza invidiei şi a spiritului mărginit al oligarhiei. Sceleraţii nu-şi dădeau seama că luptă împotriva ultimului conducător adevărat al democraţiei. Cum să înţeleagă fricosul Nicias că după pieirea lui Alcibiade aveau să vină alţi Hiperboloşi, alţi Lisicle şi alţi aşa-zişi „ocrotitori” ai demosului!

„Trădarea” de care s-ar fi făcut vinovat Alcibiade la Sparta, trădare pe care duşmanii lui au idolatrizat-o, pe care au transformat-o într-o gogoriţă şi pe care sunt oricând dispuşi s-o înfăţişeze ca pe-o noutate, e propria lor operă. Toate aceste târâtoare – mă refer la Andocide şi la ai săi – în loc să-şi înghită limbile veninoase, se încurcă în propriile lor minciuni şi aruncă răspunderea catastrofei din Sicilia asupra stăpânului meu.

Catastrofă a fost Nicias, catastrofă a fost şi criminala naivitate a Adunării, care a dat crezare calomniatorilor şi l-a rechemat pe Alcibiade! Când el pleca la luptă, dornic să dea hegemoniei Atenei o întindere şi o putere pe care nici Cimon nu îndrăznise vreodată s-o viseze, în clipa când începuse victorios campania din Sicilia, duşmanii lui n-aveau altă grijă decât să profite de lipsa lui ca să-l distrugă. L-au condamnat la moarte fără să-l lase să se apere, l-au condamnat fără nicio vină. „În Elada nu e loc pentru doi Alcibiade, şopteau ei, nu e loc nici măcar pentru unul.”

Câte învinuiri nu i s-au adus că era risipitor! Cu câtă răutate îl judeca oligarhia pentru nebuniile lui din tinereţe, pentru accesele lui de furie, pentru dispreţul lui nestăvilit faţă de mediocri şi de fricoşi! Nu! Alcibiade nu era făcut să se supună nimănui! Din copilărie a fost mândru şi viteaz, din copilărie s-a

---

[10] Păturile populare favorabile regimului democratic.

văzut că e născut să fie un conducător, un conducător neînfricat.

Criticile, calomniile, plângerile, toată strădania depusă de duşmanii lui pentru a-l distruge nu era decât invidie. Invidie pentru că era de-o frumuseţe desăvârşită. (S-ar fi găsit vreun sculptor care să-l roage pe pocitul acela de Pitonicos să-i pozeze pentru un bust?) Invidie pentru farmecul lui, pentru elanurile sale pornite din inimă. Chiar şi acum, după ce s-a dovedit că toată povestea aceea cu Misterele şi cu hermocopizii[11] n-a fost decât o calomnie ingenios înscenată, duşmanii lui numai de asta îşi amintesc. Restul trebuie dat uitării! Trebuie date uitării viaţa cea nouă, pulsaţia şi flacăra cea nouă, pe care le-a introdus Alcibiade la Atena, într-o vreme când Nicias cei fricos se străduia din răsputeri să ne îngrădească activitatea, iar Hiperbolos şi Lisicle, cu demagogia lor, duceau o activitate subversivă în cetate. Trebuie dată uitării victoria de la Olimpia, apariţia lui uluitoare la întrecerile panelenice, care a dovedit elenilor, da, tuturor elenilor, de la Rodos până la Egesta şi Neapolis[12], măreţia Atenei şi gloria Alcmeonizilor şi a spulberat astfel orice părere, orice gând că Atena e într-o stare de marasm şi că a început să decadă. Da! Trebuie să dăm uitării faptele de arme ale lui Alcibiade, marile lui victorii, cea de la Cizicos, care a silit Sparta să trimită un ambasador, acesta venind şi ghemuindu-se neliniştit lângă tribună, pe Pnix, în aşteptarea hotărârilor demosului, acea hotărâre criminală a Adunării care a respins propunerea de pace a eforilor[13]! Câte greşeli cumplite a făptuit demosul! Şi de câte ori nu s-a străduit Alcibiade să stăpânească mulţimea! Dar Pericle dezlegase burdufurile[14] şi, cu tot farmecul, cu toată răbdarea lui, Alcibiade a fost silit să pornească pe acelaşi drum.

Acel *„Nu creşte pui de leu în cetate, dar dacă l-ai crescut şi s-a făcut mare, supune-te lui”* [15] nu-i o simplă vorbă de duh a lui Aristofan, rostită pentru a cuceri aplauzele galeriei, ci un sfat înţelept pe care puţini l-au înţeles şi pe care mulţi n-au vrut să-l înţeleagă. Da, supune-te lui! Dacă cel care te conduce e un leu,

---

[11] Referire la Misterele eleusine. Hermocopizi – distrugători ai statuilor zeului Hermes.

[12] Egesta şi Neapolis – colonii greceşti din sudul Italiei.

[13] Cei cinci magistraţi supremi ai Spartei.

[14] Aluzie la burdufurile lui Eol, zeul vânturilor.

[15] Citat din *Broaştele* de Aristofan.

de ce să te temi? De ce să nu-l urmezi? Demosul nu l-a urmat pe Alcibiade şi s-a distrus.

Dacă i s-ar fi dat mână liberă viteazului, câte n-ar fi făcut! Sicilia întreagă ar fi fost a noastră! Marea Eladă! Siracuza, care astăzi susţine că ne-a învins, ar fi fost o bogată posesiune ateniană. Şi Sparta? Ce-ar fi putut face Sparta? Nici searbăda filosofie a lui Licurg, nici viclenia eforilor n-ar fi putut s-o salveze. Încercuită de peste tot, lipsită de orice speranţă de-a primi bani din Susa, ar fi cerut pace. Atunci stăpânul meu i-ar fi silit pe spartani să-i elibereze pe iloţi şi pe perieci, să rămână astfel fără temelia puterii lor şi să fie siliţi să muncească pentru a putea trăi, ca toţi ceilalţi eleni, în loc să hoinărească de dimineaţă până seara la exerciţii militare, şi la parăzi cântând: *Şi noi vom deveni mai buni*[16], *Cu el sau pe el*[17] şi altele de acelaşi gen. Câte n-ar fi putut înfăptui Alcibiade dacă ar fi fost stăpân pe toată Elada, de la Hiblos la Samos şi de la Tenaros la Bizanţ! Însuşi Marele rege ar fi tremurat de frică să nu pornim războiul împotriva Asiei ca să ne răzbunăm pentru războaiele medice.

Dar de ce m-am lăsat în voia gândurilor, o, zei? Am simţit că mă înăbuşă indignarea, că mă arde suferinţa pricinuită de nedreapta pieire a lui Alcibiade. Nu mi-am putut continua povestirea un linişte.

Noaptea îşi aşternea în jur mantia de tăcere, iar orăcăitul monoton şi neîntrerupt al broaştelor urca din direcţia mlaştinilor spre terasa cea mare a palatului, unde Amirteus dădea un banchet de adio în cinstea lui Clinias. Trierarhul pleca în dimineaţa următoare la Atena şi mă lua cu el.

Înclinându-se spre atenian, Amirteus îi oferi o cupă şi, întorcându-se spre mine, îmi porunci să-i pun apă în vin, fiindcă aşa dorea străinul.

— Obiceiul vostru e ciudat, Clinias. Vinul nu trebuie amestecat cu apă. Nu crezi? Se vede că aşa îl bea zeul vostru[18], altfel cum ar mai hoinări cu Menadele şi cu ceilalţi tovarăşi neruşinaţi ai lui...

---

[16] Cântecul tinerilor la serbările Spartei.

[17] *Tau i epi tes* – cu el sau pe el, cuvinte spuse de mamele spartane, când înmânau fiului lor scutul: ori învingător cu scutul, ori mort pe scut.

[18] Dionisos.

— Cu satirii şi cu silenii?

— Da, cu satirii!

— Zeii noştri, prietene, fac multe lucruri pe care noi nu le putem face. Hai să spunem că te-ar înşela nevasta. Crezi că ţi-ar trece vreodată prin minte, dacă ai prinde-o în flagrant delict, s-o legi strâns îmbrăţişată de neruşinatul care ţi-a luat locul, să-i legi aşa cum i-ai găsit când făceau dragoste, după care să-ţi chemi toate rubedeniile să le arăţi cuplul şi să te umfli în pene?

— Pe Isis! Protectoarea casei mele!

— Şi, totuşi, aşa a făcut Hefaistos, când a aflat că soţia lui, Afrodita, îşi face de cap cu Ares...

— E zeul războiului!

— Crezi că asta-i o justificare?

— Vitejia scuză multe lucruri, Clinias. E cea dintâi, cea mai mare virtute.

— Nu, Amirteus. Prima virtute e bunătatea. Nu l-ai învinuit oare chiar tu adineauri pe Inaró? E viteaz, dar e crud! Aş spune că e rău...

Amirteus îşi ridică privirea şi tăcu, cu ochii aţintiţi asupra stelelor, de parcă le-ar fi cerut sfatul.

— Da, spuse el după un timp, Inaró e-o mare problemă. Au trecut luni de zile, mai bine de un an de când am învins la Papremida şi de când am început asediul cetăţii Memfis şi totuşi n-am găsit nicio soluţie. Ateniene, Egiptul şi-a pierdut libertatea acum mai bine de o sută de ani. Organizarea sa politică, cadrele administrative, conştiinţa ierarhiei sociale, loialitatea, totul a dispărut. În ultimii trei-patru ani s-a cultivat în mod obligatoriu şi cu stăruinţă o psihologie care a dus, inevitabil, la o rutină a ilegalităţii, a nesupunerii şi a negării oricărei autorităţi. Aceste elemente, absolut necesare pentru o acţiune de eliberare, sunt totodată rezultatul unui imperativ suprem, dar temporar. Ai să vezi însă că acum aceste elemente vor deveni dăunătoare pentru reconstrucţia Egiptului. Sunt cu atât mai neliniştit cu cât mă gândesc că însuşi Inaró are această mentalitate, că e crud şi naiv. Pe de altă parte, preoţii noştri, care, în fond, n-au suferit prea mult în timpul ocupaţiei mezilor, nu s-au schimbat deloc. Mărginiţi, conservatori, lipsiţi de orice urmă de înţelegere pentru marile deosebiri dintre epoca noastră şi epoca lui Psametic...

Amirteus vorbea încet, în şoaptă. Sfârâitul răşinii din torţele aprinse aproape îi acoperea glasul.

— Spune-mi, Clinias, de ce depinde legalizarea unui regim? întrebă el după un timp. Ce elemente sunt indispensabile legilor noastre pentru a le face respectate şi pentru a le asigura, deci, posibilitatea de aplicare?

— Ai atins o problemă foarte importantă, prietene. Pot să-ţi răspund, cred, provizoriu, că legile îşi află legalizarea în consimţământul comun, în aprobarea lor de către demos.

— Şi când nu există demos?

— Atunci există posibilitatea de-a le impune.

— Adică tirania. O tiranie asemănătoare cu a lui Pisistrat!

— Nu-l da de exemplu pe Pisistrat, Amirteus. A fost un tiran, dar a făcut lucruri mari şi importante pentru Atena. A fost un om bun.

— Zeule Ra! Chiar ieri mi-ai spus, vorbindu-mi despre Atena, că există un decret special pentru interzicerea terminării templului lui Zeus Olimpianul, pentru că lucrările au fost începute de Pisistrat.

— Asta nu înseamnă nimic, Amirteus!

— Dar statuile de bronz ale lui Harmodios şi Aristogiton, pe care le ţineaţi în Pritaneu[19] şi care purtau inscripţia *Ucigătorii tiranilor* pentru că-l omorâseră pe Hiparh?

— Amirteus, bietul de tine! Dacă ai şti după câţi ani, după câte manevre iscusite, după câte eforturi stăruitoare s-a ajuns la acordarea titlului de „ucigători ai tiranilor” acestor doi derbedei! Istoria a fost falsificată pentru a se înlesni crearea unei false legende în jurul acestor două nume şi pentru ca, mulţi ani după moartea tiranului, să se asmută ura împotriva lui. Pisistrat, prietene, a guvernat Atena de două ori. Prima dată cu ajutorul lui Megacle, Alcemeonidul, bunicul soţiei mele, care-i dăduse de soţie pe Cisira, una din fiicele sale, în speranţa că urmaşii lui, fiind şi descendenţi ai lui Pisistrat, vor întemeia un fel de dinastie care să conducă cetatea din bunic în nepot, bineînţeles cu aprobarea demosului. Dar Pisistrat, care avea trei fii din prima căsătorie, pe Hipias, pe Hiparh şi pe Tesalos, nu voia să aibă copii cu Cisira şi nu se culca cu ea. Ea s-a plâns lui taică-său. Megacle s-a înfuriat, şi-a chemat prietenii şi a dat alarma.

— ...ca să-l oblige pe Pisistrat să...

---

[19] Clădire publică în Atena antică, acolo era păstrată flacăra nestinsă a oraşului.

— ...Ei, nu! Ca să-l izgonească din Atena! De altfel, între cei doi politicieni existau de mult neînţelegeri în diferite privinţe. Pisistrat crease un fond agricol şi-i ajuta pe ţăranii săraci. Le împrumuta bani cu dobândă minimă, le dădea seminţe, le înlesnea cumpărăturile. Cămătarii i-au declarat un război sălbatic şi, cu ajutorul lui Megacle, au izbutit să-l izgonească din Atena. Unsprezece ani au fost frământări în cetate. Măsuri impulsive, nedreptăţi, legi care se băteau cap în cap... Opera lui Solon, a preaînţeleptului Solon, ajunsese o îndepărtată şi ştearsă amintire. În Bulé[20] şi în Adunare, situaţia era aceeaşi, aşa că nici arhonţii nu mai puteau să aleagă. Pisistrat, care fusese ostracizat în Eritreea, îşi pregătea întoarcerea. Avea moşii întinse în Tracia şi nu ducea lipsă de bani. Toţi oamenii politici reuşesc să aibă totdeauna avere în străinătate, ca să se pună la adăpost de capriciile soartei. Aşa, de pildă, după ce Temistocle a obţinut mari victorii şi după ce a luat prăzi de război, a trimis, pentru orice eventualitate, şaptezeci de talanţi unui bancher din Corint, un oarecare Filostefanos. Aşadar, Pisistrat s-a întors atotputernic la Atena. Când rivalii lui au aflat că a plecat din Eritreea şi că a debarcat la Maraton, au încercat să-l oprească, undeva lângă Brilisos, cu un corp de armată organizat în pripă, dar când l-au zărit pe tiran şi pe cei câţiva credincioşi care-l însoţeau, s-au împrăştiat fără să tragă măcar o săgeată. Aşa a început marşul triumfal al tiranului spre Atena. Lumea îl întâmpina cu aclamaţii şi cununi! A fost multă vreme tiran, şi, la moartea lui opera pe care o lăsa în urmă era minunată. În tot timpul acestei tiranii n-a ucis pe nimeni. Numai pe Alcmeonizi i-a persecutat. I-a exilat la Naxos şi i-a dat în paza prietenului său Ligdamis, tiranul insulei. Ai să te miri, Amirteus, dacă am să-ţi spun că Pisistrat şi nimeni altul a aplicat cu adevărat legile lui Solon. I-a ocrotit pe săraci şi a dat fiecăruia posibilitatea să muncească în linişte. Neguţătorii făceau afaceri serioase, oamenii se îmbogăţeau, iar în tezaurul public se îngrămădeau talanţii cu ajutorul cărora s-au ridicat numeroase clădiri publice. Atena a fost cârmuită multă vreme cu înţelepciune şi dreptatea a domnit în cetate aşa cum visase Solon, care, pricepând firea nestatornică a atenienilor, îi pusese să jure că în tot timpul cât va lipsi nu vor schimba niciuna din

[20] Parlamentul Atenei antice. Începând din anul 508 î.e.n. era format din cinci sute de membri, traşi la sorţi dintre candidaţii aleşi de demos.

legile sale. Solon se autoexilase pentru zece ani şi, la întoarcere, ce crezi că a găsit? Opera lui distrusă de aceeaşi oameni care o ceruseră! A fost nevoie de un Pisistrat ca s-o impună. Cine cercetează istoria de aproape descoperă multe lucruri urâte...

— Dar istoria voastră, Clinias, istoria glorioşilor atenieni e frumoasă!

— Ba nu, prietene! Istoria noastră nu e frumoasă! Avem momente istorice frumoase. De altfel, care cetate, ce popor se poate lăuda cu o istorie frumoasă?

Amirteus oftă, dar răspunse cu oarecare vioiciune:

— Ateniene, cred că laudele pe care le aduci lui Pisistrat sunt exagerate. În definitiv, care e contribuţia lui la dezvoltarea cetăţii tale? Ce-a mai făcut în afară de edificii?

— Ca să înţelegi cât de binefăcătoare a fost tirania lui Pisistrat, am să-ţi spun doar atât, Amirteus. După moartea lui, şi fără niciun fel de împotrivire din partea poporului, a urmat fiul său, Hipias, aşa cum în Sparta un rege urmează unui alt rege. Cei mai mulţi cred că Harmodios şi Aristogiton l-au ucis pe Hiparh pentru că era tiran şi nu ştiu că pe vremea aceea tiran era fratele lui, Hipias. În ziua omorului, cei doi complotişti au bănuit că fuseseră denunţaţi lui Hipias şi n-au îndrăznit să se apropie de el. Voind însă să facă ceva înainte de a fi prinşi de garda cetăţii, l-au găsit pe Hiparh – un chefliu inofensiv – care dădea tocmai atunci ultimele dispoziţii pentru serbarea Panateneelor – şi i-au ucis. Asta e fapta lor strălucită! Cei mai mulţi dintre noi îşi închipuie că pot cunoaşte adevărul fără niciun efort şi cred fără şovăială în ceea ce li se oferă de-a gata. De altfel, poeţii şi istoricii sunt în bună parte răspunzători de această situaţie. Îşi împodobesc cât mai frumos povestirile şi versurile ca să-i farmece pe cei ce le ascultă şi le primesc fără să le controleze, astfel încât, cu timpul, se creează o legendă care biruie adevărul. Mai târziu, după trecerea generaţiilor, nu mai e cu putinţă să suprimi legenda ca să triumfe adevărul.

— Dar există adevăruri care devin legende, Clinias, de pildă marile victorii din războaiele medice!

— Ai dreptate, Amirteus, dar nici nu bănuieşti de câte strădanii şi de câte lupte a fost nevoie pentru unirea elenilor, când barbarul ne-a călcat pământurile. Lucrurile acestea sunt foarte dureroase şi e mai bine să nu mă gândesc la ele... Silicos! Ştii că e aproape miezul nopţii? Mâine în zori pornim, ai uitat?

— Cum să uit? am exclamat eu cu vioiciune.

— Atunci du-te să te culci! zise Amirteus.

Mama mă aştepta cu opaiţul aprins. M-a strâns în braţe şi mi-a urat noapte bună, rugându-se în şoaptă Atenei să mă apere. N-am mai văzut-o din noaptea aceea. Îmi amintesc că i-am promis să mă întorc repede la Sais, după ce-mi voi fi terminat studiile la Atena, şi eram sincer când spuneam asta, dar ea a oftat, a întors capul şi a plecat.

M-am culcat, dar n-am putut să adorm. În mintea mea se învârteau o mie şi unul de lucruri, închipuirea mea ţesea, destrăma şi iar ţesea imagini minunate: călătoria pe corabia de luptă, debarcarea la Pireu, sosirea la Atena, viaţa mea nouă în cea mai de frunte, în cea mai mare cetate a elenilor.

Din clipa când Delta fusese curăţată de perşi şi oraşul Memfis, unde se refugiaseră resturile armatei perşilor, fusese asediat, trecuseră câteva luni în care se întâmplaseră multe. Trei mii de mezi, dispunând de întăriri serioase, erau stăpâni pe fortăreaţă şi aşteptau ajutoare din Susa. Noul rege, Artaxerxe, nu era omul care să stea cu braţele încrucişate, şi curtenii lui, dar mai ales Megabizos, care înţelesese ce nenorocire ar fi însemnat pentru regat pierderea definitivă a Egiptului, se hotărâră să treacă imediat la acţiune. Regele adună o oaste uriaşă, o înarmă şi începu s-o pregătească. Ultimele informaţii primite de la neguţătorii sosiţi din Hiblos arătau că Megabizos avea intenţia să trimită în scurt timp o armată mare şi o flotă numeroasă împotriva Egiptului. Pe întreaga coastă a Siriei nu se putea găsi niciun cui, nicio scândură, fiindcă toate erau cumpărate de tezaurele regale. De la Aspendos şi până la Iope, şantierele navale lucrau zi şi noapte.

Susa nu se mărgini la pregătiri militare, ci încercă să creeze şi diversiuni, ca să-i oblige pe atenieni să se retragă din Egipt. Megabizos fu trimis la Sparta cu bani mulţi, cu promisiuni şi mai multe, ca să-i convingă pe efori să atace Atena. Din fericire, nu reuşi să-şi realizeze planul. Oferise oare prea puţin? Să fi fost promisiunile lui prea vagi şi lipsite de garanţii? Fapt e că eforii nu-şi luară nicio obligaţie, dădură răspunsuri evazive şi spuseră că trebuie să cântărească lucrurile, să se gândească, să se informeze. Oare corintienii puteau fi stârniţi mai uşor? Corintienii cei veşnic nemulţumiţi? În acest caz, însă, ar fi fost

nevoie de mulţi bani! Megabizos fu nemulţumit de lipsa de râvnă a eforilor şi se strădui să-i convingă, să creeze împreună cu egineţii şi cu epidaurienii un front împotriva atenienilor, dar eforii nu-şi schimbară părerea. Fireşte, aveau să găsească modalitatea de a-i înştiinţa pe corintieni că o expediţie împotriva atenienilor n-ar fi fost inutilă – aveau poate să meargă până acolo încât să afirme că ar fi folositoare – dar nu voiau să sprijine deschis o asemenea acţiune, cu atât mai mult cu cât nu terminaseră încă războiul cu iloţii şi nu luaseră Itome. Un război cu Atena nu era o treabă uşoară, chiar dacă două sute de corăbii ale Atenei se aflau în Egipt. Megabizos părăsi Sparta fără niciun rezultat, uşurat de-o frumuşică sumă de bani. Trecând însă pe la Egina, despre care ştia că e o veche şi aprigă duşmană a atenienilor, se opri două-trei zile pe insulă, ca să-şi repare, chipurile, corabia. Se întâlni cu conducători şi cu oameni politici şi le spuse că Marele rege privea cu nemulţumire creşterea puterii şi influenţei Atenei şi că ar fi fost încântat să găsească un mijloc de-a nimici pe acest duşman comun. Fireşte, toţi cei care luptau împotriva stăpânei mărilor puteau să fie siguri cu anticipaţie de recunoştinţa, de generoasa recunoştinţă a lui Artaxerxe. Megabizos plecă, dar cuvintele lui rămaseră atât de adânc întipărite în minţile egineţilor încât peste câteva zile o corabie ateniană de război, care trecea în larg pe lângă promontoriul Afeii, fu atacată de trei nave eginete. Corabia ateniană era mai rapidă şi reuşi să scape ajungând la Pireu cu grinda ancorei sfărâmată şi cu cârma dreaptă lipsă. Această îndrăzneaţă provocare stârni o indignare atât de puternică în rândurile demosului încât votă războiul! Se vede că Pericle ceruse acest lucru. Douăzeci de zile mai târziu avu loc prima ciocnire. În această bătălie navală, Egina suferi o înfrângere catastrofală. Pe vremea aceea, ca şi mai târziu, egineţii se îmbătau, se ameţeau cu amintirea premiului pe care îl luaseră la Salamina şi nu-şi dădeau seama, naivii, că, pentru ca o tradiţie să aibă valoare, ea nu trebuie să rămână o simplă amintire, ci să se păstreze vie prin fapte. De data asta pierdură în bătălia navală şaptezeci de corăbii, adică aproape întreaga lor flotă, şi fură siliţi să se refugieze în portul lor, unde se fortificaseră. Un asediu în regulă începu şi, deşi atotputernică pe atunci, Atena fu nevoită să recheme câteva corăbii din Egipt. Primind poruncă să trimită trei escadre, Haritimide hotărî să expedieze înapoi

navele care suferiseră avarii pentru a fi reparate la Pireu. Astfel porunci să fie pregătite *Aihme*, *Lonhe*, *Sfendone* şi *Triaina* din prima escadră; din a treia escadră: *Agate*, *Lampra*, *Trifosa*, *Hediste* şi *Gnoste*, aceasta din urmă sub conducerea trierarhului Clinias. Din a şasea escadră plecau: *Antipasia*, *Iera*, *Olimpias*, iar din a noua: *Hamila*, *Euploia* şi *Cufotate*.[21]

Clinias îl rugă pe Haritimide să-mi îngăduie să mă îmbarc şi eu pe *Gnoste*.

— De altfel, Silicos, îmi spuse el, peste câţiva ani, când vei deveni şi tu cetăţean atenian, vei avea dreptul să urci pe puntea corăbiilor demosului.

Sfârşit de oboseală şi de bucuria că voi pleca în călătorie, m-am culcat, în timp ce în mine cântau cuvintele: „Cetăţean atenian... cetăţean atenian... atenian...”

Dar asta a rămas un vis: n-am devenit niciodată cetăţean atenian.

---

[21] Numele navelor sunt, în ordine, următoarele: *Ascuţişul*, *Lancea*, *Praştia*, *Tridentul*, *Buna*, *Strălucita*, *Gingaşa*, *Fermecătoarea*, *Vestita*, *Şarja*, *Sacra*, *Olimpiada*, *Bătălia*, *Cea care călătoreşte bine* şi *Uşoara*.

Ultima noastră escală înainte de Pireu era Miconos. O furtună se stârni şi Clinias, care conducea escadra, hotărî să tragă corabia pe una din numeroasele plaje adăpostite ale insulei, pentru a aştepta să se potolească vântul. Secundul lui stărui să mergem la Reneia, peste drum de Delos cea sacră, ca să-l cinstim pe Apolo şi tezaurul aliat, care se afla încă în paza zeului, dar Clinias preferă să evite această demonstraţie.

— Puterea noastră e atât de mare încât nu-i nevoie să scoatem ochii tuturor cu ea.

Echipajele erau istovite de călătoria îndelungată şi Clinias se gândi că ar fi mai înţelept să rămână pe-o plajă pustie, unde oamenii să se odihnească bine, în loc să bată cârciumile şi casele de toleranţă din Reneia. Patru zile încheiate am aşteptat să se potolească vântul. Noaptea aprindeam focuri mari, în jurul cărora se adunau marinarii. Frământau cocoloaşe mici din făină şi ulei şi le puneau pe jar să se coacă. Toţi ofiţerii şi marinarii se bucurau că se-ntorceau la Atena după atâta timp şi petreceau în fiecare seară în jurul focurilor, dansând şi cântând. Cântau mereu un anumit cântec şi de fiecare dată reluau împreună refrenul:

O, mare, mare amară
Bătută de Xerxe
Că stavilă puse trecerii sale...[22]

Şi-un alt cântec, comic, în care se legau de Poseidon:

Poseidon, Poseidon,
De ce faci spume la gură?

În ziua a patra am primit de la Pireu dispoziţia să plecăm numaidecât. Am pornit în zori, cu vântul potrivnic. Era cel mai rău timp cu putinţă pentru vâslit. Degeaba dădea ritmul omul cu flautul! Valul care sosea învălmăşea totul. Vâslele trebuiau să fie puse din nou în poziţia iniţială şi să pornească iar toate odată. De dimineaţă până seara, flota înainta luptând împotriva

---

[22] Aluzie la faptul, povestit de Herodot, că Xerxe, când a vrut să treacă din Asia Mică în Grecia, a pus să fie bătut Helespontul (Dardanelele) cu vergi.

furtunii. În amurg vântul începu să scadă, şi după ce-am trecut de capul Sunion, am pătruns într-o mare calmă, cu un vânt prielnic de nord-est. Pe înserat un foc se ivi departe, în faţa noastră. Era făclia Munihiei[23]. Clinias porunci maistrului manevrei să grăbească ritmul, ca să ajungem înainte de închiderea portului, fiindcă altfel ar fi trebuit să tragem corăbiile pe plaja Faleronului şi să aşteptăm până-n zori.

Gnoste era una din cele mai rapide nave ale flotei. Ceva mai lungă decât celelalte, avea o proră strâmtă şi pupa foarte joasă. Clinias avea doi flautişti, astfel încât dacă unul obosea, celălalt prelua ritmul. Un sunet ascuţit – unul grav – unul ascuţit – unul grav, şi aşa mai departe toată ziua... La început, acest fluierat îmi plăcea, pe urmă însă, neîntrerupt şi pătrunzător cum era, începu să-mi sfredelească urechile şi-mi deveni nesuferit. Pe atunci nu bănuiam câţi ani din viaţa mea aveau să fie legaţi de aceste două sunete, pe atunci îi urmăream cu uimire şi cu admiraţie pe vâslaşi. Trupurile lor se mişcau ritmic în sunetele flautului, ca şi cum ar fi fost uneltele lui oarbe, înclinându-se şi ridicându-se de dimineaţă până seara, totdeauna în acelaşi ritm cu cele două sunete. Unul ascuţit – unul grav, fără odihnă, fără încetare. Când marea era furioasă, apele intrau prin crăpături, marinarii erau uzi leoarcă şi nu aveau răgaz nici măcar să mănânce, astfel că vâsleau cu o mână, în timp ce cu cealaltă plămădeau pâinişoarele acelea din făină, ulei şi sare şi le mâncau aşa, crude, bând şi câte-un strop de vin. Zi şi noapte, iarnă-vară, pe furtună sau vreme bună, dacă era nevoie, dacă cetatea le-o cerea, toate aceste mâini munceau fără încetare, legate de acelaşi ritm al aceluiaşi flaut.

În timpul acestei călătorii, într-o dimineaţă, puţin după ce trecusem de Lebintos, echipajul, care se odihnise bine în timpul nopţii, trăgea voiniceşte la rame într-un ritm de parcă un singur om ar fi mişcat cele o sută douăzeci de vâsle. Clinias se aşeză la cupastă şi, arătându-mi triplul rând de vâsle care loveau marea şi împingeau corabia într-o mişcare falnică şi rapidă, îmi spuse:

— Mâinile astea, ritmul ăsta constituie forţa noastră! Iată Amorgos, Naxos, Icaria, la apus Paros, şi acolo spre nord vârful acela, Samos! Şi tot aşa o ţine până la Helespont!

Şi iată că, în timp ce ne apropiam de Atena, simţeam o oarecare nelinişte, ceva care făcea să-mi bată inima. La ordinul

[23] Munihia, unul din cele trei porturi ale Pireului.

lui Clinias, *Gnoste*, mai iute decât celelalte nave, se năpusti înainte şi ajunse repede la Munihia. Am făcut un semnal luminos şi ni s-a răspuns de pe ţărm să ne apropiem. O voce se auzi din întuneric şi întrebă de numele navei.

— *Gnoste*, trierarhul Clinias al lui Alcibiade! strigă maestrul de manevră.

Puţin după aceea am intrat în port. Când am coborât pe chei, Clinias, care se grăbea să ajungă la Atena, l-a rugat pe aghiotantul său Handias, de fel din Pireu, să mă găzduiască la el în noaptea aceea.

A doua zi am pornit în zori cu calul lui Handias, el în faţă, eu pe crupă. Pe tot drumul, de la Pireu spre cetate, vedeam în depărtare mii de muncitori la lucru, mişcându-se ca nişte umbre nelămurite în semiîntuneric. Handias se miră. Cine erau oamenii aceia care-şi părăsiseră casele cu noaptea-n cap şi se apucaseră de treabă înainte de-a se lumina de ziuă, ca ţăranii de pe ogoare? Vremea trecea, lumina limpezea contururile din jur, şi desluşeam spre apus schele uriaşe, care începeau de la Pireu şi se ţineau lanţ până la Atena.

Tot acest complex de lemnărie, asemeni armăturilor unor nave ancorate una lângă alta, părea să susţină un zid pe care lucrau mii de muncitori. Unii din ei cărau pe tărgi pietre grele, purtându-le câte doi sau câte trei, alţii, cu troace în spate, urcau mortarul zidarilor, alţii, în sfârşit, aşezaţi pe jos, ciopleau pietre şi un vuiet urca din toată această mulţime, care vorbea, striga, muncea, cânta. Ici-colo, ascultând de o comandă ritmică, târau împreună pietre mari pentru temelii. Adesea se auzea pătrunzător, ca un şuierat ce se deosebea de voci, sunetul unui flaut. Pe măsură ce înaintam, uimirea lui Handias creştea. În faţa noastră cineva mergea grăbit, ridicându-şi hitonul ca să păşească mai uşor. Handias îşi îndemnă calul şi-l ajunse din urmă.

— Ei! Compatriotule!

— Salut!

— N-ai vrea să ne spui ce se întâmplă aici?

— Dar pe ce lume trăieşti? Eşti străin? Nu ştii că demosul construieşte ziduri între Atena şi Pireu?

— Hermes, ocrotitorule! Cui i-a trecut prin minte să ceară Adunării asemenea nebunie?

— Nebunie? Nu cumva eşti din oligarhie? Nu eşti unul din cei care au făcut gălăgie, împotrivindu-se? Propunerea Olimpianului a fost votată în unanimitate!

— A Olimpianului?

— Da! A lui Pericle! Aşa o să-l numim de acum înainte şi o merită. Dar, ia spune-mi, de unde vii că nu ştii nimic?

— Din Egipt.

— Aha! S-a întors flota?

— Nu! Numai o escadră. Şi, ia spune-mi, în fiecare zi vă apucaţi de lucru în zori?

— Uneori, când e lună, lucrăm şi noaptea. Primim plată dublă, zeii să-i dea zile Alcmeonidului nostru! Nimeni nu închide ochii. Dar mai sunt şi alţii care nu închid ochii: eforii... La Sparta... Mai deunăzi a venit o corabie de la Naupactos. Echipajul ei era alcătuit în întregime din mesenieni, dintre cei exilaţi de lacedemonieni. Au venit şi ne-au dat o mână de ajutor, au ridicat un zid lung de treizeci de paşi în trei zile. Parcă erau turbaţi! Acum plec, am întârziat!

Omul plecă, Handias îşi îndemnă calul şi am pornit mai departe. „Olimpianul” îmi făcuse mare impresie. Cuvântul acesta îmi zgândărise imaginaţia, care se străduia să schiţeze înfăţişarea omului demn de-o asemenea poreclă. Mi l-am închipuit foarte înalt, frumos, sever şi calm, astfel încât să nu te poţi apropia de el decât închinându-te până la pământ. Mare mi-a fost dezamăgirea când l-am zărit chiar în seara aceea. Vedenia s-a stins când am luat cunoştinţă de realitate. Cu cât ne apropiam de cetate, lumina devenea mai puternică şi întreaga cetate căpăta o nuanţă trandafirie. O uşoară ceaţă învăluia locurile mai joase, iar din acest nor trandafiriu şi auriu se înălţau ici-colo frontonul vreunui templu, arcade, coloane cu statui care se desenau alburii în ceaţă şi, deasupra tuturor, stânca Acropolei. Un vânticel răcoros risipi negura şi, la intrarea în Ceramicos, se ivi o mulţime nenumărată de statui. Un întreg popor de oameni împietriţi, de atenieni de marmură erau acolo şi priveau cetatea din înaltul soclurilor lor.

La Dipilon[24] am descălecat şi am intrat în Atena. Trecătorii erau puţini. Majoritatea atenienilor lucrau afară, la ziduri, aşa că la început am avut impresia de pustiu. „Unde e Saisul? am spus în sinea mea. Unde e palatul lui Amirteus?” m-am gândit când

[24] Cea mai importantă poartă a Atenei.

am văzut, lângă Caliroe[25], casa cu un singur cat a lui Clinias, clădită din cărămizi. „Aceasta e cea mai însemnată cetate a elenilor”, mi-am spus... În jur vedeam multe temple, dar, comparându-le în închipuire cu amintirile mele despre templul Afroditei din Cnidos, le găseam mici.

După masă, Clinias mi-a poruncit să mă pregătesc să vin cu el la Pericle.

Auzindu-l, Dinomahe s-a supărat.

— Ce treabă ai acum, seara, cu vărul nostru? E prima noapte după atâtea luni de despărţire... Ai fi putut să rămâi cu mine...

— Trebuie să mă duc, nevastă, trebuie! Am atâtea să-i spun!

— Mare chef o să aibă la ora asta să discute politică! Sunt sigură că s-a avântat într-una din nesfârşitele lui discuţii cu Taciturnul şi cu procopsita lui...

— Anaxagora e încă aici? întrebă Clinias cu însufleţire.

— Desigur! Unde să găsească îngrijire mai bună şi mai mulţi naivi adunaţi la un loc? Cât despre procopsită...

— Nu te mânia, scumpa mea. La urma urmelor, treaba lui Pericle! Când are să se sature de ea, are s-o dea afară din casă. De altfel, Aspasia...

— Nu rosti acest nume în casa mea!

— Bine... dar trebuie să plec...

— Şi de ce?

— Ţi-am spus, trebuie să mă pun la curent cu problemele de aici.

— Îţi spun eu tot.

— Nu stărui. Mă întorc devreme.

— Lasă că ştiu eu! Ai să te întinzi şi tu la vorbă cu Anaxagora. Sunteţi cu toţii nişte naivi, vă adunaţi să ascultaţi prostiile pe care le spune! Ce-o mai fi râzând în sinea lui când vă vede cu gurile căscate! Ştii ce i-a dat prin minte să spună deunăzi? Că fulgerele sunt nori care se freacă! Auzi! Nori... Treaba asta s-a auzit mai departe, era s-o păţească. Lasă, vă duceţi toţi la Pericle să-l ascultaţi, chipurile, pe „Înţelept”, pe „Spirit”, dar nu vă luaţi ochii de la procopsită...

Clinias a insistat şi am plecat.

Când am ajuns la Pericle, a cărui casă tot un singur cat avea, dar era destul de mare, am găsit la poartă doi paznici voinici, care ne-au poruncit să ne oprim. Când Clinias şi-a spus numele,

---

[25] Numele unei fântâni din Atena antică.

ne-au făcut loc şi am intrat. Clinias s-a mirat şi, după primele efuziuni, de altfel destul de formale, schimbate cu Pericle, l-a întrebat ce-i cu paznicii.

— Ce sunt sistemele astea noi? Paznici la poarta ta! Pe Corifasia![26] Aşa şi-a început Pisistrat tirania!

Ultimele cuvinte ale lui Clinias au fost auzite în sala unde se aflau ceilalţi oaspeţi şi, deşi le rostise cu un aer zâmbitor, toată lumea a tăcut şi convorbirile au încetat, deoarece toată lumea ştia că duşmanii lui Pericle îl asemuiau cu Pisistrat. Faptul se explica prin asemănarea dintre el şi tiran, asemănare în statură, în ţinută şi mai ales în glas, fiindcă, spuneau cetăţenii bătrâni, cine-l auzea putea să jure pe Agraulos[27] că vorbeşte Pisistrat.

Pericle însă nu se pierdu deloc cu firea şi răspunse cu vioiciune:

— De când a fost asasinat Efialte, măsuri de acest fel sunt necesare, dragă vere. Acum sunt nevoit să mă îngrijesc de siguranţa mea personală. Găseşti că democraţia e în primejdie?

Auzind de asasinarea lui Efialte, Clinias s-a tulburat grozav. S-a schimbat la faţă şi s-a uitat în jur la ceilalţi oaspeţi, ca şi cum ar fi aşteptat o dezminţire. Politician de valoare şi şef al democraţilor, Efialte fusese prietenul său apropiat.

În seara aceea se aflau la Pericle o serie de oameni pe care i-am cunoscut bine după aceea, ca, de pildă, strategul Metiohos, prieten intim al lui Pericle, care vorbea uneori în locul lui la Adunarea poporului, când Olimpianul nu voia să se prezinte el însuşi, Pirilambis, care-i procura păsări rare şi păuni frumoşi pentru grădină, şi mulţi alţii, despre care voi avea grijă să pomenesc mai încolo.

Pe mine mă uitaseră cu totul, astfel că rămăsesem ghemuit într-un colţ, privind uluit la preafrumoasa femeie care se afla în fundul camerei, aşezată pe-o pernă mare. Aspasia întrecea în frumuseţe orice închipuire omenească. Graţia mişcărilor, mersul unduios şi lin, râsul încântător, adăugau frumuseţii ei acea nedefinită radiaţie a perfecţiunii, a deplinei feminităţi, care, în ciuda unei anumite artificialităţi şi a unui anumit efort, părea pe deplin naturală, părea o operă perfectă a Afroditei, divină şi aproape inaccesibilă. O astfel de femeie te farmecă şi te lasă uluit, incapabil chiar de dorinţă, ca în faţa unei revelaţii divine.

---

[26] Altă denumire a zeiţei Atena.

[27] Fiica lui Cecrops.

Văzând-o, simţeai că poate să-ţi ceară orice, pentru că ai răspunde imediat, fără şovăire: „Da!” Am spus „imediat”? Acel „da” ar fi rostit dinainte, fiind cu conştiinţa împăcată că te-ai supus poruncii unei puteri divine. Poate că acesta e privilegiul femeilor care se nasc şi trăiesc numai şi numai pentru dragoste publică! Acum, când Afrodita nu-mi mai tulbură simţurile, pot să mărturisesc cât de mult mă fermecau muieruştele care-şi împrumută pentru câteva ore dragostea. Câte fetişcane n-am ţinut pe genunchi zâmbind, în timp ce mâna mea număra pe ascuns în buzunar obolii, de teamă că nu vor izbuti să le potolească lăcomia! Îmi plăcea să bucur aceste făpturi fiindcă, dacă le dădeam cât cereau, sau chiar mai mult, îşi uitau interesul, se bucurau, şi nemaigândindu-se decât la Afrodita, îmi spuneau mii de vorbe dulci. Pretutindeni, femeile acestea spun aceleaşi lucruri, cu aceeaşi voce cârâitoare şi prefăcută. În falsa lor patimă erotică amestecă o mulţime de superlative, înainte de-a se deda la mângâierile cele mai îndrăzneţe, şi uneori cele mai viclene se prefac că se tem. Aşa cere regulamentul şi cine intră în joc trebuie să-l respecte. De altfel, viaţa lor începe şi se termină cu dragostea şi, în felul acesta, fiecare din ele se transformă o clipă într-o mică zeiţă.

În seara când am văzut-o pentru prima oară pe Aspasia, ochii ei de smarald m-au fascinat ca ochii unui şarpe şi se pare că, fără să-mi dau seama, m-am ridicat de la locul meu ca să mă apropii de Frumuseţe! În timp ce păşeam pe dalele de marmură, sandala mea a făcut zgomot, toată lumea s-a întors spre mine şi câteva râsete s-au auzit. M-am tulburat şi am simţit că roşesc până la urechi. M-am ghemuit cât am putut, adunându-mi veşmântul pe burtă.

— Vino, şchiopule! mi-a strigat Clinias. Prieteni, vi-l prezint pe Silicos al lui Hifion din Cnidos, elen din Asia! Aventurile lui sunt interesante. L-am adus din Egipt, ca să-l dau la învăţătură. Anaxagora, ai să-l laşi, poate, să te asculte şi are să devină cu încetul învăţăcelul tău. Ai totdeauna atâţia!

— Anaxagora are un singur discipol la Atena. Pe mine, spuse cu vioiciune Pericle.

Taciturnul – aşa fusese poreclit – un bărbat chel, care stătea lângă Aspasia, îşi coborî ochii şi spuse cu tonul unui profesor care se adresează unui copil:

— Nu am discipoli. Am numai prieteni!

— Anaxagora, spuse Clinias, pari foarte slăbit. Nu cumva eşti bolnav?

„Spiritul” nu răspunse, dar Pericle îl întrebă stăruitor dacă are ceva, fiindcă în ultimul timp i se păruse şi lui că e foarte obosit şi galben la faţă.

Anaxagora îşi aţinti ochii asupra lui Pericle şi răspunse:

— Cine are nevoie de opaiţ, toarnă în el ulei, Pericle.

Olimpianul roşi puternic şi răspunse ceva nedesluşit. Apoi bătu din palme şi doi slujitori se iviră.

— Pregătiţi masa! Imediat! spuse Pericle şi, întorcându-se spre Anaxagora, adăugă: Iartă-mă, învăţătorule! Uleiul nu va mai lipsi din opaiţ. Îl rog să lumineze şi azi...

„Spiritul” începu să vorbească şi în seara aceea explică multe lucruri cu vocea lui monotonă şi obositoare. Cum să mi le amintesc pe toate! Afirmă că soarele e un glob încins, mai mare decât Peloponesul, că luna ar putea fi locuită, că are munţi şi codri. Despre stele spuse că s-au format din nebuloase, care încetul cu încetul s-au condensat în corpuri solide, explicând că toate obiectele din lume sunt formate din mici elemente, din atomi (doar Zeus şi sufletul lui înţelegeau ce înseamnă acest termen), care, potrivit felului în care sunt aşezaţi, alcătuiesc materia. Inutil să mai spun că eu unul nu înţelegeam nimic din ce spunea. Când a terminat, era foarte târziu. Noaptea înaintase, adunarea s-a risipit aproape de a treia strajă. Cei doi veri n-au schimbat nicio vorbă despre campania din Egipt.

În ziua următoare am venit iar la Pericle, dar de data asta am fost singuri. S-a iscat o ceartă mare între ei.

— Trebuie să ne grăbim, Pericle, a început Clinias. Nu ştiu dacă polemarhul[28] te-a pus la curent cu cele ce i-am spus, dar e sigur că Marele rege pregăteşte o armată puternică şi o flotă importantă împotriva Egiptului. Trebuie să trimitem neapărat întăriri şi un strateg destoinic. Haritimide e un bun organizator, dar nimic altceva. Trebuie să pui pe altcineva în locul lui.

— Să trimit întăriri! Acum zece zile am dat dispoziţii să se întoarcă la Atena şi alte corăbii!

— Şi câte vrei să laşi în Deltă?

— Şaizeci.

— Pericle! Pierdem cea mai bună ocazie de a-i umili pentru totdeauna pe mezi! O campanie strălucită, începută victorios, se

---

[28] Arhonte care se ocupa cu problemele de război.

poate termina printr-o catastrofă, dacă nu laşi flota noastră intactă! Trimite mâine dispoziţia de a se proceda invers!

Clinias avea o mulţime de argumente.

În primul rând, campania din Egipt era mai importantă decât toate cele precedente. De altfel, asta fusese şi părerea demosului când se hotărâse să trimită două sute de corăbii. Şi era perfect îndreptăţit! Dând ajutor lui Inaró şi lui Amirteus, Atena cucerea de fapt Egiptul, care, după India, era cea mai bogată satrapie a lui Artaxerxe.

În al doilea rând, o recucerire a Egiptului de către perşi ar fi fost o teribilă lovitură pentru prestigiul Atenei.

În al treilea rând, prin cucerirea definitivă a Egiptului, Atena îşi crea posesiuni nesfârşite şi inepuizabile! O mulţime de eleni ar fi cerut să devină cetăţeni atenieni, ca să poată pleca în Egipt în calitate de coloni.

În al patrulea rând, Egiptul reprezenta o bogăţie neînchipuită, a cărei existenţă atenienii nici n-o bănuiau. Mii şi mii de talanţi s-ar fi adunat pe Acropole şi trebuia subliniat faptul că nu era vorba de o prosperitate economică trecătoare, datorată unor recente succese războinice, deoarece cucerirea Egiptului însemna un control absolut pe piaţa grâului.

— Helespontul aproape ne aparţine, dar grânarul este Egiptul.

La toate argumentele lui Clinias, Olimpianul avea un singur răspuns:

— Cum să continuăm o asemenea campanie, când situaţia în Elada e atât de nesigură? Nu se poate. Am nevoie aici de toate forţele disponibile! Nu vezi? Egina s-a lipit de noi ca o lipitoare, corintienii adună armată şi-şi creează netulburaţi alianţe, lacedemonienii se frământă de mult, şi acum, de când cu Zidurile lungi, sunt foarte neliniştiţi. Din fericire, războiul iloţilor continuă şi numai aşa se explică de ce Megabizos, ambasadorul lui Artaxerxe, a dat greş la Sparta. Sunt silit să consider că un atac aici, în Atica, atârnă de-un fir de păr. Megabizos a împărţit bani în dreapta şi-n stânga atât la Sparta, cât şi la Corint şi la Egina. E dureros să-ţi spui că au trecut doar douăzeci şi cinci de ani de la Salamina şi de la Plateea şi că, în oarecare măsură, soarta noastră e tot în mâinile perşilor; dar e şi mai trist faptul că se găsesc eleni, fie ei şi dorieni, care primesc cu atâtea onoruri un ambasador venit de la Susa. Orice planuri aş face,

orice gânduri aş nutri, trebuie să-mi pun veşnic această întrebare: ce va face Susa?

— Tocmai! strigă Clinias. În Susa trebuie să loveşti înainte de toate. Numai în Susa! Susa e duşmanul principal, primejdia numărul unu. Dacă o vei înlătura definitiv, toate diversiunile pe care le provoacă Artaxerxe în Elada vor dispare şi vom fi liberi să-i organizăm pe eleni cum vom dori. Întoarce spatele Spartei! Nu te mai preocupa de niciun oraş grecesc! De ce ai vrut Zidurile lungi? Atena trebuie să se impună definitiv Marelui rege! Răscoala lui Inaró a fost o ocazie neaşteptată. Puterea noastră se va statornici cu adevărat în toată Elada nu după supunerea mai mult sau mai puţin nesinceră a câtorva insule, silite oricum să ni se supună, ci după definitiva micşorare a puterii lui Artaxerxe. Atunci nu se va mai vorbi despre Corint şi despre Sparta! Toată Elada ne va cădea singură la picioare, vom anexa şi Sicilia la statul nostru!

— Asta e politica lui Cimon, care nu visa decât lauri războinici şi nu dădea niciodată atenţie organizării noastre interne. Nu se poate ca noi, cel dintâi oraş elen, să nu fim singuri stăpâni în Atica, fiindcă e la cheremul primei incursiuni spartane. Mai întâi trebuie să ne întărim în Elada şi numai după aceea vom începe, poate, campaniile. Ceea ce îmi propui tu constituie pasul următor. De altfel, cu toate victoriile lui, cu ce fapt pozitiv se poate mândri Cimon? Succese trecătoare, mari, e drept, şi scânteietoare, dar lipsite de urmări, succese care au uluit pe toţi elenii, dar nu ne-au dat decât strălucire şi nu elemente concrete. Nu! N-am să cheltuiesc talanţi şi n-am să jertfesc mii de atenieni ca să-mi uluiesc concetăţenii! De aşa ceva au nevoie doar tiranii!

— Cu ce operă se poate mândri Cimon? a strigat Clinias, roşu la faţă de tulburare. Datorită lui, în orice colţ al Eladei te duci, dacă spui că eşti atenian, toată lumea îţi lasă cale liberă, oricine ai fi. Cimon a făcut atâtea lucruri, Olimpiene, încât tu-ţi poţi îngădui azi fără teamă să muţi tezaurul aliaţilor de la Delos pe Acropole, fără să te întrebi ce vor spune aliaţii! Ştii bine că nu vor spune nimic, fiindcă în spatele nostru avem victoria de la Schiros, izbânda de pe Strimon, splendida victorie de la Eurimedon! Adu-ţi aminte, Pericle! Cimon ne-a adus două sute de corăbii persane, legate două câte două şi le-a înşirat la Faleron, că nu le putea cuprinde Pireul cu toate cele trei porturi

ale sale! Şi azi suntem liberi, ne trimitem flota până în Delta Nilului, până la Memfis şi regele, care continuă să se numească „mare”, e atât de neliniştit, încât e nevoit să-l trimită pe Megabizos la Sparta ca să creeze o diversiune! Şi tu cazi în cursă! Şi dacă dăm greş în Egipt? Şi dacă vom fi învinşi acolo? Nu te temi, Olimpiene, de urmări neplăcute pentru „Liga” din Delos, cum îi spunem noi? Nu te aştepţi la răzmeriţă şi nesupuneri, dacă aliaţii pierd respectul şi teama pe care le-o inspiră armele noastre? Şi atunci, unde-i Cimon ca să ne refacă prestigiul? În exil! Pentru că tu ai vrut asta! Ori poate ai de gând să preiei tu comanda vreunei corăbii şi s-o porneşti pe mare? Când vrei să uimeşti lumea, tu încerci s-o uimeşti în alt mod, Olimpiene! Odată ne pomenim că aduni poporul, îl linguşeşti, îi promiţi lefuri, toată lumea votează cu ochii închişi şi pe urmă ai îndrăzneala să declari că operaţia „a fost aprobată de demos”, cuvinte care ascund atât de bine situaţia reală! În loc să încerci să devii popular dând din banii tăi, aşa cum făcea Cimon, născoceşti cheltuieli şi lefuri suplimentare, care se plătesc din tezaurul aliaţilor! Şi vii să-mi spui că tu nu vrei să uimeşti pe nimeni...

Convorbirea devenise aprinsă, fiindcă Pericle admitea cu greu să se pronunţe numele lui Cimon în faţa lui şi când Clinias îndrăzni să se atingă de politica lui internă, pe care o socotea ca proprietatea lui exclusivă, Olimpianul se înfurie la rândul său şi începu să apere cu vehemenţă măsurile şi reformele pe care le propusese sau intenţiona să le impună.

Când Clinias îi aruncă următoarele cuvinte;

— Prin urmare mărturiseşti că linguşeşti demosul ca să-l convingi! Olimpianul, cu un cinism neafectat, revoltat de naivitatea lui Clinias, îi strigă, ameninţându-l cu degetul:

— Află de la mine, vere! Nu cârmuieşti poporul dându-i în vileag netăgăduitele slăbiciuni, ci lăudându-i virtuţile inexistente!

Timp de aproape şapte ani după seara aceea, Clinias nu mai călcă pragul casei lui Pericle, dar nici acesta nu veni vreodată să-l vadă. Nu ieşea, nu se ducea nici în agora, nici la teatru. Rareori îl întâlneau grăbindu-se spre Buleuterion[29]. L-am văzut o

[29] Clădire publică din Atena antică în care se ţineau adunările Sfatului celor 500 (Bulé).

singură dată şi anume la nunta scumpului său nepot Euriptolemos. Şi nici atunci n-a rămas până la sfârşitul festivităţii. După libaţii şi înainte de a începe petrecerea s-a ridicat şi a plecat. Trebuie să spun că nimeni nu l-a regretat. Numai vară-si, mama mirelui, i-a părut rău. Noi, ceilalţi, am simţit o oarecare uşurare când a plecat tăcutul şi severul conducător.

Auzeam că Aspasia organiza destul de des întruniri, la care participau, când se aflau la Atena, Anaxagora, Zenon şi alţi filosofi, pictori, sculptori, oameni politici şi nelipsitul Metiohos, „confidentul de taină” al lui Pericle Îmi părea rău că nu puteam participa la aceste întruniri, dar eu eram însoţitorul lui Clinias.

Au trecut luni şi ani. Clinias mă dăduse la şcoală şi începusem să mă instruiesc. În scurt timp i-am cunoscut bine pe antici. Puteam declama rapsodii întregi din Homer, dar Hesiod mă plictisea şi nu l-am putut învăţa niciodată. Dascălul meu, din invidie de bătrân, poate, îmi spunea mereu cu un aer confidenţial că memoria mea monstruoasă se explica prin „monstruozitatea” piciorului meu, care mă împiedica să fac atletism, astfel că, vrând-nevrând, eram silit să mă mărginesc la învăţătură. Era un om cumsecade acest Caganos, profesorul meu. Odată, văzându-mă că sosesc la şcoală cu ochii roşii de plâns din cauza veştilor din Egipt, s-a purtat cu mine ca un adevărat părinte.

Ştirile despre campania de pe Nil au sosit pe neaşteptate la Atena, aşa cum se întâmplă ori de câte ori e vorba de o catastrofă. Susa trimisese o armată de două sute de mii de ostaşi şi o flotă numeroasă, şi Haritimide se văzuse silit să renunţe la asediul Memfisului şi să-şi retragă navele pe o insulă alcătuită de un afluent al Nilului. Din ordinul generalului persan Megabizos, mii de ostaşi din armata lui săpară de dimineaţă până seara până ce dădură un alt curs apei, apoi afluentul fu secat şi toate corăbiile noastre fură capturate pe uscat! Perşii îl prinseră pe Inaró şi-l trimiseră la Susa unde fu răstignit din porunca lui Artaxerxe. Lucrul acesta îi fusese cerut de mătuşa lui, soţia lui Ahemenes, pe care Inaró îl înjunghiase cu propria lui mână.

În vremea aceea, cu patru ani înainte de naşterea stăpânului meu, eforii Spartei erau foarte frământaţi din cauza Zidurilor

lungi şi nu ştiau cum să împiedice transformarea Atenei într-o insulă. Cum ar fi putut s-o atace în acest caz? Deşi iloţii erau încă stăpâni în Itome – războiul împotriva lor dura de mulţi ani – Sparta hotărî să pornească şi împotriva noastră, ceea ce însemna un sacrificiu serios. Armata fu scoasă din Pelopones, Sparta ştiind că şi Atena avea mâinile legate. De ani de zile asedia şi ea Egina, unde lupta Leocrate, cel mai mare strateg al nostru. Spartanii îl numiră strateg pe Nicomede, tutorele tânărului lor rege Pleistoanax. În fruntea armatei, acesta coborî în câmpia Tebei, unde oamenii fură primiţi cu urale. Din perioada trădării ei, adică de când îl ajutase pe Xerxe şi apoi pe Mardonios, în speranţa că va obţine întâietatea în viitoarea satrapie a Egeii, Teba îndura tot felul de umilinţe şi dispreţul vecinilor ei. Nici chiar Haliartos şi Ascra, sate mari, lipsite aproape de ziduri, n-o mai luau în seamă. Cât despre plateeni, ei nu mai pomeneau nici numele Tebei. La sosirea lui Nicomede, lucrurile se schimbară însă pe neaşteptate. Strategul spartan uită de trădarea Tebei, uită că aceşti tebani nemernici dăduseră ospeţe, serbări, banchete şi-şi ridicaseră cupele în sănătatea lui Xerxe pentru robia elenilor! Aşa sunt spartanii! Se poartă de fiecare dată cum le convine. Nicomede reconstrui zidurile Tebei, le făcu mai mari şi mai înalte decât fuseseră, supuse un mare număr de cetăţi ale Beoţiei şi le dădu în stăpânirea tebanilor. Heronia, Orhomenos, Tanagra, Aulis, Haliartos, Tespiai se treziră dintr-odată supuse ei, astfel încât, la numai trei sute cincizeci de stadii depărtare de Atena, Teba ajunse stăpână pe întreaga Beoţie. Numai plateenii se închiseră din timp între zidurile lor şi răspunseră spartanilor de dincolo de ambrazuri că nu se închină unor trădători, chiar dacă sunt ocrotiţi de Sparta.

La noi, la Atena, domnea o mare agitaţie. În demos se ridică problema dacă trebuia să trimitem imediat armata împotriva lacedemonienilor, fără să ne pese de urmările mai generale. Polemarhul era nehotărât şi Pericle ezita, pentru că Egina nu căzuse încă, dar Mironide, unul din cei zece strategi, se urcă la tribună şi înflăcără mulţimea. În clipa aceea, un curier din Plateea aduse vestea că în Beoţia se răspândise zvonul instaurării oligarhiei la Atena, a întoarcerii lui Cimon şi a efectuării unor libaţii pentru mai mulţi ani între Sparta şi Atena. Când lucrurile acestea fură dezvăluite adunării, mulţimea izbucni într-un singur glas plin de mânie:

— Ruşine! Trădare!
— Moarte lui Cimon! Moarte Oiniazilor! Afară cu tribul de trădători!
Dacă Cimon n-ar fi fost ostracizat şi s-ar fi aflat în momentul acela la Atena, nu încape îndoială că ar fi fost sfâşiat!
Oamenii îşi închipuiseră că şi intrarea spartanilor în Teba făcea parte din marele complot al oligarhiei din Atena, dornică să răstoarne democraţia.
Zece zile mai târziu, adunându-se diverşi aliaţi în Atica, unii veniţi din Argos, în timp ce cavaleria fusese trimisă de Tesalia, armata noastră porni spre Teba având-ul în frunte pe Mironide. Deşi oamenii erau furioşi împotriva lui Cimon şi a tribului său, Mironide nu acceptase să lase în urmă detaşamentele acestui trib, dar, ca să fie liniştit, poruncise în secret cavaleriei tesaliene să înainteze pe lângă Oiniazi, care se aflau sub comanda celor doi prieteni ai lui Cimon: Anaflistios şi Eutipos.

În clipa când armata ajunse la cetatea Fila de la graniţă şi când soldaţii se împrăştiară să ia masa de prânz, Cimon se înfăţişă lui Mironide. Era înarmat până-n dinţi, drept, mândru şi avea pe cap coiful strălucitor.
Mare fu uimirea şi tulburarea lui Mironide, care se răsti la el:
— Vii să-ţi admiri opera, Cimon?
— Vin să lupt la locul meu, strategule!
— La locul tău? exclamă înfuriat Mironide, care nu pricepuse ce voia să spună. Eu sunt strateg! Pleacă!
— Vreau să lupt în detaşamentul meu, la locul meu, ca soldat! spuse calm Cimon.
— Ca simplu soldat! Tu, Cimon? întrebă uimit Mironide care o lăsă imediat mai moale. Ştii doar că nu se poate. Eşti exilat... Îmi pare rău...
Prietenii lui Cimon aflară de prezenţa lui în tabără şi dădură buzna.
— Cimon!
— Eşti un om excepţional!
— Vom lupta până la unul! Închipuie-ţi că am fost acuzaţi, şi tu şi noi, că suntem înţeleşi cu Nicomede ca să răsturnăm democraţia!
— Am venit până aici încercuiţi de cavaleria tesaliană!

În primele clipe de înflăcărare, cei mai îndrăzneţi dintre prietenii strategului îi cerură pe un ton poruncitor lui Mironide să-l lase pe conducătorul lor să lupte, dar strategul nu îndrăznea să ia o asemenea hotărâre interzisă de lege. Şi, apoi, el n-avea nevoie de încurcături. Dacă atenienii ieşeau învingători, s-ar fi putut răspândi zvonul că victoria se datorează numai prezenţei lui Cimon. Dacă s-ar fi întâmplat vreo nenorocire, exista pericolul să se spună că el, Mironide, cunoscând intenţiile lui Cimon, îl primise totuşi în rândurile armatei. Nu! Era mai bine să-l lase la o parte. Prietenii lui însă se încăpăţânară.

— Scoate-ţi armura, îi strigau. Scoate-o, să lupte ea alături de noi!

Cimon întinse armura sa lui Anaflistios şi plecă strigând prietenilor adunaţi în jurul lui:

— Luptaţi şi pentru mine, băieţi!

Şi sărmanii băieţi luptară, luptară ca nişte fiare. Când, în momentul cel mai critic, călăreţii tesalieni trădară dezertând, cum le era obiceiul, tot detaşamentul lui Anaflistios se repezi nebuneşte după ei ca să-i ucidă. Deşi fără cai, izbutiră să ajungă din urmă câţiva tesalieni şi să-i omoare, dar vitejia lor nu fu de niciun folos. Ca să nu fie atacat de dezertori, Mironide fu nevoit să se retragă pe înălţimi, în timp ce jos, în câmpie, zăceau vreo sută cincizeci de trupuri, aproape toate ale Oiniazilor.

Se lăsa noaptea şi tesalienii, care habar n-au de libaţii şi nu trimit crainici, aprinseră făclii şi, din goana cailor, începură să prade morţii. Aşa s-a desfăşurat lupta de la Tanagra.

Dar sângele vărsat de ai noştri a fost repede răzbunat! Când, după gestul lui Cimon, însuşi Pericle ceru adunării să-l recheme din exil, poporul se arătă atât de entuziasmat şi sufletele fură atât de înflăcărate când în mijlocul atenienilor se ivi iar Cimon, favoritul Victoriei, încât adunarea votă în unanimitate o campanie de „reabilitare” în Beoţia. În numai şaizeci de zile se realiză reorganizarea armatei care, cu ajutorul Atenei şi avându-l tot pe Mironide strateg, dar de data asta fără trădătorii tesalieni, porni să ne apere faima. Tebanii adunaseră multă armată din întreaga Beoţie şi ne aşteptau la Oinofita.

Dar i-am zdrobit! S-au împrăştiat cu toţii pe câmpie şi au luat-o la fugă ca să scape cu viaţă. Ai noştri i-au urmărit şi mulţi dintre cei care goneau ca să se salveze au căzut în râul Asopos şi s-au înecat. Am distrus tot ce construise Nicomede în Beoţia

şi, la rândul său, Mironide a pus în fruntea oraşelor oameni devotaţi Atenei.

Intimităţile vieţii lui Pericle le-am aflat de la fiul său, Xantip. Obraznic şi stricat, un adevărat derbedeu, care credea că totul îi este îngăduit fiindcă e fiul tatălui său, Xantip venea la gimnaziu şi nu făcea decât să ne povestească ce auzea în casă.

Într-o zi, la palestra Liceului se întâmplă un accident. Liceul nostru fusese provocat de Cinosarges[30], astfel că aveam întâlnire cu el. Un oarecare Cleon din Alopece, atlet de la Cinosarges, îşi aruncă greşit lancea şi-l ucise pe colegul nostru Epitimos al lui Farsolos. În ziua următoare, Xantip veni la noi şi ne spuse, revoltat chipurile, dar cu ochii strălucind de viclenie, că tatăl lui, Olimpianul, se interesase personal de accident şi cerceta împreună cu Anaxagora problema responsabilităţii.

— De ieri, spuse Xantip, se tot întreabă cine e de vină, Cleon, organizatorii întrecerii sau lancea!... Au mai chemat un „înţelept”, ştiţi pe cine, pe parazitul acela nou venit din Ionia, care locuieşte la noi şi discută ceasuri întregi!

Altă dată Xantip veni în goană, înecându-se de râs.

— Închipuieşte-ţi, Silicos! spunea el, încercând să-şi recapete răsuflarea. Închipuieşte-ţi că cineva i-a trimis tatii un cap de ţap cu un singur corn! L-am lăsat admirându-l împreună cu prezicătorul Lambon şi cu Anaxagora. Se ceartă amândoi întrebându-se ce ar putea însemna această trăsnaie. Prezicătorul, linguşitor ca toată tagma lui, afirmă că un corn unic înseamnă victoria pe care o va obţine în curând Olimpianul asupra adversarilor săi din adunare şi posibilitatea de a conduce singur cetatea. Celălalt, Taciturnul, crede că acel corn înseamnă doar că animalul a avut creierul atrofiat şi că de aceea nu i s-a dezvoltat decât un singur corn mare! Au poruncit sclavilor să spargă căpăţâna ţapului şi au găsit un creieraş numai atâtica! Eu, însă, Silicos, i-am dat cea mai bună explicaţie! Cornul, i-am spus eu, e simbolul lui! Pe Hermes, Silicos! Ştii câţi bani de buzunar îmi dă pe lună? Trei drahme. Trei nenorocite de drahme, când el îl hrăneşte pe Anaxagora, când hrăneşte pe atâţia alţii, ba a început să-i şi îmbrace. Alaltăieri le-a dat câte o mantie nouă... adăugă el suspinând.

---

[30] Unul dintre cele trei mari gimnazii ale Atenei antice.

Xantip ne informa şi despre certurile dintre Olimpian şi Aspasia.

— Iar a fost furtună aseară, ne spunea el.

Când povesteam lucrurile acestea acasă, Dinomahe se înfuria, mai ales în ultimele luni înainte de naştere.

— Aşa-i trebuie, dobitocul! Şi-a lăsat nevasta şi s-a încurcat cu flautista asta! Acuma n-are decât să se frământe, să plângă că i-a născut şi un băiat!

— Hai, nevastă! Linişteşte-te! spunea Clinias. Nu te înfuria! În starea ta n-ai voie să te superi.

Dinomahe nu putea să audă nici numele Aspasiei fără să se mânie. Îi trimisese vorbă lui Pericle că dacă va voi vreodată să-i facă o vizită, poate să vină, numai că îl roagă să fie singur. Dar Pericle nu intrase niciodată la ea în casă.

Când, însă, într-o frumoasă dimineaţă de Targelion[31], află de naşterea lui Alcibiade, nou vlăstar al Alcmeonizilor, Pericle nu se putu stăpâni. Trimise în dar doi şerpi de aur, care să fie atârnaţi în leagănul copilului şi anunţă că va veni în după-amiaza aceea, fiindcă dimineaţa trebuia să-l însoţească pe polemarh la Agrai pentru a aduce jertfe zeiţei Artemis.

După-amiază, casa se umplu de lume. Când se află că o cunună de laur fusese agăţată de poartă, toţi prietenii veniră să-l felicite pe Clinias. Fiecare se interesa de auspicii, întreba cum se prezentase jertfa adusă Ilitiei, dacă mama se chinuise mult şi se bucurau aflând că Dinomahe născuse fără să scoată un ţipăt. Clinias, care strălucea de bucurie, spunea tuturor acelaşi lucru:

— Ce auspicii, ce jertfe! Ziua de azi nu ajunge ca semn? E a şasea zi din Targelion, zi norocoasă pentru eleni! Ziua luptei de la Plateea şi de la Micale, ziua jertfei comemorative în templul Artemidei pentru lupta de la Maraton, ziua când s-a născut fiul meu, Alcibiade!

— Ăsta e numele pe care i-l dai? întrebă cu un aer şiret unul din prietenii lui, Cefalos, din Siracuza, un meşter de scuturi putred de bogat, stabilit de mult la Atena şi care era însoţit de un tânăr urât, cam de vârsta mea.

— Ce alt nume să-i dau? Să nu faci vreuna din glumele tale prosteşti, siracuzane! Îl voi numi Alcibiade!

---

[31] Lună în calendarul atic (mai–iunie), în cadrul căreia se sărbătorea naşterea lui Apolo şi a surorii sale Artemis.

Când Pericle, însoţit de nelipsitul Metiohos, intră în casă, întrebă înainte de toate ce văzuse în vis Dinomahe în noaptea din ajunul naşterii şi se linişti când i se spuse că nu visase un leu.

— Numai mama mea a visat un leu înainte de a mă naşte, şopti el. Ce nume îi dai? îl întrebă pe Clinias cu oarecare nelinişte în glas.

— Alcibiade.

— Aha! E un nume frumos, spuse Pericle cu un fel de uşurare.

— Alcibiade... şopti tânărul urâţel de o vârstă cu mine, pe care nimeni nu-l cunoştea şi care venise împreună cu Cefalos.

— Ce-ai spus, Socrate? îl întrebă acesta.

— Am murmurat numele pruncului şi mi s-a părut foarte frumos!

— Clinias! strigă Cefalos, să-ţi prezint pe noul meu prieten! Socrate al lui Sofroniscos[32] din dema Alopece; e sculptor. În ciuda numelui său, nu se cuminţeşte... Iubeşte frumuseţea cu patimă. Închipuie-ţi, a început să sculpteze un grup frumos, cele trei graţii. Îl invidiez. Pipăie toată ziua femei, fie ele şi de argilă!

— Isprăveşte, Cefalos, spuse pe un ton cam sec Socrate. E a patra oară că faci gluma asta azi. Trebuie să găseşti altceva!

La serbarea onomastică a noului născut se adună toată Atena. Să nu creadă nimeni că rivalii politici ai lui Pericle pierdură ocazia să vină şi ei la petrecere, fiindcă Olimpianul avea să fie de faţă. Până şi Cimon se înfăţişă, însoţit de sora sa, bătrâna, urâta şi cicălitoarea Elpinice, care, asemenea unei ursitoare rele, se aplecă peste leagănul pruncului, scoase un cârâit înfiorător – aşa râdea ea – şi rosti cu glas tare ca s-o audă cei din jur:

— Cimon al nostru a fost un copil mult mai frumos!

De ziua numelui lui Alcibiade veni şi Cefalos, aducându-l cu el pe Socrate.

Mulţi dintre invitaţi aduseseră talismane pentru prunc: unul o pereche de mânuţe de aur, altul o semilună de argint, un al treilea o sabie mică de aur. Le agăţară pe toate cu un lănţişor la gâtul copilului, ca să nu se deoache.

— Cine are să se uite vreodată la el... şopti Elpinice.

---

[32] Joc de cuvinte intraductibil (*sofron* – cuminte).

Dinomahe luă copilul în braţe şi, însoţită de Clinias, se îndreptă spre altarul Hestiei[33]. Prezicătorul îi stropi pe toţi trei cu apă din fântâna Caliroe, apoi avu loc purificarea. Pe urmă toată lumea se adună în curte, unde fu jertfit un viţel roşu-auriu cu coroană de iasomie.

Înainte de a înfige cuţitul în gâtul animalului, prezicătorul Lambon se întoarse spre Dinomahe şi o întrebă:

— La ce oră l-ai născut?

— În zori, tocmai răsărea soarele, răspunse ea neliniştită.

Prezicătorul se bucură de acest semn bun şi izbi cu o mişcare iute în grumazul viţelului. Sângele curse gârlă şi, o clipă, ţâşni în sus, spre cer. Animalul se zbătea. Scăpă din mâna ajutoarelor şi începu să se zvârcolească jos pe dale. Curtea se umplu de sânge care stropi pe toţi cei de faţă.

— E un semn strălucit, Clinias! spuse Lambon. Fiul tău va fi om mare şi toată lumea va vorbi despre el!

Pe urmă spintecă animalul şi se aplecă deasupra măruntaielor care erau roşii şi curate. Inima era mărită şi aşezată ceva mai sus decât normal.

— Fiul tău va fi viteaz, Clinias! reluă Lambon cu emfază, şi viaţa lui va fi plină de fapte strălucite. Ce nume îi dai?

— Alcibiade!

Atunci invitaţii începură să ureze:

— Să fie frumos!

— Să fie puternic!

— Să fie neînfricat ca un leu!

— Să fie serios şi bun!

— Să fie drept...

— Nu, dragă! interveni Cefalos. Nu cumva să fie ostracizat!

Gluma lui Cefalos, neizbutită şi prostească, făcu să se aştearnă tăcerea, căci colo, în picioare, în dreapta şi-n stânga altarului, se aflau cei doi rivali, Cimon şi Pericle.

În spatele meu era Socrate, care-şi privea cu mare atenţie şi concentrare hitonul, pătat de sângele animalului ce se zvârcolea.

— Trebuie să trimit vorbă lui Zolandas, în Sparta, să-l rog să ne găsească o femeie bună pentru copil!

— O doică din Laconia! Ai înnebunit, Clinias? Iertaţi-l, o, zei! Nu mai există doici ateniene? Vrei să aduci un duşman în casă?

---

[33] Zeiţa protectoare a vetrei familiale şi, în general, a familiei.

— Toate atenienele din lumea bună îşi cresc copiii cu doici spartane, Dinomahe, aşa că nu-i niciun motiv...

— Familia mea nu m-a crescut cu...

— N-am vorbit de tine! Am vorbit de copiii fiecărei familii!

— Oasele tatălui meu se vor zvârcoli în mormânt! Era efor al Spartei, şi-a dat demisia fiindcă-i ura şi tu vrei să ne creştem fiul cu o femeie din Laconia!

— Stai puţin... Da, desigur! Ctesifon şi-a adus o lacedemoniană pentru copil şi acuma nu mai are nevoie de ea. Trebuie s-o găsesc până nu pleacă. După câte-mi amintesc o cheamă Amicla.

— Cine ştie unde ai să te duci să cauţi un profesor pentru Alcibiade! Te pomeneşti că-l iei de la Susa sau de la Persepolis!

Cu toate protestele Dinomahei, două zile după aceea Amicla veni la noi în casă. Era o muiere foarte înaltă, grosolană, cu un fund enorm şi cu două picioare cât nişte coloane!

Din prima zi s-a legat de mine fiindcă eram şchiop. A cerut apă caldă ca să spele copilul şi fiindcă, apropiindu-mă de ea şontâc-şontâc, am vărsat o bună parte, s-a înfuriat şi mi-a strigat ca o sălbatică:

— Taiget![34]

De atunci, ori de câte ori era nervoasă şi ne întâlneam, îmi trântea pe un ton arţăgos:

— Taiget! Taiget!

La început credeam că nu ştie cum mă cheamă şi-i răspundeam speriat, aproape în şoaptă:

— Mă cheamă Silicos! Silicos!

— Tot aia e! răspundea cu încăpăţânare spartana.

Mă înfuriam şi eu şi-i spuneam câte una.

— Silicos! striga Clinias. Ai douăzeci de ani, te iei după Amicla? Să nu vă mai aud ciondănindu-vă, că nu te iau azi la Pericle!

— Bine, stăpâne... bine...

După ce se împăcase cu Pericle, Clinias reîncepuse să-şi petreacă serile la el, deşi nu atât de des ca altădată. Când se ducea însă acolo discuta politică, afla amănunte asupra celor întâmplate în acest lung răstimp şi adesea – aşa se întâmplă în mod fatal după orice împăcare – avea tendinţa de a exagera elogiile şi aprobările, când Pericle îi explica cum şi prin ce

---

[34] Munte de pe care spartanii aruncau pruncii debili şi infirmi.

combinaţii reuşise în cutare sau cutare situaţie, de pildă cum reuşise să mute tezaurul aliaţilor de la Delos la Atena.

Nu fusese greu să-i convingă pe aliaţi să primească propunerea – de altfel lucrul acesta îl făcuse Samosul – fiindcă era evident că tezaurul ar fi fost mai în siguranţă la Atena decât în mica insulă, fie ea ocrotită de Apolo. Greu era ca Apolo însuşi să admită că Atena va păzi mai bine tezaurul. Un oracol fu cerut de către trimisul care plecase la Delfi cu multe promisiuni şi daruri foarte bogate. Pitia vorbi, dar vorbele ei fură atât de nedesluşite şi de încurcate încât printr-o schimbare a accentului şi lăsând la o parte legătura între cuvinte, totul se sfârşi după voia Olimpianului.

Ori de câte ori venea vorba despre Cimon, Pericle lua un aer important şi, în fraze alese, repeta ceea ce spusese în adunare, când ceruse el însuşi rechemarea generalului din exil:

— N-ai să spui că nu era nevoie de curaj politic, Clinias, sau că n-a fost unul din puţinele gesturi care pot fi date drept exemplu! Mi-am convins prietenii şi rivalii că sentimentele mele pentru Cimon n-au fost niciodată duşmănoase, dar dacă pe vremuri, adică atunci când te-ai supărat şi tu din cauza asta, am cerut ostracizarea lui, am făcut-o numai şi numai pentru că politica lui e nefastă.

— Bine... bine... răspundea Clinias, fără să dea prea multă greutate frazelor lui. Îmi închipui că încă de pe atunci ştia de înţelegerea dintre Cimon şi Pericle, despre care vorbise Elpinice. Conform acestei înţelegeri, Cimon putea să se întoarcă, dar n-avea voie să se amestece în treburile interne. I se îngăduia să ia flota şi să străbată Marea Egee, în căutare de lauri. În felul acesta aveau să fie mulţumiţi amândoi.

— De altfel, spunea Clinias ca să schimbe subiectul, Sparta s-o fi liniştit şi ea după întoarcerea lui Cimon. Oricât le-ar displăcea actualilor efori Zidurile lungi, prezenţa lui Cimon le va da un sentiment de încredere.

— Nu e vorba de Cimon! răspunse cu vioiciune Pericle. Uiţi că avem cu Sparta pace pe cinci ani? Şi apoi ai uitat că, după lupta de la Oinofita, laconienii nu mai mişcă?...

— Crezi că eforii se sinchisesc de pacea pe cinci ani şi de alte chestii de acest gen? monologa Clinias plecând de la Pericle. Eforii nu respectă nici altare, nici credinţă, nici libaţii de pace!

Nu ştiu care erau pe atunci intenţiile spartanilor, sigur e însă că întoarcerea lui Cimon îi linişte a. Ştiau că nu Elada, nu Peloponesul îl preocupau, ci Marele rege şi flota persană de la Faselis şi Miriandros de pe celălalt ţărm ai Egeii, ştiau că preocuparea lui era să răzbune catastrofa ce suferisem în Egipt. Asta îl durea mai ales pe Cimon, fiindcă el plănuise şi inspirase campania din Egipt, după care intervenise însă ostracizarea aceea blestemată!

Amicla îl admira pe Cimon, mai mult din disciplină spartană, decât din sentiment. Când, asemenea unui fulger scăpat din mâna celui care adună norii[35], se răspândi în oraş ştirea morţii lui Cimon în Cipru, în lupta de la Salamina[36], oraşul se cufundă într-o toropeală atât de adâncă, încât până şi frizeriile se închiseră. La noi în casă toată lumea plângea: Dinomahe, slugile, eu, care-l admiram ca nimeni altul pe marele războinic, şi micul Alcibiade, care urla fiindcă îl părăsisem cu toţii.

După ce am aflat de această mare nenorocire, a venit vestea că, deşi mort, Cimon învinsese totuşi flota duşmană. Ultima lui victorie îl silise pe Artaxerxe să ceară pace. Cum şi-ar fi putut închipui Darius, falnicul Darius al lui Histaspe, că şi nepotul lui „avea să-şi amintească de atenieni”, dar numai silit fiind să trimită soli ca să ceară pace!

Artaxerxe trimise soli în frunte cu Artabazos. O lume întreagă se strânse în ziua aceea la adunarea demosului ca să fie de faţă la umilirea Marelui rege! Prăvăliile se goliră, rămaseră pustii, atelierele fură închise, numai în Ceramicos rămaseră câţiva meşteri ca să supravegheze cuptoarele. Toată lumea se adună dis-de-dimineaţă ca să-i vadă pe ambasadori. Îmbrăcaţi fastuos, în haine brodate cu aur, aşa cum se cuvine unor trimişi ai Susei, cei cinci soli, cu Artabazos în frunte, se prezentară atenienilor.

După libaţii, şeful delegaţiei se ridică în picioare şi ceru să afle condiţiile de pace ale Atenei. După ce cuvintele lui fură traduse şi după ce crainicul adunării ieşi ca să rostească întrebarea clasică: „Cine are de spus ceva?” se iscă o harababură de nedescris! Toată lumea voia să se ridice în picioare şi să spună câte ceva.

— Eu! Şi eu! auzeai de peste tot. Bogaţi, săraci, neguţători, meseriaşi, plugari veniţi din demele apropiate, pescari sosiţi de

[35] Cel care adună norii – denumire dată lui Zeus.

[36] E vorba de Salamina din insula Cipru.

jos, de la Faleron, epistaţi de mine, plecaţi anume de la Laurion, diocrieni[37] din Ramnunt, fiecare avea să pună o condiţie Marelui rege. Unul îi cerea să plătească o despăgubire de zece mii de talanţi, celălalt să reconstruiască toate templele pe care le dărâmaseră el şi bunicul lui, al treilea ar fi vrut să-l oblige să plătească Atenei un tribut anual, un al patrulea cerea o sută de corăbii sau materialul necesar pentru construirea lor. Era o gălăgie că nimeni nu mai înţelegea nimic. Toţi aşteptau ca Pericle să ia cuvântul. Aşezat pe un tron, acesta privea cum se zbuciumă şi urlă mulţimea şi nu se hotăra să vorbească. Nu voia să propună pe loc condiţii de pace, fiindcă atunci ar fi fost silit să le prezinte şi să le discute imediat, înainte de a le propune lui Artabazos. Vedea mulţimea cuprinsă de o agitaţie atât de mare, încât se temea ca nu cumva, împins de rivalii lui, poporul să ceară condiţii prea grele şi umilitoare ca Artaxerxe să le poată accepta. Şi, fiindcă se înfăţişase prilejul, Olimpianul voia să încheie pace cu orice preţ.

În cele din urmă se ridică, şi liniştea se aşternu imediat. Când se urcă la tribună, nu se mai auzea nicio şoaptă. Pericle spuse:

— Atenieni, dacă bătălia de la Salamina Ciprului înseamnă sfârşitul războiului pe care Darius ni l-a declarat acum patruzeci de ani, război pe care l-a lăsat moştenire nepotului său, război pe care nu l-am vrut, care ne-a pustiit de atâtea ori patria, care a stors cetăţii noastre tot ce avea mai bun, care a fost cât p-aci să ne zdrobească şi să ne facă robi, care a adus aici barbari lipsiţi de respect faţă de templele şi faţă de părinţii noştri – amintiţi-vă cum i-au ars de vii între zidurile de lemn! – dacă victoria de la Salamina a însemnat cu adevărat sfârşitul războiului, acest sfârşit nu trebuie să aibă loc aci. Prea des au venit barbarii la Atena! E timpul să mergem noi la Susa! Acolo, în palatul lui Artaxerxe, înconjurat de curtenii şi de satrapii lui, care să privească şi să ţină minte, acolo să semnăm pacea!

— Aşa – aşa! ţâşniră de peste tot aprobările.

— Condiţiile! Condiţiile! strigau rivalii lui Pericle, care se temeau că propunerea Olimpianului va fi aprobată. Se vede că ghiciseră ei ceva, fiindcă în clipa când se hotărî alegerea lui Calias, prieten intim al lui Pericle, ca ambasador, se arătară nemulţumiţi şi începură să protesteze cerând să fie numiţi nişte co-ambasadori, având acelaşi rang şi aceleaşi drepturi. Nu

[37] Locuitori săraci din regiunile muntoase ale Aticei.

izbutiră însă să se facă ascultaţi, astfel încât Calias plecă la Susa în calitate de conducător al soliei şi însoţit de Metiohos. Se spune – dar lucrul acesta nu l-am putut dovedi – că Pericle îi dăduse instrucţiuni lui Calias să încheie pacea cu orice preţ, arătându-se, de formă, cât se poate de trufaş şi de mândru, dar fiind în fond împăciuitor. Formularea textului trebuia să fie, fireşte, pompoasă, împestriţată cu fraze pedante şi... „să nu fie uitaţi aliaţii”...

Calias lipsi şaizeci şi cinci de zile. La Susa, Artaxerxe îl primi într-unul din paradisurile[38] sale. Era acolo atâta frumuseţe, atâta bogăţie, atâta farmec, încât pe Calias nu-l mai lăsa inima să plece... Când, după mult timp, luă calea întoarcerii, Artaxerxe îi oferi daruri minunate. Argint în greutate de doi talanţi, un superb colier din inele grele de aur, brăţări de mare preţ în formă de şerpi de aur curat, o spadă scurtă de aur cu mâner smălţuit şi o armură întreagă, tot de aur.

Calias se întoarse cu toate aceste daruri minunate, dar cu o pace nesigură:

„Atenienii şi aliaţii lor,

Artaxerxe, Marele rege, stăpân peste Midia, Persia, Persepolis şi Susa, Protector al Egiptului, Satrap al Pasopomisadelor, Hegemon al Bactrienilor şi Ihtiofagilor

ÎNCHEIE PACE

Artaxerxe recunoaşte autonomia, neatârnarea şi independenţa cetăţilor elene din Eolida, Ionia şi Caria. Plata tributului, precum şi orice obligaţie administrativă, militară, religioasă, comercială sau de alt fel se desfiinţează.

Artaxerxe se obligă să nu trimită oaste pe malurile Egeii şi pe uscat, pe o distanţă de trei zile de marş de la ţărmul mării. Prin «oaste» se înţelege orice fel de trupe înarmate, fie că e vorba de combatanţi, de trupe însoţitoare sau de paznici ai avutului obştesc.

Artaxerxe acceptă să restrângă raza de acţiune a flotei sale. În mările sudice, navele de război persane sau feniciene nu vor naviga la apus de Insulele Helidonice în Golful Faselidei. În mările nordice nu vor depăşi Pietrele Caunice sau Simplegade.

Atenienii şi aliaţii lor recunosc lui Artaxerxe dreptul de a ocroti, de a supraveghea şi de a ajuta Egiptul şi Ciprul.

---

[38] Grădini sau parcuri regale.

PACEA se încheie pentru o perioadă de treizeci ele ani.”

— Va să zică aşa! strigă scos din fire în adunare Tesalos, fiul lui Cimon, când veni rândul lui să vorbească despre pacea semnată de Calias, pace care aştepta acum ratificarea demosului. Va să zică tatăl meu a murit victorios în Cipru, pentru ca acum să recunoaştem sclavia Ciprului faţă de Artaxerxe! Am trimis în Egipt două sute de corăbii, da, două sute, dintre care cele mai multe s-au pierdut, pentru ca astăzi să lăsăm Egiptul în seama „supravegherii” şi „ajutorului” barbarilor! Au pierit mii de atenieni şi de aliaţi, am pierdut corăbii, am cheltuit sute de talanţi! Cine dintre voi nu are un tată, un fiu sau un frate ucis în acest război, care ne-a chinuit timp de treizeci de ani şi care acum se termină cu un compromis! Da! Un compromis! În ce măsură ne va folosi, în ce măsură va folosi aliaţilor noştri această pace a lui Calias? Cică Artaxerxe nu-şi va mai trimite corăbiile dincolo de Insulele Helidonice! Parcă înainte de pace îndrăznea să le trimită? Era nevoie să ne ducem la Susa ca să ne spună lucrul acesta? Era nevoie să-i cerem să recunoască autonomia cetăţilor Ioniei? Şi pentru această vorbă bună îi lăsăm bogăţiile Ciprului şi preţioasa Deltă a Nilului? Lăsăm în mâinile lui toată marea de sud, îi lăsăm posibilitatea de a comunica cu Cartagina! De ce ne-am grăbit să încheiem pace? De ce l-am trimis ca împuternicit pe Calias la Susa? De ce am rechemat flota din Cipru după victorie? De ce acceptăm o pace care nu înseamnă niciun câştig şi nu face altceva decât să consemneze o situaţie existentă? Poate că un tunet venit din Olimp ar putea să ne răspundă.

Dar Olimpianul rămase în umbră în ziua aceea şi nu se arătă în adunare. Îşi trimise prietenii, în frunte cu Metiohos, ca să explice, în fraze entuziaste şi cu gesturi mari, avantajele păcii, ale „păcii lui Cimon”, cum declară unul din ei ca să linguşească opoziţia. Tesalos, însă, se ridică iar înfuriat în picioare:

— Nu îngădui să vă folosiţi de numele tatălui meu drept paravan pentru acţiunile voastre politice catastrofale! Nu, niciodată!

Cu toate protestele şi argumentele lui Tesalos şi ale reprezentanţilor oligarhiei, nu se luă nicio măsură. Cu câteva zile în urmă, Pericle răspândise în cercurile politice ale

democraţilor zvonul că are de gând să propună noi legi privind lefurile şi ajutoarele. Tesalos putea să zbiere mult şi bine! Pericle, Olimpianul, promitea bani, înlesniri, scutiri de dări...

Aşa se făcu pace între demosul atenienilor şi Marele rege, doi ani după naşterea lui Alcibiade, doi înainte de moartea lui Clinias în catastrofa de la Coroneea. Singurii ani liniştiţi şi fericiţi din agitata mea viaţă. Aveam douăzeci de ani şi singura mea grijă era să văd cum creşte Alcibiade, cum face primii paşi, cum dă primele semne de îndrăzneală. Într-o zi – abia începuse să umble singur – Amicla îl scoase în curte şi-l lăsă de capul lui. Era după-amiază şi grăsanei i se făcuse somn de căldură. Se întinse la umbră şi începu să moţăie. Un câine intră în curte şi se apropie de Alcibiade, care şedea pe jos şi se juca. Copilul apucă de coadă câinele, care se întoarse mârâind spre el, dar Alcibiade continuă să-l tragă până ce animalul îl muşcă, mai înainte ca Amicla să fi apucat să-l gonească. Din ziua aceea, Clinias îşi pierdu orice încredere în ea şi peste câteva luni o goni din casă.

— Silicos, să-i porţi tu de grijă, îmi spuse el.

Lucrul acesta nu-mi era chiar pe plac, fiindcă însemna să nu mai ştiu ce-i odihna. Copilul avea numai doi ani, dar era de pe acum greu de stăpânit. Alerga dintr-o odaie într-alta, trântea la pământ şi spărgea tot ce-i cădea în mână şi, dacă nu putea să spargă ceva, se înfuria, călca obiectul în picioare, se înroşea şi zbiera pentru că găsise ceva care să i se împotrivească. Clinias poruncise să nu fie necăjit pentru nimic în lume.

O dată sau de două ori pe lună eram liber şi uneori Clinias mă lua cu el. Într-o dimineaţă ne-am dus la Cefalos, în Freatida. Am pornit în zori, pe o vreme răcoroasă şi plăcută. Câţiva nouraşi, asemenea unor aburi, străluceau trandafirii deasupra Himetului.

— Priveşte ce frumos e, băiatule! spuse Clinias, care era bine dispus. În jurul nostru sunt grădinile, mai jos colinele Munihiei, mai încolo marea şi colo, în fund, umbra Eginei, care peste puţin va fi trandafirie, apoi va începe să strălucească. Numai mlaştinile astea murdare ale Faleronului îmi strică priveliştea. Peste tot e pace, Silicos. Avem pace cu Susa, pace cu Sparta, în toate insulele e linişte, pacea şi supunerea domnesc în Beoţia. Flota e ancorată la Pireu! Potrivit înţeleptei hotărâri a lui Pericle, numai şaizeci de corăbii iau parte la manevre în primăvara şi vara asta. E bine aşa. Cu prilejul acesta se controlează

problemele ligii şi se aminteşte insulelor şi aliaţilor că Pireul e pe aproape.

De la locuinţa lui Cefalos, mai că zăream şi Capul Sunion. Cele două Ziduri lungi înaintau prin câmpie în direcţia Atenei şi se uneau în depărtare, formând un fel de pâlnie mare. Pe câmpia scăldată în lumină primăvăratică răsăreau, asemeni unor aburi albi, când un mic templu, când un izvor, împodobit cu o coloană memorială, sau, ceva mai sus, cocoţată cam la jumătatea Himetului, în frunzişul de un verde deschis al viilor, o casă ce se putea desluşi uşor printre brazii deşi. Pădurea urca până în vârful Himetului, întretăiată ici-colo de mari luminişuri.

— Încetul cu încetul, muntele va rămâne golaş, fiindcă-i luăm tot lemnul! exclamă uimit Clinias.

Cefalos, care îl ştia pe Clinias scump la vorbă şi deloc expansiv, îl asculta vorbind, zugrăvind lucrurile pe care le vedea şi entuziasmându-se de frumuseţea Aticei.

— Astăzi eşti foarte bine dispus, Clinias! spuse el. Ce s-a întâmplat?

— Poate că sunt bine dispus fiindcă mâine sper să înceapă în adunarea demosului o nouă epocă pentru eleni... şi pentru Atena!

În jurul nostru, marea de un albastru închis strălucea şi sclipea în soarele care, pe măsură ce urca pe cer, pârjolea totul. Reverberaţia puternică tulbura şi obosea ochiul. Marea era aurie şi strălucitoare ca un scut nou, pe care pluteau de parcă ar fi fost desenate tot felul de corăbii, unele venind, altele plecând, încărcate cu mărfuri din toate colţurile pământului. Erau nave de transport, unele mari şi roşii, purtând grâu din Euxin şi Tracia, altele cu prora largă, ducând animale din Eubeea şi navigând numai cu ajutorul vâslelor, ca să nu se încline, în timp ce altele, având catarge cu două antene, mai rapide şi mai joase, destinate unor călătorii mai îndelungate, aduceau papirus şi piei din Egipt, cherestea din Fenicia, din Idumeea, ţesături din Misia şi din Cilicia, peşte din Propontida. Un vas mic al marinei militare se-ndrepta repede spre Egina, transportând ofiţeri sau vreun ordin pentru garnizoana noastră.

— Slavă zeiţei, bună treabă face Hermes, aducătorul de câştig! exclamă Cefalos. Cum s-ar putea altfel când suntem atât de puternici şi ne bucurăm de atâta linişte! Peste tot e pace!

Nici măcar atâta campanie militară cât să vând un scut! Să ni se mai pună sângele în mişcare!.

— Sângele celorlalţi, vrei să spui, Cefalos. Noi, ăştia, la şaizeci de ani...

— Vorbeşte pentru tine, îl întrerupse Cefalos care-şi vopsea părul şi barba şi o băga pe mânecă în zilele călduroase când transpira. Dacă se-ntâmplă ceva, cu toate că sunt venetic, eu cer să lupt cu hopliţii!

— Mai încet, vezi să nu lupţi cu călăreţii! Ia spune-mi, „Protectorul” tău Pericle ţi-a băgat în cap să slujeşti la hopliţi?

— Cred şi eu! L-am întrebat dacă se poate şi mi-a spus că da.

— Te-a linguşit, Cefalos... Ţi-a spus aşa fiindcă e convins că nu vom mai avea război mulţi ani de acum înainte, altfel ce rost ar fi avut propunerea pe care a făcut-o alaltăieri în Bulé?

În perioada aceea, Pericle se străduia să înceapă aplicarea marelui său plan: unirea elenilor şi crearea confederaţiei elenice. Propunerea depusă la Buleuterion era subiectul principal de conversaţie. În dimineaţa când pornise spre Freatida, Clinias nu voi să se pieptene şi să se dichisească singur în semiîntunericul casei, astfel că ne-am dus la frizer unde se adunase dis-de-dimineaţă un număr destul de mare de clienţi care-şi aşteptau rândul sporovăind. Catisachis, frizerul, se tot întorcea spre clienţi şi pleda pentru propunerea lui Pericle.

— Are dreptate! Are dreptate! Are cea mai mare dreptate! răcnea el, ameninţând în dreapta şi-n stânga cu foarfecele. Să se termine cu războaiele dintre noi! Toată lumea să intre în confederaţie! Cine plăteşte oalele sparte când e război? Noi, săracii. Ceilalţi, pentacosiomedimnii şi cavalerii au armurile lor, caii lor, scuturile lor, coifurile lor! Ce le pasă? Ştiţi care era echipamentul meu la Tanagra? Ce grozăvie, o, zei! Aveam un hiton, nişte sandale vechi, o scufie de piele pe care nevastă-mea o găsise aruncată pe undeva şi un arc cu cincisprezece săgeţi, dragii mei! Atât şi nimic mai mult! Martori îmi sunt morţii care au căzut în luptă! Poftim de te bate aşa! Şi iată urmarea...

Îşi ridică mâneca stângă şi arătă celor din jur o cicatrice adâncă, ceva mai jos de cot.

— N-am putere să strâng degetele, spuse el pe un ton plângăreţ.

Săraci şi bogaţi, aristocraţi şi democraţi, neguţători şi zilieri, pescari din Faleron şi plugari din provinciile centrale, până şi

târfele din partea de jos a oraşului, toată lumea discuta cu entuziasm propunerea Olimpianului. Şi când, în dimineaţa aceea, se află că în Bulé se hotărâse să se aducă problema în faţa adunării extraordinare a demosului pentru ca solii noştri să poată pleca îndată după aceea să comunice cetăţilor elene invitaţia Atenei, entuziasmul ajunse la culme.

În dimineaţa aceea, Cefalos era şi el foarte bine dispus şi scornea mereu jocuri de cuvinte:

— Să mă trimită şi pe mine ambasador în Lacedemonia. Voi spune regelui lor: vino şi tu, demone!

— Să ştii că încep să mă înfurii, Cefalos, spuse Clinias, chipurile supărat.

— Să mă trimită pe mine şi ai să vezi! Bărbaţi lacedemonieni! Cei dintâi ostaşi ai Eladei! Marea Atenă vă cere ajutorul! Vă dă mâna! Înhăţaţi-o!

— Crezi că eforii nu vor întreba dacă în mâna pe care le-o dăm nu se află ceva?

— De ce spui asta?

— Pentru că Sparta nu pierde niciodată ocazia să primească bani...

— Las-o baltă! Slujitori! Trăsni-v-ar Hefaistos! Zeus e prea bun cu voi! Unde-i vinul? Mai aduceţi friptură! Aduceţi de băut! Să bem în cinstea confederaţiei panelenice! Pentru trainica unire a cetăţilor elene!

— Ce numeşti tu cetăţi elene? întrebă Clinias cu seriozitate.

— Uf! M-ai plictisit!

— Stai! Am să te mai plictisesc! Să lăsăm glumele. Avem o zi întreagă înaintea noastră. Să discutăm. E vorba să invităm pe toţi elenii la un congres ca să hotărâm trei lucruri: reclădirea templelor arse de barbari, împlinirea urărilor făcute când l-am învins pe Mardonios, hotărârea unei păci statornice între noi. Până aici e frumos. Dar aş vrea să ştiu: trebuie să-i poftim şi pe tebani? Şi pe tesalienii aleuazi? Pe acei care l-au ajutat pe Xerxe să ardă templele? Şi dacă-i poftim şi ei vin, ce are să se întâmple? Vor primi vreodată plateenii, de exemplu, să ia loc alături de tebani ca să discute cele hotărâte după victoria de la Plateea, adică dacă trebuie să întreţinem o sută de corăbii şi zece mii de ostaşi, gata oricând pentru orice eventualitate?

Cefalos, care asculta cu atenţie, nu răspunse imediat, ci îşi aţinti privirea în depărtare.

— Nu te teme, spuse el peste puţin. Nimeni nu va lua loc alături de nimeni. Congresul panelenic nu se va întruni, nu se va lua nicio hotărâre şi Atenei nu i se va recunoaşte titlul de cea dintâi cetate a elenilor...

— Nimeni n-a pomenit despre asemenea recunoaştere!

— După mine, e indiscutabil că Pericle tocmai asta vrea. De ce s-a apucat Olimpianul, mai ales acum, după pacea încheiată cu Artaxerxe, să dezgroape cele discutate la Plateea acum treizeci de ani şi mai bine? Asta miroase aşa de tare a pretext, încât nu mai trebuie să te îndoieşti o clipă. Eforii au şi înţeles despre ce e vorba şi vor face tot ce vor putea, eventual vor pune mâna şi pe spadă, ca să împiedice întrunirea congresului. Olimpianul n-a fost abil. Nu trebuia să facă pace cu Susa! Poate că aşa propunerea lui ar fi avut sorţi de izbândă, dar acum? Celelalte oraşe îi vor putea răspunde foarte simplu: de ce să ne unim? Împotriva cărei primejdii să ne apărăm? Împotriva Susei? Păi, doar voi aţi încheiat pace cu perşii...

— Mai sunt multe oraşe care ne iubesc şi ne respectă, Cefalos.

— Crezi? Abstracţie făcând de plateeni, care, de altfel, au drepturi de cetăţeni atenieni, niciun elen nu vă iubeşte. Ceilalţi se tem de voi, simt oarecare admiraţie şi... invidie şi vi se supun. Peloponesienii, corintienii, epidaurienii şi alţii, refugiaţi din Egina care s-au împrăştiat în cele patru vânturi... ăştia vă urăsc. Şi de ce ar fi aleasă Atena drept loc al congresului? De ce nu v-aţi gândit la Delfi sau chiar la Olimpia? De ce trebuia să se ţină congresul aici?

Cefalos îşi părăsise aerul glumeţ, ceea ce i se întâmpla destul de rar, şi vorbea cu glas monoton şi uscat, privind drept înainte cu ochi tulburi. Ai fi zis că face o prorocire.

Propunerea prin care Pericle cerea întrunirea congresului panelenic fu primită în unanimitate de adunare, în ciuda anumitor reprezentanţi ai oligarhiei ca Tucidide, Tesalos şi alţii, care încercaseră s-o amâne. Douăzeci de soli porniră la drum spre cele patru puncte ale elenismului, ca să invite toate cetăţile elene la congres. Cei cinci care plecară în Pelopones aveau ordin să se ducă mai întâi la Sparta, ca nu cumva să se supere eforii dacă s-ar fi adresat unei alte cetăţi.

Eforii nu răspunseră nimic. Declarară că se vor gândi şi se gândiră vreme destul de îndelungată, adică vreo trei-patru luni.

Apoi trimiseră oaste la Delfi ca să izgonească de la sediul oracolului pe aliaţii noştri din Focida şi predară sanctuarul lui Apolo localnicilor din Delfi, care în timpul războaielor medice, din ură faţă de Sparta, o influenţaseră pe Pitia Aristonice şi aceasta, în ciuda numelui ei, dăduse faimosul oracol:

Vai, ce mai staţi oracolul să-l ştiţi,
Salvarea doar în fugă v-o aflaţi.
Se-abate Ares peste noi din Asia!
Plecaţi, fugiţi, v-aşteaptă o altă soartă-aiurea,
Nu-i zid care-n Elada să reziste.
Se-abate Ares peste noi din Asia!

După războaiele medice, atenienii luaseră oracolul din mâna locuitorilor din Delfi şi-l încredinţaseră foceenilor. Şi iată! Înşişi spartanii răsturnau acum situaţia. Se pare că eforii se temuseră ca nu cumva Pericle, dându-şi seama de nereuşita congresului convocat la Atena, să fixeze la Delfi locul adunării. Cum, în acest caz le-ar fi fost greu să împiedice cu forţa adunarea reprezentanţilor, avuseseră grijă s-o ia înaintea evenimentelor.

Când se află la Atena că oracolul fusese încredinţat localnicilor, poporul fu cuprins de mânie.

— Ne provoacă!

— Ocrotesc pe toţi trădătorii, care sunt prieteni cu mezii!

— Nişte nelegiuiţi!

Vorbe de acest fel se puteau auzi în agora. În Bulé se hotărî trimiterea unei armate în Delfi. Şi un corp expediţionar, alcătuit din patru sute de hopliţi şi o sută de călăreţi, fu organizat în mare grabă. Oastea se îndreptă spre Delfi, străbătând Beoţia, ocolind, deci, drumul celălalt, pe la Pietrele Scironiene, şi ajunse la sanctuarul lui Apolo, unde localnicii nu opuseră nicio rezistenţă. Prinzând de veste, foceenii se înfăţişară imediat şi luară iar în primire oracolul. Armata noastră se întoarse pe acelaşi drum, făcând o escală la Plateea, unde arhonţii declarară alor noştri că în ultimul timp se observaseră mişcări suspecte în Teba, Orhomenos şi Cheroneoa.

— Fiţi atenţi, s-ar putea ca transfugii din Beoţia să pună ceva la cale!

Ai noştri primiră ştirea cu nepăsare şi strategul care conducea corpul expediţionar îi vorbi pe un ton oarecum ironic lui Pericle despre neliniştea plateenilor.

Se dovedi însă că aveau dreptate. Într-o dimineaţă, un curier al lor sosi aducând veşti rele. Câmpia Tebei era pradă tulburărilor. Cu sprijinul Spartei, o mulţime de exilaţi din Teba, Egina şi Eubeea se răsculaseră şi, organizaţi în detaşamente, se străduiau să ocupe cetăţile beoţiene. Curierul spunea că Orhomenos şi Cheroneea se şi aflau în mâinile lor şi că toată Beoţia era în fierbere.

Polemarhul Tolmide propuse plecarea imediată a acelor detaşamente care se puteau organiza în grabă. Subestima forţele reprezentanţilor oligarhiei beoţiene şi credea, sărmanul, că această campanie avea să fie o plimbare militară. Pericle, însă, care ştia cât de urâţi erau acum guvernatorii atenieni din cetăţile beoţiene, unde, în ciuda pedepselor, dispoziţiile lui fuseseră călcate, se împotrivi acestei măsuri propusă de Tolmide şi ceru o pregătire serioasă. Atunci, polemarhul împinse tineretul la răscoală. O mie de hopliţi, toţi voluntari, acceptară să-l urmeze imediat pe Tolmide, care adună câţi aliaţi găsi prin vecini şi începu această expediţie „de pedepsire” cum îi spunea.

— Ce prostie, zău aşa! mormăia mai târziu incorigibilul Cefalos, vorbind despre Clinias. Ce prostie ca el, un om bătrân, să facă pe tinerelul, să-şi îmbrace armura şi să se avânte la o moarte zadarnică.

În seara în care se hotărâse plecarea armatei, Pericle şi Metiohos veniră în grabă la noi şi încercară să-l convingă pe Clinias să nu plece. Dar nici figurile de retorică, nici frazele răsunătoare, nici ameninţările nu folosiră la nimic. Clinias îşi puse pe cap coiful pe care-l purtase la Artemision, îşi încinse spada pe care o luase ca pradă de război la Plateea şi se pregăti de drum. Când îl văzu pe taică-său înarmat, cu coiful care cobora pe frunte acoperindu-i faţa, Alcibiade, care avea pe atunci cinci ani, se sperie, se agăţă de poalele Dinomahei şi se ghemui lângă ea, gata să plângă.

— Vino aici, Alcibiade! îi spuse taică-său cu glas mângâios. Nu face ca Astianax...

— Taci, taci! Cum spui astfel de vorbe! strigă îngrozită Dinomahe, care era foarte superstiţioasă. Fă un pas înainte, Clinias!

Clinias se întoarse spre Pericle şi, arătându-l pe Alcibiade, îi spuse:

— Îl las în paza ta.

O sărută pe Dinomahe, pe mine mă mângâie pe obraz, spunându-mi „ai grijă de copil, Silicos”, apoi se făcu nevăzut în întuneric. Nu l-am mai văzut niciodată de atunci. De copilul lui am avut grijă patruzeci de ani şi mai bine.

La Coroneea am suferit o mare catastrofă. Ca să salveze situaţia, Atena a fost nevoită să încheie imediat pace şi să cedeze Tebei toată Beoţia, afară de Plateea, fireşte. Aşa a pierdut toate cetăţile pe care le adăugase aliaţilor săi după triumful de la Oinofita. Am trimis soli la Teba şi am admis noi, marea democraţie, ca satele mari ale Beoţiei să fie guvernate de reprezentanţi ai oligarhiei, care au adoptat titlul pompos de beotarhi! Aşa am pierdut noi Beoţia! Şi dacă n-ar fi fost decât Beoţia! Dar am fost în primejdie de a pierde şi Eubeea, care s-a răsculat îndată după aceea. Ca strateg, Pericle a plecat personal cu patruzeci de corăbii, ca să supună această mare insulă. N-a apucat însă bine să debarce la Eritreea – care ne rămăsese totdeauna credincioasă încă de pe timpul războaielor medice – că Bulé l-a rechemat numaidecât. Megara se răsculase şi ea! Da, Megara, care cu câţiva ani în urmă ne ceruse s-o ocrotim de teama unui atac al corintienilor! Şi iată că acum, tot cu ajutorul Corintului, se răzvrătea împotriva noastră. Şi când te gândeşti că Zidurile lungi care uneau acum Megara cu portul ei Niseea, unde noi aveam un arsenal, fuseseră ridicate pe banii noştri buni! Se pare că guvernatorul garnizoanei ateniene era crud, dispreţuitor şi plin de o trufie prostească. Dar de ce nu protestaseră megarienii? Bulé l-ar fi schimbat imediat! Mizerabilii preferaseră să se înţeleagă cu Corintul şi, într-o noapte, luaseră garnizoana noastră prin surprindere, măcelărind toţi soldaţii. Ca şi când această nenorocire n-ar fi fost de ajuns, sosi ştirea că Pleistoanax, regele Spartei, venea în fruntea unei armate din Pelopones şi avea de gând să pătrundă în Atica. Al doilea comandant al armatei spartane era eforul Cleandride. Atena fu cuprinsă de tulburare! Toată lumea aştepta ca Pericle să se întoarcă din Eubeea în chip de mântuitor. La vestea sosirii armatei spartane, oamenii din satele din jur începură să se adune în interiorul cetăţii. Pericle sosi în sfârşit, chiar în

momentul când în Bulé se dădea citire unui mesaj al marelui preot din Eleusis, care anunţa că Pleistoanax îşi înălţase cortul la Triasion[39]!

În noaptea aceea, nimeni n-a dormit la Atena. Din înaltul zidurilor, atenienii vedeau reflectându-se pe cer, dincolo de dealul Aigaleon, focurile aprinse de spartani care ardeau grânele.

— Trebuie să-i atacăm pe nelegiuiţii ăştia!

— Vrea-nu vrea Olimpianul, mâine de dimineaţă să trimitem armata! Să-i dăm un ultimatum lui Pleistoanax!

— Care Pleistoanax? E un copil, ce poate el? Lui Cleandride!

— Unde-i Olimpianul? strigau cu glas ameninţător cei mai înflăcăraţi.

Dar Pericle nu se arăta.

Când se întoarse acasă, noaptea târziu, era frânt de oboseală şi zdruncinat.

— Unde ai fost? îl întrebă blând Aspasia.

— Pe Acropole!

— Singur, la ora asta? Spune-mi, situaţia e serioasă?

— Da... foarte serioasă. Am dat o adevărată luptă în Bulé! Lumea voia să atacăm imediat. Închipuie-ţi! Acum, când toate forţele noastre sunt împrăştiate în dreapta şi-n stânga! Ca să păţim ca la Coroneea! Am plecat de la adunare şi n-au îndrăznit să ia o hotărâre fără mine.

— Şi acum ce ai să faci?

— I-am trimis lui Cleandride cinci talanţi şi promisiunea că, dacă-şi ia armata şi pleacă până mâine dimineaţă, alţi cinci talanţi îl vor aştepta la Istmia.

— Şi cum ai să dai socoteală de banii ăştia? Cum ai să justifici o astfel de cheltuială? Or să te silească să dai din buzunar!

— Crezi că am înnebunit? Când o să vină clipa să dau socoteală, am să văd ce-i de făcut.

— Şi cum ai să te justifici? Ai să spui că l-ai mituit pe Cleandride? Ca să-l ucidă spartanii şi să trimită imediat altă armată?

— Ba deloc! Am să scriu... Trebuie să fac aşa! Tu nu te gândeşti decât la banii pe care s-ar putea să-i plătesc! S-ar zice că nu-ţi dai seama în ce situaţie suntem de când s-a răsculat Megara. Nu te nelinişteşte uşurinţa cu care Cleandride a ajuns

---

[39] Câmpie între Eleusis şi mare.

până la Triasion? Revolta Megarei e o catastrofă! Pietrele Scironiene se deschid şi oricine poate să dea năvală în Triasion când pofteşte! Şi când mă gândesc... când mă gândesc că eu, auzi! chiar eu am propus adunării să cheltuim o mulţime de bani ca să le construim Zidurile lungi. Megara! Am s-o ţin minte!...

Moartea lui Clinias a însemnat o schimbare radicală în viaţa mea. Conform legii, epitropii lui Alcibiade erau Pericle şi fratele lui, Arifron, veri ai Dinomahei. Cu toate protestele Dinomahei, Pericle hotărî să-şi ia nepotul la el.

Când ne-am mutat la Pericle, stăpânul meu avea abia cinci ani, iar eu douăzeci şi cinci.

Era când aici, când nicăieri. Intra mereu în gineceu! Îmi era şi mie foarte plăcut să intru în camerele Aspasiei, singurul loc unde Alcibiade se astâmpăra. Când mă duceam să-l iau de acolo, mă ghemuiam fermecat într-un colţ şi nu mă mai săturam de plăcerea de a mă afla în acel loc inaccesibil. Încăperea aceea, unde orice obiect răspândea un fluid de parc-ar fi fost vrăjit, unde pluteau miresme, unde o lumină blândă, difuză, mângâia culorile, unde prezenţa feminină era vizibilă în cel mai mic fleac, unde fermecătoare era până şi uşoara dezordine prilejuită de un veşmânt aruncat la întâmplare, în timp ce, pe podea, două sandale graţioase erau aşezate simetric una lângă alta, încăperea aceea, deci, mă umplea de fericire şi de tulburare. Toate erau moi, peste tot se aşternuse parcă un puf fin, lucrurile deveneau parcă de la sine mai frumoase şi mai luminoase şi tăcerea din jur crea o sfinţenie ameţitoare care amintea de divinitate. Un fel de mângâiere lină, asemenea unui suflu domnea acolo şi pătrundea în mod inexplicabil în sufletul meu, făcând să-mi tresalte inima dacă întâmplător, cu o uşoară mişcare, atingeam ceva. Eram cuprins de încântare şi rămâneam neclintit, trăind cu lăcomie fiecare clipă, până când un zgomot sau sunetul unor paşi ce se auzeau afară mă readuceau la realitate. Până şi încăpăţânatul, insuportabilul meu stăpân, care nu stătea o clipă locului, se astâmpăra, se îmblânzea, se potolea când intra la Aspasia.

Cum ieşea, însă, din încăperile ei, devenea un adevărat tiran. Neînfrânat, uneori violent, îmi scotea sufletul. Numai de Pericle se temea Alcibiade în oarecare măsură, dar, din nefericire, în

perioada aceea Olimpianul lipsea des din Atena şi, apoi, nici nu dădea prea mare atenţie educaţiei copilului.

Alte necazuri avea el pe cap! După supunerea Eubeii izbutise să încheie o pace de treizeci de ani cu Sparta. Da! Felul în care reuşise să convingă demosul că trebuie să accepte condiţiile Spartei era o realizare care se datora unei inteligente abilităţi politice. Trebuia să răscumpărăm pacea recunoscând Megara şi portul său Niseea drept membre ale Ligii peloponesiace. După-amieze întregi Pericle îşi pregătise discursul făcând exerciţii în faţa Aspasiei, care-i corecta mereu fie mişcările, fie intonaţia.

Nu era greu să-i convingă pe reprezentanţii oligarhiei care nu puteau să fie de părere contrară, fiindcă înţelegerea cu Sparta se încadra în politica lor, cunoscută, consacrată şi dezaprobată încă de pe vremea lui Cimon. Greu de convins erau înşişi adepţii Olimpianului. Căci, dacă ar fi fost vorba de libaţii de pace pe cinci sau chiar pe zece ani, situaţia putea fi prezentată ca o cotitură temporară, oportună şi necesară după dezastrele din Beoţia şi Megara. Dar nişte libaţii de pace pe treizeci de ani! Nu cifra avea importanţă, fireşte, dar ea arată o intenţie, un gând! Am spus un gând? Era o speranţă! Asta însemna o schimbare politică hotărâtoare, o aplicare a programului oligarhiei de către Pericle însuşi! Democraţii fură cuprinşi de nelinişte. „Ce se întâmplă?” îl întrebau ei stăruitor pe Olimpian seara, în localurile pe care le frecventa dinadins pe atunci, în dorinţa de a pregăti spiritele. „Nu cumva te-ai înţeles cu Tucidide al lui Melesios?” „Într-o bună zi o să-mi spuneţi că am fost mituit de efori! le răspundea el. Nu, dragii mei. Avem de înfăptuit lucruri mari şi importante, pentru asta avem nevoie de linişte. Patria noastră nu poate fi în permanenţă în război cu Sparta. Din moment ce forţele noastre nu sunt încă perfect organizate, din moment ce stăpânirea noastră nu-i destul de întinsă, situaţia continuă să fie precară. Pentru a preîntâmpina orice element neprevăzut, trebuie să liniştim Sparta şi s-o imobilizăm printr-o acţiune solemnă”.

Această „acţiune solemnă” pe care o pregătea Pericle era destul de înjositoare pentru Atena. Părăseam Pagais, Megara, Niseea şi Troizenia, adică tot Peloponesul, şi acceptam încorporarea acestor cetăţi în Liga peloponesiacă. Sparta recunoştea Liga ateniană şi-şi lua obligaţia de a nu încerca să-i spargă alianţa.

Cu prilejul discursului ţinut de Pericle cu această ocazie, Alcibiade primi prima şi, poate, ultima palmă din viaţa lui. Avea opt ani, era răsfăţat şi încăpăţânat.

— Vreau să-l aud pe unchiul vorbind! Vreau să merg şi eu pe Pnix!

— Nu se poate, îi spuneam noi. Nu ţipa! Nu se poate!

— Fă să se poată, Silicos! Vreau să merg la adunare!

— Copiii n-au voie să meargă la adunare!

— Eu trebuie să am voie! Trebuie! Dacă nu, înseamnă că tu nu eşti bun de nimic.

Pericle, care trecea tocmai pe acolo, auzi ţipetele şi intră să vadă ce era agitaţia aceea.

— Să-ţi spun, unchiule! Vreau să te aud poimâine vorbind pe Pnix şi Silicos nu vrea să mă ia. Spune că nu merită să mă ostenesc până acolo.

Din fericire, Pericle înţelese viclenia lui Alcibiade şi începu să râdă. Îl mângâie pe obraz şi ne spuse să-l urmăm în sala cea mare, unde avea să vină peste puţin şi Aspasia pentru repetiţia generală.

— Îmi pun coiful şi hlamida cea frumoasă, prin urmare ai să mă vezi chiar aşa cum am să mă înfăţişez pe Pnix, îi spuse el lui Alcibiade.

Ne-am aşezat într-un colţ şi peste puţin a venit şi Aspasia. Pericle se ivi cu coiful pe cap şi cu o hlamidă frumoasă, artistic drapată. Era foarte impunător, dar Aspasia nu se declară mulţumită şi-i făcu vreo câteva observaţii în legătură cu mersul şi cu poziţia capului.

Pericle începu:

— Bărbaţi atenieni...

— Ştii, Pericle! îl întrerupse Aspasia. „Bărbaţi atenieni” e atât de stereotip şi de banal, încât începe să fie sâcâitor. Trebuie să găsim altceva.

— Ce anume?

— Ştiu şi eu?... Lasă, nu-i nimic... ne gândim mai târziu. Mergi mai departe.

Pericle îşi dădu drumul ca un torent. Îşi studiase bine discursul şi-l spunea foarte frumos, totuşi Aspasia îl corecta mereu.

— Repetă fraza asta şi accentuează pe „vrem”. Rămâi nemişcat până ajungi aici, apoi ridică mâna cu hotărâre şi fă un pas înainte. Aşa! E bine!

Îl urmăream pe Pericle şi mă miram că, în ciuda numeroaselor observaţii ale Aspasiei, nu-şi pierdea deloc demnitatea şi scena nu părea câtuşi de puţin comică.

Alcibiade, însă, se distra de minune, se-ntorcea mereu spre mine şi-mi şoptea cu şiretenie:

— Îl ceartă...

Spre sfârşitul discursului, Pericle avea o frază în care repeta ca un refren cuvântul „patria”:

— Patria trebuie să ne fie călăuză, patria e mai presus de orice, patria care, din clipa naşterii şi până-n clipa morţii, e pretutindeni şi totdeauna alături de noi.

— Doamne, plicticos mai e! spuse în clipa aceea Alcibiade cu glas tare.

Olimpianul îşi ieşi din fire şi, mai înainte ca Aspasia să-l fi putut opri, îi arse o palmă lui Alcibiade. În loc să plângă, băiatul roşi şi fugi să se ascundă.

După încheierea păcii de treizeci de ani, Pericle nu se mai astâmpăra. Îşi cheltuia toată energia în misiuni. Era când în Eubeea, când la Naxos, la Andros sau în Peninsula Calcidică, unde supraveghea instalarea noilor coloni, pe care Atena îi trimitea în toate cele patru părţi ale Egeii. Ducea o politică nouă, voia ca Atena să răspândească un număr cât mai mare de coloni, creând astfel o reţea de colonii credincioase, chestiune importantă pentru întinderea şi mai ales pentru menţinerea dominaţiei noastre. Pericle ajunse până la Sinope, pe malul Euxinului, unde domnea un oarecare Timesilaos, urât de popor. Odată ajuns în port şi fără să se întâlnească măcar cu Timesilaos, trimise la el pe Laneleos, comandantul flotei, care-i înmână un ultimatum cerându-i să dispară din oraş şi să plece departe. Flota noastră rămase mai multe zile la Sinope unde se dădură numeroase serbări în cinstea lui Pericle, eliberatorul. Un mare banchet avu loc şi cu acest prilej i se oferi o coroană de lauri din aur. „Nu plecaţi! Nu plecaţi!” strigau oamenii când sărbătoritul se ridică de la locul lui ca să mulţumească şi să spună că va duce cu el cele mai calde amintiri despre Sinope.

— Rămâi aici, Pericle!

Olimpianul îi linişti, spunându-le că şi el şi flota trebuiau să plece, dar că în curând avea să le trimită coloni atenieni. Locuitorii portului, care nu ştiau ce înseamnă acest cuvânt, se arătară plini de entuziasm.

— Un oraş ca al tău e fruntaş printre oraşele elene, Pericle! strigă cineva cu aprindere. E o capitală!

Aşa se face că Pericle se întoarse la Atena cu un cuvânt nou: Capitală. Îl spunea, îl repeta, îl muia, lungea puţin pe *l*, însoţindu-l cu o mişcare semeaţă a capului.

Când făcu bilanţul „campaniei paşnice” – era termenul cu care o desemnase el însuşi – şi ajunse la capitolul Sinope, nu uită să spună cu emfază:

— ...şi iată, nu numai că am asigurat Atenei un număr mare de colonii bogate, dar mai aduc şi un titlu pentru cetatea noastră, titlu care a ţâşnit spontan din inima poporului simplu şi bun din Sinope. E titlul de Capitală!

Se iscă mare larmă! Uralele şi aplauzele se contopeau cu strigătele, apoi poporul se repezi la tribună să-l ridice pe braţe pe Pericle şi să-l poarte în triumf. Gărzile, care scoteau ciudatele lor exclamaţii tracice, reuşeau cu greu să stăpânească mulţimea. Grupuri compacte de oameni se revărsară pe străzi şi pretutindeni se organizară petreceri. Până-n seară, poporul rămase adunat în agora, la Teseion, în Ceramicos şi pe lângă ziduri. Printre cântece şi chiuituri, se putea desluşi şi un vuiet ritmic: „Pe-ri-cle! Pe-ri-cle! Olimpianul!” şi pe urmă „Ca-pi-ta-lă! Ca-pi-ta-lă!” până ce gâtlejurile se uscau şi oamenii se apucau iar de băut.

Diverşi prieteni şi linguşitori se adunară în casa lui Pericle, organizând şi aici un banchet. Oaspeţii îşi întindeau cupele spre Pericle spunând:

— Primului fiu al capitalei!...[40]

El se înclina cu condescendenţă, prefăcându-se că primeşte laudele numai din politeţe, ca să nu-i jignească. De fapt, însă, era încântat de ele.

Între timp, eu trăgeam tot felul de ponoase din cauza lui Alcibiade. Era atât de nestăpânit, de mofturos şi de obraznic încât uneori nu mai ştiam ce să fac. Dar, pe zei! curajos şi

---

[40] Joc de cuvinte intraductibil (în greceşte *protos* – primul şi *proteusa* – capitală).

îndrăzneţ mai era! Un adevărat pui de leu! Se strecura pe poarta întredeschisă şi se ducea să se joace „de-a grecii şi perşii” cu golanii din vecini. În grupul unde se afla el erau totdeauna încăierări.

— Hai să ne jucăm de-a Maratonul! Eu sunt Temistocle! Cine e Mardonios?

— Habar n-ai, îi spuse un băiat mai răsărit, care se numea Pitonicos, şi care nu-l prea avea la inimă. La Maraton a fost Miltiade şi rivalul lui a fost Tisaferne.

— Şi Datis! Şi Datis! strigară ceilalţi copii.

— Atunci tu să fii Datis! îi spuse Alcibiade lui Pitonicos.

— De ce eu şi nu tu?

— Fiindcă eşti mai mare şi mai puternic şi fiindcă ai să mănânci bătaie.

Pitonicos se înfurie şi-l îmbrânci pe Alcibiade, care-şi pierdu echilibrul şi căzu. Copiii se prăpădeau de râs, dar stăpânul meu se ridică dintr-un salt şi-l apucă de gât pe Pitonicos. Se iscă o adevărată luptă, copiii făcură cerc în jur şi începură să ţipe. Am auzit strigătele din camera mea şi am ieşit în drum să văd ce se întâmplă. Când colo, ce credeţi? Pitonicos şi Alcibiade se tăvăleau pe jos, făcuţi ghem. Am alergat să-i despart. Deşi mai mic decât Pitonicos, care avea pe atunci vreo doisprezece ani, Alcibiade îl apucase de păr şi-l lovea cu capul de pământ.

— Eşti Datis! eşti Datis! eşti Datis! zbiera el.

L-am înşfăcat şi l-am silit să-i dea drumul lui Pitonicos, care s-a ridicat de jos năucit şi cu hainele rupte.

— Dacă nu venea Silicos, spuse el gâfâind, ţi-aş fi arătat eu!

— Ce să-mi arăţi, că te-am bătut măr, Datis nenorocit ce eşti! strigă Alcibiade, întorcându-se furios spre el în timp ce-l târam cu forţa spre casă.

Din ziua aceea Pitonicos a început să-l urască pe stăpânul meu. În cartier i se dăduse porecla de „Datis”.

Pe măsură ce creştea, Alcibiade devenea tot mai obraznic. În fiecare după-amiază o ştergea de acasă şi se ducea să joace arşice. Grupul lui se zbenguia totdeauna în drum.

Într-o zi, tocmai era rândul lui Alcibiade să joace, când din capătul străzii se ivi o trăsură cu doi cai, care alergau în galop. Ceilalţi copii se dădură speriaţi la o parte, dar Alcibiade se opri furios în mijlocul drumului şi făcu un semn poruncitor vizitiului să oprească. Acesta îi strigă din depărtare să se dea la o parte,

fără să încerce măcar să-şi domolească fugarii. Ce credeţi că a făcut atunci Aicibiade? S-a întins cât era de lung în mijlocul drumului şi a strigat:

— Treci dacă-ţi dă mâna!

M-am repezit să-l ridic, dar, din fericire, vizitiul evitase primejdia, trăgând de hăţuri cu putere şi oprind caii la câţiva paşi de copilul trântit la pământ.

— Altă dată să opreşti când îţi poruncesc eu! îi spuse Alcibiade vizitiului, care se freca la ochi de uimire, văzând cum omuleţul acela neînfricat se ridica de jos, aproape dintre picioarele cailor.

— Acum poţi să treci! adăugă Alcibiade cu oarecare condescendenţă şi, întorcându-se către tovarăşii săi de joacă, spuse:

— Fiindcă am ţinut în loc o cogeamite trăsură, am să joc de două ori!

Din grup se auziră strigăte şi proteste, dar stăpânul meu nu se dădu bătut.

— Ar mai fi făcut aşa ceva vreunul din voi? Aud? Cum? Ei, atunci tot am să joc de două ori!

Am vrut să-l iau de la joc, dar era plin de fapta lui şi nu asculta. În faţa celor de o vârstă cu el nu voia să arate – el care oprise în loc o trăsură – că se supune lui Silicos cel şchiop.

Am plecat. Păşeam încet, trist şi neliniştit, de parcă aş fi avut o revelaţie, de parc-aş fi atins cu degetul un mister, o forţă întunecată care începea să izvorască. Era forţa creaţiei care amestecă laolaltă talente, virtuţi, frumuseţe, graţie, putere şi le adună pe toate într-o singură fiinţă, dându-i însă şi năravuri de netăgăduit. O contrapondere a talentelor, ar fi spus unii. Eu aş îndrăzni să numesc acest fenomen conştiinţa superiorităţii, care te face să pretinzi un tratament excepţional.

Întâmplarea se află în agora şi, câteva zile, toată lumea comentă îndrăzneala şi curajul copilului.

Încă de mic, Alcibiade se simţea superior celor de o vârstă cu el, astfel încât băieţii din grupul lui acceptau totdeauna şi oriunde să se lase conduşi de el.

Dar pe măsură ce se făcea mare, copilul se lăsa de joacă şi învăţa. Era o plăcere să-l vezi cum intră în clasă şi cum urmăreşte, serios şi concentrat, vorbele profesorului. Ere foarte frumos şi, dacă n-aş fi fost de faţă la naşterea lui, aş fi crezut că

e o statuie căzută din Olimp, înalt şi zvelt cum era, cu părul foarte blond şi creţ. În clasă strălucea ca un zeu.

Nu ierta nimic profesorilor săi. Unul din ei n-avea nici măcar o carte ca s-o împrumute copiilor.

— Nu mai merg, Silicos! De ce să-mi pierd timpul?

Altă dată ne-am dus la profesorul de muzică. Alcibiade trebuia să înceapă lecţiile de flaut. Profesorul începu să arate fiecărui elev cum să ţină instrumentul şi cum să sufle în el. Când Alcibiade îl luă pe al său şi-şi dădu seama că nu va putea cânta decât umflându-şi obrajii şi strâmbându-şi gura, se ridică în picioare, aruncă mânios instrumentul şi declară că nu va învăţa să cânte din flaut.

Profesorul vru să-l dojenească, dar stăpânul meu se întoarse spre ceilalţi copii şi le spuse:

— Numai un sclav poate să cânte dintr-un astfel de instrument! Trebuie să-ţi schimonoseşti faţa aşa de tare că nu-ţi mai poţi recunoaşte nici pe cel mai bun prieten. Ia uitaţi-vă la Cinade (şi arătă spre un elev care-şi umfla obrajii, străduindu-se să scoată sunete din flaut). Să-i lăsăm să cânte din flaut pe beoţienii cei bădărani şi pe copiii tebanilor, fiindcă lor oricum li se încurcă limba în gură si nu pot vorbi. Dar noi, atenienii? Protectoarea noastră e Atena, care şi-a spart flautul când şi-a dat seama că se urâţeşte cântând. Şi nu uitaţi de Apolo, care l-a jupuit pe flautist şi i-a agăţat pielea într-un copac!

Câţiva copii, care nu cunoşteau bine mitologia, întrebară:

— Pe care flautist? Pe care flautist?

— Pe Marsias!

Se auziră aplauze şi, faţă de această unanimitate, profesorul, furios, renunţă să mai dea elevilor săi lecţii de flaut. De atunci, copiii atenienilor învaţă să cânte numai din liră.

Stăpânul meu era răsfăţatul Aspasiei, care-l iubea ca şi pe băieţaşul ei Pericle. Când Alcibiade venea acasă după vreo încăierare, într-un hal fără hal, îl spăla, îi ştergea de sânge picioarele rănite şi-l mângâia dacă mâncase bătaie.

— Nu-i nimic, Alcibiade, îi spunea ea cu glas duios. Eşti copilul cel mai frumos şi cel mai puternic! Dar de ce te încurci cu derbedeii? Ei sunt mulţi şi tu eşti singur!

— Lasă că le arăt eu dacă trec prin mahalaua noastră!

— Ei, gata! Ce treabă ai tu, un Alcmeonid, cu nişte haimanale?

Şi astfel picura încet-încet stropi de aroganţă şi de vanitate în sufletul lui.
Trebuie să mărturisesc că şi eu eram de vină. Eram atât de slab în faţa lui, încât chiar când mă minţea şi-l ameninţam că-l voi spune lui Pericle, pe urmă tăceam. Cu cât creştea, cu atât devenea mai arogant. Nu primea observaţii de la nimeni. Numai de Pericle se temea, dar nu totdeauna. Când îi vorbeam frumos şi-i ceream să facă ceva de hatârul meu, mă asculta. Dar fiindcă nu voia să arate că se supune, pleca de lângă mine simulând furia, după care venea să-mi spună pe un ton poruncitor că se hotărâse să facă ce-i cerusem.

— Ce să fac? Dacă las lucrurile să-şi urmeze cursul, s-ar putea să ne pomenim într-o bună zi într-o situaţie grea. Oligarhia nu stă degeaba!
— Ostracizează-i, spuse cu vioiciune Aspasia, privindu-l pe Pericle drept în ochi.
— Da! răspunse el. Încep şi eu să cred că nu există altă soluţie!
— Nu te mai preface că şovăi, Pericle. Nici tu, nici Efialte n-aţi şovăit să cereţi ostracizarea lui Cimon! Ai să şovăi acum pentru Tucidide al lui Melesios? Adu-ţi aminte ce ţi-a prorocit Lambon, când ţi s-a adus ţapul acela cu un singur corn!
— Da, scumpa mea, dar timpurile s-au schimbat de atunci. Dacă pe vremea aceea ceream cu conştiinţa împăcată exilarea strategului, făceam asta din cauza unor chestiuni de politică generală în care nu ne împăcăm. Acum, însă, neînţelegerile dintre noi şi reprezentanţii oligarhiei se mărginesc la politica internă, fiindcă pacea cu Sparta a fost încheiată. Poate că voi fi considerat meschin sau laş dacă voi cere ostracizarea lui Tucidide!
— Cine să te considere laş? Lumea? Doar te pregăteşti să-i dai lefuri, să-i dai de lucru pentru mulţi ani de aici înainte! Poporul e cu tine!
— Atunci de ce să-l ostracizez pe Tucidide?
— De ce? Nu trebuie să-l ostracizezi imediat, dar lucrările care încep curând pe Acropole se vor termina odată şi odată. Atenienii se vor obişnui să fie plătiţi bine şi să aibă mereu de lucru. Se vor ivi nemulţumiri şi, dacă-i lăsăm pe reprezentanţii oligarhiei să se organizeze, să se bage peste tot şi să exploateze

nemulţumirea poporului, are să le meargă bine. Atenienii sunt nerecunoscători, Pericle! Nu lăsa lucrurile să se desfăşoare în voie. S-ar putea ca, peste câţiva ani, aceiaşi oameni care strigă „ura” îndată ce te arăţi în agora, care aşteaptă hrana lor şi a familiilor lor de la lucrările tale, să devină instrumentele oarbe ale lui Tucidide! Ostracizează-l! Acuma! Acum când poţi cu uşurinţă să faci aşa ceva!

Aspasia avea dreptate, dar Pericle, care nu voia, dragă Doamne, să se abată de la metodele lui „olimpiene”, nu se hotărî să împingă lucrurile până la ostracizare. Poate se şi temea într-o oarecare măsură... Insuccesele din Megara şi Eubeea erau încă destul de proaspete. Amintirea lui Cimon era încă vie şi sora lui, Elpinice, cea care trăia la nesfârşit, ca un corb, nu pierdea niciun prilej să facă gălăgie şi-şi dădea silinţa să-l diminueze totdeauna pe Pericle comparându-l cu fratele ei.

După moartea strategului, aşa cum se întâmplă adesea în partidele ale căror forţe se sprijină pe o singură personalitate, oligarhia fu nevoită să se organizeze mai bine. Cât trăise Cimon, partidul trăia şi el de pe urma victoriilor lui. Rivalul său nu avea la îndemână astfel de victorii, căci victoria nu-i surâdea prea des lui Pericle. După dispariţia lui Cimon, trebuia găsit un conducător care să-l poată întrece pe Pericle în adunarea poporului. Fu ales Tucidide al lui Melesios şi alegerea se dovedi atât de bună, încât Pericle se vedea acum nevoit să recurgă la ostracizare.

Partidul oligarhic deschisese un mare număr de centre. De la Freatida până la Aharnes şi până în demele de la periferie avea reprezentanţi care nu stăteau degeaba. În dorinţa de a se lua la întrecere cu Pericle, care împărţea oamenilor banul public cheltuind pentru justiţie, pentru spectacole şi pentru alte prilejuri asemănătoare, dădeau şi ei. Mulţi bogătaşi, adevăraţi arhonţi, veneau, după exemplul lui Cimon, în agora urmaţi de vreo zece sclavi şi împărţeau bani sărăcimii.

Acum, însă, când lefurile aveau să crească şi Pericle avea să propună cheltuieli uriaşe pentru temple, cea mai mare parte din bani fiind destinată pentru plata muncitorilor şi a lucrărilor, oligarhia îşi dădea seama că nu se mai poate lua la întrecere cu sumele de care dispunea el şi declară un război crâncen planurilor lui Pericle. Argumentul principal era că banii Ligii nu puteau fi destinaţi înfrumuseţării Atenei. Aliaţii plăteau tribut

pentru ca armata şi flota să fie veşnic gata, să-l înspăimânte pe Artaxerxe, nu pentru ca Atena să ridice temple cu frontoane măreţe. Olimpianul răspundea că din moment ce Atena îşi luase obligaţia de a-şi ocroti aliaţii, nu trebuia să dea socoteală nimănui de felul în care avea să-i ocrotească şi nici nu trebuia să-şi justifice cheltuielile. De altfel, spunea Pericle, atâta timp cât tezaurul uriaş, alcătuit din vreo zece mii de talanţi, rămânea pe Acropole, aliaţii n-aveau motiv să se teamă şi nici să protesteze.

Nu se găsi nimeni care să-i spună că, dacă aşa stăteau lucrurile, aliaţii trebuiau să înceteze de a mai plăti tribut.

Pericle propuse adunării o nouă sporire a lefurilor şi un plan de construcţii care avea să necesite cheltuieli uriaşe. Creşterea lefurilor era însemnată. Salariul judecătoresc pentru Heliaia[41] creştea de la unul la trei oboli pe zi, adică cu o jumătate de drahmă! Salariul militarilor se ridica la doi oboli de hoplit, plus alţi doi pentru alimente, ajungând la patru oboli. Comandanţii de companii şi ofiţerii primeau opt oboli, cavaleriştii doisprezece! Salariul deputaţilor era de o drahmă. Pericle propusese şi cheltuieli pentru spectacole, care să îngăduie săracilor să asiste gratis la tragedii şi serbări. Culmea a fost că a cerut să se voteze – şi a obţinut mai târziu lucrul acesta – o despăgubire zilnică de un obol pentru participanţii la adunare, asta pentru ca să fie sigur că majoritatea poporului avea să asiste totdeauna cu plăcere la întruniri.

— Lefurile astea ai să le plăteşti tu? îl întrebă şiret Alcibiade.

— Prostule! Şi eu care credeam că eşti deştept, răspunse Pericle şi, în clipa aceea, nu ştiu ce-i veni că se întoarse spre mine, mă privi stăruitor şi mă întrebă: Ce crezi, Silicos? Sunt bune legile despre salarii? Ia spune? Ce se aude prin oraş?

N-am îndrăznit să spun nimic. Am rămas la locul meu, simţind că, fără să vreau, mă fac mic sub privirea lui Pericle.

— Răspunde, Silicos! Te învârteşti toată ziua prin oraş şi asculţi ce spun fel de fel de – vreau să spun feluriţi – oameni. Ce se spune?

— Lumea e mulţumită, Pericle... am reuşit să articulez.

— Dar văd că tu eşti amorţit! Hai, spune!

Eu mă cufundasem iar în tăcere.

---

[41] Tribunal popular suprem în Atena antică. Judecătorii, în număr de cinci mii, se numeau heliaşti.

— Silicos! Dacă nu vorbeşti, am să poruncesc să ţi se dea cincisprezece ciomege!

— Şi dacă vorbesc, ai să porunceşti să mi se dea tot atâtea.

Poate că eram măgulit sau poate mă temeam ca nu cumva tăcerea mea să-l înfurie, fiindcă am adăugat cu jumătate de gură:

— Hrăneşti fiara şi mâine are să te muşte!

— Care fiară?

— Demosul, Pericle. Demosul care are să tragă foloasele de pe urma legilor tale, dar care într-o zi poate să se răscoale împotriva ta.

— Dă-i înainte! Nu te teme.

— Ei bine, ascultă! Te pregăteşti să dezlegi baierile burdufurilor! În clipa când am spus lucrul acesta, am simţit că un fel de nod a dispărut din mine şi am continuat: Ai să dai fiecărui om dreptul de a crede că cetatea e un izvor nesecat din care se poate îndestula toată lumea! Ai creat Heliaia, ai creat cinci mii de trântori care primesc trei oboli pe zi ca să nu facă nimic. La fiecare tribunal, un om sau doi fac treabă şi ceilalţi cască gura! De ce nu dai o raită prin demele mai depărtate? Toată lumea dă buzna de dimineaţă la tribunal, pentru ca seara să ia în schimbul dovezii de prezenţă cei trei oboli, dar toată ziua oamenii aceştia stau degeaba şi se plictisesc fără să aibă măcar bunul simţ de a-şi ascunde indiferenţa faţă de pricinile pe care, dragă Doamne, le judecă. Şi armata! În timp ce altădată era o cinste şi o mândrie pentru fiecare cetăţean să devină soldat, acum a ajuns o profesie! Foarte bine că se dau armuri, dar de ce să dai şi leafă! Aminteşte-ţi ce a spus Xerxe la Termopile despre eleni: „Nu luptă pentru bani, ci pentru virtute!” Ceea ce depăşeşte, însă, puterea mea de înţelegere sunt „cheltuielile pentru adunare”, cum le numeşti tu, obolul primit de fiecare atenian pentru că-şi va lăsa treburile, hai să zicem, ca să urce pe Pnix. Păi doar nu se duce acolo pentru treburi străine! Şi tu vrei să-l plăteşti pentru aşa ceva! Iartă-mă, Olimpiene, că-ţi spun toate aceste lucruri, dar dacă cheltuielile cu lefurile au oarecare explicaţie, asta din urmă nu are niciuna. Procedezi aşa numai fiindcă vrei să aduci sărăcimea în adunare şi să fii totdeauna sigur de majoritate. Faci ca politica să nu mai fie o funcţie, ci o muncă. Ce înseamnă despăgubirile pentru adunare? Oare oamenii scapă de griji cu un obol? Şi apoi, de ce

vrei să stârneşti interesul oamenilor? Nu vezi cât de indiferenţi suntem în fond noi, atenienii, faţă de chestiunile politice? Discutăm, ne ciorovăim între noi, ne înjurăm, dar la adunare vin cel mult şase mii de cetăţeni şi încă în zilele de mare afluenţă. Ştiu că părerea mea n-are valoare, dar dacă mi-o ceri, îţi spun că, după mine, cu cât se amestecă mai puţini oameni în politică, cu atât e mai bine pentru cetate.

Vorbisem întâi cu glas tremurător, căutându-mi cuvintele şi cu limba împleticită, dar, încetul cu încetul, vocea mea îşi recăpătase sunetul obişnuit şi ridicasem tonul. Pericle se sculase de pe scaunul lui şi pe măsură ce vorbeam se apropia de mine. Se opri lângă mine şi mă privi de sus fără să trădeze nicio enervare. Când am terminat, s-a lăsat o tăcere grea.

— Va să zică tu crezi într-adevăr că săracii determină şi hotărăsc politica, Silicos?

— Dar cine dacă nu ei?

— Eu! exclamă Pericle cu aprindere. Eu pregătesc planurile şi le impun. Ce importanţă are că poporul face adesea greutăţi? E un amănunt care ajunge să fie captivant! Gândeşte-te numai cât de monoton şi de searbăd i s-ar părea unui politician – e vorba de un politician ca mine – dacă toată lumea ar accepta orbeşte ce spune el, fără să-l refuze vreodată, fără să-i arunce vreo răutate, fără să-l pună în situaţia de a lupta ca să obţină ce vrea. Dacă atenienii n-ar fi fost atât de neîmblânziţi şi de nestatornici, aş fi înscenat conflicte în adunare! Nu te teme, Silicos! Poate că, aşa cum spui tu, aceste măsuri ale mele vor dezlega burdufurile, dar dacă am să vreau, am să le leg la loc!

— Şi când n-ai să mai fii, Olimpiene?

— Ei... când n-am să mai fiu... ce-mi pasă de ce are să se întâmple când n-am să mai fiu?... Când n-am să mai fiu, voi fi făcut tot ce trebuia făcut şi urmaşul meu n-are să aibă altă grijă decât să păstreze neatinsă opera mea. Am pornit să unesc Elada sub steagul democraţiei!

Cincisprezece zile mai târziu, Pericle ţinu un discurs bine cântărit, plin de subînţelesuri şi de exagerări şi obţinu ostracizarea lui Tucidide.

În epoca aceea, epocă fără griji şi plină de veselie pentru mine, aveam aproape treizeci de ani şi o iubeam pe Filion. Nu ştiu dacă mă exprim bine când spun că o iubeam. Fiecare om crede că e un privilegiu al său să fie însufleţit de dragostea cea mai frumoasă, cea mai pură şi cea mai puternică din câte a simţit vreodată o inimă omenească. Fiecare crede că emoţia pe care o simte e mult mai frumoasă decât a oricărui altul. Mă înşel, poate, dar o adoram! Era pentru mine un fel de zeiţă. Uneori, în nebunia mea, în loc să-i spun Filion, îi spuneam Rea şi, când îi şopteam acest nume nou, mă privea plină de seriozitate cu ochii ei limpezi şi nu credea. S-ar fi zis că nu-şi dă seama în măsura în care aş fi vrut eu de elanurile şi de beţia de care eram cuprins când mă aflam lângă ea.

Eram tânăr, desigur, dar, deşi nu se observa prea tare, eram şchiop şi din cauza asta nu îndrăzneam să ridic ochii la o femeie. În afară de femeile de rând de la Dipilon şi din partea de jos a oraşului, de lângă ziduri, nu mă apropiasem de alte femei. Cu bănişorii pe care-i câştigam ici-colo, copiind pentru bibliofili rapsodiile lui Homer sau nişte versuri de Simonide, abia izbuteam să merg din când în când la teatru şi să fac câte o vizită fetelor de la Dipilon. Pericle îmi dădea rareori bilete gratuite pentru galeria de la teatrul lui Dionisos, spunând că nu se cuvine să pară că face favoruri...

Apariţia Filiei m-a buimăcit, m-a ameţit, mi-a tăiat răsuflarea. Când mi-a surâs pentru prima oară din spatele coşurilor ei cu peşte proaspăt, aş fi vrut... să-i cumpăr toată marfa! Tatăl ei, vechi luptător de la Micale şi Eurimedon, era scutit de impozit pe piaţă şi deschisese o mică pescărie. Era bătrân, aproape orb şi mergea sprijinindu-se într-un toiag... Nu se ducea niciodată la prăvălie.

Într-o zi Pericle dădea o masă în cinstea nu ştiu cărui prinţişor din Macedonia şi fiindcă Evanghelos, economul lui, nu apucase să facă toate cumpărăturile, mă trimise pe mine să cumpăr peşte şi zarzavat. Îmi dădu o tetradrahmă şi un sclav care să mă însoţească, după care am pornit spre agora. M-am întors cu peştele şi cu inima Reii! Când m-a văzut însoţit de un sclav şi m-a auzit vorbind despre preferinţele lui Pericle, în timp ce-i arătam peştele, nişte peşti dinţaţi cu ochi mari roşii-aurii, holbaţi

de uimire – cine ştie ce şi-a închipuit Rea... Darămite când am scos tetradrahma să plătesc! S-a gândit, poate, că sunt o rudă de a lui Pericle, care vrea să-i trimită un dar, un fiu de bogătaş de familie mare care a avut ghinion într-o luptă, într-o campanie glorioasă şi a rămas cam şchiop, decoraţie pe viaţă şi titlu de onoare atât de evident, încât ajunge prilej de invidie...

În orice caz, când mi-am ridicat privirile de pe marfă şi le-am aţintit asupră-i, ochii ei albaştri au strălucit şi au zâmbit atât de dulce, încât întrebarea privitoare la preţul peştelui mi-a rămas în gât. Ne-am privit zâmbind. Nu mă săturam să mă uit la feţişoara aceea, care părea şi mai mică sub pălăria mare de pai care o apăra de soare. Era micuţă, dar toate mişcările ei erau pline de o graţie desăvârşită. Arăta ca o statuetă de Tanagra – singurele lucruri ca lumea pe care le fac beoţienii. În spatele meu sclavul aştepta ţeapăn, dar începea să se scandalizeze şi să dea semne de nerăbdare. M-am întors spre el şi, pe un ton poruncitor, i-am spus să ia peştii şi să se ducă să mă aştepte lângă statuia lui Teseu. Filion n-avea rest la tetradrahmă şi-mi spuse să-i plătesc a doua zi. Am protestat, spunând că nu se cade, dar ea m-a oprit cu un gest drăgălaş:

— Dacă nu v-aş face credit dumneavoastră, apoi cui să-i fac?

M-am gândit că era un pretext ca s-o revăd şi am primit. Din ziua aceea, sub un motiv sau altul, izbuteam să trec adesea pe la Filion, la ora la care forfota din agora se mai potolea. Îi aduceam mici daruri, când o broşă, când o cingătoare, odată am ales câteva curmale trimise lui Pericle de nişte prieteni care călătoreau prin Fenicia şi i le-am dat Reii, care nu gustase niciodată din aceste fructe. Bineînţeles, acum nu mă mai însoţea niciun sclav, ceea ce o mira pe Rea, dar i-am explicat că nu voiam să am pe nimeni lângă mine când veneam s-o văd. M-a întrebat unde stau şi i-am răspuns că locuiesc în cartierul Cilis. Acum nu mai avea nicio rezervă, ba chiar îmi spunea adesea, pe jumătate supărată, pe jumătate speriată: „Voi, ăştia din Cilis!”

Şi astfel, aproape fără voia mea, s-a înjghebat o minciună, care pe măsură ce trecea timpul devenea mai încâlcită şi mai primejdioasă. La un moment dat, nu-i mai puteam dezvălui nimic! Vedeam limpede că Filion iubea un Silicos ireal, pe care fără voie la început, de nevoie după aceea, încercam să-l întruchipez. Speram că, în clipa când adevărul avea să iasă la iveală, Rea îl va iubi pe Silicos cel adevărat sau că nu va

îndrăzni să admită că iubeşte o poziţie socială, un nume, o avere în loc să iubească un om. M-am înşelat. Această dezamăgire şi fuga stăpânului meu la Sparta sunt cele două mari amărăciuni ale vieţii mele. Am înţeles prea târziu că personalitatea noastră nu e numai ceea ce vrem să fim sau părem că suntem, ci o totalitate de elemente pe care nu le putem controla, elemente dependente de mai mulţi factori. Fiecăruia dintre noi i se adaugă „forţe”: de la început nedefinite, fiindcă măsura influenţei lor asupra noastră depinde de o selecţie personală, ale cărei cauze sunt nedesluşite şi care-şi află poate sursa mai mult în mediu decât în individ. „Poziţia” fiecăruia este predestinată automat la naşterea lui şi concomitent cu ea. Ea aparţine de drept sau inevitabil unei clase, unei grupări, unui cerc. Acest element e materia primă, argila, care, indiferent de forma sau chipul ce-i dai, rămâne totdeauna aceeaşi materie, înzestrată cu o anume culoare sau nuanţă. Să ne gândim, de pildă, la Cefalos, siracuzan de origine, bine făcut, putred de bogat şi destul de deştept ca să-şi dea seama că nu e prea deştept. Dacă ar fi rămas la Siracuza, ar fi avut o situaţie firească, „legală” şi personalitatea lui n-ar fi fost forţată, n-ar fi fost artificială. Dar odată ajuns la Atena, personalitatea lui a suferit o alterare, pricinuită de mediul cel nou în care intrase. Şi Cefalos deveni un uzurpator! Instinctul îl preveni că, orice ar fi făcut, ar fi rămas pentru atenieni un venetic. Desigur, era pretutindeni bine primit, se bucura de simpatia, ba chiar de dragostea multor aristocraţi, dar asta nu era de ajuns. Într-o ţară străină, şi mai ales la Atena, nu capeţi naturalizarea printr-un act administrativ, şi nici datorită prieteniei câtorva arhonţi şi mari aristocraţi. Naturalizarea ţi-o recunoaşte sau ţi-o neagă omul din popor. Un cizmar se va purta liber şi fără prefăcătorie faţă de tine, fără să trădeze că onorează pe „străin” făcând excepţii de hatârul lui, un vânzător ambulant, pe care-l vei scoate din fire întârziind şi şovăind să alegi marfa, nu va pregeta să te hărăzească cu voce tare mâniei lui Zeus şi nu va aştepta să te depărtezi, ca să şoptească: – lucrul acesta îl bănuieşti pe loc – „Ce venetic împuţit!”... Cefalos simţea deci toate aceste nuanţe şi se străduia să pară mai atenian decât atenienii, să se arate totdeauna vesel, bine dispus şi spiritual. Şi pentru că nu reuşea, făcea jocuri de cuvinte, după

cum, dacă s-ar fi dus la Sparta, şi-ar fi dat toate silinţele să vorbească în monosilabe.

De cele mai multe ori, personalitatea noastră nu reprezintă adevărata noastră fiinţă, ci ceea ce vrem să fim în ochii celorlalţi, ai oamenilor care ne impun o atitudine faţă de ei, care provoacă, fără să bănuiască măcar, o anumită purtare din partea noastră. Poate că factorii determinanţi ai alegerii ce face fiecare dintre noi nu ne apar limpede nici chiar nouă înşine. Poate că aparţin unei zone a lumii noastre interioare, pe care aş numi-o – n-are decât să se supere Socrate! – subconştient.

Există un număr redus, foarte redus de oameni care sunt totdeauna ce vor să fie. Deşi duşmanii stăpânului meu spuneau despre el că ar fi un cameleon[42] – *came* avea drept scop să le micşoreze frica – Alcibiade se simţea pretutindeni liber. Putea trăi foarte firesc la curtea lui Tisaferne, din Magnesia, în atmosfera de măreaţă neruşinare şi de trufaşă indiferenţă în care trăia satrapul, dar putea să se aşeze şi la mesele comune din Sparta, sub legea cruntă, istovitoare şi prostească a disciplinei. Elementele vieţii exterioare erau ca o mantie pentru el, o îmbrăca şi o schimba în mod firesc şi sincer, potrivit cu împrejurările. Îşi dădea seama că, oriunde s-ar fi dus, nu putea fi nimic altceva decât Alcibiade, un strateg neînvins, un om politic iscusit, un om fermecător.

Dacă la Sparta a luat loc la mesele lor comune, murdare, şi a mâncat laolaltă cu spartanii inimaginabila lor zeamă neagră, n-a făcut-o ca să-i linguşească, ci sigur fiind de superioritatea lui şi dorind să ridice totul până la el, să se asocieze o clipă cu toate, fermecând astfel pe cei care considerau aceste lucruri neînsemnate drept viaţa şi gloria lor! Şi aşa se face că a reuşit, numai pentru că voia să-i cucerească şi pe ei, să li se impună şi să conducă el, un atenian, nişte spartani.

La început, Rea m-a făcut foarte fericit. Prima dată când a acceptat să ne întâlnim în altă parte decât în prăvălie, am reuşit să lipsesc de acasă toată după-amiaza, spunând că mă duc într-un loc depărtat să copiez din Homer. Ne-am întâlnit la poarta lui Diohares, lângă râul Ilisos şi acolo, printre pini şi leandri, i-am făcut primele jurăminte şi mi-a dat primul sărut. Poate că sunt

---

[42] Cameleon în greceşte e format din cuvintele *came (chamai)* – jos, umil şi *leon* – leu.

sentimentalităţi prosteşti, dar de atunci, ori de câte ori mă regăsesc în locul acela, simt cum mă cuprinde tristeţea. E o suferinţă sufletească dulce-amăruie, dar mi se pare că mă găsesc într-un loc unde e îngropat un mort drag. Mai târziu, ori de câte ori mă duceam cu Alcibiade la Socrate, care una-două venea la Ilisos, abia aşteptam ceasul plecării.

Cu Rea mă întâlneam zilnic la poarta lui Diohares şi ne pierdeam amândoi printre pini. Ne plimbam sub umbra uşoară a copacilor şi ori de câte ori ne opream şi mă întorceam s-o privesc, inima îmi tresărea. Martoră mi-e divina Afrodita, martore îmi sunt apele de trei ori întunecate ale Stixului! „Am să te iubesc toată viaţa!" îi spuneam. Avea un zâmbet triumfător şi-şi sprijinea uşor capul încântător pe umărul meu. Pe gâtul ei se juca soarele desenând tot felul de puncte şi punctişoare de lumină. Cu timpul, mângâierile noastre au devenit mai îndrăzneţe şi, de fiecare dată, de teamă să nu ne vadă cineva, pătrundeam tot mai adânc în pădure, unde nu era ţipenie de om. La urmă ne-am obişnuit să ne urcăm pe Ardetos.

Sus, hoinărind pe costişe şi trăgând-o pe Filion de mână, simţeam o bucurie nesfârşită când o vedeam lângă mine, păşind în foşnetul liniştit al pădurii, cu mersul ei legănat, uşor voluptos. Nu-mi puteam sătura ochii. Frumuseţea Reii, fluidul inexplicabil pe care-l răspândea trupul ei urca în mine ca o ceaţă ce mă învăluia şi mă amorţea. În jurul meu totul se tulbura, rămânea doar o lumină blândă care-i izvora din ochi. Îmi amintesc că găsisem un platou, acoperit de un strat des şi moale de muşchi şi înconjurat peste tot de pini deşi. Când ajungeam acolo şi mă opream pentru ultima oară să-i admir frumuseţea înainte de a o strânge în braţe, trupul ei plin de o misterioasă chemare mă făcea să tremur, să-mi pierd capul...

Au trecut ani de zile de atunci! Trupul meu bătrân e indiferent acum la ispitele Afroditei. Şi totuşi în memoria mea ai rămas neştearsă şi întreagă, Rea, ai rămas fierbinte şi încântătoare, până şi în spasmul suprem al dragostei, în apoteoză, când te înalţi în faţa mea ca o statuie albă şi luminoasă.

Luni de zile am trăit ca într-o vrajă. Nu mai aveam cap pentru nimic, nici chiar ca să corectez lecţiile lui Alcibiade. Din fericire, chiar în perioada aceea, Pericle a socotit că nu mai sunt la înălţime şi a numit pedagog oficial al lui Alcibiade pe Zopiros, un

sclav bătrân din Tracia, care nu mai putea face nicio altă muncă.

Într-o zi însă o trăsnaie a lui Alcibiade m-a nenorocit. Stăpânul meu a dispărut pur şi simplu! Într-o seară nu s-a mai întors acasă!... L-am căutat două zile prin Atena şi a fost cu neputinţă să-l găsim. Pericle nu ştia ce să mai facă şi fratele lui, Arifron, cotutorele copilului, se pregătea să trimită un crainic prin oraş ca să-l caute, când Pericle, sfătuindu-se cu Metiohos, s-a împotrivit, spunând că dacă copilul era mort, un crainic ne-ar fi adus această veste doar cu câteva ore mai devreme, şi dacă era totuşi viu, ar fi rămas pătat pentru toată viaţa.

În tulburarea mea, alergam prin toate cartierele şi căutam să aflu ceva despre el, dând explicaţii minuţioase pentru ca lumea să înţeleagă că-l pierdusem de două zile. Fără să-mi dau seama m-am pomenit în cartierul iubitei mele. Zăpăcit cum eram, am simţit nevoia să mă duc la ea acasă şi să-i vorbesc despre nenorocirea ce mă lovise, să-i spun că de două zile căutam copilul şi că tremuram la gândul că ar putea fi adus mort sau că trupşorul lui neînsufleţit ar putea fi găsit în vreo carieră de piatră din împrejurimi! Am bătut în poartă şi mi-a deschis însăşi Filion. Când m-a văzut tulburat, transpirat şi murdar, s-a mirat:

— Ce s-a întâmplat, Silicos? De ce eşti în halul ăsta?

— Nenorocire, scumpa mea! Nenorocire! Alcibiade a plecat de acasă, l-am pierdut de două zile! Îl caut peste tot şi nu-l găsesc... Ce să mă fac... Zei!

— Alcibiade, nepotul lui Pericle?

— Da! El! Nu cumva l-ai văzut? Îl cunoşti?

— Toată lumea îl cunoaşte pe copilul ăsta frumos! Dar spune-mi, Silicos?...

În clipa aceea am simţit că se apropie catastrofa. Ca un fulger mi-a trecut prin minte gândul să scornesc o poveste mincinoasă, o rubedenie neadevărată, dar m-am gândit că, mai devreme sau mai târziu, Filion va întreba şi va afla. Era mai bine să-i spun adevărul, era mai bine să-l afle de la mine şi într-o asemenea clipă. S-a întâmplat însă lucrul de care mă temeam de atâta timp. Când a aflat că sunt un fel de pedagog al lui Alcibiade, faţa fetei s-a crispat într-o expresie de uimire. A tăcut, în timp ce eu, cu mâinile atârnânde, nu ştiam ce să fac şi nu găseam cuvintele potrivite, corespunzătoare cu împrejurarea aceea. Ce fel de cuvinte?

Tăcerea a fost întreruptă de vocea bătrânului ei tată care întreba din casă cine venise şi ce voia.

— Nu-i nimeni! i-a strigat Filion enervată şi, întorcându-se spre mine, mi-a spus: Pleacă, să nu te audă!

— Când pot să te mai văd?

— Pleacă, ţi-am spus!

Când m-am regăsit în stradă, m-am simţit cuprins de o mare amărăciune. Tonul vocii, expresia feţei lui Filion, graba ei dovedeau că în acele câteva clipe se produsese ceva ireparabil. Tăcerea surdă şi goală care se aşternuse între noi ca o prevestire grea a despărţirii, ochii ei care trădaseră atâta mirare la început şi atâta cruzime, pe urmă, toate acestea se învălmăşeau în mintea mea. Eram atât de desperat încât a trebuit să fac un efort ca să nu izbucnesc în plâns. Am pornit pe străzi lăturalnice spre casă. Când am intrat pe poartă, am auzit cu multă uşurare răcnetele lui Alcibiade. Pericle pusese mâna pe el şi-i trăgea o bătaie zdravănă.

— Nu m-am ascuns! striga copilul, nu m-am ascuns! Lasă-mă! şi încerca să-i scape.

Dar Pericle era atât de furios că nu auzea nimic.

— Derbedeule! Ne-ai făcut de ruşine! Nu ajunge că toţi duşmanii mei scornesc calomnii, mai trebuie să le dai şi tu apă la moară!

Niciodată nu-l văzusem pe Pericle în halul acela! S-a întors ca să-şi verse furia şi asupra mea.

— Şi tu, nepricopsitule! Nevrednicule! Ce stai şi te uiţi la mine cu gura căscată! Imbecilule! Prostule! Dacă se mai întâmplă aşa ceva, te trimit la puşcărie, pentru că-ţi nesocoteşti obligaţiile! (Era aşa de furios că spunea şi prostii.) Am să te zdrobesc! Am să te trimit în Egipt să te mănânce crocodilii, numai că nici ei nu vor pune gura pe un infirm ca tine! Bine că l-am găsit pe Zopiros, cel puţin ăsta e un om serios! Nu aleargă după fetele din piaţă! Poate crezi că nu ştiu! Piei din ochii mei, nemernicule!...

M-am năpustit în camera lui Alcibiade, crezând că-l voi găsi plângând. Era întins pe pat, roşu de furie. Am vrut să-l mângâi, dar m-a respins. Am vrut să-i vorbesc, să-l dojenesc cu blândeţe, dar mi-a răspuns imediat cu obrăznicie:

— Ia mai taci şi tu! Ce crimă am făcut? Am fost la Trasibulos.

— Şi ce-ai făcut două zile întregi într-o casă străină? Dar întâi şi-ntâi, cine-i acest Trasibulos?

— Fiul lui Calicrate.

— Şi cine-i Calicratet?

— E sculptorul care lucrează cu Fidias. I-a încredinţat o serie de basoreliefuri pentru planurile sale. Trasibulos m-a rugat să vin în atelierul lui să-i pozez, vrea să-mi facă capul!

— Şi i-au ajuns numai două zile ca să-ţi facă capul? Mincinos mic ce eşti!

— Pe zei! Lucra şi noaptea! A aşezat o mulţime de opaiţe în jurul meu. A aprins şi făclii. A fost foarte frumos. Azi la amiază a terminat. Ah! Să-l vezi, Silicos! Să-l vezi numai! Nu ştiam că sunt atât de frumos! Să nu spui nimănui, Silicos, te implor! Până nu-l termină în marmură!

Seara, după mii de constrângeri şi de rugăminţi, l-am convins pe Alcibiade să-i ceară iertare lui Pericle şi să promită că n-are să mai facă. S-a oprit în faţa lui Pericle – era un omuleţ atâtica – şi a şoptit:

— Iartă-mă... n-am să mai fac...

— Dacă ai să mai faci aşa ceva, am să te trimit cu Silicos în cea mai îndepărtată colonie! În Pont am să te trimit, i-a spus cu asprime Pericle.

— Îţi promit... n-am să mai fac.

— Noapte bună, Alcibiade, i-a spus pe acelaşi ton Olimpianul.

— Noapte bună, răule, i-a spus zâmbind Aspasia.

L-am culcat pe Alcibiade şi m-am repezit în camera mea, ca să fiu în sfârşit singur. În minte îmi revenea mereu scena din după-amiaza aceea, dintre Filion şi mine, şi mereu trebuia să-mi înăbuş hohotul de plâns care-mi urca în gâtlej şi mă îneca. O bătaie poruncitoare în uşă mă aduse la realitate. Un sclav îmi spuse să mă îmbrac repede şi să vin în sala cea mare, fiindcă mă chema Pericle. Fidias şi Metiohos erau de faţă.

— Silicos, spuse Olimpianul. Ia tăbliţa pentru socoteli şi scrie.

— Să fim înţeleşi, spuse Fidias adresându-se lui Pericle, în timp ce eu îmi pregăteam cele necesare pentru scris. Calculele sunt provizorii, ţi-am mai spus doar. De altfel, de la întâlnirea noastră precedentă, Ictinos şi-a mărit pretenţiile.

— Bine, spuse Pericle. Atunci o să lăsăm un spaţiu, ca să nu fiu nevoit după aceea să cer adunării credite suplimentare. Prin urmare...

Am început să scriu cifre, să adun, să înmulţesc şi să citesc adesea, cu glas tare, totalul adunării sau produsul înmulţirii care provocau exclamaţiile aprobatoare ale lui Fidias. Când s-a terminat, mâna îmi amorţise şi nici nu mai ştiam bine ce scriu.

— Fă totalul! porunci Pericle.

— O să am nevoie de multă vreme!

— Fă-l în linişte...

Îmi vedeam de treabă într-un colţ, moţăind şi tăcut, în timp ce Metiohos, Fidias şi Pericle discutau planurile templelor, ale propileelor, ale Pireului. Când am terminat, cifra era atât de mare că m-am speriat.

— Ia să vedem, Silicos!

— E mult.

— Cât?

— Trei mii cinci sute de talanţi!

— Imposibil! spuse Pericle neliniştit.

— Ia să văd şi eu, spuse Aspasia, care nu se amestecase încă în vorbă.

Au luat tăbliţa pentru socoteli şi s-au aplecat toţi trei ca să controleze calculele. Mai priceput la cifre, Pericle termină primul.

— Păcat de matematica pe care ai învăţat-o în Egipt, Silicos! exclamă el uşurat. Sunt două mii cinci sute de talanţi şi nu trei mii cinci sute! Prin urmare, spuse el întorcându-se spre Fidias, să ne oprim la această cifră. Dacă adăugăm zece la sută, face două mii şapte sute cincizeci de talanţi! E exagerat, Fidias! Exagerat!

— Dar suma asta se va repartiza pe zece ani, Pericle! Asta înseamnă două sute şaptezeci şi cinci de talanţi pe an. Ia să vedem... Înseamnă un milion şase sute cincizeci de mii de drahme, adică... dă-mi o plăcuţă, Silicos, înseamnă... aproximativ patru mii cinci sute de drahme pe zi.

— Unde vrei să ajungi? îl întrerupse Pericle nerăbdător.

— Numaidecât! Aşa da, patru mii cinci sute de drahme înseamnă douăzeci şi şapte de mii de oboli! Fidias tăcu, cu privirile aţintite în pământ, cu o faţă inexpresivă.

— Cine ştie ce are să mai scornească! exclamă Pericle, dar Fidias nu-l auzi. Era adâncit în gânduri. Ceilalţi îl priveau, aşteptând să vorbească. În sfârşit, Fidias spuse cu vioiciune:

— Prin urmare, putem obţine douăzeci şi şapte de mii de oboli pe zi fără să ne atingem de tezaurul aliat!

— Bine! spuse Pericle, dar tocmai de asta l-am exilat pe Tucidide, adică tocmai ca să putem lua din tezaurul aliat... şi acum tu vii şi-mi spui că...

— Douăzeci şi şapte de mii de oboli se pot obţine foarte uşor, repetă Fidias. Avem cinci mii de heliaşti, care primesc câte trei oboli pe zi fiecare. Dacă reducem leafa lor la doi oboli, avem dintr-odată cinci mii de oboli. Nu-i aşa?

— Opreşte-te, Fidias! spuse Pericle pe un ton dojenitor. Nu facem niciun fel de reducere! Aceste lefuri au un singur scop: să întărească spiritul de solidaritate şi conştiinţa poporului şi să-l facă mai disciplinat la gândul că fiecare poate deveni şi ei mâine un deputat, un heliast sau un păzitor al legii. Poporul să simtă că depinde de cetate.

— Dar gândeşte-te, Pericle, cu banii economisiţi din lefuri ai putea mulţumi mult mai mulţi oameni.

— Dacă aş face aşa cum spui tu, aş stârni duşmănie şi ura poporului. Să reduc lefurile celor care conduc cetatea, ca să le dau muncitorilor de pe Acropole! Nu, nu! Cheltuielile vor fi plătite din tezaurul aliat. Avem zece mii de talanţi, vom lua din ei! Lucrările au un caracter panelenic, Fidias, ai uitat?

Trecuseră multe zile şi eu tot nu îndrăzneam să mă duc în agora. Într-o dimineaţă mi-am făcut curaj şi am plecat. Filion nu era acolo. În locul ei era altă fată, mult mai tânără decât ea. Am întrebat-o de Filion şi mi-a spus că nu mai vine la pescărie.

— E bolnavă? am întrebat eu neliniştit.

— Nu... soră-mea e sănătoasă.

— E sora ta? Spune-i, te implor... în numele lui Artemis...

În clipa aceea se apropie un client şi micuţa îmi spuse pe un ton foarte rece:

— Vă salut!

M-am dus la ea acasă, am bătut în poartă şi mi-a deschis chiar Filion. Dar când m-a zărit, a închis repede poarta la loc. În ziua următoare a venit la mine un băiat, care mi-a dat o scrisoare împăturită în patru. Era prost scrisă, toate literele erau strâmbe. Am citit următoarele: „N-are niciun rost să mă plictiseşti. Ştiu cine eşti şi câte parale faci.” Nici măcar nu semnase. Nu ştiam ce să fac. Zilele treceau seci şi searbăde şi

eu eram cufundat în toropeală, în amorţire, mi se părea că dorm adânc şi că nu-mi dau seama ce se petrece în jurul meu. Când vedeam o femeie pe drum, mă luam după ea sau o urmăream cu ochii multă vreme, flămând de dragoste, de mângâieri, de îmbrăţişări. Starea asta a ţinut luni de zile. Numai când mergeam la frizer, mintea mi se mai linişte a. Catisachis era în plină glorie! Cine era ca el!

Din zori şi până seara vorbea despre marile lucrări care începuseră. Limba îi umbla ca o vârtelniţă şi bucuria îi era atât de mare că nimeni nu mai îndrăznea să-l contrazică.

Olimpianul urca adesea pe Acropole ca să supravegheze munca şi-şi lua fiii şi pe Alcibiade cu el. De cele mai multe ori rămâneam acasă, ros de melancolie. Văzându-mă trândăvind şi fără chef, Pericle mă chemă şi-mi spuse că nu stă nici în principiile şi nici în metodele lui să hrănească trântori la el în casă (cât de repede uităm cu toţii ce au făcut alţii!) şi că, dacă voiam să mă număr mai departe printre oamenii lui, trebuia să muncesc. Îmi dădea în sarcină registrele provizorii ale tezaurului Ligii, ceea ce însemna muncă, nu glumă!

Liga era împărţită în cinci grupe. În grupa tracică intrau toţi aliaţii de la Metone la Enos, în grupa helespontică erau cuprinse cetăţile Bosforului şi ale Chersonesului, în grupa ionică toate porturile de la Asos la Milet, în grupa carică, insulele Rodos, Casos şi altele. În sfârşit exista şi o grupă insulară care cuprindea: Eubeea, Cicladele, Egina şi se întindea până la Lemnos. În total, patru sute şi mai bine de aliaţi, de colonii şi de vasali, plătind fiecare un tribut diferit şi în mod diferit. Unii plăteau o dată la şase luni, alţii o dată pe an, unii trimeteau numerar, alţii se achitau în natură, unii deschideau credit la vreun mare negustor, alţii suportau cheltuielile garnizoanei noastre.

În vremea aceea, Alcibiade începuse să hoinărească prin cetate cu vărul lui mai în vârstă, Euriptolem. Prefera să iasă cu el pentru ca să pară mai mare. Avea zece ani şi se străduia să-şi întipărească pe faţă o expresie serioasă şi să discute cu cei mari. Dacă-l oprea cineva pe stradă şi-l mângâia pe obraz, spunându-i vreuna din prostiile pe care noi, cei mari, le spunem copiilor, stăpânul meu se dădea înapoi, se posomora şi-l trăgea de mânecă pe Euriptolem ca să plece.

În anul acela s-a întâmplat marea catastrofă de la Samos, catastrofă atât pentru Atena cât şi pentru casa noastră.

Şuşotelile tainice dintre Aspasia şi Pericle cu privire la relaţiile dintre Samos şi Milet îmi ajunseseră de mult la ureche. Samos era oraş aliat, nu plătea tribut, ci avea doar obligaţia de a trimite armată şi flotă, cum şi când ar fi fost nevoie. Miletul era oraş supus, plătea tribut şi era stăpân peste Priena, un sat mare revendicat de Samos. Reprezentanţii oligarhiei din Samos care erau la putere, vrând cu orice preţ să cucerească Priena, au trimis armată, i-au învins pe cei din Milet şi şi-au atins scopul. Amintindu-şi însă de o veche clauză a alianţei, conform căreia orice diferend între aliaţi trebuie să fie soluţionat de Areopag, Miletul a trimis o delegaţie la Atena ca să-şi ceară drepturile. Când i-am chemat pe cei din Samos să vină să-şi susţină punctul de vedere în Areopag, au refuzat. Pericle a aşteptat douăzeci de zile un răspuns la mesajul său, dar nu s-a arătat nimeni din Samos şi nici răspunsul n-a sosit. Pe măsură ce timpul trecea, enervarea lui Pericle creştea. „Nimeni nu-i cinstit în Samos”, striga el, iar Aspasia, care era din Milet, repeta ca un ecou: „Nimeni, dragul meu!”

În sfârşit, răspunsul sosi sub forma unui refuz de a purta orice discuţie. Am avut atunci prilejul să admir hotărârea Olimpianului! Răspunsul sosise seara şi, în ziua următoare, patruzeci de nave de război îşi întinseră pânzele pornind spre Samos. Când se adunase Bulé? Când fuseseră numiţi strategii? Când fuseseră strânse toate echipajele?

Cele patruzeci de corăbii ale noastre s-au îndreptat spre Samos, de unde reprezentanţii oligarhiei plecaseră din timp, refugiindu-se la satrapul Pisutnes din Sardes. Strategul nostru instaură democraţia pe insulă, încasă o amendă foarte mare – vreo optzeci de talanţi – şi se întoarse plin de entuziasm. Până aici lucrurile merseseră bine îşi Olimpianul îşi freca mâinile.

Pisutnes însă (ce nume-şi găsise şi ăsta, zău aşa!) satrapul Lidiei şi fiul lui Histaspe, fire ambiţioasă şi veşnic în mişcare, vru să se folosească de oligarhia din Samos pentru scopurile lui. Convinse, fără să se fi rugat prea mult, pe conducătorii insulei să se întoarcă acasă, să răstoarne democraţia cu ajutorul lui şi să ia din nou puterea. Le făgădui şapte sute de soldaţi.

— Dacă Atena vă va ataca, spuse el, două satrapii se vor pune în mişcare ca să vă sprijine şi atunci voi, cei din Samos, veţi fi iar în fruntea Ioniei.

Aşa se face că, într-o noapte, cei câţiva exilaţi, ajutaţi de cei şapte sute de oameni ai lui Pisutnes, toţi mercenari greci – pentru ca satrapul să nu contravină păcii lui Cimon – şi înţeleşi cu oamenii lor rămaşi în Samos, intrară în oraş, luară garnizoana noastră prin surprindere şi proclamară din nou oligarhia pe insulă. Complotul era bine organizat, astfel că fu încununat de succes şi în Lemnos, de unde reprezentanţii oligarhiei reuşiră să ia ostaticii pe care localnicii îi păstrau pentru noi. Pe soldaţii garnizoanei noastre, complotiştii îi trimiseră în dar lui Pisutnes, ca să-i salte inima de bucurie la vederea unor hopliţi atenieni, legaţi doi câte doi. Dar această înjosire nu fu destul: flăcăii noştri fură însemnaţi pe frunte cu fierul roşu, semnul fiind o corabie din Samos. Trebuie să mărturisesc că atenienii dăduseră primii exemplul rău când au însemnat pe câţiva membri ai oligarhiei cu o bufniţă pe frunte.

Când toate acestea s-au aflat la Atena, s-a stârnit mare nemulţumire.

— De ce ne-am amestecat în cearta dintre Samos şi Milet?

— Aspasia e de vină! E din Milet, i-o fi împuiat capul Olimpianului!

— Olimpianul a făcut o greşeală! A făcut o greşeală! A fost prost informat! Trebuia să ştie cât de puternică e oligarhia la Samos! Trebuia să ştie cu cine sunt prieteni şi ce relaţii au cu ăsta, cum îl cheamă, cu Pisutnes!

Alţii, mai cumpătaţi şi mai serioşi, vorbeau altfel:

— Pericle a procedat foarte bine. I s-a oferit ocazia să supună Samosul şi să instaureze acolo democraţia şi a profitat de ea. Ce vină are Olimpianul că şeful garnizoanei noastre e un incapabil şi n-a avut grijă să supravegheze uneltirile oligarhiei?

— De altfel, acum va pleca personal la Samos ca să pună lucrurile la punct. Aşadar, pentru ce să ne neliniştim? Să ia vreo patruzeci de nave şi să se ducă acolo! Are să-l zdrobească de la prima ciocnire.

— Crezi că cei din Samos vor sta cu braţele încrucişate? întreba un altul. Vor umbla prin toată Egeea şi prin tot Peloponesul după aliaţi. Vor trimite şi la Sparta după ajutor, şi la

Artaxerxe, vor ridica pe toată lumea împotriva noastră. Şi dacă se pun în mişcare satrapiile apusene? Unde ajungem? Ia spune!

Adevărul e că situaţia ar fi putut să ia o întorsătură foarte neplăcută pentru noi, dacă spartanii, care nu respectă nici libaţii, nici jurăminte, ar fi ajutat Samosul. Exista şi teama de răscoale în alte insule din Egeea. Se vede că gânduri de acest fel îl frământau pe Olimpian, care se sfătuia mereu cu Metiohos, cu strategii şi cu arhontele eponim[43]. Neliniştea lui se transformă într-o adevărată febră când se răsculă şi Bizanţul, cheia Bosforului, pe unde trecea tot grâul Pontului. Dar inerţia Spartei, repulsia lacedemonienilor pentru acţiuni şi expediţii îndepărtate, îngădui, din fericire, situaţiei să ia altă cale.

Într-o dimineaţă, Pericle îl chemă pe stăpânul meu, care avea pe atunci numai unsprezece ani, şi-i spuse cu seriozitate:

— Nepoate! Azi plec spre Samos, s-ar putea să lipsesc multă vreme. Eşti singurul bărbat care rămâi acasă. Vreau să mi-o predai aşa cum ţi-o las. Rămâne sub ocrotirea ta, dar să asculţi şi de Silicos! Îmi promiţi?

— Îţi jur! spuse cu vioiciune Alcibiade.

Viclenia lui Pericle dădu roade. În cele câteva luni cât lipsi el, stăpânul meu fu de o cuminţenie exemplară. Îndată după orele de clasă, se întorcea în fugă acasă. La început, fiindcă nu puteam să alerg după el, credeam că vrea s-o şteargă şi-l strigam. De fiecare dată, însă, îl găseam în sala mare, cuminte şi serios, ca un adevărat paznic al casei. Când bătea cineva în poartă, îl chema numaidecât pe sclavul portar ca să afle cine era şi ce voia. Nu se mai zbenguia şi nu mai juca zaruri în drum, nu se mai lua la trântă prin cartier. Acum, însă, ne dădea bătaie de cap în alt fel: se răstea la profesori. Într-o zi, profesorul lui se îmbolnăvi şi, ca să nu piardă timpul, Alcibiade hotărî ca, în timpul bolii sale, să se ducă la altul. Am sosit la noul profesor unde erau adunaţi şi alţi copii. Stăpânul meu dădu bineţe şi ceru *Iliada* lui Homer vrând să continue fragmentul la care se oprise cu celălalt profesor.

— *Iliada* lui Homer? întrebă bătrânul profesor. N-am aşa ceva.

Stăpânul meu se înfurie.

— N-ai *Iliada* lui Homer? strigă el revoltat.

— Şi de ce aş avea-o?

---

[43] Primul din cei zece arhonţi, cel al cărui nume servea la denumirea anului respectiv de arhontat.

— Dar ce fel de profesor eşti... ignorantule? şi înainte de a fi apucat eu să-l opresc, ridică mânuţa şi-l lovi peste faţă. Profesorul rămase împietrit la locul lui şi Alcibiade ieşi grăbit din clasă. Eu pălisem. Suntem pierduţi, îmi spuneam. Profesorul are să ne reclame la pedonomi sau la sofronişti[44] şi ce o să ne facem? Şi Pericle care nu-i aici să ne salveze!

În drum spre casă l-am certat pe Alcibiade cu cea mai mare asprime de care eram în stare:

— E un om bătrân! Nu ţi-a fost ruşine să ridici mâna asupra lui? Ar fi putut să-ţi fie tată.

— Huleşti, Silicos... Tatăl meu ar fi avut operele lui Homer!

— Ce te faci dacă se duce la heliaşti? am spus eu ca să-l sperii.

— Prostii! Auzi, la heliaşti! Las-o mai moale. Nu cumva are să se ducă şi la Areopag?. Dacă-i dă mâna, să ne reclame. Să vedem cum are să judece tribunalul reclamaţia unui profesor care n-are niciuna, auzi dumneata! niciuna din operele lui Homer!

— Zeiţă! Şi când mă gândesc că Pericle nu-i aici.

Fraza asta îl înfurie pe stăpânul meu, care mă întrerupse strigând cu violenţă: „Ţine-ţi gura!” Auzindu-l, câţiva trecători se întoarseră miraţi să ne privească. Fără să-i pese câtuşi de puţin, Alcibiade îşi văzu mai departe de drum, îndreptându-se spre sala de gimnastică a Liceului. Asta era o altă trăsnaie a stăpânului meu, care încerca mereu să intre în sala de gimnastică, deşi n-avea vârsta legală.

La liceu, portarul nu ne dădu voie să intrăm.

— E nepotul lui Pericle... am spus eu. Lasă-ne.

— Al lui Pericle... atunci se schimbă treaba... iertaţi-mă... poftiţi...

Stăpânul meu îşi îndreptă trupşorul, îl privi drept în ochi pe portar şi-i spuse răspicat:

— Nu intru! Nu sunt nepotul nimănui! Sunt Alcibiade Alcmeonidul! Să mergem, Silicos!

De la incidente la impertinenţă, de la impertinenţă la încăierări şi jocuri primejdioase, faima stăpânului meu se răspândea şi creştea în lumea copiilor din Atena.

Între timp, la Samos, Pericle o cam băgase pe mânecă...

---

[44] Arhonţi care supravegheau tineretul.

Faptele s-au întâmplat aşa cum am să vi le povestesc. Le cunosc bine, fiindcă unul din prietenii mei a luat parte la această campanie.

Îndată ce a sosit vestea că şi Bizanţul s-a răsculat, Pericle a pornit cu şaizeci de corăbii şi patru strategi spre Samos, care trimisese şaptezeci de nave să atace Miletul. Flota noastră le-a întâlnit lângă Samos, în momentul când se întorceau în port. A urmat o scurtă bătălie navală şi numai în câteva ore i-am învins pe duşmani, care au pierdut treisprezece nave de război şi cinci de transport. Totuşi, în urma unui atac deznădăjduit, duşmanul reuşi să spargă aripa noastră stângă, să-şi deschidă drum şi avu timp să se adăpostească în portul insulei. După terminarea bătăliei au sosit la faţa locului ajutoarele cerute de Pericle din Chios şi din Lemnos, adică alte douăzeci şi cinci de corăbii.

A început un asediu în regulă. Pericle a construit pe uscat un triplu zid care înconjura oraşul, tăindu-i astfel orice posibilitate de aprovizionare, în timp ce pe mare avea o flotă de optzeci şi cinci de corăbii.

Până aici lucrurile au mers bine şi Pericle trimitea relatări în stil de corespondenţă comercială afirmând că, în scurtă vreme, Samosul se va preda. Dar iată că au început să circule zvonuri privitoare la apropierea flotei feniciene care venea să ajute Samosul răsculat! Olimpianul căzu în cursă şi, fără să-şi spună că o hotărâre atât de importantă nu putea fi luată de Pisutnes, că un ordin de acest fel trebuia să vină de la Susa, adică de la Artaxerxe – ceea ce ar fi însemnat o grosolană încălcare a tratatului lui Cimon – în loc să trimită doar o avangardă, porni cu şaizeci de corăbii spre Insulele Helidonice, lăsând la Samos numai douăzeci şi cinci de nave de război. Ajunse în oraşul Caunos din Caria unde aşteptă două săptămâni, fără să zărească ivindu-se nicio navă, nicio pasăre. Atunci se produse dezastrul! Văzând că flota plecase şi că nu mai erau asediaţi decât de o forţă redusă, cei din Samos se pregătiră în mare taină şi atacară într-o noapte cele câteva corăbii ale noastre care supravegheau intrarea în portul lor. Le scufundară, se întoarseră împotriva celorlalte nave ateniene venite în grabă în ajutor şi ieşiră biruitori. În felul acesta, în cele două săptămâni cât ţinu lipsa lui Pericle, Samosul putu să aducă pe mare ce poftea. Pisutnes, care fusese anunţat, trimise provizii pentru mai multe luni. După paisprezece zile, aflând de cele întâmplate,

Pericle se întoarse repede la Samos, ai cărui locuitori se retraseră iar între zidurile lor. Asediul reîncepu. Era un asediu epuizant, fără asalturi, fără eforturi, un asediu de lungă durată. Rapoartele lui Pericle căpătară un stil mai dramatic şi mulţi spuneau că Sofocle, care era strategul lui, îl ajuta să le întocmească.

La Atena domnea mare nelinişte. Asediul trebuia să ia sfârşit imediat. Ce s-ar fi întâmplat dacă, urmând pilda Bizanţului, care se declarase solidar cu Samosul, alţi aliaţi ar fi ridicat şi ei capul? Ce s-ar fi întâmplat dacă oraşele mici, sătule de actele arbitrare ale comandanţilor atenieni, s-ar fi răsculat şi ele? Samosul trimisese la Sparta soli pentru a cere ajutor, eforii îi primiseră şi convocaseră consiliul peloponesiac pentru a discuta situaţia! Din fericire, corintienii susţinuseră că orice alianţă are tot dreptul să pedepsească pe unul din membrii ei fără ca nimeni să poată interveni, astfel că Sparta nu veni în ajutorul Samosului. Dar mai înainte ca toate aceste veşti să sosească la Atena, în Bulé şi printre strategi domnea o mare nelinişte. Alte patruzeci de nave plecară în mare grabă, având în fruntea lor pe strategii Hagnon şi Formion, un tânăr plin de viaţă şi de îndrăzneală. Arhontele eponim luă asupra lui sarcina de a explica lui Pericle de ce i se trimiteau întăriri cu strategi care n-aveau mână liberă.

Câteva zile mai târziu fură pregătite încă douăzeci de corăbii de război şi alte treizeci de corăbii din Chios şi Lesbos primiră ordin să se adune la Samos. Întreaga flotă a confederaţiei fu mobilizată; o sută şaptezeci şi cinci de corăbii asediau acum Samosul.

La Atena lumea continua să fie neliniştită şi Catisachis trebuia să ţină piept tuturor clienţilor care veneau în frizeria lui.

— Trebuie să grăbim lucrurile, spunea unul. Cu cât trece timpul, cu atât e mai rău! Toate slăbiciunile noastre ies la iveală.

— Fireşte! spunea un altul. Un aliat s-a răsculat – cel mai mare şi mai puternic, asta-i adevărat – am trimis toată flota Ligii şi n-avem încă niciun rezultat.

— O să avem mii de rezultate! exclama furios Catisachis. Până-n douăzeci de zile flota noastră are să fie înapoi! Şi are să aducă pradă de război, are să aducă şi talanţi şi sclavi!

— Pradă de război elenă, sclavi eleni... spuse un client pe un ton dojenitor.

— Desigur eleni! spuse cu vioiciune Catisachis. Dar talanţii pe care-i cheltuim pentru construcţiile de pe Acropole şi din Pireu nu sunt eleni? A părut asta ciudat cuiva dintre voi? Aţi zis ceva?

Intrasem în a cincea lună de asediu. Datorită întăririlor primite, asediul progresa. Un triplu zid încingea oraşul, astfel încât niciun suflet nu putea intra sau ieşi din el, afară, bineînţeles, de spioni, care au totdeauna metodele lor. Crezând că vor reuşi ca prima oară, cei din Samos trimiteau oameni în tabăra noastră pentru a răspândi zvonul că flota feniciană e pe aproape, dar păţania trecută fusese o lecţie şi, în afară de cinci corăbii, care patrulau lângă Rodos, toată flota rămânea la Samos.

Cum încercuirea se prelungea, se ivi nevoia de a se organiza viaţa armatei. La Samos se adunase un popor întreg. Pericle împărţi flota în opt escadre şi porunci ca şapte din ele să efectueze încercuirea, iar a opta să se odihnească. Vorba vine că era odihnă, fiindcă oamenii erau trimişi pe ţărmurile de peste drum ale Ioniei ca să cumpere alimente. Vasele se duceau la Efes, la Halicarnas sau urcau până la Smirna şi Clazomene.

— Cum merge asediul? întrebau cei din porturi.

— Cum să meargă?... Tot aşa...

Parc-ar fi fost vorba de un bolnav! Într-una din aceste călătorii, o corabie a noastră se întoarse aducându-l pe inginerul Artemon din Clazomene, un bătrânel simpatic şi liniştit, care şchiopăta puţin. Ştia pe dinafară toată opera lui Homer, recita din Pindar şi putea să declame coruri întregi din ultima tragedie a lui Sofocle. Mi s-a spus că stătea ceasuri după ceasuri să deseneze planuri cu o trestie subţire pe nisipul umed. Inventa diferite maşini pe care le construia fie din lemn, fie din fier. Se pare că inventase maşini de asediu, care dărâmau ziduri şi sfărâmau porţi.

Trierarhul corăbiei care venise cu el, mândru de această descoperire, îl conduse numaidecât în cortul lui Pericle care, enervat şi obosit din cauza situaţiei, îl primi prost şi nici nu vru să audă de planurile lui. Se mărgini să spună că-l va chema când va avea nevoie de el.

Câteva zile mai târziu am pornit la atac, dar cei din Samos, preveniţi poate de cineva, ne aşteptau. Adunaseră pe zid o mulţime de obiecte grele de tot felul: pietre, fierărie, grinzi groase, mobile masive şi le aruncau asupra vitejilor noştri, care

se străduiau să urce pe zid cu ajutorul sicarilor. Mulţi de-ai noştri au fost ucişi şi foarte mulţi răniţi.

Atunci Olimpianul a poruncit să fie adus Artemon.

Bătrânelul îi descrise lui Pericle cele două maşini pe care le născocise. Una se numea berbec, cealaltă broască ţestoasă şi era o completare a celei dintâi. Aceasta era alcătuită dintr-o grindă lungă şi puternică având la una din extremităţi un cap greu de fier. Pe toată lungimea lemnului erau ţintuite mânere, pentru ca de fiecare parte să fie apucat de câte cincisprezece soldaţi. Cu ajutorul acestei arme uriaşe, cei treizeci de viteji aveau să se repeadă asupra unei porţi lovind în ea cu toată greutatea şi avântul berbecului îmbrăcat în fier.

— Bine! Dar cum să ajungă soldaţii mei atât de aproape de o poartă încât s-o poată lovi fără să fie atacaţi de cei dinăuntru? întrebă Pericle.

— Aşteaptă puţin, spuse Artemon fără să-şi piardă cumpătul. Pentru asta o să construim broaşte ţestoase, adică nişte scuturi uriaşe, orizontale, care îi vor ocroti pe soldaţii berbecului. Fireşte, broaştele vor fi ţinute de alţi oameni.

— Şi de ce le-ai spus broaşte ţestoase?

— Fiindcă seamănă cu carapacea lor.

Pericle fu entuziasmat de planul desenat de Artemon şi porunci să se înceapă imediat lucrul. Fiindcă Artemon era şchiop şi nu putea alerga încoace şi-ncolo ca să supravegheze lucrările, Olimpianul porunci să i se facă un jilţ portativ şi bătrânelul putu fi văzut în tabără, cocoţat pe el şi transportat în goană de patru soldaţi.

Când primul berbec fu terminat, se făcu o încercare. Ostaşii construiră o bucată de zid şi o poartă, la depărtare destul de mare de oraş, pentru ca să nu fie văzuţi de cei din Samos şi o companie începu exerciţiile cu berbecul, conform instrucţiunilor lui Artemon. La început soldaţii nu se pricepeau, erau lipsiţi de elan şi treaba mergea greu. Unii dintre ei se răniră. Pericle îşi încruntă sprâncenele, dar bătrânelul şchiop coborî din jilţul lui şi arătă soldaţilor cum trebuie ţinut berbecul ca să-l arunce înainte în ultimul moment, din goană, după care să se îndepărteze spre laturi. Soldaţii înţeleseră îndată cum trebuie să-şi ia vânt şi, după câteva lovituri, poarta începu să trosnească, iar lemnăria să salte din loc şi să se sfarme.

Artemon supraveghea neobosit fiecare lucrare, dând instrucţiuni cum să se monteze fierăria şi lemnăria, cum să fie cumpănit berbecul şi cum să se ţintuiască toartele. Când obosea, se repezea până la cortul lui Sofocle care, plin de entuziasm, începea să declame versuri împreună cu el.

Îndată după ce maşinile fură terminate, începu atacul. Ocrotiţi de broaştele ţestoase, cei zece berbeci acţionau câte doi, în diferite puncte ale zidului şi la poarta pe care o indicase Artemon. Când lemnăria uneia şi a alteia şi a mai multor obiective începu să se sfarme, când, după aceea, se iviră crăpături mari în ele, asediaţii încercară să dea foc broaştelor ţestoase aruncând câlţi aprinşi asupra lor, dar Artemon, care prevăzuse totul, le îmbrăcase cu aramă, astfel că nu luau foc. Asediaţii încercară să coboare frânghii cu lanţuri ca să apuce berbecii şi să-i tragă sus. Izbutiră să prindă unul din ei şi fură foarte încântaţi crezând că au scăpat de primejdie. Dar când văzură că porţile lor se dărâmă în trei locuri, fură cuprinşi de disperare. Înălţară semn că se predau şi trimiseră soli la Pericle.

— Nu primesc nicio discuţie, niciun fel de tratative! le spuse acesta. Iată condiţiile noastre.

Condiţiile erau următoarele: Să predea toate navele aflate în port sau aiurea. Să predea un număr de ostatici şi anume pe aceia pe care-i va cere Atena. Să plătească cheltuielile campaniei, socotite la două sute de talanţi. Să-şi dărâme zidurile şi să nu mai ridice niciodată altele.

Artemon se întoarse la Clazomene cu o navă de război, pe care i-o pusese la dispoziţie Olimpianul.

La întoarcerea lui Pericle, atmosfera la Atena era apăsătoare. Asediul însemnase o cheltuială serioasă pentru tezaurul public. Fireşte, Samosul avea s-o plătească, dar numai în rate anuale. Morţii erau în număr destul de mare. O mulţime de familii erau îndoliate şi, ceea ce era mai important decât orice pentru Atena, întreaga campanie precum şi sfârşitul ei erau lipsite de glorie!

La frizerie, Catisachis se înfuria auzind ce spuneau şi cum bârfeau clienţii săi, dintre care majoritatea erau orăşeni din clasa de mijloc şi vreo doi mari aristocraţi.

— Nici dacă Olimpianul ar fi fost o femeie gravidă nu i-ar fi mers mai bine! A născut victoria la nouă luni!...

— Ce victorie, sărmane! răspundea altul. O victorie schiloadă şi de şapte luni!

Catisachis se transforma într-o fiară şi se aprindea de mânie.

— Cum adică schiloadă şi de şapte luni? E, totuşi, o victorie! Ceea ce spun eu e atât de adevărat, încât marele serviciu pe care Pericle l-a adus democraţiei a fost recunoscut public. I s-a cerut să rostească discursul funebru din acest an! Aţi spus ceva?

— Bine, sărmane... Ştim noi cum se fac treburile astea... E orator bun şi le-o fi cerut prietenilor lui politici să facă propunerea... Atâta te pricepi tu la culisele politicii?...

La noi acasă, Aspasia era neliniştită. Seara, când n-aveam oaspeţi, studia cu Pericle discursul pe care avea să-l rostească la ceremonia funebră. Instinctul ei feminin o avertizase că opinia publică şovăia. Circulau tot felul de glume usturătoare, care ajungeau până la urechile ei, fiindcă oricât de deasă era cortina tăcerii, pe care diverşi linguşitori o coborâseră în jurul lui Pericle, se întâmpla mereu să-i vină câte o prietenă binevoitoare, care, sub pretext că vrea să-i facă un serviciu, îşi picura otrava spunând cu un aer întristat:

— Scumpa mea, ieri seară soţul meu a fost undeva în vizită. A auzit lucruri înfiorătoare... M-am grăbit să vin să ţi le spun, ca să ştii...

Aspasia turba, dar nu-şi trăda tulburarea şi nici faţă de Pericle nu arăta nimic. Mă chema şi-şi revărsa furia asupra mea.

— Tu te învârteşti toată ziua prin oraş, de ce nu vii să-mi spui ce se vorbeşte? Ce înseamnă asta? Tot n-ai înţeles încă ce obligaţii ai în casa noastră?

Pe măsură ce se apropia ziua când Pericle avea să-şi rostească discursul, Aspasia devenea mai nervoasă. Ceruse prietenilor să nu vină pe la noi şi-l ajuta pe Olimpian.

— Greu n-are să fie să spui generalităţi. Nu de ele mă tem! Măreţia Atenei, puterea ei, întinderea alianţei, apoi elogiul morţilor, al vitejiei nemuritoare etc... Astea vor merge strună. Dar nu se poate să nu vorbeşti despre campanie! Trebuie să spui două cuvinte despre ea, nu poţi trece sub tăcere evenimentul care a prilejuit direct ceremonia!

— Desigur, trebuie să vorbesc despre Samos! Dar cum să justific prelungirea asediului?

Aspasia nu răspunse. Tăcerea ei stărui cam mult, dar, dintr-odată, chipul i se lumină.

— N-ai să justifici nicio prelungire! Dimpotrivă, ai s-o sublimezi! Ai să faci o comparaţie, ai să spui că în timp ce lui Agamemnon, care avea alături de el pe toţi elenii, i-au trebuit zece ani de zile ca să cucerească Troia, ţie, care aveai mult mai puţine forţe, nu ţi-au trebuit nici zece luni ca să supui Samosul, cel mai puternic şi mai bogat oraş din Egeea răsăriteană!

— Bravo, Aspasia! Foarte frumos! E o figură retorică admirabilă! Stai să scriu imediat! Pericle şovăi, apoi spuse: Desigur, e frumos, dar nu trebuie oare să pomenesc ceva despre Artemon şi despre maşini? Despre berbecii şi despre broaştele lui ţestoase?

— Vrei să-ţi transformi discursul în grădină zoologică? E drept că Artemon a construit maşinile, dar cine le-a folosit?

— Despre lucrările de construcţii să vorbesc? Despre Partenon, despre Odeon, despre Pireu?

— Mai bine nu... Abia au început. Ai să pomeneşti altă dată despre ele. Întâi să vedem că s-a isprăvit ceva...

La ceremonia funebră se adună multă lume. Conform rânduielii, urnele cu cenuşă fuseseră aşezate sub tribuna ridicată pentru această împrejurare.

Oameni din toate clasele veniseră să-l asculte pe Pericle. Femei îndoliate, mari bogătaşi fără treabă, dornici să-şi omoare timpul, tineri dornici să-l vadă pe Pericle, sărăcimea pregătită să exploateze durerea oamenilor şi să ciupească vreo pomană.

Ceramicos era aproape plin. O mulţime de veterani ai campaniei veniseră să primească laude. Recruţii aveau să alcătuiască garda de onoare, iar ici-colo, în mulţime, puteau fi zăriţi soldaţi mai în vârstă, care luptaseră la Micale, în Egipt, în Cipru.

Când se urcă la tribună, Pericle era mişcat. Cuvântarea lui fu foarte frumoasă, e drept. Singura exagerare a fost ideea aceea a Aspasiei în legătură cu cei zece ani ai războiului lui Agamemnon la Troia, comparaţi cu cele zece luni ale campaniei lui din Samos. Dar tocmai asta a fost pe placul mulţimii! Capetele se înălţară, ochii începură să strălucească şi feţele să se învioreze. Pericle termină cu un epilog, superb, aşa cum numai el, cu ajutorul Aspasiei, se pricepea să facă, epilog în care frumuseţea gândirii se îmbina cu ritmul desăvârşit al frazei. Fraze de acest fel deveneau lozinci, pe care le spunea şi le repeta până şi ultimul hamal din agora. Oamenii fură cuprinşi de

un entuziasm atât de mare încât femeile, care purtau în mâini cununile menite să împodobească urnele cu cenuşă, se apropiară spontan şi-l încununară. Arăta ca un atlet care ar fi învins în lupte! Numai bătrâna Elpinice, sora lui Cimon, găsi prilej să-i strecoare şi ea un cuvinţel. Se apropie de Pericle care străbătea cu pas rar mulţimea, împărţind zâmbete şi strângeri de mână în dreapta şi-n stânga, şi-i spuse:

— Toate astea sunt minunate, Pericle! Meriţi aceste cununi, tu, care ai condus la moarte atâţia tineri atenieni frumoşi, nu împotriva fenicienilor sau a mezilor, cum făcea fratele meu, ci distrugând o cetate elenă mare şi frumoasă!

Atunci Pericle lăsă la o parte politeţurile, plecăciunile şi purtările alese şi-i spuse o grosolănie:

— Sărmană Elpinice! când eşti bătrână, poţi să te găteşti mult şi bine că fată mare nu te mai faci! Apoi îi întoarse spatele şi se depărtă.

După revolta din Samos, concluziile pe care le trăgeau oamenii, în legătură cu simpatiile politice ale acestui oraş, erau contradictorii.

Catisachis susţinea că puterea Atenei fusese demonstrată în mod strălucit.

— Cel mai puternic aliat al nostru a ridicat capul cu sprijinul acelui satrap nemernic... cum îl cheamă? întreba pe unul din ajutoarele sale.

— ...Pisutnes...

— ...cu sprijinul acestui Pisutnes, dar noi l-am zdrobit în nouă luni. Şi, ascultaţi-mă pe mine! În tot acest răstimp, afară de Bizanţ – dar cine ia în seamă oraşul ăsta şi apoi la ce să te aştepţi din partea unor urmaşi ai megarienilor? – niciun alt aliat nu a îndrăznit să se răscoale, deşi Samosul a făcut pe dracu-n patru ca să găsească sprijin, trimiţând după ajutor chiar şi la Sparta! Lesbos şi Chios ne-au ajutat cât au putut! Prin urmare, unde vedeţi voi slăbiciune? Aţi spus ceva?

— Dar a fost nevoie de o sută nouăzeci de nave, de două sute de talanţi şi de nechibzuinţa Spartei ca s-o putem scoate la capăt? Şi dacă nu era şchiopul acela din Clazomene cu maşinile lui, am mai fi căscat gura şi acum sub zidurile Samosului. Dacă baza alianţei noastre este atât de şubredă, încât trebuie să ne lăudăm că niciun aliat nu s-a răsculat, atunci ce am făcut în toţi

aceşti ani? Ce se întâmpla dacă în loc să se răscoale Bizanţul se răscula Eubeea? Atunci s-ar fi dus totul de râpă.

— De ce să mă gândesc că s-ar fi răsculat Eubeea? De ce să mă gândesc că s-ar mai fi răsculat şi alt aliat? Ce motiv au să se răscoale? Niciunul! Îşi plătesc tributul, altceva nu le cerem. Cât despre oraşele în care avem garnizoane, să îndrăznească numai să se răscoale!

— Nu-i aşa! răspunse clientul care vorbise. Nu-i deloc aşa. Poate că aliaţii ne respectă, dar nu ne iubesc. Se tem de noi. Ar fi trebuit să procedăm altfel ca să întărim Liga.

— Cum?

— Să dăm aliaţilor câteva drepturi. De pildă, noi îi obligăm să-şi rezolve neînţelegerile dintre ei în faţa tribunalelor noastre. Atunci ar fi trebuit să le dăm dreptul să aleagă şi ei dintre atenieni pe judecătorii care ar putea să-i judece mâine. Am mai fi putut face şi altceva. Forţele aliate sunt conduse de zece strategi ai noştri! Toţi sunt atenieni! Ar fi trebuit să fie opt ai noştri şi doi ai aliaţilor, dintre cei care în loc de tribut dau nave de luptă şi armată!

— Îţi baţi joc! strigă revoltat Catisachis. Să dau eu drept chiotului sau naxiotului să aleagă judecători la Atena! Să-mi las corăbiile de război în seama unui strateg din Samos sau din Lesbos? Ia te uită! Mai bine să încheiem discuţia fiindcă văd că habar n-aveţi de politică! Eu atâta vă spun: numai dacă va veni vreodată ziua blestemată când hegemonia va trece din mâinile noastre în alte mâini, vor înţelege elenii cât de ponderat şi cât de blând s-a exercitat puterea noastră! Frizerul se întrerupse, respiră adânc şi spuse: Aţi înţeles ce v-am spus? Dacă aţi fi înţeles, aţi fi adepţi ai lui Pericle. Până şi eforii din Sparta periclieni au fost nevoiţi să devină adepţi ai lui Pericle.

— Ei! exclamă cineva, ăia se încurcă mereu în şmecheriile lor! Ei sunt adepţi ai cercului...[45]

Această glumă înveseli iar pe toată lumea, dar cel care vorbise despre tribunale şi despre strategi – am aflat mai târziu că era un neguţător de grâne – aduse din nou vorba despre alianţă.

— E aşa cum spun eu. Nu trebuie să le dăm impresia că se supun, ci că participă!

---

[45] Joc de cuvinte intraductibil: *perikliki* (adepţi ai lui Pericle) şi *pereyeliki* (circular).

— Că participă? spuse enervat Catisachis, că participă? cum adică? Ce înseamnă că participă? Să fie mulţumiţi şi ultra mulţumiţi că participă la gloria noastră! Ia te uită! şi arătă cu foarfece spre stânca Acropolei, unde marele templu începea să se ivească dintre schele.

Îndată după înălţarea primei schele pe Acropole, sărăcimea căzu în admiraţie. Un popor întreg trăia datorită acestor schele. Demosul cheltuia talanţi cu nemiluita şi nu era familie în Atena care să nu tragă folos de pe urma campaniei de construcţii. Antreprenorii şi meşteşugarii făceau afaceri de aur. Cât despre mărmurari, nu mai prididеau cu comenzile, fiindcă, printre altele, ieşise moda ca fiecare casă să aibă câte un Hermes la poartă. Era un vechi obicei religios, care se răspândise în vremea aceea la Atena. Nu numai habotnicii şi superstiţioşii i se supuneau, fiecare cetăţean voia ca zeul, simbol al prosperităţii, să-i ocrotească locuinţa.

Pireul şi Partenonul înghiţeau cele mai mari sume de bani. Unul simboliza puterea celuilalt. Sus, pe stâncă, templul se înălţa treptat şi lângă el, sublimă, aproape terminată, se vedea statuia cea nouă, marea statuie de bronz a Atenei, pe care, întorcându-se în amurg de la muncă, credincioşii ei se opreau s-o admire din depărtare, aurită de razele soarelui care apunea. Uriaşă, înaltă de patruzeci de coţi, puternică, cu coiful pe cap şi cu scutul în mână, dar senină şi calmă, Atena privea în jos spre oraşul care se întindea la picioarele ei. Pentru această Atenă, pentru această nouă şi falnică zeiţă de marmură, se stârni mare zarvă în adunare. Reprezentanţii oligarhiei se străduiau să facă greutăţi cu orice prilej, astfel că unul dintre conducătorii lor, Nicias al lui Niceratos, încercă să împiedice făurirea noii statui. Nicias declară că era o mare impietate faţă de zeiţă să aşezăm noua statuie în locul vechii statui de lemn, care în timpul războaielor medice putuse fi salvată, pe jumătate arsă, din oraşul incendiat de Xerxe. Habotnic, superstiţios şi mărginit, Nicias (cel care a fost mai târziu strateg împreună cu stăpânul meu în Sicilia) declară în adunare că statuia de lemn, un lemn vechi şi mâncat de cari, căzuse din cer şi, prin urmare, numai pe ea trebuia s-o venerăm. Pericle răspunse că, dacă ar fi fost aşa, ar fi trebuit să spargem sau să topim toate celelalte statui. Din fericire, atacurile polemice ale lui Nicias dădură greş şi, acum, zeiţa falnică şi puternică păzea de sus oraşul. Lângă ea se

desluşea o schelărie deasă, un vălmăşag de scânduri, de frânghii şi de lanţuri, învăluind ca o coajă şi ascunzând privirilor templul cel nou. Mii de muncitori lucrau sub ordinele lui Fidias, ale lui Ictinos, ale lui Calicrate, ale lui Mnicle şi, treptat, o operă care părea să atingă desăvârşirea se întruchipa în marmură. Într-adevăr, fiecare amănunt al templului care se apropia de sfârşit era o capodoperă atât de măreaţă, încât de pe acum dobândise un aer de antichitate. Ictinos şi Fidias lucrau toată ziua acolo sus şi, adesea, nici nu mai coborau la casele lor ca să doarmă, ci trăgeau un pui de somn pe aşternuturi improvizate. Pericle urca destul de des pe Acropole ca să supravegheze lucrările.

Într-o zi îl întrebă pe Ictinos:

— După ce reguli te călăuzeşti pentru proporţii, Ictinos?

— După inspiraţia mea, răspunse acesta cu multă simplitate.

La Pireu se construia un întreg oraş. Pericle adusese un inginer vestit, pe Hipodamos, şi era minunat, era surprinzător să vezi cum planurile lui se înfăptuiesc şi zămislesc o ordine şi o frumuseţe care nu se putea întâlni în niciun alt oraş al Eladei, cel puţin în cele pe care le cunoşteam eu. Hipodamos hotărâse că toate drumurile aveau să fie drepte, încrucişându-se în unghiuri tot drepte. La Pireu, agora era o capodoperă... Unde găseai la Atena o asemenea agoră! Ce depozite! Ce vămi! Încăpeau în ele mărfuri de mii şi mii de talanţi! Dar cheiurile!... Până şi stâlpii de fier de care se legau corăbiile erau sculptaţi: unul înfăţişa un cap de gorgonă, altul un delfin, altul un falus – asta ca să aibă oamenii ce glumi...

Mulţi sculptori îi cereau lui Pericle permisiunea de a-l folosi pe Alcibiade drept model. Avea paisprezece ani, era foarte frumos şi expresia lui se făcea mai serioasă, ceea ce-i dădea un farmec în plus. Într-unul din atelierele unde ne duceam venea şi Socrate. Tăcea totdeauna şi rămânea aplecat asupra lucrului său. Când intra Alcibiade lăsa totul şi stătea nemişcat, privindu-l pe stăpânul meu cu uimire şi cu admiraţie. Alcibiade observă şi se prefăcu nemulţumit.

— De ce se uită aşa la mine urâtul ăsta? Parc-ar vrea să mă mănânce...

Apoi începu să fie măgulit de stăruitoarea atenţie a lui Socrate, mâniindu-se repede când celălalt nu se mai uita la el şi nu-şi mai ridica ochii de pe lucrul său.

Într-o zi Socrate lipsi de la locul lui.

— Ce s-a întâmplat cu omuleţul acela care lucra în colţ? întrebă Alcibiade.

— Socrate? spuse un meşteşugar. Ne-a lăsat. S-a lăsat şi de sculptură. Nu-i plăcea. Îi place mai mult să discute despre ce-i drept şi ce-i nedrept! Du-te de-l caută...

După ce Samosul fu îngenuncheat, în dorinţa de a-l distra pe Olimpian, Aspasia reîncepu să adune seara la noi în casă prieteni şi artişti. Întrunirile nu erau prea dese, dar mai totdeauna ne apucau zorile. Dintr-un artist neînsemnat cum era, Socrate deveni în scurt timp una din cele mai cunoscute figuri din Atena. Nimeni nu ştia din ce trăieşte, fiindcă-şi petrecea toată ziua discutând în agora sau sub vreun portic. Ciugulea din dreapta şi din stânga, fiind invitat şi la prânz şi seara. Stătea ceasuri întregi la soare în vreun colţ al agorei sau se ducea să se întindă sub pini, deasupra teatrului lui Dionisos, acolo unde se plimbau tinerii în fiecare seară şi rămânea la pândă. Până să se însereze, se adunau în jurul lui vreo zece băieţi care-l ascultau. Când nu vorbea, aşteptau toţi tăcuţi până deschidea gura, de parcă avea să iasă aur din ea.

Când nu voia să vorbească, nu puteai să scoţi un cuvânt din gura lui. Îi spuneai ceva, dar îţi dădeai seama că nu te aude. Odată, cineva îl întrebă ce-l apucă de nu vorbeşte şi el răspunse că îl împiedică demonul.

Lunile treceau şi sus, pe Acropole, schelele deveneau tot mai rare în jurul templului, care se elibera treptat din coaja lui de lemn. Pericle îi zorea pe Ictinos şi pe Fidias, fiindcă voia să-l inaugureze la sărbătoarea marilor Panatenee. În ciuda grabei de care dădeau dovadă antreprenorii, templul nu fu terminat la data stabilită şi toate celelalte pregătiri de sărbătoare trebuiră să aştepte. Mai mult chiar, în ultimele zile, un accident avu loc în Partenon. Cel mai bun muncitor căzu de pe o schelă şi-şi zdrobi oasele. Îl duseră numaidecât la vraci. Nefericitul scuipa sânge şi abia-şi trăgea sufletul. Vraciul spuse că nu mai avea mult de trăit, ceea ce-l întristă pe Pericle. Dar zeiţa Atena, care voia ca templul ei să rămână neîntinat, se arătă în vis Olimpianului şi-i spuse ce trebuia să facă pentru a-l vindeca pe muncitor, care gemuse toată noaptea în aşternutul său. Soţia lui

pregătise cele necesare ca să împodobească leşul şi le înşirase în faţa ei, aşa cum se obişnuieşte în popor. Ce leacuri dezvăluise zeiţa lui Pericle? Cum le pregătise el însuşi? N-am putut afla niciodată. Sigur e că omul se făcu bine! Plin de entuziasm, Pericle îi porunci lui Fidias să facă o statuie în cinstea Atenei-Higeia.

— Din bronz, Fidias... dar să nu mă coste cât ochii din cap!

— Cred şi eu! răspunse cu oarecare ironie artistul, totuşi făcu statuia din marmură.

Aşadar, în anul acela, marile Panatenee s-au sărbătorit odată cu inaugurarea templului. Atena era tot timpul în sărbătoare. Fiecare a treia zi era o sărbătoare sau se făcea vreo jertfă. Când Agrauliile[46], când Alao[47], când Antesteriile[48], când Schiroforia[49], când nu mai ştiu ce... O dată am stat şi le-am numărat. Fuseseră peste şaizeci de sărbători într-un an, afară de jertfe!

— Poporul trebuie să se distreze şi să aibă ce face, spunea Pericle.

Cu cât se apropia ziua dublei sărbători, cu atât frământarea creştea şi se-ntindea în toată Atena. Zvonul despre frumuseţea şi perfecţiunea Partenonului trecea din gură în gură. Ani de zile schelele dese ascunseseră orice amănunt. De jos nu vedeai decât o învălmăşeală complicată şi dizgraţioasă de lemnărie, în jurul şi deasupra căreia forfotea o mulţime nesfârşită de meşteşugari şi de muncitori

Când suna încetarea muncii şi când oamenii coborau obosiţi, îndreptându-se spre casele lor, atenienii îi opreau în drum şi încercau să scoată ceva de la ei. Câte coloane avea templul? întrebau. Cum arată canelurile? În ce culoare se vopseşte? Ce reprezintă basoreliefurile? Ce pictează pictorii? Întrebarea cea mai tainică dintre toate era: Cine a văzut statuia pe care Fidias o sculptează la Adetos? Statuia din aur şi fildeş? Cum arată?...

În curând toată Atena visa la templul cel nou.

---

[46] Agrauliile – sărbătoare în cinstea lui Agraulos, fiica lui Cecrops.

[47] Alao – sărbătoare a femeilor în luna Poseideon (noiembrie) la începutul tăierii viţei.

[48] Antesteria – sărbătoare dionisiacă în Atena antică, la sfârşitul lui februarie.

[49] Schiroforia – sărbătoare din luna Schiroforion (iunie). Cu acest prilej marele preot al lui Erehteus purta o umbrelă sacră. Ceremonia avea ca scop îndepărtarea arşiţei.

Cu trecerea anilor, Catisachis ajunsese arţăgos şi morocănos. Rămăsese acelaşi fanatic admirator al lui Pericle şi nu putea deschide gura fără să spună „Olimpianul”. Uneori, în timp ce tundea sau potrivea cuiva barba, îl auzeai murmurând: „Slăvite! Slăvite!” şi dacă îndrăzneai să-l întrebi dacă-ţi vorbeşte ţie, se supăra.

— Ţie!... exclama el cu dispreţ. Ţi-aş fi spus ţie slăvite? Unul singur e slăvit! Da, slăvit!

Trebuia să ştii despre ce e vorba ca să înţelegi ce vrea să spună. Era aproape ca în Misterele eleusine... Multă lume era ca el în anul acela, mulţi îl aveau numai pe „Pericle” în gură.

În ajunul Panateneelor, Catisachis îşi închise prăvălia. Prefera să piardă decadrahma pe care ar fi câştigat-o de la numeroşii lui clienţi, decât să piardă vreun amănunt al pregătirilor.

— Am să cutreier tot oraşul! Vreau să-mi satur ochii de măreţie şi de bogăţie, vreau să simt până în adâncul fiinţei ce înseamnă să fii atenian!

Toată lumea era afară. Mulţimea urca şi cobora pe străzi căscând gura. Hotelurile erau pline. Nu era casă fără oaspete. Din toate părţile Ligii, din cele mai îndepărtate colonii, chiar şi din cele pontice, veniseră reprezentanţi care însoţeau ofrandele sau animalele pentru jertfele hotărâte zeiţei. Până şi câţiva beoţieni se încumetaseră să vină, străduindu-se să treacă neobservaţi, deşi erau recunoscuţi îndată după accentul lor greoi.

În ajun m-am dus şi eu în Ceramicos, de unde urma să pornească procesiunea. M-am dus singur, fiindcă Alcibiade rămăsese acasă, dornic să se gătească din ajun pentru procesiunea la care avea să ia parte în rândul efebilor. În Ceramicos se adunase mult popor care admira animalele trimise de celelalte oraşe: boi graşi cu coarne lungi şi tălăngi de argint, alţii mai zvelţi şi mai mici, animale negre din Ionia cu coarnele aurite şi copitele ţintuite cu argint. Insulele în care creşterea vitelor avea o mare dezvoltare trimiseseră vite frumoase dar mici, junci albe cu pete gălbui. Dar cele mai frumoase din toate erau cele venite din Eubeea, cu crupe înalte, cu părul vârtos şi tare, care ridicau capetele şi mugeau cu privirea sălbăticită. M-am mirat, aflând că Turioi, una din coloniile noastre, trimisese un singur animal pentru jertfă.

În agora era atâta îmbulzeală că trebuia să lupţi ca să-ţi poţi face drum. Pe măsură ce timpul trecea, strigătele vânzătorilor, sosiţi din cele patru părţi ale Aticei, creşteau şi deveneau tot mai asurzitoare. Pe străzi, lumea veselă şi însufleţită se pregătea pentru marea sărbătoare.

Într-adevăr, ziua a douăzeci şi una din luna Targelion a anului patru din a optzeci şi cincea Olimpiadă a rămas una din zilele neuitate ale vieţii mele. Înainte încă de a se fi crăpat de ziuă, toată casa fusese cuprinsă de agitaţie. Pericle şi Alcibiade se pregăteau să pornească spre Ceramicos, unde urma să se formeze procesiunea. Sclavii aduceau repede, plini de zel, tot ce li se cerea şi Aspasia supraveghea fiecare amănunt din îmbrăcămintea Olimpianului. Pericle se înfăşură într-o hlamidă de un albastru închis, încălţă sandale aurite, se încinse cu o spadă scurtă, însemnul calităţii sale de strateg, şi-şi puse pe cap coiful cel mai frumos, un dar al lui Fidias, care pe fiecare parte sculptase artistic în aur şi aramă capul Atenei. Gătit astfel, se opri în faţa unei oglinzi ca să se admire. Pe Atena! Ce impunător era! Avea o faţă liniştită şi păşea ca un rege. Pe urmă intră Alcibiade!... Zei, cum de făuriţi uneori perfecţiunea şi o trimiteţi aici pe pământ ca să-i chinuiască pe ceilalţi oameni şi să aprindă în inimile lor o sete de nestins! Ce revelaţie am avut în clipa aceea! Îl vedeam în fiecare zi, cunoşteam cel mai neînsemnat amănunt al chipului său, aş fi putut descrie şi umbrele pe care jocurile de lumină le desenau pe faţa aceea, totuşi, când l-am văzut în licărirea palidă a zorilor ivindu-se zâmbitor în cadrul uşii, în hiton alb, cu capul puţin aplecat înainte, cu părul ondulat sclipind ca razele de soare, numai că n-am îngenuncheat ca să mă închin.

Au plecat însoţiţi de slugi şi eu, nesocotind regulile de etichetă, de rang şi de clasă socială, am ieşit şi m-am aşezat pe drumul pe care avea să treacă procesiunea. Acoperişurile din jur erau negre de lume, un vuiet urca din oraş şi se întindea pretutindeni ca o hidră. La apariţia primelor şiruri de purtători ai urnelor de aur, strigătul care se ridică din piepturi fu atât de puternic, încât acoperi psalmodierea rapsozilor şi animalele, rămase încă la Ceramicos, începură să se zbuciume înspăimântate. În clipa aceea, soarele răsări dincolo de Himet şi primele lui raze luminară – o, minune! – Partenonul!

Templul scânteia şi strălucea ca de o lumină proprie şi un norişor trandafiriu, abur al cerului, se aşeză deasupra lui, mesaj al zeiţei care se mândrea împreună cu poporul ei.

— Minune! Minune! striga mulţimea. În clipa când procesiunea trecea prin agora, strategii o opriră din cauza îmbulzelii şi atunci un exaltat – am aflat mai târziu că era Catisachis – ţâşni din mulţime şi se aruncă la picioarele lui Pericle. Prinse în pumni pământul pe care călcase Olimpianul, îl sărută şi, ferindu-l cu grijă, se întoarse în rândurile mulţimii.

— De ce ai luat cu tine ţărâna aceea? l-am întrebat mai târziu.

— Ca s-o pun lângă zeii mei casnici! răspunse el cu un glas care tremura de emoţie.

N-am putut urmări în voie procesiunea. Era multă lume şi, scund cum eram, nu puteam să văd bine şi nici să mă înalţ mereu în vârful picioarelor. Întâi trecu un detaşament al gărzii oraşului, format din robi traci cu suliţe de aramă. Apoi cetăţenii foarte bătrâni, păşind încet şi ţinând în mâini ramuri de măslin. După ei venea un regiment de hopliţi tineri, care-şi făceau stagiul militar; coifurile lor erau coborâte de parc-ar fi fost gata de atac. Un murmur străbătu mulţimea la ivirea celor vreo sută de meteci, care purtau fiecare câte o albie, simbol al poziţiei lor în oraş, plină de flori – trandafiri şi oleandri – pentru ca spectacolul să fie mai puţin comic.

Obosit de atâta stat în picioare, încercam tocmai să mă strecor prin mulţime şi să găsesc undeva un loc unde să mă odihnesc, când am auzit pe cei de lângă mine întrebându-se unul pe altul:

— Cine-i ăsta? Cine e?

— Uitaţi-vă la efebul acela! Uitaţi-vă ce minunat e!

Am înţeles că era vorba de Alcibiade şi, vrând să mă conving, m-am înălţat cât am putut în vârful picioarelor ca să-l văd. Era mai înalt decât ceilalţi copii şi păşea cu capul sus. Fără voie, cei de o vârstă cu el lăsaseră un gol în jurul lui, de parc-ar fi vrut să-l lase să umble nestingherit, de parc-ar fi vrut să îngăduie frumuseţii lui să strălucească şi mai tare.

Era aproape de amiază şi simţeam că nu mai pot rezista. Am plecat spre casă, astfel încât n-am văzut nici peplonul, nici pe fetele tinere purtând coşuri pline de flori, nici oficialităţile, nici animalele împopoţonate cu mii de zorzoane pentru acest prilej.

La terminarea studiilor, stăpânul meu cânta din liră, ştia pe de rost pe Homer, pe Hesiod şi pe Simonide, de-ţi împuia urechile cu ei, ştia mitologie şi putea să spună pe dinafară toate figurile de retorică.

Acum alerga toată ziua la sala de gimnastică a Liceului, fireşte unde veneau toţi tinerii de neam. La toate întrecerile sportive se străduia să fie primul. Era o desfătare a ochilor să-l vezi gol, uns cu ulei, adevărată statuie, aruncând discul sau greutatea ori luptând. Puternic şi sprinten, îşi destindea şi-şi aduna alternativ trupul, îşi înşfăca rivalul şi începea lupta, apoi se liniştea şi se întindea gâfâind pe nisipul cald al palestrei.

Fidias venea uneori şi admira împreună cu mine trupurile tinere încleştate în luptă.

— Frumuseţea are nevoie de libertate, Silicos! îmi spuse el într-o zi, arătând spre Alcibiade. Nu pot sili o asemenea făptură divină să rămână ceasuri întregi nemişcată într-o anumită poziţie. Asta ar însemna prefăcătorie. Şi atunci vin să-mi umplu ochii cu frumuseţea lui aici, unde nu bănuieşte că-l urmăresc, că mă hrănesc din perfecţiunea lui. Uită-te la el... aprins... cu părul ondulat care străluceşte ca aurul în soare... câtă frumuseţe... câtă graţie!... câtă forţă... uită-te! lupta începe iar... Ce gesturi... Câtă viaţă, câtă mişcare!

Pe vremea aceea, toată Atena vorbea despre frumuseţea divină a stăpânului meu şi despre înţelepciunea lui Socrate.

Mă îndoiam destul de serios pe atunci de înţelepciunea lui Socrate, fiindcă-mi spuneam că dintr-un sculptor era cu neputinţă să ajungă un înţelept într-un timp atât de scurt. În ce priveşte însă mlădierea şi ingeniozitatea spiritului său, era încă de pe atunci neîntrecut. În clipa când scriu aceste rânduri se şopteşte în oraş că unii vor să-l pârască pentru că propovăduieşte „demoni noi”. Nu ştiu dacă-şi vor duce la capăt ameninţările, mie, însă, mi-ar părea foarte rău ca bătrânul să păţească ceva. În ciuda răutăţilor pe care mi le spunea odinioară, am pentru el un fel de veche simpatie. Avea atâta admiraţie pentru bietul meu stăpân!

Încă de pe atunci îşi începuse Socrate jocul periculos. Nu exista profesor, sofist sau pseudoînvăţat pe care să nu-l silească să discute cu el. Şi era într-adevăr o desfătare să-l urmăreşti şi să-l auzi încolţindu-i cu întrebările, încurcându-i în propriile lor răspunsuri şi, în cele din urmă, după o observaţie care-şi atingea

ţinta, legându-i de mâini şi de picioare în faţa discipolilor lui, care făceau cerc în jur şi-l urmăreau cu gura căscată de admiraţie.

Cât despre stăpânul meu, niciodată nu pierdea ocazia de a se certa cu cei de vârstă lui şi de a face rămăşaguri monstruoase. Fie că mergeam la o serbare, că ne plimbam sau că făceam vreo excursie, Alcibiade era totdeauna centrul grupului. Câte nebunii nu scornea! Câte farse nu făcea proştilor din grup! Răspunsurile iuţi şi usturătoare, rămăşagurile excentrice pe care de cele mai multe ori le câştiga provocau admiraţia celor de vârstă lui, ba chiar şi a multora vârstnici.

Într-o zi a pus rămăşag că până-ntr-o lună avea să dreseze zece prepeliţe, ca să ajungă de neînvins în luptele de prepeliţe.

— O lună! exclamară unii râzând.

— Da! Până-ntr-o lună am să le aduc în faţa voastră! Cât îmi daţi dacă-mi câştig rămăşagul?

— Nu cumva ai să le înveţi să numere până la cinci?

— Poate c-o s-o fac şi pe asta. Cât îmi daţi dacă am să câştig?

— Cât ai să ceri, spuse Calias, fiul lui Hiponicos şi nepot al celebrului Calias, adică cel mai bogat moştenitor din lumea elenă.

— Foarte bine, spuse Alcibiade.

— Dar tu cât dai?

— Cât vei cere!

Eram în luna Boedromion[50] şi prepeliţe se găseau pretutindeni. În anul acela treceau în grupuri foarte mari şi vânătorii care-şi întindeau plasele la Sunion câştigau câte patru şi cinci drahme pe zi, vânzându-le cu un obol perechea. Cât despre Meidias, cunoscutul crescător de prepeliţe, făcea afaceri de aur. Le aduna şi le învăţa să lupte între ele. Le jumulea aripile ca să nu poată zbura, le vâra două câte două într-un cerc pe care-l desena pe nisip şi le asmuţea după metode proprii. Prepeliţa care izbutea s-o scoată pe cealaltă din cerc ieşea biruitoare. Spectatorii din afara cercului puneau rămăşaguri. Păsările aveau legate de picior sfori de diferite culori ca să poată fi deosebite una de alta.

---

[50] Cea de a treia lună a anului în Atena antică, corespunzând lunilor septembrie-octombrie.

— Veniţi, domnilor! Prepeliţe! Bine crescute, dresate, antrenate la orice, frumoase şi ordonate! striga Meidias, care făcea el însuşi pe crainicul.

Alcibiade cumpără de la el douăzeci de prepeliţe nedresate. Le luă cu colivie cu tot, mi le puse în cârcă şi-mi porunci să mă duc acasă şi să-l aştept. El zăbovi la Meidias ca să cumpere grăunţe şi să-i ceară sfaturi. Am dus colivia în camera stăpânului meu, care a sosit peste puţin. A închis ferestrele şi a dat drumul păsărilor, care au început să zboare înnebunite prin cameră. Trei din ele s-au lovit atât de tare de pereţi încât şi-au spart capetele şi s-au prăbuşit moarte pe podea. Am ieşit din cameră şi le-am lăsat pe toate fără apă până-n seară. Când ne-am întors, făcuseră murdărie peste tot, pe scaune, pe pernele răspândite pe jos, pe pat. Puţea a găinaţ. La intrarea noastră s-a stârnit iar mare învălmăşeală. Păsările se zbăteau ca nebune. Alte două s-au lovit de pereţi şi au murit şi ele.

— Au să se prăpădească toate! spuse Alcibiade. Ia te uită! Am şi pierdut cinci! Stai să le dau apă, să vedem ce au să facă!

Le-a dat apă şi le-a aruncat grăunţe pe podea. Încetul cu încetul, păsările s-au obişnuit să se adune în jurul grăunţelor pe care le arunca Alcibiade în fiecare zi, totdeauna în acelaşi loc. S-au îmblânzit şi acuma veneau în zbor spre Alcibiade ori de câte ori intra în cameră. Stăpânul meu învăţase de la Meidias să şuiere ca ele şi scotea sunete prelungi: „frrrr...”

Într-o zi, una din păsări s-a aşezat din zbor în palma deschisă a lui Alcibiade.

— Asta are să fie prima pe care am s-o dresez! hotărî el imediat şi-i legă o sfoară de picior, ca s-o deosebească de celelalte.

Într-o dimineaţă, trecând prin faţa camerei, Pericle simţi duhoarea, intră şi fu cât p-aci să cadă lat când văzu cele cincisprezece păsări care se învârteau pe podea şi făceau murdărie peste tot.

— Vrei să faci din cameră un coteţ? Ce înseamnă asta? Mâine-poimâine ai să bagi aici şi un struţ!

— Tu ai păuni, eu de ce să n-am prepeliţe? a întrebat Alcibiade.

— Prostii! Eu îmi ţin păunii în grădină! Pentru ce ţii prepeliţele în cameră? Ca să-ţi murdărească patul?

— Vreau să le învăţ să numere până la cinci.

Pericle rămase înmărmurit. I se tăiase răsuflarea şi nu găsea cuvinte. Încercă să spună ceva, dar începu să se bâlbâie.

— Vrei să faci prepeliţe matematiciene, prostule? izbuti el să articuleze în sfârşit. Ce sunt prostiile astea? Eşti bărbat în toată firea, mâine-poimâine ai să depui jurământul de cetăţean! Cum ai să mai ieşi în lume când are să se afle de nebunia asta?

— Să se afle! Am pus rămăşag cu Calias al lui Hiponicos.

— Zeiţă protectoare! Îndură-te de el! Şi-a pierdut minţile! Şi ce-or să spună oamenii despre mine? Ce-or să spună?

— Nimic mai rău decât spun despre mine! Au spus că am lipsit două zile de acasă ca să stau la unul din admiratorii mei. Au spus că la sala de gimnastică am bătut un sclav cu toiagul şi că l-am ucis! De fapt l-am pocnit de două-trei ori pentru că a vrut să treacă înaintea mea. Când l-am pălmuit pe învăţătorul care nu avea operele lui Homer, au spus că am aruncat cu pietre în el şi că i-am spart capul. Să spună ce poftesc dacă ţin neapărat să vorbească despre mine!

— Scoate numaidecât păsările astea scârboase din cameră!

— Şi unde să le duc?

— Unde vrei! Du-le în grădină! Păsările astea scârboase...

— Nu sunt scârboase. Mănânci carnea lor!

— Haide, prostule! Numaidecât dai drumul la un sofism!

Pericle plecă trântind uşa şi, fără să piardă timpul, stăpânul meu se duse în grădină – care nu era prea mare – şi se căzni toată după-amiaza să facă o colivie din trestie.

— Cum o duc prepeliţele tale? îl întrebau prietenii, care începuseră să-şi bată joc de el.

— Aveţi răbdare... aveţi răbdare... spunea Alcibiade.

În câteva zile, gluma se răsuflă şi toată lumea uită de pariu.

Socrate nu îndrăznise până atunci să vină la Pericle acasă, unde seara se aduna lume multă – sofiştii, artiştii şi oamenii politici ai Atenei. Într-o zi îşi făcu curaj şi veni.

— Iartă-mă, Aspasia, spuse el zâmbind, că vin în casa ta nepoftit şi neanunţat, dar am aflat că toată înţelepciunea şi gloria Atenei se va aduna astăzi aici şi n-am vrut să pierd o astfel de lecţie. De altfel, de mult îl tot rog pe prietenul nostru comun Cefalos să mă ia cu el. Nădăjduiesc că ţi-a spus cât de mult doresc să iau parte la adunările voastre, dar siracuzanul

ăsta se tot fereşte, din cine ştie ce tainice motive, să mă aducă aici. Iată deci că am hotărât să vin singur.

— Fii binevenit, Socrate! răspunse Aspasia. Cefalos nu mi-a spus niciodată nimic, dar am auzit multe despre tine. Te-ai lăsat de sculptură, arta tatălui tău, şi acum cauţi adevărul discutând cu tinerii. Poate că nu-i cea mai bună metodă... Casa mea, Socrate, îţi este totdeauna deschisă şi sper că vei găsi mai uşor adevărul aici, împreună cu noi! Sunt ani de când sub acest acoperiş se adună din toate părţile elenismului filosofi străini şi sofişti, care ne explică gândurile lor şi concluziile la care ajung. Ar fi nedrept şi urât ca tu, un atenian, să nu te bucuri de un tratament asemănător în această casă.

— Îţi mulţumesc, Aspasia, pentru cuvintele tale bune. Dacă trebuie să descopăr vreodată adevărul, e de bănuit că am să-l găsesc mai curând aici, lângă tine, fiindcă e îndeobşte ştiut că adevărul şi frumuseţea sunt surori. Trebuie însă să-ţi mărturisesc că azi simt oarecare tulburare, oarecare sfială, fiindcă mă aştept să întâlnesc minţi luminate… Pe Anaxagora...

— Da! Lui Anaxagora nu-i place să fie întrerupt, Socrate... Ţine seama de asta...

În clipa aceea intră Anaxagora urmat de o suită de admiratori şi în încăpere se aşternu tăcerea.

Aspasia ieşi în întâmpinarea filosofului şi Socrate îşi aruncă privirile în jur, căutându-l pe Alcibiade. Deşi era un flăcău în lege de şaisprezece ani, stăpânul meu nu avea încă voie să stea cu cei mari. Dornic, însă, să afle ce se va întâmpla în seara aceea, despre ce avea să vorbească Anaxagora şi ce observaţii avea să facă Socrate, îmi poruncise să rămân, prefăcându-mă că-l ajut pe intendentul Evanghelos, care dădea porunci sclavilor.

— Să-mi spui ce face Socrate, îmi zise Alcibiade, înainte de a se culca.

În ziua următoare mă chemă în grădină, unde-şi îngrijea prepeliţele.

— Ei? Ce a zis Socrate ieri seară?

— N-a zis nimic, băiatule. Nimic.

— Eşti un somnoros! Se vede că ai tras un pui de somn în colţul tău şi acuma vii să-mi spui că Socrate a tăcut!

— N-a zis nimic, lumina mea.

— Nimic? N-a rostit nicio frază? exclamă furios Alcibiade.

— Ba da, a apus o frază… la sfârşitul serii...

— Va să zică a vorbit! Şi ce a spus?

— Uite ce a spus. Anaxagora explica tot felul de lucruri şi vorbea despre legi, arătând deosebirea dintre legea naturii şi legile oamenilor. A vorbit mult şi când s-a oprit, în tăcerea ce se lăsase, s-a auzit ca o şoaptă, o întrebare a lui Socrate: „Ce e legea?" Toţi s-au întors spre el şi l-au privit miraţi de parc-ar fi spus o tâmpenie, dar nimeni n-a răspuns. Tuturor le era somn. Era târziu, aproape de cântatul cocoşilor şi au plecat cu toţii. Numai Aspasia i-a spus lui Pericle după plecarea oaspeţilor că în altă seară va trebui să se discute ce înseamnă legea.

— Aşadar, nu i-a răspuns nimeni! Bine! Într-una din zilele astea am să mă duc să mă întâlnesc cu Socrate. Dacă a întrebat, înseamnă că el nu ştie ce e legea. Am să-i spun eu ce e.

— Crezi că nu ştie?...

— Atunci de ce întreabă?

— Fiindcă-i un şmecher, mizerabilul! Un mare şmecher! Tu nu l-ai auzit vorbind. Aşa face totdeauna... Face, dragă Doamne, pe neştiutorul... Pune întrebări cu o naivitate prefăcută, pe urmă aşteaptă. Deunăzi treceam prin Stoa Poichile[51] şi iată că Socrate se apropie de un grup. M-am oprit şi eu ca să ascult. Şi ce crezi că a început să spună? Că ştie un singur lucru, şi anume că nu ştie nimic... A spus că a venit pe acolo ca să înveţe şi să se mai lumineze la minte. Să fi văzut numai cum îi scânteiau ochii de şiretenie în clipa aceea. Ceilalţi, neştiutori, i-au spus să-şi dea osteneala şi să asculte. În scurt timp s-a ajuns la un adevărat interogatoriu. Socrate se aşezase pe jos cu picioarele încrucişate şi începuse să pună întrebări. Şi când începe el să pună întrebări, îl apucă noaptea. Cum şi de ce şi când şi de unde şi de când şi cine şi de la cine şi cui! i-a năucit, nu ştiau ce să mai răspundă!

— Astea-s vorbe, Silicos! Eu nu mă tem! Ai să vezi tu!

— Tu ştii mai bine, stăpâne! am răspuns văzând că Alcibiade e gata să se aprindă şi să mă ocărască.

Seara, când Pericle, Aspasia, Pericle cel tânăr, fiul lor – care era copil nelegitim, fiindcă Aspasia nu avea cetăţenia ateniană – şi Alcibiade s-au întâlnit la cină, singură Aspasia, totdeauna vorbăreaţă, se auzea. Stăpânul meu, care de obicei la masă era

[51] Porticul „pestriţ", adică multicolor, împodobit cu picturi.

limbut, uneori chiar gălăgios, îşi vârâse nasul în farfurie şi nu arunca nicio privire în jur.

— Ţi s-au înecat corăbiile în seara asta? îl împunse Aspasia. Sau poate divina Afrodita s-a milostivit să-ţi arunce o privire?

Stăpânul meu nu răspunse. La sfârşitul mesei însă, când Aspasia se instală comod lângă Pericle, care avea o digestie rea şi voia să fie liniştit după cină, în loc să le spună noapte bună şi să plece, Alcibiade se aşeză cu picioarele încrucişate pe dalele de marmură şi, privindu-l cu un aer provocator pe Pericle, îl întrebă:

— Epitrope! Ce e legea?

— Poftim! exclamă râzând Aspasia. Prin urmare, nu-i vorba nici de corăbii înecate, nici de divina Afrodita, nici de altceva... Vrei să te încurci cu politica!

— N-am să mă încurc! Am să fiu om politic. Spune-mi, Pericle, poţi să-mi explici ce e legea?

— Pe zei, băiete! În fiecare zi urmăresc cum se fac legile, uneori le fac chiar eu, cum să nu ştiu ce e legea?

— Atunci ce-i? Spune-mi!

— Legea e ceea ce hotărăşte adunarea demosului! Ce hotărăşte ea că trebuie sau că nu trebuie să se facă.

— Şi ce hotărăşte demosul? Binele sau răul?

— Pe Zeus! Fireşte că binele, copilul meu! Binele! Cum ar putea să hotărască răul?

— Ai dreptate! Dar ia spune-mi: dacă, aşa cum se întâmplă în regimurile oligarhice, conducerea o au numai câţiva cetăţeni şi dacă ei hotărăsc ce trebuie şi ce nu trebuie să se facă, atunci ce înseamnă?

— Din moment ce cetăţenii care hotărăsc se află la conducere, înseamnă că şi hotărârea lor e lege.

— Şi dacă un tiran îşi însuşeşte puterea şi dă porunci, sunt şi ele legi?

— Desigur, din moment ce porunca o dă cel care deţine puterea!

— Bine, dar atunci când e răsturnată o lege? Nu cumva atunci când cineva mai puternic ia conducerea prin forţă şi-i sileşte pe cei mulţi să facă ce vrea el? Ce-i place lui?

— Aşa-i, fireşte...

— Prin urmare, un tiran care-i sileşte pe cetăţeni să se supună capriciilor lui e un duşman al legii?

— Fireşte! Adineauri am greşit când am dat numele de lege poruncii unui tiran, care nu ţine seamă de consimţământul poporului, ci izbuteşte să-şi impună voinţa cu forţa.

— Bine, şi dacă cei puţini, adică oamenii oligarhiei, în momentul când au conducerea în mâinile lor, poruncesc poporului să facă ce vor ei, fără să-i ceară vreodată părerea? Ce spui tu că-i asta? Constrângere sau lege?

— De oriunde ar veni o poruncă, fie ea scrisă sau nescrisă, dacă are la bază violenţa şi nu acceptarea, trebuie să spunem că e mai degrabă constrângere decât lege.

— Bine, epitrope, dar când poporul, care e stăpân în adunare, votează o măsură şi o impune celor bogaţi, fără să le ceară consimţământul, fapta lui nu-i mai curând constrângere decât lege?

— Ceea ce spui tu e foarte adevărat, Alcibiade! Foarte adevărat! La vârsta ta eram şi eu tare în chestii de astea. Îmi plăcea să mă joc şi să fac sofisme, cum faci tu acum. Dar e târziu! Du-te la culcare.

— Noapte bună, Alcibiade, îi spuse cu duioşie Aspasia, care urmărise toată convorbirea cu un surâs protector.

Alcibiade spuse „noapte bună” cu un aer jignit şi plecă.

— Trebuie să te ocupi de băiatul ăsta! spuse Aspasia lui Pericle. E isteţ!...

— Da!... oftă cu mâhnire Pericle. Adică de ce să mă ocup de el?

— Ai să vezi de ce! Prezintă-l cu încetul prietenilor tăi, vorbeşte-i despre politică...

— Dacă vrei, ia asupra ta sarcina asta. El e cu capul la prepeliţe şi la pariuri. În curând are să înceapă să se gândească la femei şi n-are să-l mai intereseze nimic altceva. De altfel, n-am timp! Ştii că din zi în zi situaţia e tot mai grea. Azi dimineaţă – nici n-am apucat să-ţi spun – la adunarea demosului, s-a ridicat un omuleţ din popor, tăbăcar dacă nu mă-nşel, care a vrut să câştige oamenii linguşindu-i cu grosolănie. Fireşte, n-a făcut aluzie la omagiul pe care voia să mi-l aducă demosul, a vorbit aşa, în general, a spus că democraţie înseamnă venirea la conducere a oamenilor din popor, că demnităţi nu trebuie să aibă numai câteva familii... Auzi ce îndrăzneală!

— Cum îl cheamă?

— Stai puţin... Cleon... Cleon îl cheamă. Câteva familii cică! La mine se referea, nemernicul, fiindcă de ani de zile sunt mereu ales strateg! La mine, care am dat de lucru tuturor, care am procurat oamenilor pâine cu lucrările ce s-au făcut şi se fac! Eu, care am obţinut să-i plătesc bine luând din tezaurul public, care i-am făcut judecători, arhonţi, deputaţi, pritani, apărători ai legii, care le-am dat nu mai ştiu câte demnităţi!

— Acuma lasă astea! De ce te pierzi cu firea pentru prostiile unui necunoscut care a vrut să facă pe grozavul faţă de prietenii lui? Şi oamenii cum au reacţionat?

— L-au dezaprobat, dar fără convingere! Din fericire, situaţia externă e destul de nesigură şi în curând atenţia tuturor se va îndrepta într-acolo. Cearta dintre Corcira şi Corint pentru Epidamnos... Corcira şi Corintul sunt gata să se bată. Problema asta mai are, însă, un alt aspect. O neînţelegere de familie, să-i zicem, e pe punctul de a se transforma într-o neînţelegere panelenică, deoarece Corintul cere acum ajutor oraşelor Ligii peloponesiace. Megara a promis patru nave, Pales alte patru, Epidaurul cinci, Troizenia două! Mai sunt şi alţii! Cearta se întinde. Pe noi ne interesează azi cum vor lupta corintienii. Singuri, ca să rezolve o neînţelegere cu fosta lor colonie, sau în calitate de membri nedreptăţiţi ai Ligii peloponesiace, care cer ajutorul aliaţilor lor? Îţi dai seama ce importanţă are pentru noi această întrebare? Între timp, cei din Corcira, care se tem să nu se pună în mişcare întreaga Ligă peloponesiacă, n-au găsit nimic mai bun de făcut decât să trimită ambasadori la Sparta! Dacă întâlnirea dintre reprezentanţii Corintului şi ai Corcirei, care are loc în clipa asta la Sparta, nu rezolvă lucrurile, cu siguranţă că va fi război. Dacă învinge Corintul, înseamnă că în câţiva ani avem un rival primejdios. Corintienii sunt buni marinari şi învingând Corcira îşi fac drum spre Sicilia... Pericle tăcu puţin, apoi spuse în chip de epilog: Deocamdată, să rămânem în afara acestui război şi să aşteptăm ce întorsătură are să ia. Eşti de acord?

— Nu! Nu sunt de acord!

— Nu eşti de acord? De ce?

— Până acum, Elada a fost împărţită între Atena şi Sparta, Pericle... Corcira a rămas în afară şi bine a făcut! Dacă aş fi fost unul din oamenii ei politici, tot aşa aş fi procedat. Dar insula asta e o putere nu numai pentru că, după a noastră, flota ei e

cea mai numeroasă, ci pentru că poziţia ei faţă de noi este mult mai independentă decât a Corintului, care constituie, fireşte, o preocupare pentru noi, dar care, din moment ce noi suntem stăpâni la Naupactos, e închis în adâncul golfului său, nu-i aşa? Ce se va întâmpla atunci dacă, prin mijlocirea Spartei, Corcira şi Corintul se împacă? Tu nu te gândeşti la posibilitatea ca Sparta să invite Corcira în Liga peloponesiacă, folosindu-se de un argument admirabil, de un argument hotărâtor, şi anume că, fiind aliata Spartei, prin urmare ocrotită de ea, va scăpa odată pentru totdeauna de ameninţarea corintiană? Şi atunci? Tot ce ai spus adineauri în legătură cu Corintul şi cu drumul Siciliei capătă şi mai multă greutate; superioritatea noastră maritimă faţă de Liga peloponesiacă ar scădea în comparaţie cu superioritatea lor pe uscat!

— Bine, dar...

— Ştiu ce vrei să spui. Vrei să spui că o astfel de posibilitate, adică o rezolvare paşnică datorită mijlocirii Spartei, e exclusă. Din spusele tale, mi-am dat însă seama că doreşti în taină reuşita acestei intervenţii. Ea nu trebuie să reuşească pentru nimic în lume! Din războiul dintre Corcira şi Corint noi avem de câştigat! E uşor să manevrezi cu îndemânare în această problemă. Până acum ai trimis în Corcira numai informaţii. De ce nu le-ai face şi promisiuni secrete, pentru ca, în tratativele cu Sparta, să ia un ton intransigent? Ai să-mi spui că e de prisos pentru că relaţiile lor cu Corintul au ajuns la un punct care nu mai îngăduie nicio putinţă de înţelegere. Dar de ce să rişti o înţelegere? Ai un prilej unic de a te alia cu Corcira, de a îmbogăţi hegemonia noastră cu o podoabă preţioasă! Gândeşte-te la Corcira, cu flota ei puternică, cu poziţia ei geografică privilegiată, care, mâine-poimâine, are să-ţi ofere prilejul de a avea avangărzi ateniene în apropiere de Capul Iapigian... în Marea Ionică... în Sicilia...

— Taci, biata de tine!

— Da! Toate astea te sperie! Din cauza ta am pierdut Egiptul şi până la Pont te-ai dus doar ca să faci o plimbare militară. Dar, având Corcira de partea ta, de ce n-ai încerca să-ţi realizezi planurile panelenice?

— Planurile mele panelenice! oftă Pericle. De trei ori am încercat să le realizez, Aspasia, şi tu ştii mai bine decât oricine cât de scump e acest vis pentru mine! De trei ori am dat greş. Îţi

aminteşti cum a răspuns Sparta când am convocat aici un congres panelenic pentru reconstruirea templelor distruse de perşi? A pornit cu război şi a năvălit în Atica! A doua oară, când, după nimicirea lor, sibariţii ne-au rugat să-i ajutăm să clădească un oraş nou, am chemat iar pe toţi elenii ca să contribuie la ridicarea noului oraş care s-a numit Turioi. Adu-ţi, însă, aminte că la Turioi n-a venit nimeni din oraşele dorice! Şi nu ştii ce dezvoltare a căpătat noul oraş! E unul din cele mai bogate din Italia, totuşi la Panatenee ne-au trimis un singur bou, în timp ce Miconos, care-i atât de săracă, a trimis patru... Trebuie să mă gândesc să micşorez tributul pe care-l plătesc miconioţii... Şi a treia oară, când am cerut tuturor oraşelor elenice să trimită la Eleusis primele lor roade în chip de ofrandă către Demetra, nici măcar nu mi-au răspuns... Totuşi suntem un oraş panelenic. Nu suntem xenofobi ca Sparta, care a dat xenofobiei putere de lege, numind-o xenelasie – expulzarea străinilor. Din toate oraşele elene ne vin savanţi, ingineri, astronomi, medici şi artişti de seamă. Nu noi îi chemăm. Vin singuri şi găsesc aici sprijin şi admiraţie. Desigur, poporul de jos are prejudecăţi, Anaxagora nu-i prea iubit, dar ăsta-i doar un amănunt. Am devenit un centru panelenic, ceilalţi eleni văd asta şi contribuie la constituirea lui, deşi îi suportă influenţa, nu vor s-o recunoască. Încep să cred că panelenismul s-ar putea realiza numai cu forţa.

— Dacă perşii ar năvăli iar...

— Adu-ţi aminte de războaiele medice, Aspasia... Dar, bineînţeles, nu-ţi poţi aminti de ele, încă nu veniseşi pe lume... Când Xerxe a ajuns în Tesalia, jumătate din Elada a fost gata să treacă de partea lui şi numai atunci a acceptat Sparta să facă front comun cu noi. Care a fost primul ei gând? Să ne lase să luptăm cu întreaga noastră flotă la Artemision şi nu i-a trimis decât pe cei „trei sute” la Termopile, construind în acelaşi timp un zid la Istm... Termopilele sunt departe de Sparta, nu meritau decât trei sute de oameni! Numai prin eroismul şi sacrificiul lui Leonida a putut fi spălată ruşinea eforilor spartani. Dar ce ştii tu despre Salamina şi despre Plateea? În timp ce atenienii se aflau încă la Egina şi Salamina – vai de acest refugiu! – în timp ce unica lor forţă era de trei ori glorioasa noastră flotă, iar Mardonios era peste drum, în Atica, spartanilor nici nu le-a trecut prin minte să-i gonească pe perşi din Elada. Fără viclenia lui Temistocle n-ar fi ajuns să se teamă că Atena e gata să se

alieze cu Mardonios. Numai aşa s-a putut da lupta de la Plateea. Sparta e din totdeauna singura preocupare a laconienilor. Sunt lipsiţi de pământul şi de ţarinile lor, sunt chinuiţi veşnic de teama unei răscoale a iloţilor. Planurile mele panelenice! Cum să le înţeleagă spartanii? Şi ceilalţi eleni? Dacă nu vor să asculte de glasul Atenei, îi vor simţi totuşi farmecul şi poate că-şi vor întoarce cândva ochii spre ea de bună voie.

Cele mai multe dintre prepeliţele stăpânului meu se prăpădiseră, numai două mai erau în viaţă. Una dintre ele, cea mai deşteaptă, era perfect domesticită. Când Alcibiade intra în grădină fluierând prelung: frrrr... pasărea zbura spre el şi se oprea în palma lui întinsă. Dar prietenii stăpânului meu uitaseră de pariu şi nici el nu mai aducea vorba despre asta. Erau cuprinşi cu toţii de o nouă febră: discutau politică. Fiecare spunea ce-i trecea prin minte şi stăpânul meu vorbea totdeauna mai mult decât ceilalţi.

— Lasă, mă fac eu mare, o să vedeţi voi ce pot.

— Mai mult decât a făcut Pericle ce ai să faci?

Alcibiade răspundea cu brutalitate şi trufie, ba chiar, uneori, rostea cuvinte de dispreţ la adresa epitropului său

— Dar ce mare lucru face Pericle ca să nu pot face şi eu la fel?

— De paisprezece ani în şir poporul îl alege strateg!

— L-o fi alegând poporul, dar Victoria nu-i alături de el! Să ajung eu strateg, să vedeţi cum am să jumulesc Victoria de pene ca să mă împodobesc cu ele!

Prietenii lui îl ascultau uluiţi. Unii râdeau, alţii erau cuprinşi de oarecare teamă, fiindcă Alcibiade vorbea cu înflăcărare şi convingere, cu ochii scânteietori şi aruncând în jur priviri mândre de pui de leu. Se apropia timpul când avea să depună jurământul de cetăţean şi avea să înceapă o viaţă independentă, fără epitropi şi fără îngrădiri. Voia să înceapă să se radă, pentru ca barba lui să se întărească şi să crească mai repede, se străduia să se poarte şi să se mişte în aşa fel încât să pară un bărbat adevărat. Bine primit peste tot, Alcmeonidul însufleţea cu prezenţa lui orice adunare, orice serbare. Mulţi băieţi de vârsta lui nu-l iubeau, ci-l duşmăneau şi-l invidiau. Cei mai vârstnici îl! admirau pe ascuns, dându-şi seama că avea să-şi cucerească repede faimă în viaţa publică.

Multe firi slabe şi timide începură să se gudure pe lângă el ca să-i poată aminti despre asta mai târziu, când avea să devină un om de vază în cetate.

Din seara când Socrate intrase la noi în casă, începuse să-l urmărească pretutindeni pe stăpânul meu, la sala de gimnastică, la plimbare, la Poichile. Avea pe atunci cam patruzeci de ani, era, deci, cam de vârsta mea, dar părea mult mai trecut şi Alcibiade, care avea aproape optsprezece, spunea despre el: „bătrânul cel urât”. Avea un nas turtit, obraji osoşi şi fruntea lată; capul lui era şi mai lunguieţ decât al meu, avea o barbă ascuţită, iar ochii vicleni şi foarte negri aminteau de un satir la pândă care aştepta să-i pice vreo pradă. Buzele lui groase, întredeschise, descopereau dinţi foarte albi şi strălucitori.

Stăpânul meu se înfuria când îl vedea mereu în cale-i şi spunea că va schimba sala de gimnastică sau că va înceta să se mai ducă la Poichile. Dar hotărârile acestea însemnau mai curând o cochetărie. Aşa-zisa repulsie a lui Alcibiade faţă de Socrate se transformă curând într-o imensă dorinţă de a-l cunoaşte, fiindcă el vedea adunându-se în jurul „bătrânului urât” pe tinerii cei mai de vază din Atena, pe Hipocrate, fiul lui Apolodor, pe Eriximahos, pe Faidros, pe Andron, pe minunatul Agaton, pe care stăpânul meu era cam gelos, fiindcă numai el i se putea compara în frumuseţe şi graţie, pe Eutidemos, pe Glaucos şi pe Polemarhos, fiul lui Cefalos, care veneau aproape zilnic de la Pireu, uneori pe jos, ca să-l întâlnească pe Socrate la locul său obişnuit. Şi nu numai tinerii se adunau în jurul lui, veneau şi oameni mult mai vârstnici care-l ascultau vorbind ceasuri întregi.

Într-o după-amiază de primăvară, când toată natura era în floare, stăpânul meu, care îmbrăcase un frumos hiton alb, era bine pieptănat şi uşor fardat (îşi pusese puţin roşu pe obraji şi-şi încondeiase ochii), mi-a spus să urc cu el pe Acropole, unde-l aşteptau nişte prieteni pentru a le arăta şi a-i convinge că în basorelieful procesiunii Panateneelor doi dintre călăreţi aveau chipul lui.

Ca să scurtăm drumul, în loc să trecem prin agora şi prin Basileion, am luat-o prin Stoa Poichile. Eram cam grăbiţi, fiindcă întârziasem, când iată! Socrate se ivi deodată înaintea noastră

ieşind din cine ştie ce colţ întunecat unde pândea cum îşi pândeşte păianjenul victima.

— Alcibiade! îi spuse el stăpânului meu, care se oprise zăpăcit. Alcibiade! Ţi se pare poate ciudat că sunt singurul dintre cei ce-ţi admiră frumuseţea şi tinereţea care mă aflu mereu unde te afli tu, care merg mereu unde mergi şi tu, deşi nu mă apropii de tine şi nu-ţi vorbesc aşa cum fac numeroşii tăi admiratori. Te rog să crezi că nu un sentiment omenesc m-a împins să mă port astfel până acum. Un glas interior îmi poruncea să nu mă apropii de tine. Dacă-ţi adresez azi cuvântul, e pentru că vocea a tăcut, pentru că acum am voie să te cunosc. Sunt sigur că până azi niciunul dintre admiratorii tăi – dintre cei mulţi şi falnici care se apropie de tine – n-a scăpat de trufia ta. Ursitoarele ţi-au dăruit cu mărinimie toate însuşirile, înainte de orice, eşti un flăcău foarte frumos şi bine legat...

— Să mergem... i-am şoptit lui Alcibiade, dar el zâmbi înroşindu-se uşor de plăcere la auzul ultimelor cuvinte ale lui Socrate şi, fermecat de tonul vocii lui, nici nu m-a auzit. Celălalt a continuat:

— Cine vrea să se încredinţeze că spun adevărul, n-are decât să te privească. În al doilea rând, te tragi din cel mai mare neam al Atenei, cel mai strălucit şi mai glorios dintre oraşele Eladei. Tatăl tău ţi-a lăsat o mulţime de rude şi de prieteni. Eşti bogat, adică vei fi în curând bogat, în clipa când vei deveni major, şi trebuie să recunosc că nu eşti desfrânat, cum sunt de cele mai multe ori bogaţii. Aşa se explică de ce i-ai alungat pe cei ce-ţi dădeau târcoale şi-mi închipui că te întrebi de ce dintre toţi atenienii sunt singurul care mă silesc să fiu totdeauna lângă tine şi de ce mai sper după ce am văzut cum i-ai descurajat pe ceilalţi!

— Nu ştii, poate, Socrate... răspunse stăpânul meu cu mult curaj, că mi-ai luat-o puţin înainte. Aveam tocmai de gând să-ţi vorbesc eu primul şi să te întreb ce vrei de la mine, de ce mă plictiseşti şi de ce te găsesc totdeauna în calea mea, oriunde m-aş duce? Într-adevăr, purtarea ta mă miră, iată de ce mi-ar face cea mai mare plăcere să-mi dai lămuriri.

— Dacă ai să mă asculţi frumos şi în linişte, am să-ţi explic totul. Gândeşte-te bine însă... să nu ţi se pară ciudat dacă am să mă întrerup pe neaşteptate, aşa cum am început.

— Am să te ascult, Socrate. Vorbeşte!

— Dacă mi s-ar fi părut că însuşirile despre care am vorbit, adică frumuseţea, poziţia socială şi originea îţi sunt de ajuns, aş fi renunţat de mult să te mai urmăresc şi să te supraveghez. Dar eu vreau să-ţi spun câte ceva din cele ce gândeşti tu însuţi despre tine... Socrate respiră adânc şi continuă: Dacă un zeu ar fi venit la tine şi te-ar fi întrebat: „Alcibiade! Ce-ai vrea mai curând? Să trăieşti cu însuşirile de până azi, fără să dobândeşti niciodată nimic mai mult, sau să mori?”, ce-ai fi zis? Cred că ai fi preferat să mori. Fiindcă, ştii ce anume speri tu? Că în curând, când ai să te înfăţişezi în faţa demosului atenienilor – cred că e vorba de câteva luni – ai să ajungi cu siguranţă şi în scurtă vreme superior lui Pericle şi tuturor celor care au făcut vreodată politică. Speri să ajungi atotputernic în oraş şi ştii că cine e primul la Atena e primul în întreaga Eladă! Dar eu merg mai departe şi-ţi spun aşa: Dacă Zeus însuşi ar veni să-ţi spună: „Bine, Alcibiade, ai să fii stăpân pe toată Europa, dar n-ai să poţi pătrunde în Asia”, cred că şi de data asta ai dori mai curând să mori decât să nu poţi umple cu numele tău întreaga lume! Şi cred că, după tine, în afară de Cirus şi Xerxe, niciunul din oamenii a căror faimă s-a răspândit peste tot nu e demn de luat în seamă. Poate că de data asta mă vei întreba: „Bine, Socrate, ce legătură au toate acestea cu faptul că m-ai urmărit mereu fără preget?” Şi eu îţi voi răspunde îndată, prietene. Fără mine nu vei ajunge niciodată acolo unde speri să ajungi, fiindcă eu cred că am o mare influenţă asupra ta. Tu speri că vei conduce Atena şi eu sper că te voi conduce pe tine! Ascultă! Nimeni, nicio rudă, niciun prieten, niciun tutore, nimeni în afară de mine nu-i în stare să-ţi dea ce doreşti. Şi, dacă până acum demonul[52] meu nu mi-a îngăduit să-ţi vorbesc, e pentru că ai fost prea tânăr şi vorbele mele s-ar fi pierdut în van.

Fascinat ca o pasăre în faţa unui şarpe, Alcibiade se aşeză, se sprijini de o coloană şi, plecându-şi capul, îi spuse lui Socrate, care se aşezase şi el în faţa lui, cu picioarele încrucişate.

— Vorbele tale, Socrate, sunt şi mai ciudate decât tăcerea ta. N-are importanţă dacă ce spui e adevărat sau nu. Spune-mi doar de ce crezi că mi-aş putea realiza ambiţiile cu ajutorul tău şi de ce e imposibil să fac asta fără tine?

— N-am de gând să-ţi ţin un discurs, răspunse Socrate, dar, dacă vrei, putem să discutăm despre asta.

---

[52] Aici cu sens de duh, „demonion” al lui Socrate.

— Numai să nu-mi spui nimic neplăcut... zise stăpânul meu cu sfială.

— E neplăcut să-ţi pun întrebări?

— Nu, desigur.

— Cum să începem? Să presupunem că am ajuns la o concluzie justă?

— Da, să presupunem...

— Prin urmare... dacă nu mă înşel, ai vrea să te prezinţi în adunare şi să faci politică. Adică să-i sfătuieşti pe atenieni ce trebuie să facă. Prin urmare, dacă în momentul când ai fi pregătit să urci la tribună te-aş opri şi te-aş întreba: „Spune-mi, dragul meu, ce-i preocupă pe atenieni şi ce sfat ai să le dai dacă urci la tribună? E vorba de o problemă pe care o cunoşti mai bine tu sau pe care o cunosc mai bine ei?” Ce ai răspunde, Alcibiade?

— Aş răspunde că, dacă urc la tribună, vreau să vorbesc despre o chestiune pe care o cunosc mai bine decât ei!

— Ce ştii tu? Lucrurile pe care le-ai învăţat de la alţii, sau acelea pe care le-ai învăţat singur?

— Ce altceva aş putea şti?

— Dacă nu mă înşală memoria, ai învăţat gramatică, ai învăţat să lupţi şi să cânţi la chitară. N-ai vrut să înveţi să cânţi la flaut din cochetărie...

— Adevărat, altceva n-am învăţat!

— Prin urmare, vrei să te ridici şi să iei cuvântul ca să dai sfaturi atenienilor când se va discuta în demos despre gramatică?

— Pe Zeus, nu!

— Atunci când va fi vorba despre chitară?

— Nu, Socrate! răspunse jignit stăpânul meu.

— Atunci mărturisesc că nu înţeleg când vrei să te ridici să vorbeşti, din moment ce în demos nu prea cred că se discută de obicei despre lupte...

— ...Ştiu că nu.

— Atunci în legătură cu ce chestiune crezi că va trebui să-ţi spui părerea? Ca să ţi-o spui trebuie să fii sigur că e cea mai bună din toate!

— Voi vorbi despre problemele noastre, Socrate. Dacă trebuie să fie război, dacă trebuie să fie pace şi despre alte chestiuni politice.

— Adică vrei să te ridici să vorbeşti când adunarea va avea de hotărât cu cine trebuie să facem război şi cu cine trebuie să încheiem pace, nu-i aşa? Dar ia spune-mi: Ce urmărim când încheiem pace sau când ne războim?

— N-am înţeles ce ai spus, Socrate.

— Alcibiade, i-am şoptit eu aplecându-mă spre urechea lui, e târziu, prietenii tăi te aşteaptă. Mai bine să plecăm... cu ăsta n-ai s-o scoţi la capăt...

— Taci, Silicos! mi-a spus el răstit, întorcându-se spre mine. Spune-mi, Socrate, ce sens are întrebarea ta?

— Când luptăm cu vreo cetate, nu ştii de ce ne luptăm?

— Ba ştiu, fireşte! Luptăm fiindcă cetatea aceea ne-a nedreptăţit sau fiindcă ne-a luat ceva care ne aparţinea sau fiindcă ne-a atacat ea mai întâi.

— Adică? În general cum vine asta?

— Ce înseamnă „în general”? Când sunt nedreptăţiţi?

— Exact! Împotriva cui îi vei sfătui, deci, pe atenieni să lupte? Împotriva celor care săvârşesc ceva contra noastră pe drept sau numai împotriva celor care ne nedreptăţesc?

— Asta-i bună! Păi, dacă s-ar hotărî cineva să atace pe cei care au dreptate, n-ar mărturisi-o!

— Fiindcă nu-i drept să luptăm împotriva celor care săvârşesc o faptă dreaptă.

— Bineînţeles!

Stăpânul meu începuse să prindă curaj. Se necăjise la început când cu duşul rece despre chitară şi despre lupte, dar acum credea că se descurcă bine. Îşi îndreptă uşor spinarea, îşi potrivi hitonul şi-mi zâmbi cu cochetărie, de parc-ar fi vrut să-mi spună:

— Vezi, prostule? O scot foarte bine la capăt.

Socrate, însă, îi puse o nouă întrebare:

— Dragă Alcibiade, chiar asta-i problema: cine are şi cine n-are dreptate. Dar stai puţin. Ai uitat, oare, că n-ai învăţat de la nimeni ce e drept şi ce e nedrept sau, poate, ai ascultat pe furiş vreun profesor care te-a învăţat şi asta? Cine-i acest profesor, Alcibiade? Spune-mi, te rog, numele lui. Aş vrea să mă duc să învăţ şi eu de la el...

— Îţi baţi joc de mine, Socrate? spuse stăpânul meu care-şi pierduse dintr-odată curajul, dându-şi seama că celălalt îl lua peste picior.

— Pe Zeus! Nu-mi bat joc.

— Ce importanţă are, Socrate, că n-am avut alt profesor? În alt mod n-am putut învăţa ce e drept şi ce nu-i drept?

— Fireşte că da... dacă ai descoperit metoda...

— Şi crezi că nu pot s-o descopăr?

— Dacă-ţi dai osteneala... Spune-mi însă, la ce vârstă nu ştiai să deosebeşti ce-i drept de ce-i nedrept? Spune-mi asta fiindcă n-aş vrea să trăncănim prea mult. De pildă, anul trecut ştiai sau nu ştiai?

— Păi... cred că ştiam...

— Dar acum trei-patru ani?

— Şi atunci!

— Acum cinci ani însă erai încă un copil şi totuşi ştiu bine că şi atunci te credeai în stare să poţi deosebi ce-i drept de ce nu-i drept.

— Ce înseamnă că ştii bine?

— Te-am urmărit adesea când te duceai la lecţii, sau când jucai zaruri sau cine ştie ce mai făceai. Pe atunci nu s-ar fi zis deloc că-ţi pasă de ce-i drept şi de ce nu-i drept; erai veşnic cu gură mare şi te certai cu cei de vârstă ta, învinuindu-i că fac şmecherii, astfel că ieşeai totdeauna nedreptăţit!

— Ce era să fac dacă mă nedreptăţeau. Socrate?

— Întrebi ce trebuia să faci şi tu nu ştiai dacă te nedreptăţeau sau dacă îi nedreptăţeai tu pe ei?

— Dar ştiam, Socrate! Ştiam că mă nedreptăţesc!

— Prin urmare, după tine, ştiai şi în copilărie ce e drept şi ce e nedrept?

— Ştiam, Socrate, spuse înciudat stăpânul meu, care simţea că se clatină şi-mi aruncă o privire piezişă cerând ajutor. Trebuie să mărturisesc că am simţit o tainică satisfacţie de a-l lăsa prins în plasa lui Socrate, fiindcă el însuşi stăruise să rămână şi să discute.

— Când ai învăţat asta? Şi unde anume? întrebă mai departe Socrate neînduplecat.

— Nu ştiu ce să-ţi răspund! Poate că adineauri nu ţi-am dat un răspuns bun. Cred că am aflat şi eu aşa cum află şi alţii.

— Ne întoarcem iar de unde am plecat! oftă Socrate. De la cine ai învăţat asta?

— De la cei mulţi! Nu-i crezi demni să dea învăţături?

— Ba da, ei pot să te înveţe să joci zaruri şi alte jocuri.

— Limba pe care o vorbesc am învăţat-o de la cei mulţi!

— Lumina mea! exclamă nerăbdător Socrate, fireşte că de la cei mulţi vei învăţa limba aşa cum vei învăţa şi alte lucruri uşoare. Vei învăţa ce-i lemnul şi ce-i piatra. Dar ce-i drept şi ce-i nedrept... Sunt demni cei mulţi să te înveţe aşa ceva?

— De ce nu?

— Au învăţat ei asta de la cineva?

— Nu ştiu!

— Dacă n-au învăţat de la nimeni, cum pot să predea ceea ce nu ştiu?

— Ai dreptate!

— Deci iată că nu de la cei mulţi ai învăţat ce-i drept şi ce-i nedrept. Şi aşa ajungem la concluzia că Alcibiade, frumosul Alcibiade, Alcibiade Alcmeonidul, fiul lui Clinias şi al Dinomahei, nu ştie ce-i drept şi ce-i nedrept şi că vrea să se prezinte în adunare ca să dea sfaturi atenienilor asupra unor chestiuni pe care nici el nu le cunoaşte...

— Iartă-mă, Socrate, dar mi se pare că atenienii, ca şi ceilalţi eleni, rar se sinchisesc de ce-i drept şi de ce-i nedrept. Mai curând se gândesc la interesele lor şi eu nu cred că interesul cuiva e unul şi acelaşi lucru cu dreptatea, deoarece mulţi s-au căpătuit făcând mari nedreptăţi, pe când alţii, care au fost totdeauna oameni drepţi, s-au dus de râpă.

— Dacă crezi că ce e drept nu-i unul şi acelaşi lucru cu interesul cuiva, afirmi că ştii ce înseamnă interesul!

— Ce m-ar împiedica să ştiu asta? Nu cumva ai să începi iar să mă întrebi de unde am învăţat şi de la cine şi, dacă n-am învăţat, cum de ştiu?

— Foarte bine! Dacă nu vrei, nu te întreb cine ţi-a fost profesor. Fie că te întreb, fie că nu te întreb, e totuna, dacă o să ajungem la aceeaşi concluzie, adică la aceea că n-ai învăţat şi nici n-ai aflat singur ce înseamnă interesul. Şi fiindcă ai o purtare sfidătoare, fiindcă nu-ţi place să discutăm despre aceeaşi temă, s-o lăsăm baltă, indiferent dacă ştii sau nu care anume e interesul atenienilor. Dar nu mi-ai dovedit că interesul nu e unul şi acelaşi lucru cu ce-i drept. Vrei să mi-o dovedeşti întrebându-mă, aşa cum te-am întrebat eu adineauri? Sau poate preferi să vorbeşti fără întrebări şi răspunsuri...

— Cum adică?

— Uite cum! Presupune că eu sunt adunarea poporului. Nu-i aşa că acolo trebuie să încerci să convingi pe toată lumea?

— Fireşte!

— Nu vei folosi oare aceleaşi argumente ca să convingi pe unul ca şi pe cei mulţi? încearcă deci să mă convingi că adesea dreptatea nu e ceea ce se cuvine să facem...

— Socrate!...

— Şi eu te voi convinge de contrariul. Singurul lucru pe care ţi-l cer e să răspunzi la întrebările mele.

— Ajunge cu întrebările! Vorbeşte... te ascult!

— Ba nu, ba nu! Dacă nu te auzi pe tine însuţi recunoscând că ce-i drept nu e unul şi acelaşi lucru cu interesul, să nu crezi în vorbele nimănui. Spune-mi deci: ai afirmat că există unele lucruri juste care sunt de folos şi altele care nu sunt de folos.

— Da!

— Prin urmare, unele sunt bune şi altele rele...

Întrebările lui Socrate începură să curgă ca ploaia. Stăpânul meu abia prididea să spună câte un: da, desigur, fireşte, cum să nu, în timp ce Socrate se aprindea şi se însufleţea tot mai mult, vorbea cu glas tot mai tare şi mai vioi, gâfâia, ca într-o stare de exaltare erotică. Era tot mai furat de discuţie şi vorbele lui se rostogoleau cu rapiditate. Făcea mişcări vii, se strâmba şi, în ochii lui, care-l priveau înflăcăraţi pe stăpânul meu, se aprinsese o scânteie. Un fulger de şiretenie îi străbătu privirea şi-i lumină chipul urât când îl întrebă pe stăpânul meu:

— Va să zică, tu însuţi mărturiseşti că nu ştii nimic despre ce e drept şi ce-i nedrept, despre ce-i bun şi ce-i rău.

— Mărturisesc... spuse Alcibiade cu jumătate de gură.

— Dacă mărturiseşti, înseamnă nu numai că nu ştii nimic despre cele mai importante lucruri, înseamnă totodată că până foarte de curând nu ştiai nici măcar că nu ştii nimic...

— Mă tem că...

— Ce nenorocire, Alcibiade! Ce-ai păţit? Nici nu îndrăznesc să-ţi spun. Dar pentru că suntem între noi şi nu ne aude nimeni, am să-ţi explic! Faci casă bună cu neştiinţa, dragul meu, cu cea mai neagră neştiinţă! Şi vrei să te ocupi de politică înainte de a te instrui? Nu eşti singurul care o păţeşte! Cei mai mulţi dintre oamenii noştri politici – afară, poate, de Pericle al tău şi de alţi câţiva – habar n-au ce-i cu ei.

— E aşa cum spui, Socrate! Cei mai mulţi dintre oamenii noştri politici sunt nişte imbecili!

— Prin urmare?

— Dacă ar fi fost oameni de seamă şi de cultură, ar fi trebuit, fireşte, ca cel ce vrea să se ia la întrecere cu ei să se instruiască, să se pregătească, asemenea atleţilor care vor lupta cu rivali puternici! Dar de ce să-mi pierd timpul pentru nişte nenorociţi? Cu însuşirile mele naturale, am să-i întrec repede, foarte repede!

— Vai, Alcibiade! Spui lucruri nedemne de tine, tu care ai atâtea virtuţi!

Alcibiade deschise gura ca să vorbească, dar tăcu, îl privi prosteşte pe Socrate şi înţelese că a spus ceva care-l nemulţumise foarte tare pe celălalt.

— De ce spui asta? izbuti el să şoptească.

— Sunt revoltat gândindu-mă la admiraţia ce aveam pentru tine! răspunse Socrate.

— De ce? întrebă tulburat stăpânul meu.

— Fiindcă ambiţia ta se mărgineşte la a voi să dovedeşti că eşti superior oamenilor noştri politici.

— Faţă de cine ar trebui să-mi dovedesc superioritatea?

— Păi nu ştii că Atena e mereu nevoită să lupte când împotriva lacedemonienilor, când împotriva perşilor?

— Ba ştiu!

— Prin urmare, dacă vrei să guvernezi Atena, va trebui să te măsori cu regii Spartei şi cu Marele rege al Persiei, nu-i aşa?

— Cred că ai dreptate...

— Fireşte că am dreptate, prietene! Cui trebuie să devii superior? Lui Meidias, crescătorul de prepeliţe de la care ai cumpărat cândva douăzeci de păsări?

— Nu, desigur că nu... cred însă că regii Spartei şi ai Susei nu se deosebesc prea mult de ceilalţi conducători politici.

— Crezi, Alcibiade? Atunci hai să ne comparăm cu ei... Să vedem întâi originea lor. Regii Spartei se trag din Hercule, iar regii Persiei din Ahemenes. Hercule şi Ahemenes sunt urmaşi ai lui Perseu, care e fiul lui Zeus.

— Eu, Socrate, spuse cu vioiciune stăpânul meu, mă trag din Eurisacos, care era fiul lui Aias, nepot al lui Zeus!

— Bine, bietul de tine, n-am spus că... Si eu mă trag din Dedal, fiul lui Hefaistos, deci nepot al lui Zeus... Numai că spartanii şi perşii, dragul meu, sunt regi din moşi-strămoşi până la Zeus, pe când noi suntem simpli cetăţeni, nişte oameni gospodari. Îţi închipui cum s-ar fi tăvălit de râs Xerxe, de pildă,

dacă, vrând să-i arăţi „regatele” străbunilor tăi, Eurisacos sau Aias, i-ai fi arătat Egina şi Salamina? Ar fi căutat pe hartă şi ar fi găsit nişte punctişoare atâtica! Ştii, desigur, că soţiile regilor Spartei sunt păzite de efori, ceea ce înlătură primejdia stricării seminţiei lui Hercule!

— E un obicei ciudat şi inutil, Socrate... Cum poate avea cineva siguranţa că...

— Cât despre perşi, continuă Socrate, fără să ia în seamă observaţia necuviincioasă a stăpânului meu, iau atâtea măsuri de precauţie în jurul reginei, încât nimănui nu i-a trecut vreodată prin minte să conteste puritatea obârşiei prinţului moştenitor. La naşterea primului fiu al regelui, care e urmaşul la tron, tot regatul Persiei şi toată Asia sunt în sărbătoare! În timp ce la noi, Alcibiade, când mamele noastre ne aduc pe lume, în afară de moaşă, nimeni, nici chiar vecinii nu află... În Persia, un prinţ nu e crescut de oricine, ci de înţelepţi de vază, de oameni cu experienţă, aleşi cu mare atenţie de rege! Când prinţul împlineşte şapte ani, învaţă să călărească şi ia parte la vânătorile regale. Când împlineşte de două ori şapte ani, i se dau patru pedagogi. Sunt cei mai buni oameni din Persia: cel mai învăţat, cel mai drept, cel mai înţelept şi cel mai viteaz dintre perşi. Primul îl învaţă religia lui Zoroastru şi eticheta curţii, al doilea îl învaţă să nu mintă niciodată, al treilea să se stăpânească totdeauna pe sine şi să nu se lase stăpânit de nicio plăcere, al patrulea, să fie viteaz şi să nu se teamă niciodată de nimic! Aşa se petrec lucrurile cu prinţul Persiei! Pe când ţie, Alcibiade, Pericle ţi l-a dat ca pedagog pe Zopiros, un bătrân, un ramolit, un incapabil, care e pedagog pentru că nu mai poate face altă muncă! Cât despre ăsta de aici, cu capul ca un pepene, cum îl cheamă... Silicos... mă întreb dacă are habar de ceva...

Vorbele lui Socrate m-au jignit, astfel că i-am aruncat o privire furioasă lui Alcibiade, care a spus imediat:

— Silicos a fost în Egipt, Socrate, ştie multe lucruri!

— Şi te asigur, Alcibiade, continuă Socrate, fără să-l ia în seamă, nimeni nu dă un ban pe educaţia ta, nimeni nu se întreabă ce vei învăţa şi dacă vei ajunge sau nu cineva. Şi acum, dacă e să ne comparăm cu ei în privinţa luxului şi a grandoarei, în privinţa podoabelor şi a mirodeniilor, a numărului de sclavi şi a bogăţiilor, ţie ar trebui să-ţi fie ruşine de cel mai amărât

satrap. Numai aşa ai înţelege că faţă de el eşti un biet omuleţ fără haz.

— Socrate!

— Adevărul nu trebuie să te supere, dragul meu. În ce priveşte înţelepciunea, bunăvoinţa, educaţia, mărinimia, capacitatea, bărbăţia, hărnicia, sârguinţa, iscusinţa, dacă ar fi să te compari cu un spartan de vârstă ta, ţi s-ar părea că eşti un prunc! Şi să nu uităm cât de bogată e Sparta! E mult mai bogată decât noi. E mai întinsă, are roade mai îmbelşugate, sclavi mai mulţi, herghelii nenumărate, care pasc pe întinsele păşuni ale Meseniei. Iar dacă-i vorba de aur şi de argint, Elada întreagă nu-i bogată ca Sparta! De câteva generaţii încoace, aurul intră în Sparta, dar nu iese niciodată din hotarele ei! E ca în mitul lui Esop, unde vulpea se duce să viziteze pe leul bolnav şi vede la intrarea peşterii urmele animalelor care au pătruns în ea, dar nicio urmă a celor care au ieşit... Dacă le comparăm cu bogăţiile celorlalţi eleni, bogăţiile Spartei sunt multe şi mari, dar dacă le comparăm cu ale Persiei, sunt egale cu zero! Îţi spun asta fiindcă un om de încredere, care a fost la Susa, mi-a povestit odată că a umblat o zi întreagă pe o moşie, o proprietate a soţiei regelui. Moşia se numea Brâul şi omul acesta cumsecade mi-a spus că soţia regelui avea multe moşii la fel de mari, tot atât de multe câte podoabe poartă pe ea. Una se numeşte Brâul, alta Voalul, a treia Broşa... Cred, deci, că dacă m-aş fi dus să-i spun reginei-mame Amestris, soţia lui Xerxe şi mama lui Artaxerxe: „Ascultă! Cu fiul tău vrea să se ia la întrecere fiul Dinomahei, a cărui avere constă din trei sute de pletre[53] de pământ şi lumea întreagă”, Amestris ar fi crezut că sunt nebun, ar fi apucat-o râsul şi nici nu şi-ar fi dat osteneala să-l anunţe pe fiul ei Artaxerxe că Alcibiade are de gând să-i fie rival. Şi dacă i-aş fi spus că Alcibiade nici n-a împlinit douăzeci de ani, că nu ştie nimic, că e necopt la minte, că, dacă învăţătorul lui îi spune să înveţe, el răspunde că n-are nevoie fiindcă e foarte bun şi aşa cum e, atunci Amestris ar fi dorit să afle ce calităţi deosebite are Alcibiade. Şi noi ce am fi răspuns? Am fi spus aşa: E frumos, are un trup bine legat, e de familie mare, e bogat şi îndrăzneţ. Atunci însă, prietene, ar fi crezut că suntem de două ori nebuni! Chiar şi Lampido, fiica lui Leotide, soţia lui Arhidamos şi mama lui Agis, fiică, soţie şi mamă de rege, ar fi surâs dacă aş fi vestit-

[53] Pletra – 1 pogon.

o că ai de gând să te măsori cu fiul ei! Nu-i ruşinos oare, Alcibiade, ca soţiile duşmanilor noştri să ştie mai bine decât noi ce trebuie să fim şi ce trebuie să facem ca să ne luăm la întrecere cu ei? Dar să lăsăm asta. Ascultă! Ascultă ce-ţi spun eu şi ce-ţi spune Oracolul din Delfi: „Cunoaşte-te pe tine însuţi!” Numai atunci vei şti ce trebuie să faci ca să ajungi demn de a-ţi lovi rivalii, adevăraţii rivali, despre care am vorbit acum! Nu putem deveni superiori lor decât prin strădanii fără preget şi dacă tu nu înţelegi ce-ţi spun, nu spera că-ţi vei câştiga vreodată faimă, nici la eleni, nici la barbari. Şi cred că nimeni nu doreşte aşa ceva mai mult decât tine!

— Socrate, n-ai putea să-mi spui ce am de făcut? întrebă stăpânul meu plin de sfială.

— Ba aş putea. Trebuie, însă, să ne gândim împreună cum ne putem îmbunătăţi pe noi înşine, fiindcă eu nu admit ca tu să devii mai bun, iar eu să rămân acolo unde am ajuns, dacă nu mă deosebesc de tine decât într-o sigură privinţă.

— Care anume, Socrate?

— Epitropul meu e mai înţelept decât al tău, decât Pericle.

— Cine e epitropul tău, Socrate?

— Zeus, Alcibiade, Zeus, care până azi m-a împiedicat să-ţi vorbesc şi care mă face să cred că numai eu îţi pot da forţa necesară pentru a-ţi cuceri faima.

— Glumeşti, Socrate!

— Poate că da, murmură Socrate. Dar acum e târziu. O să mai vorbim şi altă dată. Sper că de-acum înainte ne vom vedea mai des!

— În fiecare zi, spuse cu vioiciune Alcibiade şi se ridică în picioare. M-am ridicat şi eu.

— Cu bine, Alcibiade, spuse Socrate.

Încetul cu încetul se întunecase şi noi înaintam fără grabă. Eram înţepeniţi fiindcă şezusem multă vreme şi Alcibiade umbla ca beat. Primele umbre ale nopţii se strecurau printre coloanele Poichilei şi luna răsărea, ridicându-şi sprânceana argintie deasupra Himetului, pe ale cărui pante zăbovea încă o nuanţă de violet palid. Jos, în cartierele din centru, primele opaiţe ardeau în case, în timp ce, la periferie, săracii adunaţi lângă ziduri aşteptau să se întunece de-a binelea ca să-şi aprindă şi ei lumina.

Alcibiade păşea gânditor, cu privirile în pământ.

— Cum a putut să descopere gândurile mele cele mai tainice? Niciodată nu mi-am mărturisit nimănui ambiţiile! începu el. Că vreau să ajung om politic nu-i un secret. Dar celelalte? Acum înţeleg cât de copil am fost până azi şi cu câtă uşurătate, cu câtă neseriozitate mă gândeam la planurile mele. Şi lui i-a trebuit atât de puţin timp ca să-mi dezvăluie atâtea! Îi simţeam cuvintele ca pe nişte picături de plumb topit care cădeau în mine şi mă încălzeau şi-mi stârneau setea, Silicos! Setea de a-l auzi pe Socrate vorbind şi explicând, setea de a învăţa cu un ceas mai devreme! Vreau să aflu ce să fac, pe ce cale să mă îndrept ca să ajung un om mare!

D

La câteva zile după întâlnirea dintre Alcibiade şi Socrate, despre care am vorbit, sosi vestea că între Corcira şi Corint avusese loc o mare bătălie navală. Corcira câştigase o mare victorie scufundând cincisprezece nave de război corintiene şi luând şase sute de prizonieri. Ostaşii ei se întorseseră în insulă victorioşi şi fericiţi.

Pericle era nebun de bucurie mai ales fiindcă, după părerea lui, victoria Corcirei era o dovadă neîndoielnică a slăbiciunii Ligii peloponesiace, slăbiciune mai gravă decât crezuse el.

— Sparta n-a mişcat un deget; de acum înainte Corintul are să-şi vadă de treabă, spuse el în concluzie.

— Şi ce are să se întâmple cu Epidamnos? am îndrăznit eu să întreb.

— Ei!... Epidamnos are să aibă de suferit.

Şi Epidamnos, oraşul acela îndrăgostit de libertate şi de democraţie, avu multe de îndurat de la oligarhie. Corintienii, însă, nu-şi văzură de treabă. Aşa ceva nu puteau înghiţi! Cum putuseră ei, corintienii, inventatorii triremei, marinari bătuţi de valuri din moşi-strămoşi, să păţească o asemenea ruşine! Să piardă cincisprezece corăbii! Să se facă de râs în faţa tuturor elenilor! Să ajungă un fel de zdrenţe, să-şi bată joc întreaga confederaţie de ei, lucru care se întâmpla până şi-n cârciumile din Pireu! Şi cine să le facă figura asta, o, zei! Cine! Corcirienii! Sângele lor nu se stricase amestecându-se cu al localnicilor, oameni de nimic, zvârliţi la periferia lumii elenice şi care, încă de pe vremea lui Alcinou, nu se pricepeau decât să cânte la chitară! Aşa vorbeau şi aşa gândeau corintienii, otrăviţi de orgoliul care le răpea somnul şi liniştea fiindcă-şi pierduseră şi gloria şi onoarea. Ajunseseră de batjocură în cârciumile din Pireu...

Trecuseră luni de zile şi noi frământări se iviră la orizont. Argosul trimise vorbă că în Corint se pregătea o nouă campanie. Zi şi noapte, în şantierele sale navale se auzea zgomot de ciocane şi de fierăstraie; o flotă întreagă de nave comerciale sosea până la linia de plutire, încărcată cu materiale, pe care corintienii le cumpărau de pretutindeni şi la orice preţ. Megara, Ambracia şi Leucada se înarmau şi ele. Câţiva exilaţi din Samos

găsiră de lucru şi izbutiră să-şi îndulcească viaţa umblând din oraş în oraş şi supraveghind construcţia navelor.

— Ce-ai să faci, Pericle? întrebă Aspasia.

— Despre ce e vorba?... întrebă Olimpianul, prefăcându-se distrat.

— Despre pregătirile corintienilor. Ce ai să faci dacă au să-şi pună iar flota pe picior de război şi au să atace Corcira?

— Până-ntr-un an de zile, corintienii nu pot să facă mare lucru. Până atunci avem timp să ne gândim.

În lunile acelea, stăpânul meu ajunse independent. Când împlini optsprezece ani, se prezentă împreună cu Pericle şi cu Arifron la lexiarhul[54] demosului – Scambonide, fireşte – unde fu legalizată înscrierea lui, făcută de bietul Clinias:

Alcibiade al lui Clinias, Scambonide. Din tribul Leontid. Din contingentul lui Eutimide.

După ce se înscrise la Lexiarheion[55], Pericle îl chemă şi-i dădu socoteală pentru felul în care-i administrase averea. Era comic să-l vezi pe de o parte pe unchi, serios şi scolastic, insistând să lămurească cel mai mic amănunt, cel mai neînsemnat dihalc[56], justificând cea mai mică cheltuială „ca absolut necesară”, şi pe de altă parte pe nepot, nerăbdător să pună mâna pe avere şi absolut indiferent faţă de o cheltuială inutilă de zece-douăzeci de drahme. Explicaţiile ţinură mult. Era o avere foarte mare şi Pericle o administrase timp de paisprezece ani. În toţi aceşti ani, Evanghelos ţinuse socotelile într-o ordine perfectă, uimitoare, demnă de toată admiraţia. Fiecare an, fiecare capitol erau trecute separat şi cheltuielile înregistrate pe categorii. Toate calculele fuseseră făcute în talanţi şi în drahme. Minele alcătuiau un capitol aparte, moşia din Erhia, în suprafaţă de vreo trei sute de pletre, un alt capitol, şi aşa mai departe. Sclavii erau la un capitol deosebit, socotiţi la valoarea lor, începând de la douăzeci şi mergând până la cinci sute de drahme. În sfârşit, casa părintească fusese preţuită şi ea la doi talanţi.

— Şi iată, scumpul meu nepot, spuse în încheiere Pericle, că eşti în fruntea uneia din cele mai mari averi din Atena de azi.

---

[54] Arhonte care, împreună cu ajutoarele sale, ţinea evidenţa cetăţenilor atenieni.

[55] Clădire publică în care lucrau lexiarhul şi ajutoarele sale.

[56] Monedă măruntă atică de aramă, valorând un sfert de obol.

Bagă de seamă să n-o risipeşti cu un lux fără rost, cu pariuri pe prepeliţe sau cu alte distracţii. Ştii? o avere se adună greu, dar se cheltuieşte uşor. Fireşte, de azi eşti liber să locuieşti în casa ta, cu sclavii tăi şi cu Silicos – Pericle îmi aruncă o privire piezişă de parc-aş fi fost vinovat de ceva – dar, deşi nu vreau să te umfli în pene pentru asta, lăsând la o parte modestia şi ruşinea, nu ţi-ar strica să rămâi aici, să auzi şi să înveţi o serie de lucruri. În afară de discuţiile cu mine, ai să auzi ce este şi ce nu este lege! Nu uita, de altfel, că Socrate vine des pe aici!

— Socrate va veni des acolo unde mă voi afla eu, Pericle!

— Ia te uită! exclamă râzând Aspasia. Abia i-au mijit tuleiele în barbă şi vrea să plece! Rămâi la noi, Alcibiade!

— Stăpână, am spus eu, Alcibiade trebuie să ia de pe acum în mâini conducerea casei lui. De pe acum trebuie să aducă jertfe zeilor casnici...

— Aşa e, Aspasia! În afară de asta, am prieteni. Trebuie să încep să-i primesc. Şi, cum a spus Silicos, dacă nu voi aduce jertfe zeilor mei casnici, se vor supăra.

— Cum vrei. Ai putea să-ţi aduci jertfele locuind mai departe aici!

Chiar a doua zi m-am aruncat în vâltoare. În primul rând, am fost numit administrator împuternicit şi supraveghetor. Alcibiade a poruncit să mi se aducă un cal de la Erhia ca să pot merge cât mai des la moşii şi la mine să supraveghez munca. La nevoie (şi când n-avea Alcibiade nevoie!) aveam dreptul să scontez la bancheri veniturile noastre. Scontările lui Alcibiade erau foarte căutate. Plăteam o dobândă mică, fireşte, dar când stăpânul meu mă silea eram nevoit să dau şi optsprezece la sută.

Ne-am apucat să facem cumpărături. Alcibiade cumpăra tot ce era mai scump, mai bogat, mai deosebit, mai ciudat. Cumpăra fără să se uite la preţ. Căuta şi bijuterii şi le dăruia diverselor hetaire care-l înconjurau. Neguţătorii l-au mirosit şi au început să urce preţurile până-ntr-atât încât oligarhul Nicias, colecţionar pasionat, întâlnindu-ne într-o zi pe stradă, l-a oprit furios pe Alcibiade.

— Ce înseamnă asta? Îmi strici târgul! a spus el supărat.

— E al tău şi ţi-l stric? N-ai decât să plăteşti şi să cumperi!

— Ştii doar că pot să plătesc mai mult decât tine, dar nu-i drept!

— Dacă eu plătesc, e drept!

— Ascultă, tinere! Te sfătuiesc spre binele tău să-ţi schimbi felul de a fi că altfel ai să dai de multe buclucuri în viaţă, spuse Nicias cu severitate şi plecă în timp ce Alcibiade spunea în urma lui:

— Tu ai să dai de buclucuri, dacă n-ai să-ţi schimbi felul de a fi!

Nicias era supărat fiindcă stăpânul meu reuşise să cumpere două mici obiecte preţioase pe care el le dorea de luni de zile, nehotărându-se însă să dea preţul cerut de neguţător. Unul era un car de luptă cu patru cai, sculptat în lemn, dar atât de mic, încât o albină l-ar fi putut acoperi cu aripile ei. Celălalt era şi mai extraordinar: un bob de susan, pe care un oarecare Mirmecide din Milet scrisese un distih cu litere de aur!

Dacă Nicias se hotărâse să oprească un om în drum şi să-i vorbească pe un ton furios, cum făcuse cu stăpânul meu, însemna că se necăjise foarte mult. Strategul acesta, cu care Alcibiade a avut atâtea conflicte şi neînţelegeri, era un om ciudat. Foarte cunoscut în Atena pentru marea lui avere, era un om fricos şi lipsit de energie, totdeauna prudent în relaţiile sociale. Toţi şantajiştii şi şmecherii din oraş îl cunoşteau şi se luau după el cerându-i fie de lucru, fie bani, fie o favoare oarecare. Nu refuza pe nimeni, fiindcă se temea ca nu cumva, din răzbunare, vreunul din ei să nu-l denunţe. În afară de asta, Nicias era superstiţios! Atât de superstiţios încât avea la el acasă un oracol propriu. În fiecare dimineaţă consulta jertfe, auguri şi semne, ca să afle dacă ziua aceea avea să fie bună sau rea şi, potrivit cu ce afla, ştia dacă poate sau nu să iasă din casă, să treacă sau nu prin agora. În jurul lui erau veşnic adunaţi nenumăraţi şarlatani, unii prezicând cu ajutorul unor lighene, alţii ghicindu-i visele sau nu mai ştiu ce altceva, toţi îndopându-se în casa lui şi împuindu-i capul cu sfaturi.

— Când ai să ieşi pe stradă, să calci cu dreptul! spunea unul.

— În numele lui Zeus! spunea altul. Să calci cu stângul!

Atunci, pentru ca totul să fie în ordine, Nicias sărea cu amândouă picioarele peste pragul casei. Cineva care asistase odată la această operaţie îi spuse ironic:

— Cred că ar fi timpul să începi să umbli în patru labe, strategule!

Cu toate acestea, Nicias era iubit la Atena şi, mai târziu, în cursul marelui război, părerea lui atârnă greu. În frizerii era luat

peste picior şi Catisachis născocea la infinit tot felul de bazaconii pe care le punea pe seama lui şi pe care lumea le lua apoi drept bune. Când se întâmpla însă să vorbească în Bulé sau în adunare despre vreo chestiune politică, toată lumea îl asculta cu atenţie şi cu oarecare respect. Câtă putere are bogăţia şi cât respect inconştient inspiră ea! Căci Nicias era destul de înţelept ca să ofere mari sume de bani oraşului. Accepta cu cea mai mare bunăvoinţă să ia asupra lui orice horegie[57], orice trierarhie[58], orice gimnasiarhie[59]. Fiindcă voia să devină popular cu orice preţ – fiecare din noi e frământat de câte o idee – se străduia să-şi facă renume cheltuind bani şi desfăşurând un mare fast în cadrul funcţiilor publice ce-i erau încredinţate. Una din horegiile lui Nicias cu prilejul serbării anuale de la Delos rămăsese de pomină în toată Elada. Strategul instalase un pod articulat între Reneia şi Delos, astfel încât ai noştri nu debarcaseră în dezordine şi la întâmplare, ci delegaţii însărcinaţi cu misiuni religioase alcătuiseră o frumoasă procesiune şi trecuseră podul în cea mai perfectă ordine, având în frunte corul care psalmodia. În anul acela, Nicias îi dăruise lui Apolo un curmal de aramă şi la instalarea preţioasei ofrande jertfi doisprezece boi negri. Ca să se pună bine cu Apolo şi să fie sigur că va avea totdeauna oracole favorabile, cumpără pământ la Delos şi hărăzi veniturile respective jertfelor şi ospeţelor în cinstea preoţilor. Nu bănuia, prostul, că zeul avea două tezaure, unul la Delos şi celălalt la Delfi.

Febra cumpărăturilor care-l cuprinsese pe stăpânul meu fu întreruptă brusc de stagiul militar. Două luni după ce se înscrise la Lexiarheion depuse jurământul de soldat, împreună cu toţi cei de vârstă lui. Arhontele eponim Eutidemos, epistatul[60] Buléei, participa la solemnitate. Flăcăul meu se afla la câţiva paşi înaintea celorlalţi şi înfăţişarea lui era o încântare pentru ochi. Frumos ca un zeu, ţinând cu dreapta suliţa şi cu stânga coiful, încins cu spada, aştepta în poziţie de drepţi pe preoteasa zeiţei Agraulos[61] care urma să facă jertfa. Şi când aceasta ieşi din

---

[57] Horegie – cheltuieli pentru spectacole.
[58] Trierarhie – cheltuieli pentru echiparea unei trireme.
[59] Gimnasiarhie – cheltuieli pentru organizarea unor întreceri atletice.
[60] Arhontele care supraveghea activitatea în Bulé.
[61] În faţa templului zeiţei Agraulos, efebii din Atena depuneau jurământul.

peşteră, cu panglicile şi cuţitele sacre în mâini, în loc s-o invoce pe zeiţă, amuţi văzându-l pe Alcibiade şi se opri în faţa lui fără să-şi ascundă admiraţia. Arhontele eponim tuşi ca să-şi dreagă vocea şi încântătoarea Teano începu invocaţia cu glasul ei dulce. O ruga pe Agraulos să apere pe voinicii Atenei, dar cuvintele acestea nu erau rostite pe un ton sec şi formal, ci cu voce caldă, vibrantă, rugătoare care răsuna în jur şi ajungea ca o şoaptă până la locul unde mă aflam eu. Se ruga din tot sufletul, privindu-l pe Alcibiade drept în ochi. În clipa când el trebui să jure şi când, ridicându-şi dreapta, începu să spună:

— Nu voi face de ruşine aceste arme sacre, nu-mi voi părăsi tovarăşul... un fior străbătu mulţimea.

Stăpânul meu se grăbi să meargă acasă, să-şi taie părul şi să-şi îmbrace prima hlamidă, astfel încât, chiar în după-amiaza aceea, să se poată prezenta cu prietenii lui în agora, ca cetăţean.

— Cărui zeu să-i dedicăm părul şi veşmântul tău, Alcibiade? l-am întrebat.

— Lui Eros, Silicos! Lui Eros! Nu te apuca să-mi înşiri tot felul de obiecţii pedante! Lui Eros! E zeul cel mai mare, cel mai universal, cel mai neînvins în lupte! Lui Eros, care conduce viaţa tuturor. Lui Eros, care se află la originea tuturor faptelor mari. Sunt plin de dragoste faţă de tot ce-i frumos, mare, strălucit. Când va veni timpul, voi comanda la atelierul lui Cefalos un scut de aur cu un Eros sculptat şi împodobit cu fildeş! Nu vreau un zeu mic şi anost cu nişte aripioare cât palma, vreau un chip care să radieze viaţă şi frumuseţe! Un chip mai frumos decât al meu, dacă se poate!

N-avea niciun rost să fac vreo obiecţie.

În ziua următoare, împreună cu tinerii de vârsta lui, Alcibiade s-a prezentat la armurier. Erau acolo mulţi tineri, printre care unii îl urau pe Alcibiade din copilărie, deşi făceau parte din grupul lui. Era mai ales un anume Androcle, care, pe vremuri, primise o bătaie de la stăpânul meu. Dar Alcibiade avea şi mulţi prieteni. Aşa, de pildă, Agaton şi Faidros îl întâmpinară cu entuziasm. Ştiam că vor fi şi ei repartizaţi la cavalerie, ca şi Alcibiade, în timp ce ceilalţi aveau să fie infanterişti, adică hopliţi şi aveau să rămână doi ani în Atica, patrulând cel mult până la graniţă. Recruţii din cavalerie puteau spera să ia parte la vreo campanie.

Toată lumea simţea că războiul bate la uşă, astfel încât mulţi recruţi preferau să fie hopliţi şi să-şi asigure doi ani de linişte în Atica, mai ales într-o vreme când se răspândise vestea că la Corint s-au terminat pregătirile de război şi că odată cu venirea primăverii cetăţenii lui vor ataca Corcira. Aflând de pregătirile Corintului, cei de pe insulă îşi amintiră de noi şi ne trimiseră soli rugându-ne să le acordăm cinstea şi binefacerea alianţei noastre. Corintienii, totdeauna bine informaţi, ceea ce-l făcea pe Pericle să turbeze, ne trimiseră şi ei soli care să ne convingă să lăsăm Corcira în voia soartei, adică a soartei ce-i pregăteau ei. Pe de altă parte, Corcira se grăbea să facă libaţii de alianţă cu noi, sperând că numai acest fapt va determina Corintul să nu atace.

Solii Corintului sosiră la Atena în ziua când în agora se afişase programul adunării pentru ziua următoare, scopul ei fiind alianţa cu Corcira. Corintienii cerură să fie duşi numaidecât la Pericle, care, neputând să-i refuze, îi primi chiar în după-amiaza aceea.

Cinci soli intrară în sala mare, unde-i aştepta Pericle. După urările de bun venit, după ce fură poftiţi să ia loc, cel mai bătrân dintre ei spuse:

— Am venit să-ţi cerem ajutor şi sfat, Olimpiene.

— Mă bucură că pot să ajut Corintul, dar mă şi întristează gândul că are nevoie de acest ajutor. Nu cumva negoţul vostru stă prost?

— Slavă lui Hermes, de asta nu ne putem plânge!

— Nu cumva aveţi nevoie de specialişti pentru şantiere? Nu cumva eforii Spartei, neînţelegători cum sunt, v-au supărat cu ceva şi vreţi să-i dojenesc? Deşi, după cum ştiţi, dojenile unui strateg atenian nu prea ajung dincolo de Megara! Iar dacă e vorba de locuri şi mai depărtate, de oraşele din Acarnania, sau din Insulele Ionice, cine mi-ar asculta chemarea?

— Nu, Pericle, spuse solul cu oarecare stinghereală. În privinţa navelor, am fost şi suntem copiii favoriţi ai lui Poseidon, iar cu eforii Spartei o ducem bine. Să nu crezi că dacă ei sunt lipsiţi de imaginaţie, suntem şi noi în aceeaşi situaţie. Nu! Altceva ne-a adus la uşa ta. E vorba de Corcira!

— De Corcira! Păi n-aţi căzut la învoială pentru satul acela mare din Acarnania?... Cum îi spune?

— Epidamnos!

— Chiar aşa! Epidamnos.

— Nu numai că n-am căzut la învoială, dar e vorba să-i pedepsim pe cei din Corcira!

Pericle făcu un gest de uimire.

— Vreţi să vă războiţi cu ei? V-aţi gândit bine? Băgaţi de seamă! V-aţi gândit la răspunderi şi la toate consecinţele acestei acţiuni? Corcira e puternică. După Atena, are cea mai puternică flotă.

— Nu ne sperie. Important e să rămână singură.

— Îngăduiţi-mi să observ, fără nicio intenţie de a vă jigni, că şi anul trecut Corcira a fost singură şi totuşi...

— Am avut ghinion. Aşa ceva nu se va mai întâmpla! Fireşte, dacă flota lor nu va primi niciun ajutor...

— Asta depinde de hotărârea pe care o va lua mâine adunarea, spuse Pericle, pe un ton cam tăios şi, în felul acesta, puse capăt discuţiei.

Solii plecară şi Pericle, amărât şi mâniat, o chemă pe Aspasia. Era şi ea amărâtă, fiindcă, de la o vreme, în dorinţa de a-l discredita pe Pericle, membrii oligarhiei răspândeau tot felul de calomnii, sperând că Olimpianul va pierde încrederea oamenilor.

— Ce s-a întâmplat cu solii? întrebă Aspasia.

— Mă tem că sunt hotărâţi să lupte, Aspasia! Poziţia mea devine destul de grea. Duşmanii se vor folosi de acest prilej şi de neliniştea oamenilor ca să spună că doresc război! Oligarhia se organizează tot mai bine pe zi ce trece şi răspândeşte tot felul de bârfeli pe seama mea, bârfeli în care lumea începe să creadă. Simt că în opinia publică s-a ivit oarecare nepăsare la adresa mea. În adunare nu mai sunt ascultat ca altădată... Pericle tăcu puţin apoi reluă: Din invidie, Aspasia! Din invidie! De aproape douăzeci de ani, la Atena nu se aude decât numele meu! Tare mă tem că voi avea şi eu soarta lui Aristide cel Drept!

— Spune mai bine: soarta vestitului Pericle!

— De ce? Găseşti că nu sunt drept?

— Ba eşti, dragul meu! Eşti, spuse cu duioşie Aspasia.

— Ce crezi că am auzit ieri? Umblă zvonul că Diopites are intenţia să ne denunţe, pe mine şi pe Anaxagora, pentru impietate. Aleargă în dreapta şi-n stânga spunând că nu cred în zei şi că, deci, nu trebuie să fiu strateg! Asta-i invidie, Aspasia! Noi, atenienii, suntem nişte oameni invidioşi! Odinioară, în tinereţe, când mintea mea se străduia să vadă pretutindeni

frumuseţe, susţineam că mania mea de a critica e şi ea un aspect, cel mai puternic, poate, al patimii noastre pentru desăvârşire, că orice imperfecţiune ne devine imediat nesuferită şi că prin învinuirile noastre exprimăm amărăciunea şi dezamăgirea. Că pentru acelaşi motiv criticăm pe oricine depăşeşte media, fiindcă îl vrem perfect, fiindcă orice nărav al lui ne jigneşte. Teorii tinereşti... Era un pretext subconştient pe care-l ofeream minţii mele ca să justific ceea ce era de nejustificat. Câtă dreptate avea vechiul meu profesor Damon, vorbind despre invidie, despre dorul nostru de răzbunare, despre nestatornicia noastră, adăugând că timpul zboară mai repede pentru noi decât pentru ceilalţi.

Pericle tăcu şi privirea lui melancolică se întoarse spre Aspasia.

— Trebuie să-ţi spun şi eu ceva, spuse Aspasia. Am aflat de la Mirto, ştii... fata aceea simpatică care vine uneori la reuniunile noastre şi cântă din flaut. În oraş, mi-a spus ea, se zvoneşte că frumuseţea mea nu te mai impresionează şi că-mi ceri să-ţi procur femei, ceea ce eu accept ca să pot rămâne alături de tine.

— De neînchipuit! strigă Pericle de parcă ar fi fost opărit.

— Şi nu numai asta! Mirto mi-a vorbit despre un oarecare Herpipos, care afirma alaltăieri într-o casă unde cântă ea că va depune o plângere împotriva vieţii desfrânate pe care o duci.

— Nemernicul acela de Herpipos! Un satiric ratat!

— Spune-mi! Ce o să facem?

— Ce să facem? Toate aceste mârşăvii şi vorbe rele vor fi subiect de conversaţie pentru reuniunile mondene.

— Nu te temi că autoritatea ta...

— Autoritatea şi influenţa mea nu vor avea nimic de suferit de pe urma acestor înţepături, spuse supărat Pericle. Va mai trece mult timp până când atenienii se vor putea lipsi de mine! Atunci să te temi!

— Nu-i aşa, Pericle! Sunt neliniştită! Rivalii tăi lucrează bine, pe ascuns, cu dibăcie! După ostracizarea lui Tucidide ai crezut că partidul oligarhic se va destrăma. Până şi Nicias, care e fricos şi nu îndrăzneşte să te înfrunte în adunare, unelteşte pe ascuns împotriva ta, deşi aţi fost strategi împreună. Are şi el relaţii prieteneşti cu Cleon ca, de altfel, toţi aristocraţii care vor să se

folosească de el ca să te doboare. Pe urmă îl vor doborî cu uşurinţă şi pe Cleon.

— Pantofarul acela? exclamă cu dispreţ Pericle. E plicticos, dar nu prezintă nicio primejdie. Abia acum învaţă să vorbească în adunare, dar cu câtă silinţă, răbdând câte batjocuri...

— Pantofarul ăsta, spuse o voce venind din direcţia uşii care se crăpase, va dărui Atenei o glorie dintre cele mai strălucitoare.

Pericle şi Aspasia se întoarseră uimiţi şi-l zăriră pe Socrate, care intrase fără zgomot în sală şi auzise ultima frază.

— Socrate! exclamă Olimpianul pe un ton destul de sec, de obicei nu spui prostii. Poate că ai vrut să mă necăjeşti...

— Prostii spun, desigur, de multe ori, fără să-mi dau seama, dar o voce mi-a strigat că acest Cleon...

— Va face un lucru mare, îl întrerupse Aspasia. Adică va reuşi poate noul model de sandale comandate de favoritul tău.

— Adevărul e că pentru Alcibiade am venit, spuse Socrate cu oarecare emoţie. Nu-i aici?

— Nu, azi n-a venit. Ştii doar că e recrut, vine mâine.

— Atunci am să vin şi eu mâine. Dar ia spune-mi, care e noul model de sandale? Cum arată?

— N-aş putea să-ţi explic, Socrate. Scuză-ne, dar Pericle şi cu mine avem de discutat lucruri mult mai importante. Mâine are loc adunarea care va hotărî dacă acceptăm sau nu alianţa cu Corcira şi acum e târziu...

— Vorbeşti mâine, Olimp... Pericle? întrebă Socrate. Poate... nu ştiu încă. Am să mă înţeleg cu ceilalţi oratori.

Încă din primele ceasuri ale zilei următoare, pe Pnix se adunase mult popor. În cele două zile premergătoare, politicienii trimiseseră oameni în toate cartierele, în toate demele şi în suburbii, ca să adune lumea.

Am putut găsi loc pe o stâncă înaltă, dincolo de zăbrele, fireşte. Deşi nu se luminase încă bine de ziuă, lumea mişuna peste tot. Oricine îşi dădea seama că adunarea aceea avea să decidă pacea sau războiul. După sosirea autorităţilor, a arhonţilor, a deputaţilor şi a strategilor, crainicul adunării îi invită pe solii Concirei să se arate. Salutară pe arhonţi, apoi cel mai bătrân dintre ei urcă la tribună. Tulburarea lui era evidentă. Vorbea cu glas slab şi limba i se împleticea. Îşi reveni încetul cu încetul şi vorbi foarte frumos. Explică mai întâi de ce patria lui rămăsese până atunci în afara oricărei alianţe şi se felicită, pe

bună dreptate, pentru victoria de anul trecut a Corcirei, care învinsese pe corintieni fără ajutor străin. Apoi ceru alianţa noastră, accentuând că dacă am fi primit propunerea am fi tras mari foloase de pe urma ei, fiindcă am fi dobândit un aliat cu o flotă importantă şi numeroasă, care putuse să-i învingă singură pe corintieni. Alianţa, spunea solul, ar fi pus această flotă la dispoziţia atenienilor, fără cheltuială şi fără luptă.

— Faptul cel mai important e că veţi avea curând nevoie de flota noastră chiar dacă nu vă daţi încă seama de situaţie, continuă solul. Lacedemonienii se tem de voi şi vă vor declara război. Dacă în clipa de faţă corintienii profită de izolarea noastră şi se grăbesc să ne atace, e pentru că se tem să nu ne unim forţele. Dacă vor veni să vă spună că nu e drept să-i primiţi pe colonii lor în confederaţia voastră, să le răspundeţi că fiecare metropolă se bucură de respectul coloniilor sale, atât timp cât le face bine. Când începe să le facă rău, le pierde. Pacea voastră cu Sparta nu vă împiedică să primiţi propunerea noastră. Tratatul e categoric! Dacă vreţi, puteţi primi noi aliaţi. Dacă îngăduiţi să fim învinşi, veţi găsi mai târziu flota noastră în tabăra duşmană, în timp ce, în caz contrar, nu numai că veţi avea o superioritate maritimă absolută, dar drumul Siciliei va fi deschis pentru voi şi închis pentru peloponesiaci.

Solul termină cu o urare şi se aşeză în jilţul său. Ceilalţi delegaţi ai Corcirei îi strânseră mâna.

Eram nerăbdător să aud ce vor spune corintienii. Situaţia lor era delicată şi aveau nevoie de multă artă ca să nu calce cu stângul. În momentul când solul Corintului urca la tribună, cineva mă împinse cu putere, astfel că am fost cât p-aici să cad de pe stâncă. M-am întors furios, gata să mă iau la bătaie şi am dat cu ochii de stăpânul meu:

— Fă-mi loc, Silicos, vreau să stau şi eu! Să vedem ce va spune prostul ăsta! Cine e?

— Solul Corintului.

— Dobitocul! Să se încurce cu o asemenea solie! O fi vreunul din îmbuibaţii ăia care dau buzna cum aud că-i vorba de vreo solie. Să auzim ce palavre va spune.

Jur pe Hecate că solul corintian nu era deloc prost. Vorbi atât de bine încât răscoli adunarea şi lui Pericle îi fu greu să-i doboare argumentele.

— Trebuie să declar cu mâhnire, spuse el, că locuitorii coloniei noastre, Corcira, au dus totdeauna faţă de noi o politică provocatoare şi nedreaptă. N-au vrut niciodată să se poarte ca celelalte numeroase colonii ale noastre şi să ne recunoască drepturi de metropolă, drepturi care şi vouă, atenieni, vă sunt la fel de scumpe când e vorba de coloniile voastre. Şi nu numai acum, la Epidamnos, s-au dovedit a fi perfizi şi cu două feţe, străduindu-se să pară nedreptăţiţi, deşi ei erau nedrepţi faţă de noi. Amintiţi-vă de războaiele medice, când Xerxe v-a ars oraşul (aici solul făcu un gest circular). Ce au făcut atunci cei din Corcira? Şi pe atunci aveau o flotă importantă, dar când le-am cerut să lupte alături de noi, amintiţi-vă, atenieni, cei care aţi trăit anii aceia, cum s-au purtat. Au oprit cele şaizeci de corăbii făgăduite la capul Maleea, chipurile din cauza furtunii, fiindcă aveau un singur scop: dacă am fi învins noi, să ne poată spune: Noi v-am trimis corăbiile. Luaţi-vă la ceartă cu Poseidon, care a ridicat valuri mari cât munţii! Dacă ar fi învins Xerxe, ar fi venit să i se închine şi l-ar fi recunoscut rege al Asiei şi Europei!

Primele cuvinte ale corintianului făcură vâlvă. Solul continuă, ridicând puţin vocea:

— Cât despre argumentele lor, cum că libaţiile voastre pentru o pace de treizeci de ani cu Sparta nu vă împiedică să-i primiţi în alianţă, trebuie să observ că nu există în clauza aceea a tratatului nicio menţiune privitoare la vreun oraş, colonie a unei cetăţi peloponesiace. Vreau să mai adaug că acea clauză nu vă îngăduie să primiţi în liga voastră un oraş care se află în stare de război cu un oraş peloponesiac. Alianţa voastră cu Corcira ar însemna o declaraţie de război împotriva noastră.

Se opri să mai răsufle, iar Alcibiade se întoarse spre mine şi-mi spuse:

— Nu e prost... dar ar fi destul de uşor pentru noi să nu ţinem seamă de spusele lui referitoare la clauza aceea. Putem încheia cu Corcira numai o alianţă defensivă...

— Şi dacă Corcira şi Corintul au dreptul să vină aici pentru a cere ocrotire atotputerniciei voastre, reluă solul, dreptul nostru ar trebui să fie mai mare decât al lor, fiindcă, în afară de tratatul de prietenie care ne leagă, fie-mi îngăduit să amintesc atitudinea noastră prietenească pe vremea când i-am convins pe aliaţii noştri peloponesiaci să nu ajute Samosul răsculat, deşi, după cum ştiţi, trimisese soli cerându-ne ajutorul. Principiul

nostru a fost şi a rămas acelaşi. Fiecare alianţă e liberă şi are dreptul exclusiv să pedepsească singură oraşele care nu i se supun. Cât despre războiul cu Peloponesul, pe care cei din Corcira încearcă să vi-l prezinte ca inevitabil, poate că nu va izbucni niciodată dacă politica voastră e dreaptă şi atitudinea voastră faţă de noi prietenească. Dacă, însă, dimpotrivă, veţi fi nedrepţi faţă de noi, războiul e sigur şi pericolele ce vă ameninţă vor fi mult mai mari decât foloasele unei alianţe cu Corcira şi cu flota ei.

— Acuma ne mai şi ameninţă!... exclamă furios Alcibiade.

Istovit de efort – nu-i glumă să urci la tribuna de la care vorbeşte Pericle – lac de sudoare şi cu mişcări şovăitoare, solul Corintului luă loc lângă ai săi.

Îndată după aceea gărzile trace conduseră cele două delegaţii afară din adunare.

După ce crainicul puse întrebarea: „Cine vrea să ia cuvântul?”, oamenii politici şi strategii se înscriseră pe rând, apoi fiecare urcă la tribună şi începu să vorbească. Fiindcă erau prea mulţi, pritanul hotărî că fiecare putea să cuvânteze timp de două clepsidre, dar tot nu ajunseră să-şi spună cu toţii părerea, astfel încât adunarea se prelungi şi în ziua următoare.

Vorbitorii repetară cam aceleaşi lucruri. Cei care erau împotriva alianţei cu Corcira spuneau că nu merita să intrăm în război cu întreaga Ligă peloponesiacă, de dragul flotei ei. Ceilalţi, adică cei care erau pentru, afirmau că, mai devreme sau mai târziu, războiul cu Peloponesul tot ar fi izbucnit, chiar dacă am fi jertfit flota Corcirei. Un răspuns negativ dat solilor Corcirei ar fi fost o dublă, o mare greşeală.

În a doua zi a adunării luă cuvântul Pericle, care, fireşte, convinse demosul să accepte alianţa, neţinând seama de posibilitatea unui război cu Peloponesul. Dar demosul hotărî să încheiem doar o alianţă defensivă cu Corcira, adică s-o ajutăm dacă ar fi fost atacată. Îndată ce aflară hotărârea, solii Corintului părăsiră Atena, deşi se lăsase noaptea.

— Prin urmare, ai hotărât, Pericle! O să avem război... spuse Aspasia când Olimpianul se întoarse noaptea târziu de la Buleuterion unde, împreună cu ceilalţi strategi, stabiliseră în amănunt ajutorul pe care urma să-l trimitem în Corcira.

— N-am hotărât nimic! Dacă spartanii vor să facă război din cauza Corcirei, înseamnă că ar fi luptat oricum împotriva

noastră. Dacă există o singură speranţă să nu ne declare război, e tocmai hotărârea pe care am luat-o.

— Şi câte corăbii ai să trimiţi în Corcira?

— Zece!

— Zece! exclamă uluită Aspasia. Şi ce strateg?

— Lacedemonios.

— Fiul lui Cimon?

— Da...

— Dacă trimiţi numai zece corăbii, Pericle, e ca şi cum nu le-ai trimite nimic!

— Şi o singură corabie dacă le-aş trimite, e destul pentru realizarea intenţiilor mele. Important e să fim prezenţi în apele Corcirei. Poate că zece corăbii ateniene nu vor fi un pretext destul de serios pentru eforii din Sparta. Cu cât întârzie izbucnirea războiului, cu atât e mai bine. Zece corăbii ajung.

Cele ce s-au întâmplat în primăvara aceea în Corcira sunt atât de cunoscute în lumea elenică, încât nu e nevoie să le mai povestesc. Corintienii au trimis o sută cincizeci de corăbii, faţă de cele o sută zece corăbii ale Corcirei, dintre care multe neînarmate şi reparate doar în măsura posibilităţilor. Zacintos, veche rivală a Corintului, trimisese în Corcira o mie de hopliţi, pentru paza coastelor. Cele zece corăbii ale noastre aveau ordin sever să nu atace flota corintiană decât în cazul când ar fi vrut să debarce oameni pe coastele Corcirei. Aceste zece nave au salvat Corcira, a cărei flotă a fost învinsă în lupta navală de la Sibota, astfel încât numai prezenţa noastră i-a silit pe corintieni să se retragă când au vrut să se apropie de insulă.

Corintul nu ne-a iertat că, deşi fără să pierdem un ostaş, l-am împiedicat să se bucure de victorie şi toată ura sa faţă de Corcira s-a întors împotriva noastră.

Rivalii lui Pericle au încercat să exploateze situaţia pentru a atrage poporul de partea lor. Spuneau şi repetau prin frizerii şi prin centrele politice că, de fapt, Corcira fusese învinsă şi că, în schimb, noi ne atrăsesem ura întregului Pelopones. Cine-i cunoaşte pe corintieni, spuneau ei, îşi dă seama că nu vor rămâne cu braţele încrucişate.

— Şi ai să vezi, Catisachis, tu care faci pe deşteptul şi pe atotştiutorul, că au să ne lovească acolo unde ne doare mai tare.

— Nu ne doare nicăieri! Aţi auzit? Nicăieri! Pe ei are să-i lovească Olimpianul!

— Adică Zeus? întrebau ceilalţi în bătaie de joc.

— Care Zeus? Pericle Olimpianul!

— Asta-i blasfemie, Catisachis! Dar dacă îl admiri pe Pericle... care e şi el un nelegiuit... Are veşnic lângă el pe Anaxagora şi pe Aspasia, unul ca să-i strecoare idei ciudate, cealaltă ca să-i aducă femei, să nu se plictisească noaptea. Dar n-avea grijă...

Catisachis se făcu roşu ca creasta cocoşului şi-l dădu afară pe client. Era un mare aristocrat, un membru al oligarhiei, care o luă la picior, de teamă să nu-i arunce Catisachis cu ceva în cap.

Pericle află întâmplarea chiar de la Catisachis care, după câteva nopţi de socoteli şi de frământări, îndrăzni să se înfăţişeze zeului său.

Pe vremea aceea, influenţa lui Pericle începuse să scadă. Tucidide al lui Melesios se întorsese din exil şi oligarhia făcea tot ce putea ca să-l sape pe conducător, în timp ce, pe de altă parte, Cleon şi cei de seama lui se străduiau şi ei să câştige opinia publică.

Dar toate uneltirile ambelor tabere rivale rămâneau încă la nivelul subînţelesurilor, la împotrivirea ascunsă şi la glumele usturătoare, care, din gură în gură, ajungeau să fie cunoscute de toată lumea. Rivalii lui Pericle mai erau stăpâniţi de oarecare teamă, ca şi cum n-ar fi crezut că Olimpianul putea să înceteze de a fi olimpian, teamă de greaua moştenire pe care marele conducător avea s-o lase urmaşilor. În afară de asta, toţi îşi dădeau seama că se apropie criza, că, vrând-nevrând, statul se îndreaptă spre război. De pretutindeni veneau ştiri că, deşi învingător la Sibota, Corintul hotărâse să se răzbune pe noi fiindcă salvasem Corcira. în Peninsula Calcidică, trimişi corintieni cutreierau oraşele, împărţind făgăduieli şi încurajări verbale, care îndemnau oamenii să scuture jugul atenian! În Pelopones se străduiau să creeze un curent duşmănos împotriva noastră şi să pună în mişcare întreaga Ligă.

În timpul acesta, la Atena lumea ducea mai departe o viaţă frumoasă şi fără griji, bucurându-se de spectacole, de agora, de exerciţii, de jertfe bogate, de lupte atletice, de serbări, de solii

sacre la Delos şi la Delfi, de pariuri la luptele de prepeliţe, unde se pierdeau averi, de ospeţe cu vinuri bune şi cu fete frumoase. Da! Cine n-a trăit la Atena înainte de războiul cel mare nu ştie ce înseamnă bunăstarea...

Un observator atent putea deosebi, însă, oarecare nelinişte.

— O să avem război? N-o să avem război? Corintienii or să-şi vadă de treabă?

Şi războiul se apropia cu repeziciune. În şantierele navale din Pireu se lucra zi şi noapte. Depozitele se umpleau de toate cele necesare flotei. Se stivuiau mii de lopeţi, aşezate după lungime, mii de leghe de frânghii, munţi de butoaie de smoală, în timp ce în depozite anume destinate era rânduită, potrivit cu întrebuinţarea ce avea să primească, o mare cantitate de cherestea, adusă din Eubeea şi din Peninsula Calcidică. În loc de şaizeci de corăbii care făceau manevre primăvara, vara şi toamna, acum aveau o sută şi se luă hotărârea ca manevrele să aibă loc în tot cursul anului.

Toate silinţele Corintului se concentrau asupra Peninsulei Calcidice. Corintul ştia că această regiune bogată a Ligii era unul din principalele noastre puncte de sprijin. Erau acolo locuri bogate şi fericite, cu păduri nesfârşite, cu pământ care dădea de patruzeci şi cincizeci de ori mai mult decât însămânţai – ah! biata noastră Atică cu pământul ei neroditor! – cu mine de plumb, de fier, de aramă şi de aur. Porturile clădite de noi erau mari şi însemnate, oraşele puternice şi liniştite. Totuşi, aveam veşnic greutăţi cu populaţiile din partea locului. Oraşele erau aşezate toate pe malul mării şi mai departe de o zi de drum de coastă, nimeni nu se mai supunea autorităţii lor. Diverşi prinţi şi cârmuitori din Macedonia şi Tracia erau foarte interesaţi să-şi vândă produsele în porturile noastre, numai că trebuia să-i linguşim mereu, să ne ocupăm de ei, să zădărnicim alianţele pe care le plănuiau – ceea ce era destul de uşor, fiindcă existau nenumărate rivalităţi şi mici ambiţii între ei – şi toate acestea le făceam ca să nu fim siliţi să organizăm mereu campanii în toată legea. Cel mai important dintre aceşti prinţi era Perdicas, fiul lui Alexandru (cel care, în timpul războaielor medice, îl ajutase pe Xerxe cu armată şi provizii). Cu îngăduinţa noastră – fusese altă greşeală a lui Pericle – Perdicas reuşise să-şi extindă încetul cu încetul influenţa. Îi ura de moarte pe Filip şi pe Derdas, cei doi

fraţi ai săi, care, simţindu-se ameninţaţi în satele mari din Macedonia, se refugiaseră în oraşele prietene din Tracia.

Chiar în perioada bătăliei navale de la Sibota, în urma unor informaţii greşite despre problemele de familie ale macedonenilor sosite la noi în Bulé, am acceptat să-i sprijinim pe Filip şi pe Derdas, ceea ce l-a jignit adânc pe Perdicas. Din prieten al nostru, gata totdeauna să ne ajute, deveni duşmanul cel mai aprig, intră în înţelegere cu Corintul şi-i ceru ajutorul ca să asmută oraşele dorice din acea regiune, oraşe care aparţineau ligii noastre. Dar nu se mulţumi cu atât, ci trimise reprezentanţi la Sparta ca să-i convingă pe efori să-şi deschidă, în sfârşit, ochii şi să proclame în Pelopones starea de alarmă împotriva noastră.

Nu se bucură de niciun succes la Sparta, dar Corintul îi promise bani şi armată şi-l sfătui să-şi îndrepte strădania spre Potideea, colonie dorică a Corintului, care păstra relaţii strânse cu metropola, unde trimitea în fiecare an o delegaţie şi numeroase animale. Din motive economice însă, Potideea rămânea unul din cele mai liniştite oraşe ale ligii noastre şi-şi plătea regulat tributul, fără amânări, fără rea credinţă şi fără să aştepte presiuni ca atâtea alte oraşe.

Curând s-a aflat la Atena că, încurajată de Perdicas şi de făgăduielile Corintului, Potideea era gata să se răscoale. Această situaţie era o preocupare foarte serioasă pentru Bulé, pentru cei zece strategi şi pentru polemarh, care hotărâseră să trimită la Potideea treizeci de corăbii şi o mie de hopliţi cerându-i să-şi dărâme zidurile.

Când flota noastră ajunse în golful Termaicos, găsi întreaga regiune pradă tulburărilor. Arhistratos, strategul nostru, făcu atunci greşeala de a nu porni îndată spre Potideea. El voia să-l încercuiască pe Perdicas şi să-l neutralizeze, crezând că în felul acesta va curma răul din rădăcină. Perdicas se afla la Pidna, era bine întărit şi asediul se dovedea anevoios. În vreme ce flota noastră era ţintuită acolo din cauza lui, Corintul avu timp să trimită la Potideea o mie şase sute de hopliţi, având ca strateg pe un oarecare Aristeos, atât de iubit şi în Corint şi în Potideea, încât cei mai mulţi dintre hopliţi plecară voluntari. Îndată după sosirea acestora, Potideea se răsculă, ceea ce însemna că trebuie organizată o adevărată expediţie militară.

Cum polemarhul hotărâse să nu trimită cavalerie, Alcibiade era nebun de furie la gândul că nu va pleca. Făcu intervenţii pe lângă strategi, îl rugă pe Pericle, proferă nenumărate ameninţări cu voce tare pe străzi. Se duse în taină până şi la Nicias ca să se roage de el. Strategul îl ascultă fără să spună un cuvânt şi când flăcăul meu, scos din fire de tăcerea lui, începu să se obrăznicească, îl întrebă:

— De ce vrei atât de mult să pleci la război?

— Ca să cuceresc glorie! îi răspunse cu patimă Alcibiade.

Se rugă de atâta lume, stărui pe lângă atâţia să-l convingă pe conducătorul tribului său, încât reuşi să se înscrie hoplit.

— Armele mele! Trebuie să-mi pregătesc armele! striga el gesticulând pe străzi.

— Linişteşte-te, Alcibiade! i-am spus eu, străduindu-mă să fiu sever. Te aude lumea. Nu-i nevoie să te dai în spectacol...

— Lumea are să audă şi are să spună multe altele! Să mergem la atelierul lui Cefalos! Să-mi comand arme!

M-a târât la atelier şi acolo numai că nu i-a luat la bătaie pe sclavi şi pe supraveghetor.

— Nu se poate! Nu se poate! striga el furios. Vreau ca scutul meu să fie gata în cinci zile...

— Dar e nevoie de cinci luni, încerca să-i explice supraveghetorul desperat.

— ...Eu dau comanda! Mâine am să-ţi trimit modelul pentru ornamentaţia din centru. Eu îl procur, ce-ţi pasă?

— Nu se poate! repeta mereu drept răspuns supraveghetorul, care se baricadase în dosul mesei sale şi-mi făcea semn să-mi iau stăpânul şi să plecăm. Dar Alcibiade nu asculta şi se-nfierbânta tot mai mult.

— Lăsaţi orice altă muncă! Toţi sclavii să lucreze pentru mine! Plătesc!

— Imposibil! Avem comenzi de la polemarh!

Vedeam apropiindu-se clipa când Alcibiade avea să-l ia la bătaie pe supraveghetor. Atunci îmi veni o idee:

— Alcibiade, i-am spus, şi Socrate ia parte la campanie. Ce ar fi să mergem să vedem cum stă el cu armele şi, dacă nu are, să-l ajuţi tu să şi le procure.

Rostisem cuvântul magic: „Socrate”.

— Să mergem! Să mergem! Cum de am uitat că ia şi el parte la campanie!

L-am căutat peste tot pe Socrate, am întrebat de el în dreapta şi-n stânga, dar nu l-am găsit nicăieri. Se înserase şi nu ne-am mai întors la atelier.

A doua zi dimineaţă tineretul nostru era cuprins de tulburare! În cursul nopţii sosise la Atena Protagora, întorcându-se dintr-o lungă călătorie, care durase mai mulţi ani! Locuia la Calias, care-l poftise la el. Primul care află noutatea fu prietenul stăpânului meu, Hipocrate al lui Apolodor şi, îndată ce se crăpă de ziuă, alergă ca un nebun să-l trezească pe Socrate. Bătu în poarta învăţătorului, strigând:

— Socrate, s-a întors Protagora! s-a întors Protagora!

Socrate era încă somnoros şi, căscând de-i trosneau fălcile, întrebă:

— Ţi-a furat ceva? De ce atâta grabă?

— Sigur că mi-a furat! spuse tânărul, care între timp intrase în casă. Îşi ţine toată înţelepciunea numai pentru el!

— Îl cunoşti?

— Nu! Tocmai de aceea mă grăbesc să-l cunosc! Vino! Scoală! Hai să mergem!

— Unde e?

— La Calias! Vino, nu începe cu întrebările! Hai să mergem!

— E prea devreme ca să mergem la Calias, încă nu s-a luminat de ziuă.

— Nu-i nimic. Să pornim, o să mergem încet.

Şi noi aflasem vestea. Alcibiade vru să meargă şi el la Socrate ca să-l ia şi să se ducă împreună. Când am ajuns la el acasă, am găsit-o numai pe nevastă-sa.

— Pe cine căutaţi? întrebă ea arţăgoasă.

— Pe Socrate...

— De ce-l căutaţi aici? Parcă e vreodată acasă? Încă din zori a venit un mucos (şi-i aruncă lui Alcibiade o privire de parc-ar fi vrut să subînţeleagă „ca tine”) şi l-a luat să meargă nu ştiu unde.

Am alergat la Calias şi l-am ajuns din urmă pe Socrate tocmai în clipa când se oprise în faţa casei.

Am bătut în poartă, dar s-a deschis numai o ferestruică, pe care s-a ivit capul unui sclav.

— Ce vreţi? întrebă el cu glas răstit.

— Îl căutăm pe Calias, răspunse Hipocrate.

— Alţi sofişti! suspină sclavul. Stăpânul meu nu-i acasă. A plecat la ţară, şi închise furios ferestruica.

În clipa aceea sosi şi Critias, astfel că acum eram cinci oameni care aşteptam afară. Peste puţin, Alcibiade îşi pierdu răbdarea, se înfurie şi lovi cu piciorul în poartă.

— Deschide imediat, sclavule! strigă el.

Temându-se ca strigătele lui să nu se audă până-n casă, sclavul ne-a deschis. Am pătruns în grădină, care era o adevărată agora plină de lume.

Protagora se plimba încoace şi-ncolo prin grădină, înconjurat de un mare număr de atenieni dintre cei mai cunoscuţi.

Lângă el se afla Calias, iar mai încolo Paralos, fiul lui Pericle. La oarecare depărtare îl puteai vedea pe Harmide, preafrumosul fiu al lui Glaucon. Toţi aceştia erau în dreapta lui, în timp ce în stânga se aflau Xantip şi Filipide – încă unul care, după cum am aflat mai târziu, era cel mai bun discipol al lui Protagora – iar în urma lui veneau o mulţime de atenieni şi de străini.

— Priveşte, şopti Socrate lui Hipocrate, priveşte pe toţi aceşti străini. Şi-au părăsit patriile şi casele ca să-l urmeze pe Protagora care-i farmecă şi-i târăşte după el, aşa cum Orfeu vrăjea fiarele! Aveai dreptate să vrei să-l asculţi!

Ori de câte ori Protagora se întorcea, întregul grup se oprea, îi făcea loc, apoi toată lumea pornea iar spre celălalt capăt al curţii, mereu în aceeaşi ordine, ascultând cu mare atenţie spusele dascălului. Printre ei era şi omonimul gazdei, Calias al lui Caliados, un atenian bogat, care cu câţiva ani în urmă îl plătise pe Zenon Eleatul cu o sută de mine[62] ca să-l înveţe ce este înţelepciunea. De jur-împrejur în grădină, pe bănci de piatră, erau alţi oameni. Sofistul Hipias, care era de mult timp oaspetele lui Calias, avea în jurul său pe Eriximahos, pe Faidros, pe Andron şi pe alţi prieteni ai stăpânului meu. De la o fereastră se zărea, întins încă în pat, Prodicos din Chios, iar lângă el era Agaton.

Îndată ce oamenii care-l urmau pe Protagora l-au văzut pe Socrate, l-au salutat cu însufleţire şi şi-au întrerupt plimbarea.

Calias l-a prezentat lui Protagora.

Stăpânul meu a înaintat către prietenii săi şi le-a spus făcând şiret cu ochiul:

---

[62] Mină – monedă antică egală cu 1/60 dintr-un talant.

— Ei, băieţi! Acum să te ţii! Cred că are să se încingă o discuţie grozavă! Cine credeţi voi că va învinge?

— Mai încape întrebare? răspunse Pausania. Atena, fireşte. Protagora nici nu bănuieşte că Socrate e cel mai bun vorbitor din Atena! Să ne apropiem ca să-i auzim! Veniţi!

Încetul cu încetul, toţi cei de faţă se strânseră în jurul lui Protagora şi al lui Socrate, alcătuind o adevărată adunare. Eu n-am îndrăznit să mă apropii, ca nu cumva să mă jignească cineva, astfel că n-am putut auzi decât jumătăţi de fraze, când s-a însufleţit discuţia. Nu numai cei doi au luat cuvântul, fiecare voia să spună ce avea de spus. A vorbit şi Alcibiade, şi anume când Socrate a vrut să plece, fiindcă Protagora refuza să răspundă la întrebările lui şi dorea să-şi dezvolte singur ideile. Se vorbea despre semnificaţia cuvântului virtute şi despre putinţa de a o însuşi. Protagora vorbi primul, îndelung şi se pare că a vorbit frumos, fiindcă mulţi l-au aplaudat. Când însă Socrate a început să-i pună întrebări, am văzut de departe că străinul era stingherit şi că gesticula cu oarecare nerăbdare. La un moment dat, Socrate s-a ridicat gata să plece.

— Nici eu, a spus el, n-aş vrea ca o asemenea discuţie să se prelungească într-un mod care ţi-ar fi neplăcut, Protagora. Tu eşti un maestru al cuvântului, dar eu nu pot urmări frazele lungi şi nici marile figuri oratorice, nu fiindcă mi-ar lipsi dorinţa, crede-mă, ci fiindcă nu sunt în stare. Dar dacă ţi-e uşor să discuţi în ambele feluri, arată-mi oarecare înţelegere. Îmi pare rău că nu pot rămâne! De altfel, trebuie să merg undeva.

Protagora îşi freca mâinile şi sunt sigur că în clipa aceea gândea: „Bine că m-am descotorosit de el!” Toţi ceilalţi au protestat, însă, şi Calias, apucându-l pe Socrate de mantie, nu l-a lăsat să plece.

— O asemenea discuţie nu poate continua fără tine, Socrate!

Toţi îl rugau şi, după o deosebită stăruinţă, Alcibiade îl hotărî să rămână.

Cineva vru să împace lucrurile şi, întorcându-se către cei doi vorbitori, le spuse:

— Socrate, nu mai stărui în dialogul scurt şi în răspunsurile seci! Mai slăbeşte hăţurile, înfrumuseţează-ţi discursul! Iar tu, Protagora, nu porni cu pânzele întinse pe marea cuvintelor, nu te depărta de orice petec de uscat!

Socrate se aşeză iar şi procedeele lui stârniră interesul grupului. Din când în când auzeam câte o exclamaţie, câte o confirmare şi numele poetului Simonide, care revenea mereu în discuţie.

Timpul trecea, soarele urca pe bolta cerească, era aproape ora prânzului, dar nimeni nu se gândea să plece, când cineva bătu cu putere în poarta de afară. Un sclav se duse să deschidă. Era Nicias, care venea grăbit să-l anunţe pe Calias al lui Caliados că în Bulé fusese numit strateg pentru expediţia din Potideea. Toată lumea se adună în jurul lui Nicias ca să afle şi alte amănunte, Calias primea felicitări şi, încetul cu încetul, adunarea începu să se împrăştie.

Alcibiade îl urmă pe Socrate.

— Cum ai să faci rost de arme? întrebă el.

— Cum am să fac? Cum face toată lumea. Am să le iau de la arsenal...

— Aha! exclamă dezamăgit Alcibiade.

— N-avea grijă! Am să le aleg solide şi bune, pentru ca, la nevoie, să lupte pentru noi amândoi.

— Nu mă necăji, Socrate!

— Pleci şi tu? îl întreba multă lume pe Socrate.

— Da, plec şi eu.

— Şi tu, Eriximahos?

— Şi eu!

— Şi Harmide?

— Harmide e încă un efeb...

În dimineaţa aceea, din colţul în care mă găseam, m-am simţit cuprins de o amară invidie văzând pe toţi tinerii care se învârteau în jurul înţelepţilor, înflăcărându-se pentru un argument strălucitor, lăsându-se subjugaţi de o contrazicere bine ţintită, aplaudând când li se părea că unul dintre rivali învinge, apoi luând foc pentru expediţia din Potideea, ironizându-i pe cetăţenii ei şi vrând să se năpustească numaidecât asupra lor ca să le pună mâna-n gât. Contemplând acest avânt şi pe toţi tinerii aceia, mi-am spus în sinea mea: „Ce jalnic eşti tu, Silicos!” apoi am hotărât să plec şi eu în expediţie.

Dar n-am putut să plec la Potideea! În timpul lipsei stăpânului meu, lipsă care a durat câteva luni – aproape că mi-am pierdut somnul de nelinişte. Şi azi – câţi ani au trecut oare de atunci? – îmi pare rău că n-am fost de faţă la primul triumf al flăcăului

meu. Oricâte relatări mi-au făcut după aceea şi el şi Socrate, nu mă săturam să-i ascult!

N-avea nici douăzeci de ani când a plecat la Potideea, nici soldat nu era încă. În lupta care s-a dat în afara zidurilor a fost premiat! Când armata noastră a pornit la atac, stăpânul meu, mai iute de picior decât ceilalţi, s-a trezit înaintea tuturor şi a fost încercuit de corintieni. A lovit în dreapta şi-n stânga, a luptat ca un leu. În jurul lui au căzut mulţi duşmani, dar, în cele din urmă, o lovitură de lance l-a rănit în coapsă. Lovitura era din fericire uşoară şi n-a vătămat osul, numai că l-a făcut să cadă în genunchi. Când l-au văzut jos, doi-trei corintieni s-au repezit să-l dea gata. Alcibiade se apăra cu spada şi cu scutul. Socrate lupta prin preajma stăpânului meu şi, când l-a văzut în genunchi, a alergat să-l ajute. Îndată ce l-a zărit în apropiere, Alcibiade a zâmbit şi, dând o puternică lovitură circulară cu spada, i-a strigat:

— Iată! învăţătorule, asta nu mi-a arătat nimeni să fac, totuşi mă pricep.

Socrate a luptat vitejeşte alături de el, astfel încât Alcibiade s-a putut târî până în spatele liniei de bătaie. Şi-a legat provizoriu rana ca să nu piardă sânge, apoi s-a întors în luptă, căutându-l pe Socrate. S-a bătut până la sfârşit, numai că n-a putut lua parte la urmărire, când corintienii au început să se retragă şi să fugă.

După această cruntă şi grea bătălie – strategul Calias fusese ucis după primul atac – a fost înălţat trofeul şi s-au adus jertfe. Ofiţerii nu erau de acord în ce priveşte premiul. O parte din ei voiau să-l dea lui Socrate, ceilalţi însă voiau să-l înmâneze lui Alcibiade şi, în timp ce şuşoteau între ei, Socrate a făcut un pas înainte şi i-a rugat să-l încunune pe Alcibiade:

— A luptat mai vitejeşte decât mine, le-a spus el. A fost rănit de la începutul bătăliei şi, totuşi, nu numai că n-a părăsit linia de bătaie, dar a ucis doi corintieni înainte de a se retrage!

— Merită! Merită! au exclamat câteva voci şi ofiţerii l-au încununat pe Alcibiade, înmânându-i premiul tradiţional, adică armele unuia dintre duşmani.

Din fericire, rana stăpânului meu nu era serioasă, totuşi comandantul l-a silit să se întoarcă la Atena împreună cu ceilalţi răniţi. Corpul nostru expediţionar a început asediul Potideii, care a durat aproape doi ani.

Când stăpânul meu s-a întors la Atena, tot oraşul aflase că a luat premiu şi, în timpul cât a rămas acasă, aşteptând să i se vindece complet rana, au venit nenumărate rude şi prieteni ca să-l vadă, să-i aducă daruri şi să-i ţină de urât.

Vărul lui, Euriptolemos, care-l iubea foarte mult, i-a adus numeroase daruri, podoabe de aur pentru haine şi pentru cap, ţesături frumoase şi mirodenii. Într-o zi a venit cu un câine foarte frumos.

— E de vânzare, Alcibiade, dar e foarte scump! Costă şaptezeci de mine!

— Ce frumos e! spuse stăpânul meu cu admiraţie. N-am văzut niciodată un câine atât de mare! Are să fie cel mai mare din Atena! Îl cumpăr!

Şi-l boteză Aristeas, după numele strategului corintian al Potideii.

Cât timp stăpânul meu a stat în pat din cauza rănii, Socrate aproape că a locuit la noi. De vreo două ori, fără să-l simtă nimeni, şi-a petrecut noaptea în grădină, învelit în manta. Într-o zi s-au auzit ţipete în faţa casei. O femeie răcnea:

— Unde-i mizerabilul ăla? Nelegiuitul! Pocitul! Nepricopsitul ăla, care mă lasă gravidă şi pe urmă aleargă după băieţi frumoşi!

Socrate, care recunoscuse glasul neveste-si şi voia să evite un scandal, a fost nevoit să iasă ca s-o potolească, dar văzându-l, ea s-a înfuriat şi mai rău şi striga aşa de tare că glasul strident i se auzea până la distanţă de câteva stadii. Când, în cele din urmă, s-a liniştit, Socrate s-a întors în camera lui Alcibiade:

— De ce ţipa aşa?

— Voia un veşmânt pentru procesiunea de mâine, şi, fireşte, n-am bani să i-l cumpăr!

— Şi ce i-ai spus?

— Să-l îmbrace pe al meu, ca eu tot nu ies în ziua aceea.

— Şi a primit?

— Numai că nu m-a luat la bătaie. Mai ales când i-am spus că, dacă refuză, înseamnă că nu merge să vadă procesiunea, ci ca s-o vadă lumea pe ea.

Când Alcibiade a ieşit pentru prima oară în agora după convalescenţă, aproape că i s-a făcut o manifestaţie. Se

adunase atâta lume în jurul lui încât, neştiind ce s-a întâmplat, gărzile trace au venit să împrăştie mulţimea.

Duşmanii lui Alcibiade, Pitonicos, Teramene, Androcle şi alţii, erau să plesnească de ciudă în zilele acelea şi au început să răspândească vechile calomnii, încercând să umple oraşul cu minciunile lor. Câteva au ajuns la urechile lui Alcibiade, care s-a înfuriat şi şi-a pierdut sângele rece. A pus mâna pe un cuţit ascuţit şi a tăiat coada nenorocitului Aristeas, care a urlat toată ziua de durere.

— De ce ai făcut o răutate inutilă? l-am întrebat eu dojenitor.

— Păcat că n-ai şi tu coadă! Ţi-aş fi tăiat-o şi pe a ta!

— Dar de ce?

— Pentru ca atenienii să nu-mi poată pune în socoteală decât trăsnaia asta cu coada câinelui! Acuma lasă observaţiile şi dă fuga să mi-o aduci pe Pichis.

Am uitat să spun că Pichis era ultima din cele douăzeci de prepeliţe pe care stăpânul meu le cumpărase odinioară de la Meidias. Era cea mai bună din Atena pentru luptele de prepeliţe. Grasă şi mare, îşi împingea numaidecât adversara afară din cerc şi Alcibiade câştiga la pariuri cât poftea.

Am adus-o pe Pichis şi, după ce a mângâiat-o, stăpânul meu a vârât-o în buzunar.

— Mergem la Isonomos. Are să se strângă lumea pentru luptele de prepeliţe. Ia bani cu tine, Silicos.

— Pentru ce, stăpâne? Noi o să câştigăm!

— Fă aşa cum îţi spun.

În drum spre Isonomos am trecut prin agora, unde, în jurul cuiva, era adunată multă lume, care făcea gălăgie.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Alcibiade.

— Se împart bani pentru teatru, spuse cineva, şi se vede că vistiernicul a terminat banii, iar cei care nu şi-au primit obolul fac scandal.

Stăpânul meu se îndreptă spre mulţime, luă săculeţul cu bani şi strigă oamenilor că va împărţi el bani pentru teatru. Izbucniră aplauze şi ochii lui se aprinseră de mulţumire. Zgomotul o sperie pe Pichis care zbură din buzunarul stăpânului meu, pitindu-se sub degetul cel mare al statuii de aramă a lui Teseu.

— Las’ pe noi, Alcibiade! strigară oamenii şi alergară să prindă pasărea.

Unul dintre ei se întoarse peste puţin, gâfâind:

— Ticăloasa! Mult m-a mai chinuit, dar tot am prins-o!

— Îţi mulţumesc! spuse Alcibiade. Ţine o tetradrahmă! Cum te numeşti?

— Antiohos.

— Unde lucrezi?

— La corăbii!

— Te iau în serviciul meu! Vino cu mine!

— Unde mergem? întrebă Antiohos.

— Întâi până la Isonomos, unde va avea loc o luptă de prepeliţe, apoi, pe înserat, ne ducem la Anitos. Ai să treci pe acasă şi ai să-ţi pui nişte straie mai bune. Mâine am să văd eu ce-ţi cumpăr.

— Si zici că mergem la Anitos al lui Antemion?

— Da!

— Eşti invitat la banchet?

— Anitos dă un banchet? Nici nu mi-a spus că mă pofteşte la un banchet!

— Cum aşa? A invitat o mulţime de lume, azi nu era chip să găseşti peşti şi raci în agora! Anitos a cumpărat totul.

— Prin urmare, mă cheamă ca să mă arate prietenilor lui! N-am să merg! N-am să merg nici la luptele de prepeliţe, fiindcă s-ar putea să-l întâlnim acolo. Silicos, du-te să faci rost de vin şi vino după mine la Timandra!

— Asta cine mai e? am întrebat.

De când se întorsese din expediţie, Alcibiade era cu gândul numai la femei. În fiecare zi îşi găsea o nouă ibovnică, în alt cartier. Cum se întuneca, dispărea. În ziua următoare se întorcea acasă în zori, palid, obosit, cu ochii încercănaţi. Când ştiam că se duce în partea de jos a oraşului şi că hoinăreşte prin cine ştie ce uliţe strâmte şi pustii, îl aşteptam toată noaptea. Avea atâţia duşmani, încât în astfel de locuri nu putea fi în siguranţă. De câte ori nu l-am rugat să ia un băţ cu el! Dar nu mă asculta.

— Cine mai e şi asta? exclamă el furios, oprindu-se în mijlocul drumului şi întorcându-se spre mine. E cea mai fermecătoare fată din Atena şi are un surâs! Nici Afrodita nu zâmbeşte mai dulce!

— Şi unde locuieşte?

— O iei pe Mirmicon şi coteşti pe a treia ulicioară la stânga, numărând de la început. Să nu întârzii!

O oră mai târziu am ajuns la locuinţa Timandrei, cu două burdufuri de vin de Samos. L-am găsit pe Alcibiade culcat pe un pat. În jurul lui, şezând sau pe jumătate culcaţi ca şi el, se aflau câţiva prieteni ai lui, pe care-i întâlnise pe stradă şi anume: Niciade, Gnifonide, Cefisodoros şi alţii.

— Ai întârziat, Silicos! Mi s-a uscat gâtlejul. Timandraaa!

— Îndată, dragostea mea! Îndată... ciripi o voce din camera din spate şi o fată încântătoare, de vreo optsprezece ani, îşi făcu apariţia. Avea nişte ochi imenşi, foarte negri, care dădeau feţişoarei sale o nedefinită graţie melancolică. Neliniştea nelămurită pe care o trăda totdeauna expresia chipului ei trezea în oameni dorinţa spontană de a-i da ocrotire, în orice caz, imaginaţia lui Alcibiade născocea primejdii şi aventuri care o ameninţau pe Timandra şi din care eu o salvam în cele din urmă. Surâsul ei era, însă, radios de bucuria vieţii. Avea mişcări blânde ca nişte mângâieri şi un mers foarte uşor.

Fără falsă ruşine, se apropie de Alcibiade şi se cuibări lângă el. E atât de odihnitor, de frumos şi de pur să vezi două făpturi frumoase care se iubesc şi se privesc în ochi!...

— O să facem şi noi un banchet! strigă Alcibiade. Anitos poate să aştepte!

În seara aceea am auzit pentru prima oară cântecul Timandrei. Toată lumea băuse şi stăpânul meu intonă primul un cântec războinic, după care o ascultarăm pe Timandra. Avea un glăscior foarte dulce şi subţire ca un ciripit de pasăre, care la sunetele joase se încălzea şi începea să vibreze. Îşi însoţea cântecul cu un acompaniament discret de liră. Vocea ei era o vrajă. Când a terminat, nimeni n-a îndrăznit să aplaude. Numai Niciade a murmurat de parc-ar fi implorat-o:

— Mai cântă, Timandra...

Şi ea începu un cântec tărăgănat şi melancolic.

Teatrul îţi oferă emoţii zguduitoare, înălţarea pe care o simţi admirând operele lui Fidias sau ascultând corurile *Antigonei* sunt emoţii de altă natură, dar cântecul Timandrei şi vocea ei fermecătoare îmi mângâiau sufletul, mă vrăjeau şi mă umpleau de linişte ca şi cum inima mi s-ar fi înseninat, ca şi cum aş fi văzut ridicându-se un praf de aur în care jucau raze luminoase. Dacă un necioplit ca Nicias m-ar fi auzit comparând cântecul unei hetaire cu un cor dintr-o tragedie a lui Sofocle, ar fi trimis trăsnetele asupra mea şi ar fi adus jertfe Hecatei, rugând-o să

mă lovească vreo nenorocire. Dar pentru mine cântecul Timandrei rămâne de neuitat, blând, calm şi atât de frumos că mă făcea să plâng şi să rid în acelaşi timp.

— Cântă-ne unul vesel! spuse Gnifonide.

— Vreţi cântecul marinarului şi al soţiei sale?

— Da! Da!

La început, Timandra şi toţi cei de faţă cântau refrenul în cor:

Eia mola
Ia-le toate
Eia lésa
Vino-ncoa.

Era unul din cântecele acelea cântate cu frenezie de grupuri de oameni beţi.

Când l-au terminat şi pe ăsta şi când prietenii lui Alcibiade, gâfâind uşor de oboseală, s-au mai potolit, stăpânul meu s-a ridicat de pe patul lui şi a propus să mergem cu toţii, aşa cum eram, la Anitos.

— E bine aici! Unde să ne ducem acuma? au spus unii.

— Veniţi! Veniţi! Ne ducem la Anitos şi dăm totul peste cap!

Ne-am luat rămas bun de la Timandra şi am plecat făcând mare gălăgie. Din când în când, grupul se aduna în jurul vreunui Hermes şi glumea pe seama faluşilor sculptaţi.

Când am ajuns la Anitos, Alcibiade a intrat primul, a deschis larg uşile şi s-a oprit în prag.

— Bună seara, Anitos! a spus el.

Faţa lui Anitos a strălucit de bucurie.

— Iată-te, în sfârşit, Alcibiade! În sfârşit! Te aştept de atâta vreme!

— Îmi plac vasele tale de argint şi de aur, Anitos! Pentru asta am venit! Sclavi, porunci el întorcându-se spre ei, luaţi jumătate din argintărie şi duceţi-o la mine acasă!

Sclavii şovăiau, dar văzând că Anitos îl priveşte pe stăpânul meu cu bucurie şi admiraţie şi nu se împotriveşte, au înaintat şi au început să ia din faţa invitaţilor pocale, farfurii şi alte obiecte de argint.

Unul dintre oaspeţii lui Anitos s-a înfuriat că i s-a luat cupa şi a spus gazdei cu indignare:

— Cum admiţi jignirea, obrăznicia asta a lui Alcibiade?

— Obrăznicie?... exclamă Anitos. E o dovadă de mare bunătate şi de politeţe din partea lui că ne lasă jumătate din argintărie, doar are dreptul să ia totul, dacă vrea.

Noaptea era foarte înaintată, când, încărcaţi cu argintăria lui Anitos, am ajuns acasă. Auzind glasuri şi cântece, Pericle, care nu se culcase încă, a ieşit în curte ca să-l certe pe stăpânul meu.

— Ce-s astea? De unde ai luat argintăria? Ce vrei să faci cu ea?

— Am s-o topesc ca să-ţi fac bustul, spuse vesel Alcibiade.

Auzind glasul lui Pericle, prietenii lui se speriară şi-şi luară tălpăşiţa.

— Ei! Unde sunteţi? strigă Alcibiade.

Dar nimeni nu răspunse, toţi se făcuseră nevăzuţi. Din fericire.

Niciodată nu-l văzusem pe Pericle atât de rătăcit, de neliniştit şi de trist, ca în noaptea aceea. Când am intrat în casă şi când Alcibiade l-a văzut la lumină s-a tulburat atât de tare că i-a trecut beţia. Aveam înaintea noastră un om istovit, cu disperarea zugrăvită pe faţă. Stăpânul meu s-a apropiat de el şi l-a apucat de umeri.

— Dar ce s-a întâmplat? Spune, ce s-a întâmplat?

— Lasă! Am să-ţi spun!... a zis Pericle cu voce obosită. Pe urmă s-a întors spre mine: Du-te, Silicos, poate ai să afli altă dată...

A doua zi dimineaţă, Alcibiade mi-a povestit ce-i destăinuise Olimpianul.

În ajun, Diopeites, un vechi duşman al lui Pericle, conservator fanatic, care încercase să împiedice construirea Partenonului, depusese în Bulé o moţiune pentru o lege care să condamne pe cine nu crede în cele sfinte şi încearcă să dea explicaţii naturale mersului stelelor, al soarelui şi al lunii. Ca şi cum atâta n-ar fi fost destul, în aceeaşi zi Hermipos, un autor de comedii, invidios şi ratat, depusese la Heliaia o plângere împotriva Aspasiei, acuzând-o că duce o viaţă desfrânată.

În adunare luase cuvântul Cleon, care de multă vreme i se opunea lui Pericle. Vorbise cu brutalitate, cu trivialitate, pe un ton sălbatic care făcuse impresie asupra celor de faţă şi folosind expresii injurioase, ce începeau să placă pe vremea aceea amatorilor de teatru, obişnuiţi cu autorii comici, care pierduseră

orice ruşine. Cleon vorbise mult timp şi, în baza propunerii lui Diopeites, ceruse condamnarea lui Anaxagora. Mulţimea, aflând că „Spiritul” considera soarele drept un glob de fier înroşit, de proporţii ceva mai mari decât Peloponesul, se înfurie şi primi în unanimitate propunerea lui Cleon. Adunarea, care de obicei îşi păstra sângele rece, părea în ziua aceea o fiară dezlănţuită. N-a lipsit mult ca mulţimea să se reverse pe străzi, pornind în urmărirea bătrânului înţelept şi să-l sfâşie dacă l-ar fi găsit.

În aceeaşi zi, pe înnoptate, Pericle însuşi, însoţit de Metiohos, îl conduse pe Anaxagora până la Pireu, unde înţeleptul se îmbarcă pe o navă de comerţ care pleca spre Acragas, în Silicia. Bine că apucase să fugă, fiindcă tribunalul acceptase plângerea lui Cleon şi-l condamnase pe filosof la moarte. Am admirat curajul lui Pericle, care, deşi nu mai avea acum niciun motiv, s-a prezentat în Heliaia ca să-şi apere prietenul şi să se împotrivească unei sentinţe nedrepte.

Din clipa, însă, în care Cleon şi Hermipos îşi depuseseră plângerile, Pericle n-a mai fost acelaşi om. L-am văzut îmbătrânind în câteva zile. Tăcut, cu capul plecat, obosit, nu mai ieşea din casă, nu auzea ce-i spuneai, nu răspundea niciodată. Când ceilalţi strategi, colegii lui, veneau la el, îi primea îndată şi discuta fiecare amănunt al situaţiei politice, socotind totdeauna drept o datorie să-şi slujească patria.

Dar, în afară de Metiohos, nu mai primea pe altcineva şi nu încerca să reacţioneze la uneltirile duşmanilor săi. Pe Aspasia n-o vedea nimeni. În aşteptarea judecăţii nu mai ieşea din camera ei.

Alcibiade îi arăta multă dragoste şi devotament lui Pericle. În timp ce fiii săi, Xantip şi Paralos, nu se prea sinchiseau, stăpânul meu îşi petrecea serile cu el şi făcea ce putea ca să-l distreze şi să-l îmbărbăteze, stimulându-i amorul propriu.

— Cum aşa, Olimpiene? Stai cu braţele încrucişate, în timp ce duşmanii joacă pirihul[63] în jurul tău! Nu te duci în adunare ca să le închizi gura? Aştepţi, într-adevăr, ca Aspasia să fie judecată? Unde-i spiritul tău de luptă? Unde sunt vremurile când cu un singur discurs îl ostracizai pe Tucidide? Te închizi în casă, de parc-ai recunoaşte învinuirile ce ţi se aduc şi ţi-ar fi ruşine de ele! Ieşi ca să te vadă poporul! Să-şi amintească de legile tale, de tot ce ai făcut pentru democraţie, pentru cetate!

---

[63] Dans războinic.

Pericle nu scotea un cuvânt. Se uita la stăpânul meu, îşi sprijinea bărbia în palmă şi privirea lui devenea tulbure şi tristă. O singură dată i-a răspuns lui Alcibiade:

— Poporul îşi aminteşte numai de suferinţe, nu şi de binefaceri!

— Poporul Atenei nu face asta! răspunse stăpânul meu cu vioiciune.

— Mai ales el, Alcibiade... Ai să vezi şi tu mai târziu...

Cu câteva zile înainte de procesul Aspasiei, Metiohos veni tulburat la Pericle şi-i spuse că Megara ne adusese o nouă jignire: arase o parte din pământul sacru de la Eleusis şi se pregătea să-l semene.

— Ticăloşii! strigă Pericle. Şi comandantul garnizoanei i-a lăsat?

— Ce era să facă? După cum ştii, megarienii şi-au întărit străjile la graniţă!

— Nemernicii! spuse Pericle care se însufleţea încetul cu încetul Trimiteţi numaidecât o ştafetă la Megara, ca să protesteze şi să ameninţe! Aceeaşi ştafetă să plece la Sparta, să ceară eforilor să se impună aliaţilor lor, altfel ne vom impune noi! Ştiu eu cum!

— Pericle... poate că fraza din urmă nu trebuie spusă Spartei.

— Discutaţi în Bulé. În orice caz, trebuie să trimitem o ştafetă!

Ştafeta Antemocritos plecă în aceeaşi zi, dar nu ajunse departe, nenorocitul, fiindcă fu asasinat în Megarida. Niciodată până atunci nu se mai pomenise în lumea elenică de asasinarea unei ştafete în exerciţiul funcţiunii. Când la Atena sosi vestea despre această nelegiuire, despre asasinarea unui trimis oficial al democraţiei, lumea fu cuprinsă de indignare. Era cea mai grea jignire pe care o puteau aduce megarienii Atenei şi tuturor principiilor pe care elenii le considerau sacre. Strategii cerură convocarea imediată a unei adunări extraordinare şi chemarea fu afişată în după-amiaza aceea în agora. Pericle preferă să nu ia parte la adunare, în ciuda stăruinţelor stăpânului meu, care nădăjduia că prezenţa lui avea să influenţeze Heliaia în procesul Aspasiei. Olimpianul trimise însă pe Metiohos să vorbească şi să propună din partea lui măsuri împotriva megarienilor: „Pericle al lui Xantip crede că asasinarea ştafetei este o mare jignire adusă Atenei, e o jignire şi mai mare adusă lui Hermes, ocrotitorul

ştafetelor. Iată de ce propune ca Megara să fie exclusă din toate porturile şi agorele Ligii. Orice încălcare să fie pedepsită cu moartea.”

Propunerea, care luă numele de „Decretul megarian” fu votată în unanimitate. Oamenii strigau că şi atâta era prea puţin.

Aici trebuie să lămuresc schimbarea de atitudine a opiniei publice faţă de Pericle. Vreau să explic de ce înainte, când era un zeu atotputernic, niciunul dintre duşmanii lui nu îndrăznea să-i aducă cea mai mică învinuire altfel decât în frizerii sau în reuniuni particulare, în timp ce acum îl atacau, pe el şi familia lui, în Bulé ca şi în adunare, cu o violenţă, cu o răutate şi cu un cinism care dovedeau că erau convinşi de ascultarea ce aveau să le dea demosul şi Bulé.

De ani de zile nu se vorbea la Atena decât despre Pericle. De ani de zile, lumea se obişnuise să-l vadă atotputernic, inatacabil şi inaccesibil, de parc-ar fi aparţinut unei alte specii umane, mai apropiată de zei. Cei câţiva membri ai oligarhiei, care rămăseseră uniţi după exilul lui Tucidide, abia îndrăzneau să-şi exprime opoziţia în chestiuni fără importanţă şi nimeni nu-i lua în seamă. Nu din partea acestei grupări începu atacul. Prima lovitură veni din popor, de la cineva care se ridicase din rândurile poporului. Când Cleon îndrăzni pentru prima oară să se ridice împotriva lui Pericle, discursul lui stârni puternice şi zgomotoase proteste în adunare, dar poporul de jos fu răscolit. Cleon era dintre ai lui, îi vorbea limba, oamenii îl simţeau mai aproape, mai la îndemână decât pe Alcmeonidul acela distant şi inaccesibil, care, fireşte, era un mare binefăcător, un binefăcător de seamă, dar care răspândea oarecare teamă în jurul lui. Şi, poate fără să-şi dea seama, oamenii erau bucuroşi că se găsise cineva care să risipească vraja. Încetul cu încetul, cele ce făcuse Pericle pentru Atena fuseseră date uitării şi atenienii, care considerau că veniturile suplimentare şi salariile erau acum drepturi inatacabile, începură să guste răţoielile şi crizele de furie ale lui Cleon şi încetară să se înfurie când acesta îl ataca pe Pericle. În adunare, lumea îl urmărea cu atenţie; din când în când răsuna câte un „bravo”, câte o aprobare, când vocea aspră a lui Cleon afirma că ocrotitorul demosului trebuia să fie un om din popor. Autorii de comedii, care până atunci nu

îndrăzniseră să-şi bată joc de Pericle, îşi ridicară şi ei glasurile, când îşi dădură seama că sentimentul popular le suportă glumele. Cratinos, Hermipos şi alţii începură să vorbească în comediile lor despre Zeus şi despre Hercule, dar referindu-se la Pericle, şi despre Omfala, dar referindu-se la Aspasia. După un timp, subînţelesurile se făcură mai evidente şi trivialităţile mai grosolane... Lumea se distra, râdea şi în ziua următoare toată Atena repeta câteva versuri din comedie care, trecând din gură-n gură, deveneau zicale populare. În perioada aceea se răspândi un cântec care făcea, chipurile, aluzie la Metiohos, deşi, de fapt, era îndreptat împotriva lui Pericle. Îmi amintesc şi acum refrenul:

Domneşte şi se ţine de-ospeţe şi tot bea,
Dar va sfârşi de gloată ciomăgit.

Fireşte că membrii oligarhiei îşi frecau mâinile de bucurie şi, aşa cum se întâmplă în asemenea împrejurări, nu-şi dădeau seama cât de important era pentru ei ca un Alcmeonid şi nu un pantofar să fie ocrotitorul poporului. Sperând că Pericle va fi curând doborât, împingeau lucrurile tot mai departe. După ce se întoarse la Atena, Tucidide îl încurajă pe Cleon să facă plângere împotriva lui Anaxagora. Aşa au mers lucrurile până la reclamaţia lui Hermipos şi la procesul Aspasiei, care a scăpat graţie pledoariei lui Pericle, lacrimilor şi frumuseţii ei. În lunile acelea, tulburarea şi confuzia din minţile oamenilor erau atât de mari, încât un oarecare Dracontide, membru al oligarhiei, a propus – şi propunerea lui a fost înaintată demosului – ca Pericle să fie obligat să mai dea o dată socoteală pentru banii cheltuiţi la construirea templelor şi a Pireului, ba – ce era mai rău decât orice – să jure, pentru mai mare siguranţă, în faţa unui altar sfânt. Erau socoteli de sute de talanţi, cercetate cu mulţi ani în urmă şi altele rămase încă neîncheiate, fiindcă se lucra mai departe la Propilee. Din fericire, se găsi un anume Hagnon, om bătrân şi serios, care luă cuvântul în adunare spunând că ar fi fost o mare jignire şi o înjosire pentru justiţia ateniană ca judecătorii să fie obligaţi să depună un jurământ special. Spusele lui făcură mare impresie în adunare şi jurământul fu respins.

Fidias, însă, avu o soartă tragică! Noi, atenienii, am dat crezare vorbelor unui sclav, numit Menon, care se duse să îngenunche ca rugător în faţa unui altar, şi-l denunţă pe stăpânul lui, pe Fidias, spunând că furase din aurul încredinţat pentru executarea statuii de aur şi fildeş a Atenei din Partenon. Temându-se ca nu cumva Fidias să fugă din Atena, arhonţii îl aruncară în închisoare, fără să-l cerceteze şi fără să-l judece. Pericle se strădui să-l salveze. Alergă la arhontele eponim şi-l rugă să ordone cântărirea aurului din care fusese făcută statuia şi care fusese turnat dinadins în bucăţi pentru a putea fi cântărit mai lesne. Până să se hotărască eponimul Pitodoros, până să se numească o comisie, până să se formeze comisia şi să aprobe Bulé trecu ceva timp. Era iarnă, cei unsprezece arhonţi nu-i dădeau lui Fidias păturile şi hrana pe care Pericle i le trimitea zilnic; genialul artist se îmbolnăvi şi în câteva zile muri. Străjile îl îngropară ca pe un criminal, în timp ce Menon fu eliberat şi obţinu o scutire de impozite pentru agora.

Stăpânul meu simţea din plin criza prin care trecea Pericle şi se străduia să-l ajute. Protagora se afla încă la Atena şi cum Alcibiade ştia că sofistul întocmise constituţia din Turioi (Marea Eladă) se duse să-i ceară un sfat. Protagora îi ceru trei sute de drahme şi rosti diferite generalităţi despre pericolul ce ameninţă virtutea în politică. Stăpânul meu îi spuse furios că asta ştia şi el şi dădu fuga la Socrate.

— Nu înţeleg, Socrate! Pericle a făcut mult rău oligarhiei, dar poporul de ce se poartă aşa? Poporul ăsta, căruia el i-a împărţit o mulţime de bani, pentru care a creat o viaţă nouă!...

— Crezi că poporul îşi aminteşte de asta, Alcibiade?

— Cum să nu-şi amintească?

— Poporul e ca un copil care se înfurie şi se potoleşte în aceeaşi clipă. Acuma e liniştit, blând şi mulţumit şi deodată se transformă într-o mare furtunoasă care rupe zăgazurile şi răscoleşte totul.

— Poporul e supus şi bun, Socrate.

— Se poate, dar e incult, se lasă lesne cuprins de fanatism şi, în mâinile unui conducător rău, se transformă într-o adevărată fiară.

— Pericle a fost un conducător rău, Socrate?

— Nu vorbesc despre unchiul tău. Vorbesc despre noul lui conducător, despre Cleon. Şi unchiul tău a făcut greşeli. A stârnit furtuna care acum s-a dezlănţuit. Să se păzească!

— Da! A făcut greşeli...

— Nici el nu are măsură...

— De ce spui: „nici el”?

— Vezi în jurul tău pe cineva care să ştie ce-i măsura?

— Ştiu eu?!

— Alcibiade! De câte ori nu ţi-am spus: Cunoaşte-te pe tine însuţi! Când te gândeşti că aici, la Atena, sub altarul înţelepciunii, au fost rostite cugetări ca acestea: „Nimic prea mult”, „Măsura e lucrul cel mai bun”, „Să nu faci de două ori aceeaşi greşeală”... şi atâtea altele. De altfel, nu e ciudat. Înseamnă că avem nevoie de aceste maxime, tocmai pentru că ne lipseşte măsura, iar pe cei care o au îi exilăm sau îi ucidem, cum am făcut cu Aristide şi cu Fidias. Poporul e primejdios, Alcibiade, poporul preferă să audă mai degrabă învinuiri decât laude, poate pentru că fiecare simte o satisfacţie ascunsă aflând că şi alţii au păcate şi năravuri.

— Bine, Socrate, dar dacă cei mulţi sunt mai primejdioşi decât cei puţini, de ce spunem că democraţia e cea mai bună formă de guvernământ?

— De ce foloseşti pluralul, Alcibiade? Cine ţi-a spus că eu admit ca şi voi că democraţia e cea mai bună formă de guvernământ?

— Dar care formă de guvernământ spui tu că e mai bună? Oligarhia? Tirania? Nu vreau să cred aşa ceva, Socrate!

— De unde să începem?... întrebă Socrate, adresându-se mai curând lui însuşi decât lui Alcibiade, şi-şi plecă uşor capul. Faţa lui urâtă se făcuse şi mai urâtă, zbârcită şi brăzdată, dar fruntea îi rămânea senină şi luminoasă. Există patru feluri de forme de guvernământ, spuse el. Prima şi cea mai vestită este forma de guvernământ a Spartei şi, pe vremuri, a Cretei. A doua e oligarhia, căreia mulţi îi aduc elogii, dar care are multe puncte vulnerabile. A treia, democraţia, e opusul oligarhiei. În sfârşit, tirania, o formă de guvernământ care este produsă şi cultivată de democraţie şi care e cea mai rea din toate. Eşti de acord, Alcibiade?

— Sunt de acord cu enumerarea, dar explică-mi: de ce democraţia dă naştere tiraniei?

— După cum ştii, fiecare formă de guvernământ se străduieşte să păstreze bunul ei cel mai de preţ. Oligarhia – în aceasta îi constă instabilitatea – nu se gândeşte decât la bogăţie şi nu ţine seama de nimic altceva. Democraţia, şi ea lacomă şi hrăpăreaţă, nu se gândeşte decât la libertate, pe care o consideră bunul suprem. Din cauza existenţei sale... Într-o democraţie nu vei auzi vorbindu-se despre nimic altceva în afară de libertate! Vei auzi că e singurul bun omenesc mereu în pericol.

— Ai dreptate, numai despre asta se vorbeşte.

— Dar, oare, nu cumva tocmai acest ataşament exagerat pentru libertate, însoţit chiar de dispreţ faţă de orice altceva, duce la tiranie?

— Cum aşa?

— Când într-o formă de guvernământ poporul e însetat de libertate şi când nişte conducători nesocotiţi i-o servesc în formă pură, oamenii beau şi se îmbată, iar în clipa când conducătorii lor refuză să le mai dea aceeaşi cantitate de libertate, ridică pretenţii, îi acuză şi-i pedepsesc, socotindu-i trădători. În asemenea momente, poporul începe să dispreţuiască şi să insulte pe acei cetăţeni care respectă încă adunarea şi spune despre ei că sunt sclavi de bună voie. O situaţie de acest fel dă naştere şi la alte rele. Se ajunge la o egalizare dăunătoare. Învăţătorul se teme şi-l linguşeşte pe elev, elevul dispreţuieşte pe învăţător sau pe pedagog şi, în general, tinerii vor să fie egali cu bătrânii, care, la rândul lor, se străduiesc să facă pe tinerii, de teamă să nu pară înapoiaţi! Era să uit: bărbaţii şi femeile ajung egali în relaţiile dintre ei. Toate acestea stârnesc în fiecare cetăţean atâta teamă să nu-şi piardă libertatea şi atâta bănuială, încât e gata să se revolte la fiecare presupusă primejdie, în cele din urmă nu mai respectă nimic, nici legea scrisă, nici pe cea nescrisă şi nu se mai supune la nimic. Din această frumoasă situaţie se naşte tirania. Există un adevăr şi anume: o exagerare atrage după sine exagerarea opusă, fenomen ce se poate observa şi la anotimpuri, şi la plante, şi la trupul omenesc, dar mai ales în politică. Acum trebuie să revin la ordinea ideilor mele, ca să stabilim care e cea mai bună formă de guvernământ. Aşadar, eu cred că toţi oamenii sunt fraţi. Toţi s-au născut pe pământ, numai că, zămislindu-i, Zeus a turnat unora dintre ei, celor care aveau să ajungă conducători,

puţin aur în clipa naşterii, de aceea sunt cei mai preţioşi. Altora le-a dat argint şi altora, în sfârşit, fier şi aramă. Dacă oamenii au o astfel de origine, copiii lor ar trebui să le semene. Adică cei care au în ei aur să zămislească copii posedând şi ei aur. La fel ar trebui să se petreacă şi cu ceilalţi. Se întâmplă, însă, ca dintr-un neam de aur să se nască copii de argint şi invers, dintr-un neam de argint să se nască copii cu vână de aur. La fel se poate întâmpla şi cu celelalte două metale. Iată greutatea cea mare, fiindcă ar fi trebuit ca oamenii să dea copiilor lor exact locul ce li se potriveşte conform filonului existent în ei. Dacă un tată cu filon de aur dă naştere unui copil cu filon de argint, copilul ar trebui să rămână în clasa din care face parte şi, dimpotrivă, dacă dintr-un tată cu filon de aramă se naşte un copil cu filon de aur, ar trebui ca acest copil să ajungă la cele mai înalte demnităţi. Aşa cred că ar trebui să se întâmple. Aşa crede zeul. Cunoşti, desigur, oracolul:

Şi dacă fierul îl va înfrunta, şi arama,
Cetatea se va prăbuşi

Iată, prin urmare, marea problemă: în scurgerea generaţiilor trebuie să conducă cei care au filon de aur, fiindcă sunt cei mai buni şi fiindcă numai ei vor fi drepţi.

— Va să zică, eşti pentru oligarhie, Socrate.

— Într-un regim oligarhic conduc cei puţini, Alcibiade, dar asta nu înseamnă că sunt cei mai buni. Din nefericire, lucrurile se întâmplă tocmai dimpotrivă. Cei buni sunt puţini.

— Şi cum ai numi o formă de guvernământ în care cei mai buni ar avea conducerea?

— Aş numi-o aristarhie.

— De ce nu aristocraţie?

— Pentru că cei mai buni nu „stăpânesc”.[64] Cei mai buni „conduc”. Locul lor firesc e la conducerea cetăţii.

— Şi cum să-i găsim pe „cei mai buni”, Socrate? Cum să ştim, la fiecare generaţie, cu ce metal s-a născut fiecare om, dacă spui, dacă recunoşti că nu este ereditar? Cum să-i descoperim pe cei mai buni în fiecare generaţie?

---

[64] În greacă: áristos – cel mai bun, cratéin – a stăpâni, árhein – a conduce; deci: aristo-craţie şi arist-arhie.

În clipa aceea se apropie un grup vesel. Cei mai mulţi erau beţi. Printre ei se aflau Isonomos, Panaitios, Faidros şi frumosul Agaton.

— Te-am prins, Socrate! De ce-l laşi pe Alcibiade să-ţi monopolizeze înţelepciunea?

— Nu ne întrerupeţi, spuse Alcibiade.

Grupul nu-l luă în seamă şi continuă să-i necăjească şi să-i ia peste picior, glumind şi înţepându-i.

— Ne spuneţi despre ce discutaţi?

— Numai dacă vă liniştiţi, zise Socrate.

— Să mergem la Isonomos! spuse unul dintre ei. Aici nu se poate sta de vorbă.

— Să mergem! spuseră şi ceilalţi.

Socrate şi Alcibiade se priviră, se ridicară în picioare şi tot grupul se depărtă.

Peste două-trei zile m-am dus să mă tund la Catisachis, care îmbătrânise şi fusese nevoit să-şi ia un ajutor. De cele mai multe ori îl găseam aşezat într-un colţ al prăvăliei, supraveghindu-şi clienţii şi dând porunci ajutorului. Când mă vedea, îmi făcea hatârul să mă tundă el însuşi. Ultimele păţanii ale lui Pericle îl tulburaseră şi-l stârniseră. Se înfuria din nimic. În ziua aceea mă întâmpină fără simpatie.

— Poftim! procopsiţii care trăiesc în preajma lui Pericle, dar nu deschid niciodată gura să grăiască o vorbă bună pentru el!

— Ce vrei să spui, Catisachis?

— Să ieşi şi să le spui!

— Unde să ies? Cui să spun?

— Să ieşi să spui tuturor acestor oameni de nimic, de-alde Dracontide, lui Diopeites, lui Hermipos că ceea ce fac ei e o crimă şi o trădare! Nu s-au gândit niciodată la consecinţele înspăimântătoare pe care le poate avea pentru Ligă căderea lui Pericle. Toţi nemulţumiţii din tot felul de oraşe vor ridica capul. Întreaga oligarhie va prinde iară şi curaj, fiindcă va crede că a sosit clipa să pună mâna pe putere. Pe Pericle îl cunoaşte Liga, pe el îl ascultă, pe el îl respectă şi-l urmează fiindcă el întruchipează însăşi noţiunea de Ligă.

Catisachis vorbea şi ochii îi străluceau. Obrajii i se înroşiseră şi privirile i se roteau ameninţătoare.

— Acuma şi-au găsit, nemernicii! continuă el. Acuma, când spartanii se pregătesc să ne declare război! Şi cine are să ducă acest război, dacă Pericle va fi înlăturat? Cine va lua hotărâri? Ce face oligarhia e o nebunie aşa de mare, că-ţi vine a crede că ascultă de efori.

În ziua aceea se afişase în agora programul adunării pentru ziua următoare. Se întorseseră doi soli ai noştri care fuseseră la Sparta să discute cu eforii despre o anumită problemă. Găsiseră adunaţi reprezentanţi din aproape toate oraşele Peloponesului, veniţi ca să declare război Atenei, la cererea Corintului, din cauza îndelungatului asediu al Potideii.

În aceeaşi zi, Metiohos îi aduse lui Pericle raportul şefului soliei. Olimpianul îl citi cu atenţie, însemnând din când în când ceva pe margine, după care îmi ceru să-l copiez.

Raportul povestea pe scurt călătoria, apoi relata discursul ţinut în adunarea generală de la Sparta de corintieni, care cereau să ni se declare imediat război.

După ce pomeneau în câteva cuvinte linguşitoare despre aşa-zisa dreptate şi perfecţiune a legilor Spartei, corintienii se plângeau amar de indiferenţa eforilor, care-şi lăsau aliaţii la discreţia Atenei. Aminteau de prima lor campanie în Corcira, de asediul Potideii, apoi continuau astfel:

— Numai voi sunteţi vinovaţi de toate aceste nenorociri, spartani Numai voi, care după războaiele medice i-aţi lăsat pe atenieni să construiască Zidurile lungi, voi, care-i lăsaţi acum fără ocrotire pe aliaţii voştri! O, lacedemonieni! Dintre toţi elenii sunteţi singurii cărora vă place să amânaţi, singurii care vă hotărâţi să atacaţi duşmanul abia după ce şi-a dublat puterea şi când începe să devină primejdios.

Corintienii se siliră apoi să-i stârnească pe spartani, spunându-le că victoriile obţinute de Corint asupra Atenei se explicau mai curând prin greşelile făcute de atenieni, decât prin ajutorul acordat de Sparta.

— Atenienii progresează, gândesc repede şi trec la fel de repede la realizarea planurilor lor, în timp ce voi vă urniţi greu. Ei îndrăznesc să se avânte în lucrări care le depăşesc puterile, în timp ce voi faceţi mai puţin decât puteţi. Când îşi părăsesc patria, pornind în campanii îndepărtate, sunt încredinţaţi că slujesc Atena, în timp ce vouă vi se pare că, dacă vă depărtaţi de Laconia, sunteţi pierduţi. În timp ce voi vă odihniţi, ei fac

planuri, pornesc acţiuni şi campanii şi-şi sporesc puterea şi influenţa. Într-un cuvânt, dacă cineva ar spune că atenienii nu se astâmpără, dar că nici pe alţii nu-i lasă să se astâmpere, ar avea dreptate Dar acuma, destul, spartani! Ajutaţi imediat pe greci şi în primul rând Potideea. Năvăliţi numaidecât în Atica şi nu ne lăsaţi în voia duşmanului vostru de moarte! Gândiţi-vă şi luaţi o hotărâre dreaptă, lacedemonieni, nu arătaţi că sunteţi mai puţin vrednici decât strămoşii voştri să luaţi conducerea Peloponesului!

În josul discursului delegaţiei corintiene, Pericle scrisese pe margine:

„E un discurs inteligent! Bagă de seamă, Metiohos! Solii nu spun un cuvânt despre temeinicia sau netemeinicia asediului Potideii. Singurul scop al discursului e să sperie Sparta şi s-o trezească din letargie. Corintienii n-au şovăit să ne ridice în slăvi, ca să-i răscoale pe spartani. Dacă nu era Corintul, cred că perspectivele noastre ar fi fost mai bune”.

În continuare, Pericle notase:

„Pentru SILICOS.

De comparat cu discursul solilor noştri. Neîndemânatic şi mai curând provocator. De ce au vrut să se laude în faţa spartanilor? Ce nevoie era de fraza: «Cel slab trebuie să se supună totdeauna celui puternic, legea aceasta n-am făcut-o noi!»? De ce au spus: «Demn de laudă e cel care-i mai puţin nedrept decât ar putea să fie»?”

Raportul solilor continua cu un lung discurs al lui Arhidamos, regele Spartei, care era de părere că declaraţia de război trebuia amânată până ce Sparta avea să fie bine pregătită şi să atragă de partea ei un număr cât mai mare de eleni şi de barbari. „Cine ar putea să ne aducă vreo învinuire, spuse el, dacă, pentru a scăpa de primejdia ce reprezintă Atena, ne-am alia cu barbarii?”

„Iată primejdia cea mare, scrisese Pericle. Va trebui să împiedicăm cu orice preţ alianţa dintre Sparta şi Susa.” După Arhidamos vorbise eforul Stanelaide. „Un bătrân uscăţiv şi cu ochi răi”, spunea raportul.

— N-am înţeles vorbăria atenienilor, declarase el. S-au lăudat mult, dar nu ne-au dat niciun răspuns cu privire la acţiunile pe

care le întreprind împotriva aliaţilor noştri din Pelopones. Dacă odinioară, în războaiele medice, şi-au dovedit vitejia şi demnitatea, iar acum ne fac rău, merită de două ori să fie pedepsiţi. Dacă e aşa, noi, care ne aflăm la conducerea Peloponesului, nu ne vom lăsa aliaţii în voia soartei. Situaţia în care ne aflăm nu poate fi îndreptată prin arbitraje şi vorbe, cum au propus atenienii. Ei nu ne-au făcut rău cu vorba, ci cu fapta. Votaţi pentru război, lacedemonieni! Aşa e demn să facă Sparta! Nu vă trădaţi aliaţii! Înainte, cu ajutorul zeilor!

— Cine e pentru război, la dreapta! Cine e pentru pace, la stânga!

Numărul spartanilor care au trecut la dreapta a fost mult mai mare, spunea raportul, care se încheia cu această frază.

Dar, deşi Sparta hotărâse războiul, deşi Corintul cerea o invazie imediată în Atica, eforii nu se grăbeau. Întâi au ţinut neapărat să trimită, în miez de iarnă, soli la Delfi ca să primească oracolul. Zeul le-a răspuns că şi dacă nu l-ar fi chemat, tot le-ar fi venit în ajutor. Oligarhia profită de acest oracol ca să sperie poporul de la Atena:

— Nu vă temeţi de zei? Oracolul e clar! Nu e din cele cu două înţelesuri!

— A prorocit Apolo! Ce mai speraţi?

Cu toate acestea, Catisachis se aprindea şi se lua la harţă.

— Şi ce dacă Apolo a spus aşa? Cum le-a cântat zeul! spunea el întinzându-şi gâtul ca un cocoş gata de luptă. Parcă numai Apolo e zeu? Dar Atena ce face? Aţi spus ceva? Ia amintiţi-vă de războiul troian! Cine a învins la sfârşit? Noi suntem siguri de victorie şi nu cerem oracole! Şi Catisachis făcea un gest categoric, apoi arunca o privire dispreţuitoare celor din jur.

Când, însă, spartanii ne-au trimis soli, pretinzând să ne purificăm de „sacrilegiul împotriva lui Cilon”, adică să-i izgonim pe Alcmeonizi din Atena, Catisachis şi-a ieşit din fire.

Cum de-şi amintiseră spartanii de această străveche poveste? După toate probabilităţile, reprezentanţii oligarhiei noastre le strecuraseră o vorbuliţă! Altminteri cum s-ar fi gândit eforii la genealogia lui Pericle?

„Cilonion hagos” [65], cum îl numeau spartanii, era un caz vechi de două sute de ani. Un nobil ambiţios cu numele de Cilon,

---

[65] Sacrilegiu împotriva lui Cilon (care a avut loc în secolul al VII-lea).

învingător la Olimpiadă, voise să ia puterea cu ajutorul rudelor sale şi să devină tiran. Arhonte eponim era pe vremea aceea Alcmeonidul Megacle, care zădărnici complotul şi ucise rudele lui Cilon, care se refugiaseră la altarele sacre. Omorul acesta a fost considerat drept sacrilegiu de complotiştii care reuşiseră să scape şi, tot povestindu-l, îl botezaseră „sacrilegiul împotriva lui Cilon”. Toate acestea fuseseră date uitării în aşa măsură încât, deşi cunoşteam oarecum povestea, eu personal am fost nevoit să-i cer lămuriri lui Catisachis.

— Vrei să ştii ce-i „Cilonion hagos”, Silicos? E cel mai mare serviciu pe care Alcmeonizii l-au făcut vreodată Atenei! Fără acest serviciu, cum ar fi fost posibilă opera lui Solon? Şi, fără Solon, ce formă de guvernământ am fi avut azi? Cine ştie ce oligarhie coruptă, cum sunt cele din Pelopones! Spartanii cer să ne purificăm de „sacrilegiu” numai şi numai ca să lovească în Pe... Pericle. Catisachis spumega. Să... să-mi trag puţin răsuflarea... mi se urcă un nod în gât! Ce cuvinte mârşave! Ce mişelie! De sacrilegiu s-au făcut vinovaţi ei! Ba chiar de două sacrilegii!

— Care anume?

— Nu ştii? Unul e sacrilegiul lui Tenaros. Odinioară, nişte iloţi nenorociţi au alergat la altarul lui Poseidon Tenaritul şi spartanii i-au ucis în templu! Atunci i-a pedepsit zeul, care a trimis un cutremur mare. Îndată după aceea, iloţii s-au răsculat. Asta s-a întâmplat pe vremea când ne-au cerut ajutor şi noi le-am dat, fiindcă aşa a vrut deşteptul de Cimon... Despre celălalt sacrilegiu ştie toată lumea elenă. E sacrilegiul lui Pausania, trădătorul, care s-a închis în sanctuarul templului din Halchiocon[66] al Atenei şi a fost zidit de viu înăuntru. Ce vor ei să spună cu „sacrilegiul împotriva lui Cilon”? Vor să spună: „Sau îl izgoniţi pe Pericle, sau vă declarăm război!” Ei bine, război! De o sută de ori război!

Indignarea lui Catisachis se observa la toată lumea, astfel că, în timp ce eforii şi partidul oligarhic de la noi crezuseră că-l vor doborî cu acest „sacrilegiu” pe Pericle, în câteva zile, în câteva ceasuri, el ajunse din nou idolul poporului. Răspunsul adunării la pretenţiile spartane a fost categoric: „Să-şi purifice spartanii oraşul de cele două sacrilegii.”

---

[66] Templu al zeiţei Atena, la Sparta.

Pericle era optimist. Războiul era inevitabil, ne explica el, şi avea să ţină mulţi ani, dar el era sigur de victoria noastră, mai ales pentru că, după el, Sparta nu avea bani şi nu va putea rezista. La aceasta, Alcibiade obiecta:

— Socrate mi-a spus cândva că Sparta e foarte bogată, mult mai bogată decât îşi închipuie cineva.

— Ce ştie Socrate despre politică? Dacă-i aşa, cum se explică corupţia spartanilor? N-am cunoscut încă unul pe care să nu-l poţi cumpăra cu câţiva talanţi.

— Poate că ai dreptate. Să le vezi numai armele! De fier, fără nicio podoabă. În timp ce armele mele!... Oare Cefalos are să le reuşească, Silicos?

— De ce nu? am spus eu.

— Ştiu şi eu? Mă tem să nu le lucreze grosolan.

— Chiar dacă nu-s perfecte, n-are importanţă.

Necăjit, stăpânul meu se ridică şi-mi spuse să vin cu el la atelierul lui Cefalos. Când am ieşit, Alcibiade a început să mă dojenească:

— Dar ce? Tu ai să porţi armele astea? Am să le port eu, care am luat premiu la Potideea!

— Ştim că ai luat premiu, a spus o voce în urma noastră.

Era Teramene, care venea după noi trăgând cu urechea. Era un om rău şi viclean, cu câţiva ani mai în vârstă decât Alcibiade, căruia îi era duşman. Stăpânul meu se întoarse cu o mişcare atât de bruscă, încât greierele de aur pe care-l purta în păr se desprinse şi căzu.

— Şi cum am luat eu premiul, mă rog?

— Ţi l-a dăruit Socrate... ţi l-a dăruit ca să nu plângi...

Teramene nu-şi isprăvi fraza. Stăpânul meu îl lovi cu dosul palmei şi cu atâta putere, încât Teramene se clătină, gata să cadă. Cei doi se priviră drept în ochi. N-am văzut niciodată atâta ură în ochii unui om, ca în ochii lui Teramene. Ne-a întors spatele şi a plecat repede, ştergându-şi gura însângerată. Stăpânul meu era alb la faţă de furie. Deodată se făcu roşu cum e chinovarul şi privirea i se sălbătici. Începu să alerge după Teramene, dar, din fericire, nu-l mai găsi. Am alergat şi eu după el, însă ne-am pierdut. L-am căutat şi ne-am întâlnit iar la Liceu. Se dezbrăcase şi se pregătea să lupte cu prietenii lui. Era încă aprins la faţă.

— Să nu-l văd, că-i rup oasele! Păcat că nu i-am dat decât una cu dosul palmei!

— L-ai lovit, Alcibiade? au întrebat ceilalţi.

— Asta-i bună! Nu cumva era să-l iert?

— Dar e groaznic să baţi un om!

— Eu bat pe cine-mi place!

— Alcibiade... am încercat eu să spun.

— Şi pe cine-ţi place să baţi? întrebă Isotinide, care avea mania pariurilor.

— Lăsaţi acum. Hai să luptăm. A început să-mi fie frig.

Ceilalţi însă nu se lăsau.

— Ai lovi şi un bătrân?

— Hai să luptăm!

— L-ai pălmui pe Hiponicos, de pildă?

— Da! Şi pe el! Dar acum, hai să luptăm. Mi-e frig!

— Pun rămăşag că n-ai îndrăzni să-l loveşti pe cel mai bogat om din Atena!

— Hiponicos e cel mai bogat atenian! spuse altul.

— Şi eu sunt cel mai viteaz, spuse stăpânul meu.

— Frumoasă vitejie! Să pălmuieşti un bătrân!

— Şi cine v-a spus că am să-l pălmuiesc?

— Vezi că nu îndrăzneşti să pui rămăşag!

— Bine! Pun!

În clipa aceea am simţit că-mi îngheaţă sângele în vine. „Suntem pierduţi!” mi-am spus.

Stăpânul meu a făcut gestul acesta. L-a găsit pe Hiponicos lângă Tolos[67] şi, ca să câştige pariul, l-a lovit peste faţă.

Vă puteţi închipui ce s-a întâmplat atunci la Atena!

Duşmanii lui Alcibiade alergau din casă în casă şi povesteau gâfâind noutatea, adăugând fiecare câte un amănunt agravant.

Când am trecut prin agora, mulţi ne-au întors spatele, alţii au trecut ostentativ prin faţa noastră fără să ne salute. Mă durea inima. Băiatul ăsta şi-a distrus cariera, îmi spuneam în sinea mea. Pentru o prostie!

În ziua următoare, m-am dus singur în agora ca să aud ce se spune. Era pe la al cincilea ceas şi se adunase multă lume. Deodată s-a produs o mişcare printre grupuri şi convorbirile au

---

[67] Tolos – clădire publică ateniană unde luau masa pritanii şi unde erau găzduiţi solii străini.

încetat. M-am întors să văd ce se întâmplase. Minune! Cu mâna stăpânului meu într-a lui, bătrânul Hiponicos înainta zâmbind prin mulţime şi, salutându-şi cunoscuţii, îi spunea lui Alcibiade numele lor, ca şi cum ar fi vrut să-i prezinte. În urma lor venea Calias, fiul lui Hiponicos, împreună cu doi sclavi, care cărau un coş mare, plin cu sandale.

— Alcibiade! Ajută-l pe Calias să le împartă săracilor! spuse Hiponicos.

Duşmanii stăpânului meu îşi pierdură cumpătul. Nu cumva cele ce auziseră şi răspândiseră ei cu atâta bunăvoinţă în ajun erau minciuni? Nu cumva era o viclenie a lui Alcibiade, dornic să depună împotriva lor o plângere pentru calomnie? Dar cum era posibil din moment ce prietenii lui pierduseră pariul şi-l văzuseră pe Alcibiade lovindu-l pe Hiponicos în faţă! Dar cum se puteau interpreta cele ce se petreceau în clipa aceea? Hiponicos mână în mână cu Alcibiade în mijlocul agorei! Să înnebuneşti şi mai multe nu! Şi eu mă frecam la ochi!

Stăpânul meu alergase dis-de-dimineaţă la Hiponicos, bătuse în poartă şi, fără să ţină seamă de sclavul care-i deschisese, se repezise în camera bătrânului, îşi smulsese hainele de pe el şi-i căzuse la picioare închinându-se.

— Hiponicos, cheamă-ţi sclavii, strigase Alcibiade, şi porunceşte-le să mă bată şi să mă umple de sânge, că merit! Apoi rămăsese înaintea lui Hiponicos cu fruntea lipită de dalele de marmură.

Auzind spusele stăpânului meu, sclavii se repeziseră plini de zel să-şi ia bâtele, apoi aşteptaseră porunca stăpânului lor. Dar omul acesta nobil se ridicase de pe patul lui, îl apucase pe stăpânul meu de mână şi, ridicându-l, îi spusese:

— Copilul meu, fie ca toate faptele tale rele să aibă drept compensaţie fapte de felul acesta. Te-ai purtat urât faţă de mine şi m-ai jignit fără niciun motiv. Dar căinţa şi umilinţa ta mă dezarmează. Sclavi! Pregătiţi coşurile cu sandale să le ducem în agora!

Dezamăgiţi că pierduseră prilejul să ciomăgească după pofta inimii un Alcmeonid, sclavii murmuraseră câteva grosolănii şi ieşiseră. De unde aveau ei să ştie că în curând Hiponicos avea să-i dea pe toţi lui Alcibiade, ca zestre a fiicei sale!

Răspunsul demosului la pretenţia Spartei în legătură cu „sacrilegiul” era o dovadă concludentă că poporul, „cei mulţi”, cum îi numea Socrate, rămăseseră devotaţi lui Pericle. Dar în centrele politice duşmanii lui se înmulţiseră şi exista totdeauna pericolul ca o adunare bine pregătită să se sfârşească prost pentru Olimpian. În atâţia ani de pace, populaţia de la sate se îmbogăţise şi prosperase, nu mai avea nevoie de ajutoare şi nu mai era alături de Pericle cu aceeaşi înflăcărare; mai mult chiar, din cauza ameninţării de război, mulţi îl priveau cu neîncredere.

Criza cea mare care se apropia îl înviorase pe Pericle. Toată ziua primea oameni politici, asculta păreri, ţinea consilii, trimitea instrucţiuni şi pregătea Liga în vederea războiului. Se ducea des la Pireu, de cele mai multe ori pe jos, ca să inspecteze Zidurile lungi. La căpitănia portului petrecea ore întregi cu ofiţerii şi comandanţii de nave, urmărind uneori exerciţiile de alarmă. Cineva sugeră în Bulé să se facă o comandă mare de cherestea, care fu luată în antrepriză de Cefalos şi de Calias.

— Che... restea de război, spuse Cefalos.

După umilitoarea nereuşită a primei lor solii, eforii din Sparta trimiseră încă una, cerându-ne de data asta să redăm Eginei independenţa, să renunţăm la asediul Potideii şi, în sfârşit, să abrogăm Decretul megarian. E drept că negoţul Megarei era paralizat. Escadrele noastre, care făceau manevre în largul Salaminei, raportau mereu că portul Megarei, foarte însufleţit pe vremuri, era acum pustiu.

Solii Spartei sosiseră şi cereau să se prezinte în faţa demosului. Chestiunea se discuta încă în Bulé.

— Încă o solie, spunea Aspasia. Dacă, aşa cum afirmi tu, Pericle, sunt hotărâţi să declare război, de ce mai trimit soli? N-au decât să ne declare imediat război!

— Spartanii au votat războiul, Aspasia. Restul este o înscenare care le ajută să câştige timp, ca să se pregătească mai bine şi ei, şi aliaţii lor şi să dea vina pe noi, că nu le-am acceptat, chipurile, condiţiile.

— Crezi că dacă am fi acceptat condiţiile primei solii şi dacă demosul te-ar fi exilat, Sparta ar mai fi declarat război?

— Păi, atunci, Sparta ar fi câştigat războiul fără să-l declare. Atena n-ar mai fi fost azi decât o cetate supusă Spartei! O

cetate care, în loc să conducă jumătate din Elada, ar fi acceptat, la prima ameninţare, amestecul eforilor în treburile sale interne şi poate, încetul cu încetul, şi-ar fi schimbat şi regimul. Nu uita de simpatizanţii laconienilor, fiii lui Cimon, Tucidide al lui Melesios, Nicias... Cea mai mică concesie din partea noastră ar fi o catastrofă, Aspasia. Fiecare aliat al nostru care ar fi avut un motiv de nemulţumire ar fi alergat la Sparta să ceară protecţie şi ajutor. Şi atunci?

— Nici nu se discută! spuse stăpânul meu cu vioiciune. Facem război!

— Orice război e o catastrofă, spuse Pericle. Suntem în ajunul ei. Dar dacă vom lupta cum trebuie, dacă vom merge pe calea cea dreaptă, vom învinge şi răsplata noastră va fi Elada. Poate că generaţiile care vor veni după noi ne vor acuza că am vrut acest război, Alcibiade. Dar nu-i aşa! Sparta ne sileşte să-l facem. Am nădăjduit totdeauna să realizez unirea elenilor fără război. Dar dacă lucrurile stau altfel, poate că visul meu se va realiza mai repede.

— Adineauri ai spus că dacă vom merge pe calea cea dreaptă vom învinge. Cum vine asta?

— Trebuie să luptăm numai pe mare.

— Şi infanteria? Şi cavaleria? Să stea degeaba?

— Ambiţiosule! Da, să stea degeaba! Nu ne putem măsura cu spartanii pe uscat.

— Şi de ce nu? întrebă stăpânul meu, care considera această afirmaţie drept o jignire personală. Trebuie să ne organizăm armata aşa cum şi-au organizat-o ei pe a lor. Şi dacă, până la urmă, nu-i vom putea învinge, trebuie să fim în stare să le pricinuim pagube atât de mari, încât într-o singură luptă să piardă două-trei sute de hopliţi!

— Pentru ca armata noastră să se organizeze după modelul armatei lor, spuse Metiohos, care era şi el de faţă, ar trebui să ne schimbăm forma de guvernământ şi întregul fel de viaţă. Ai fi dispus să renunţi la palestra lui Taurea, Alcibiade, să nu mai mergi la teatru, să nu mai ai hetaire, să nu mai discuţi cu Socrate după-amieze întregi, să nu mai faci plimbări la moşia ta din Erhia, să te laşi de luptele de prepeliţe? Să mănânci la masa comună o trahana[68] fleşcăită şi fără gust, să fii obligat, pentru a căpăta drepturi civice, să ucizi un ilot fără apărare?

[68] Un fel de mâncare din lapte şi făină.

— Nu-i nevoie de toate astea, Metiohos.

— Spartanii se gândesc din copilărie numai la isprăvi războinice. Nu uita că sunt singurii eleni care în timpul campaniilor poartă haine roşii ca să nu se observe dacă sunt răniţi.

— Bine! Dar n-ar putea spune spartanii acelaşi lucru despre noi în privinţa flotei? De ani de zile escadrele noastre fac manevre iarna şi vara.

— Dacă n-ai fi fost nepotul lui Pericle, dacă n-ai fi avut posibilitatea să auzi, să afli şi să te informezi, ai fi ştiut oare de cele câteva mii de cetăţeni care fac instrucţie şi simulează bătălii navale? Poate că ai fi auzit despre aşa ceva, dar viaţa de toate zilele a oraşului n-ar fi trădat nimic. În timp ce la Sparta...

— Ai fost pe acolo? întrebă Alcibiade pe un ton neîncrezător.

— Da, odată... cu o solie. La Sparta nu vezi decât şiruri dese de oameni care fac instrucţie, care luptă cu armele şi se pregătesc de război.

— De altfel asta e necesar şi pentru securitatea lor internă, spuse Pericle. Gândeşte-te câte mii de iloţi şi de perieci muncesc pentru spartani.

— Atunci, după câte înţeleg eu, nu vom apăra Atica!

— E o jertfă necesară.

— Şi cu Laurion ce se va întâmpla?

— Cu Laurion? Ce să facă peloponesienii? Să ia minele în spinare? Cel mult, dacă are să le treacă prin minte să ajungă până acolo, au să distrugă câteva galerii! Şi acuma, spune-mi, Metiohos, ce veşti avem?

— Sparta se străduieşte să încheie alianţe şi în afara Peloponesului, ca să poată năvăli în Atica fără nicio grijă, răspunse strategul îşi pune toate speranţele în această năvălire. Crede că în felul ăsta ne vor zdrobi rezistenţa şi ne vor constrânge să cerem pace imediat. Îi preocupă însă problema flotei. Ramfias are un plan...

— Cine? Omul care vine mâine la Atena cu a treia solie?

— Da. Planul prevede cinci sute de corăbii...

— Metiohos! Nu-i timp de glumit! spuse cu glas dojenitor Pericle.

— Vorbesc foarte serios, Pericle. Doar ştii de unde şi cum am obţinut informaţiile. Planul prevede ca aceste nave să fie construite în Sicilia unde, după cum ştii, cele mai multe oraşe

sunt colonii doriene. Meşteşugarii corintieni şi exilaţii samioţi le vor da ajutor.

— Ce planuri prosteşti! Şi cum vor pune în circulaţie corăbiile? Unde vor găsi echipaje şi comandanţi? În orice caz, ştirea asta ne poate fi de folos. O pot exploata ca să bag spaima în câţiva deputaţi nehotărâţi.

— Când vă adunaţi iar?

— Păi... Dacă Ramfias soseşte mâine, cred că poimâine ne vedem în Bulé şi răspoimâine în adunare.

— Dar am uitat ce era mai important, Pericle, exclamă Metiohos. Sparta a hotărât să ceară ajutor lui Artaxerxe. Vor avea bani şi flotă feniciană!

— Ticăloşii! strigă stăpânul meu. De ce nu sunt strateg, ca să iau cinci mii de hopliţi, să debarc la Ghiteo şi să atac Sparta! Cei ce cerşesc ajutor la Susa nu sunt eleni!

În adunarea care avu loc peste două zile şi care respinse condiţiile Spartei votă şi stăpânul meu. Deşi foarte tânăr încă, se aşeză chiar în faţă, printre bătrâni. Mulţi îl priviră chiorâş, mormăiră ceva între ei, dar Hiponicos, care şedea ceva mai departe, îi făcu un semn prietenesc, care-i potoli pe vecinii lui. Când soarele ieşi de după Himet şi împrăştie ceaţa nopţii, Pnixul era înţesat de lume şi, deşi eram încă în iarnă, arhonţii se aflau la locurile lor, pritanul jos, deputaţii ceva mai sus. Eponimul, polemarhul şi opt strategi (ceilalţi doi se aflau la Potideea) stăteau în spatele tribunei. Când se înfăţişară solii Spartei, cu trupurile lor uscăţive cioplite parcă în lemn, din cauza obişnuinţei de a purta armura, se făcu o tăcere deplină. Polemarhul îi prezentă şi Ramfias, cel mai bătrân dintre ei, se urcă la tribună şi rosti următoarele cuvinte:

— Lacedemonienii vor pace, dar trebuie să redaţi elenilor libertatea. Altfel va fi război.

Apoi coborî de la tribună şi străjile conduseră solii afară din incintă, întovărăşindu-i până la Tolos, unde aveau să aştepte răspunsul.

Oratorii începură să-şi spună cuvântul. Cei mai mulţi dintre primii vorbitori erau membri ai oligarhiei sau simpatizanţi ai laconienilor. Lacedemonios, fiul lui Cimon, îşi cinsti numele vorbind cu căldură despre Sparta. Nicias, care se hotărâse să vorbească în ziua aceea, zugrăvi nenorocirile pe care le putea

aduce războiul, iar alţii, cei mai mulţi, amintiră despre Decretul megarian, spunând că, dacă Sparta stăruia atât de mult, decretul trebuia anulat. Iar pedeapsa Megarei, dat fiind că negoţul ei era acum la pământ, putea să se mărginească la atât. N-avea rost să se pornească un război panelenic de la o pricină atât de neînsemnată.

Timpul trecea şi niciunul dintre democraţi nu se hotăra să ia cuvântul. Nici Cleon nu vorbise, dându-şi seama că seriozitatea împrejurărilor îi depăşea puterile. Trecuse de amiază şi în adunare începea să miroasă a usturoi – fiecare mânca merindele aduse de acasă – când Pericle se ridică în picioare şi se îndreptă spre tribună. Obişnuia adesea să spună: Trebuie să vorbeşti oamenilor când sunt sătui, te ascultă cu mai mare atenţie şi au mai multă încredere.

Un murmur trecu prin mulţime, fiecare lăsă pâinea şi ce mai avea de mâncare, învelindu-le în pânză, apoi toate capetele se întoarseră spre tribună.

Olimpianul simţea că spiritele erau moleşite şi că argumentele oligarhiei, privitoare la nenorocirile războiului, făcuseră o vie impresie asupra oamenilor.

— Atenieni, părerea mea rămâne aceeaşi, începu el. Nu trebuie să acceptăm condiţiile peloponesienilor. Spun lucrul acesta deşi ştiu că oamenii cu altă inimă hotărăsc războiul în timp ce altfel şi cu alta îl privesc când vine cu nenorocirile lui. În libaţiile de pace pe treizeci de ani ne învoisem să rezolvăm neînţelegerile dintre noi prin arbitraj. Spartanii n-au cerut şi nici nu acceptă o asemenea soluţie. Ei vor război! Iată de ce se prezintă aici, în adunarea voastră, şi, în loc să se plângă, vă dau porunci. În timp ce până acum ne cereau să ridicăm asediul Potideii, să redăm Eginei independenţa şi să anulăm Decretul megarian, azi solii lor ne-au spus limpede ce vrea Sparta. Ea vrea să recunoaştem că suntem zdrobiţi! Hotărâţi deci: luptaţi, sau vă supuneţi? Eu cred că e mai bine să vă hotărâţi pentru luptă şi să nu daţi înapoi nici în chestiunile mărunte, nici în cele importante. Cine se supune poruncilor vecinilor săi se declară sclav, fie că aceste porunci privesc chestiuni importante, fie că se referă la cele mărunte. Ascultaţi ce vă voi spune şi vă veţi da seama că nu suntem mai slabi decât spartanii.

Şi Pericle făcu o amplă expunere, comparând Peloponesul cu Atena şi stăruind mai ales asupra lipsei de coeziune internă a peloponesienilor.

— Dar problema cea mai serioasă pentru ei, continuă Pericle, este lipsa de bani. Cu mare greutate îi vor putea găsi, şi într-un război ocaziile nu aşteaptă! Iată cum văd eu situaţia peloponesienilor, în timp ce a noastră e lipsită de aceste dezavantaje. Dimpotrivă, avantajele noastre sunt importante, noi suntem mai puternici decât ei. Dacă, împinsă de înfumurare, pedestrimea lor va veni să ne pustiască pământurile, corăbiile noastre vor pustii pământurile lor. Supremaţia pe mare e un imens avantaj! Dacă am fi fost o insulă, care oraş din Elada ar fi fost mai în siguranţă decât noi? Să ne părăsim, deci, ogoarele şi moşiile, să apărăm oraşul şi să luptăm numai pe mare! Să nu vă pară rău pentru casele şi ogoarele voastre! Nu ele stăpânesc oamenii, ci oamenii le stăpânesc pe ele. Dacă aş putea nădăjdui că v-am convins, v-aş spune să alergaţi chiar voi pe ogoarele şi la casele voastre de la ţară şi să le distrugeţi, arătând astfel peloponesienilor că nu vă veţi supune lor din dorinţa de a le salva. Am multe motive să cred că veţi învinge în acest război, dar mă tem mai mult de greşelile voastre decât de planurile duşmanului. Iar acum să dăm solilor Spartei acest răspuns. Dacă lacedemonienii desfiinţează legea împotriva străinilor, care ne dăunează şi nouă şi aliaţilor noştri, vom îngădui megarienilor să intre în porturile Ligii şi să pătrundă în pieţele ei. Pacea noastră cu Sparta nu împiedică nici una, nici alta. Vom reda autonomia acelor oraşe care erau autonome în momentul încheierii păcii, dacă lacedemonienii vor da şi ei autonomie oraşelor din liga lor şi vor înceta să le cârmuiască potrivit legilor spartane. Suntem dispuşi să recurgem la arbitraj după cum cer libaţiile. Noi nu vom ataca, dar vom lovi pe cel care va îndrăzni să ne atace. Iată răspunsul drept pe care trebuie să-l dea o cetate ca Atena! Nu vă temeţi! Marile primejdii zămislesc marile glorii! Părinţii noştri, care i-au învins pe mezi, nu erau atât de puternici cum suntem noi azi, dar au jertfit totul şi, deşi au fost mai curând îndrăzneţi decât puternici, i-au învins şi şi-au înălţat cetatea la cea mai mare glorie. Să nu ne arătăm mai prejos decât ei! Să luptăm împotriva duşmanului cu toate forţele şi să ne străduim să lăsăm copiilor noştri o moştenire la fel de mare ca cea pe care am primit-o.

După acest discurs, adunarea hotărî să respingă condiţiile Spartei.

Eponimul se duse la Tolos şi transmise lui Ramfias răspunsul pe care acesta îl primi cu faţa neclintită.

Adeseori m-am gândit cât de mult se lasă amăgit poporul de frumuseţea unor figuri retorice şi de nişte argumente inteligent prezentate. Ele îl determină să ia hotărâri, uneori juste, de altfel, pe care nu le vrea şi pentru care se căieşte, când e prea târziu.

Poporul care lua parte la adunarea aceea nu dorise războiul, totuşi discursul lui Pericle fusese suficient ca să se schimbe dintr-odată toate părerile şi să determine votarea răspunsului – cel nimerit – către Sparta.

Lucrurile se desfăşurară mult mai repede decât ne aşteptam noi, cei din Atena. Credeam cu toţii că războiul avea să înceapă târziu, în primăvară şi strategii trimiseră în cele patru părţi ale elenismului soli care să dea de ştire că Sparta nu acceptă arbitrajul, că ne sileşte să pornim războiul. Dar iarna nu se sfârşise încă şi tebanii atacară Plateea. Într-o noapte ploioasă, trei sute de tebani, sub comanda lui Peitanghelos, izbutiră, îndată după căderea nopţii, să pătrundă pe furiş în Plateea. Porţile le fuseseră deschise de un anume Eurimahos şi de oamenii lui – există trădători pretutindeni – şi tebanii se răspândiseră în oraşul adormit. Deşi ştiind cât de primejdioasă era situaţia generală, plateenii nu puseseră străji duble, aşa că tebanii putuseră să ajungă până la agora, fără să-i simtă nimeni. Văzându-se acolo, Peitanghelos trimisese un crainic, care străbătuse uliţele strigând în noapte că tebanii cuceriseră oraşul, că orice rezistenţă era de prisos şi că cine dorea alianţa cu Teba trebuia să alerge să-şi depună armele în agora.

Locuitorii fuseseră cuprinşi de tulburare. În primele clipe de uluire, neştiind cât de numeroşi sunt tebanii, plateenii ieşiseră din case şi se înfăţişaseră în agora ca să declare supunere. Peitanghelos îşi freca mâinile de bucurie. Dar cei care sosiseră în agora îşi dăduseră seama că tebanii erau puţini. Întorşi la casele lor, dărâmau zidurile despărţitoare ca să nu-i simtă duşmanii şi, intrând la vecini, le spuneau că era uşor să-i atace pe cei câţiva tebani. Vestea se răspândise repede în toate casele şi plateenii începuseră să ridice baricade pe uliţele care duceau spre agora. Răsturnaseră căruţe, smulseseră pietre mari

din caldarâm şi făcuseră metereze provizorii. Spre zori, ascultând de un semnal, plateenii năvăliseră afară din case şi-i atacaseră pe tebani, care, obosiţi de marş şi de veghe, se culcaseră în agora. La început se împotriviseră, dar când de pe acoperişurile din jur începuseră şi femeile să arunce în ei cu pietre şi cu cărămizi – tocmai atunci se pornise să plouă cu găleata – tebanii bătuseră în retragere, străduindu-se să ajungă la ziduri şi sperând, neghiobii, că vor găsi deschisă poarta pe care intraseră. Necunoscând oraşul, se risipiseră, se izbiseră de baricade şi fuseseră zdrobiţi. Câţiva izbutiseră să iasă din oraş, spărgând cu toporul zăvorul unei porţi mici, dar cei mai mulţi fuseseră prinşi şi făcuţi prizonieri. În lumina tulbure a zorilor văzuseră o poartă deschisă şi se repeziseră spre ea crezând că au ajuns la ziduri. Era însă poarta unei clădiri mari. Plateenii o închiseseră şi se adunaseră afară întrebându-se ce era mai bine să facă: să-i ardă pe cei dinăuntru ca pe nişte şoareci, sau să-i ia în robie. În curând se luminase de ziuă şi la picioarele zidurilor se ivise întreaga armată tebană, care mărşăluise toată noaptea, în ciuda ploii şi a râului Asopos care se revărsase şi-i ţinuse în loc. Văzând porţile închise şi armata pe ziduri, tebanii îşi dăduseră seama de situaţie şi făgăduiseră că, dacă-şi vor recăpăta prizonierii, vor pleca fără să facă niciun rău ţăranilor care, fără să bănuiască nimic, lucrau afară pe câmp. Prizonierii erau în număr de o sută optzeci.

— Plecaţi întâi, pe urmă o să vedem, strigaseră plateenii din înaltul zidurilor. Tebanii plecaseră şi, atunci, fără să aştepte întoarcerea curierului trimis nouă, omorâseră pe cei o sută optzeci de prizonieri.

Era încă noapte adâncă, un ceas înainte de a se face ziuă, când am auzit lovituri puternice în poartă.

— Cine să fie la ora asta? m-am întrebat eu şi, înfăşurându-mă într-o haină de lână, am aprins o făclie şi am pornit încet să deschid. Era Metiohos.

— Repede! Unde-i Pericle? Trezeşte-l imediat!

Era însoţit de un om cu hainele pline de noroi, ud până la piele, care ducea un cal de căpăstru.

L-am trezit imediat pe Pericle, am trezit pe toată lumea: pe Aspasia, care a venit în goană, nesulemenită şi somnoroasă, pe stăpânul meu, care în noaptea aceea chefuise şi se culcase cu puţin înainte, pe Paralos şi pe soţia lui, care locuiau la noi.

Speriaţi de agitaţia din jur şi de luminile aprinse, păunii din grădină începură să ţipe.

Când ne-am adunat în sala cea mare, am aflat de la curier că tebanii cuceriseră Plateea.

— Venind încoace, a spus curierul, am auzit în noapte, lângă Asopos, glasuri şi tropote Se vede că şi alţi tebani se îndreptau spre Plateea.

— S-a dus Plateea! exclamă Metiohos.

— Ce nenorocire! spuse Aspasia.

— Prin urmare a început! spuse stăpânul meu cu vioiciune.

— Ce păcat! spuse Paralos. Şi eu care voiam tocmai să fac o plimbare până la Plateea cu nevestica mea!

Pericle tăcea. Respira greu şi ţinea dinţii încleştaţi. Deodată izbucni:

— Metiohos! Pregăteşte ordine scrise! Toţi beoţienii din Atica să fie închişi! Comunică ordinul celor nouă şi celor unsprezece, precum şi strategilor. Trimite-l la toate gărzile de graniţă, la File şi la Ramnunt. Când pleci de aici, trimite numaidecât la Pireu un om din gardă care să ducă ordinul. Nicio navă de comerţ să nu plece fără permis. Orice corabie din Pelopones, ancorată în port, să fie reţinută. Dă fuga la Pritaneu, trezeşte-l pe pritan şi spune-i totul. Spune-i să convoace imediat Bulé şi adunarea. Dacă se lasă greu, spune-i că eu îi cer să facă aşa. Îndoiţi straja pe ziduri. Consiliul strategilor să fie convocat pentru azi dimineaţă!

— Anulăm reprezentaţia de mâine a *Antigonei*?

— Nici gând! Du-te! Vin şi eu îndată la Buleuterion!

În zori, noutăţile se răspândiseră în tot oraşul şi, deşi era frig şi ceaţă, lumea începuse să mişune cu noaptea-n cap prin agora. Mulţi aşteptau în faţa clădirii Buléei ca să afle primii noutăţile. Porţile aveau străji duble şi la şantierul naval al lui Cantaros era mare forfotă. Se pregăteau navele de război.

— Pleacă flota! Pleacă flota! spuneau unii cu un sentiment de linişte şi de mândrie.

— Unde pleacă? întrebau alţii, care nu se entuziasmau atât de uşor.

Se apropia de amiază când un al doilea curier sosi din Plateea. În loc să descalece în faţa Porţilor Aharneene, intră galopând în oraş şi ajunse în agora, unde oamenii îl înconjurară şi nu-l mai lăsară să înainteze. „Am învins! Am învins!” striga el

scos din fire. „I-am luat prizonieri!” Fu dus la Buleuterion, unde povesti cu sufletul la gură ce se întâmplase după plecarea primului curier.

— Ce să facem cu prizonierii? M-au trimis să vă întreb.

— În numele zeiţei! strigă Pericle, nu vă atingeţi de ei! Ţineţi-i până mâine, când vom veni să-i luăm!

Un crainic al nostru plecă numaidecât spre Plateea, dar ajunse prea târziu. Plateenii masacraseră pe toţi prinşii. Când, în ziua următoare, un detaşament de o mie de hopliţi porni spre Plateea, însoţind un transport de grâu şi având ordin să aducă la Atena femeile, copiii şi pe cei o sută optzeci de preţioşi prizonieri tebani, îi găsiră pe aceştia din urmă morţi. Indignarea lui Pericle nu se poate descrie.

Fapta plateenilor era incalificabilă, nejustificată şi de neiertat, mai ales dacă ne gândim că fusese săvârşită la începutul războiului. Dacă s-ar fi petrecut mai târziu, poate că s-ar fi putut justifica după toate sălbăticiile şi faptele crunte comise cu trecerea timpului. Întreaga Eladă fu răscolită şi zbuciumată de război. În fiecare oraş luară fiinţă partide şi fratrii fanatice. Democraţii ne chemau în ajutor pe noi, în timp ce partidele oligarhice cereau ajutorul Spartei. Numărul învăţaţilor cinstiţi era mic. Cei mai mulţi profitară de război ca să pună mâna pe putere. Multe oraşe căzură pradă războiului civil şi avură de suferit nenorociri mari. Sălbăticii, crime, masacre, comploturi şi cazne cumplite pricinuiră ruine şi catastrofe de la un capăt la altul al Eladei. Lucrurile acestea se vor mai petrece şi se vor repeta şi altă dată, alcătuind un cerc dureros şi inevitabil, atâta timp cât natura umană nu se va schimba... Pacea şi fericirea dau statelor şi oamenilor voie bună şi bunătate deoarece în asemenea situaţie sunt scutiţi de supunerea la necesităţi sângeroase. Când însă războiul destramă pacea vieţii cotidiene, când ajunge tovarăş de fiecare zi al nenorocirii, magistru al răutăţii şi al violenţei, oamenii îşi ies din sărite şi se sălbăticesc. În oraşe se întinde domnia duşmăniei şi a patimii, partidele se iau la întrecere în minciuni, înşelăciuni şi crime. Oraşele lipsite de legi drepte şi trainice au căzut pradă de la început luptelor fratricide, care s-au întins treptat ca o molimă şi asupra celorlalte, ajungând în cele din urmă şi la Atena, datorită celor treizeci de tirani, impuşi de hidosul Lisandros!

Dar răul s-a ivit chiar atunci, la începutul războiului. Principiile morale au început să decadă, valorile au fost falsificate. Războiul schimbă până şi sensul cuvintelor. Dar războiul acesta a avut urmări şi mai rele; el a pătruns adânc în sufletul fiecărui om. Elenii au inventat tot felul de sălbăticii şi torturi şi imaginaţia lor s-a transformat într-un cuptor încins de patimi. În case nu mai ardea nicio flacără pe altarele zeilor casnici, ci pe altarele urii. Jurămintele, libaţiile, tratatele şi promisiunile erau acum gunoaie, pe care fiecare le arunca în cele patru vânturi. În această privinţă toţi elenii ajunseră treptat să urmeze pilda Spartei.

— Prin urmare, a început! am spus eu cu melancolie, adresându-mă lui Catisachis.

— Fireşte că a început! a răspuns el dojenitor şi m-a privit cu mirare, ceea ce, însă, nu mi-a putut risipi tristeţea.

Simţisem cu toţii că va fi război şi, pe măsură ce lunile treceau, pe măsură ce războiul întârzia, eram cuprinşi de un fel de nerăbdare, de surescitare, de un fel de dorinţă aproape. „Să vină odată!” Acum, însă, când războiul sosise, când era la Plateea şi când mâine-poimâine avea să fie la noi, ne simţeam cuprinşi de o mare şi adâncă tristeţe. A fost singura dată când m-am dus din propriu îndemn să-l caut pe Socrate, nădăjduind că numai el putea risipi ceaţa ce se adunase în mine. L-am căutat mult timp şi l-am găsit, în sfârşit, la palestra lui Taurea, înconjurat de tineri care strigau şi făceau glume pe seama lacedemonienilor. Toţi tinerii Atenei fuseseră cuprinşi de un delir războinic, nu auzeai decât planuri, lăudăroşenii şi provocări.

Socrate tăcea. Privea cu atenţie pe fiecare dintre cei ce luau cuvântul şi nu spunea nimic.

— Ce faci, Socrate? l-am întrebat.

— Ascult!

— Azi nu spui nimic?

— Ce să spun? Unde-i stăpânul tău?

— Nu l-am mai văzut de azi dimineaţă, îndată după sosirea curierului.

— Ştiu unde putem să-l găsim, spuse Socrate şi se ridică în picioare.

— Învăţătorule! Învăţătorule! protestară cei de faţă. Azi nu stăm de vorbă?

— Despre ce putem sta azi de vorbă?

— Despre ce? Despre război!

— Războiul nu se discută, băieţi, spuse cu oarecare tristeţe Socrate. Războiul se face.

Mă duse direct la atelierul lui Cefalos, unde l-am găsit pe Alcibiade supraveghind împodobirea scutului său.

— Ţi-am spus să fixezi mânerul mai sus! Loviturile primejdioase nu se dau în piept, ci în burtă!

— Iată-l pe Ares din Atena! spuse Socrate. Uită-te la el, Silicos! E năduşit, roşu la faţă şi murdar fiindcă a stat lângă foc... Alcibiade! Zorit mai eşti să ucizi!

— Tu eşti, Socrate? Poate că eu am să fiu cel ucis, spuse stăpânul meu, mirându-se că ne vede acolo.

— Văd că scutul tău e în întregime de aur, Alcibiade! Şi chipul acela prea frumos din mijloc al cui e?

— Al lui Eros, învăţătorule! Al celui mai mare dintre zei şi sper să mă apere când voi lupta alături de tine.

Aşa a început războiul care a pustiit Elada timp de aproape treizeci de ani şi care s-a terminat acum doi ani cu prăbuşirea noastră.

Preocupată de nenumăratele griji casnice, prilejuite de necesitatea unei aprovizionări masive, Aspasia îl chemă într-o zi pe stăpânul meu şi-i spuse:

— Războiul a izbucnit, Alcibiade. Eşti unul din cei mai viteji tineri hopliţi ai Atenei. Dar Ares e orb, ca şi Eros. Eşti Alcmeonid şi ar fi păcat – ocroteşte-ne, Atena! – să ţi se stingă neamul. Trebuie să te însori.

— Dar...

— Ştiu ce ai să-mi spui: că această discuţie e nepotrivită în asemenea clipe! Dar eu nu te ascult! Izbucnirea războiului nu înseamnă dispariţia tuturor celorlalte probleme. Gândeşte-te că dacă nu vei avea un fiu, nu vei putea fi ales în multe demnităţi... Un fiu... legitim... spuse ea cu oarecare amărăciune şi oftă, fiindcă demosul refuzase de două ori să recunoască fiului ei, Pericle, calitatea de cetăţean atenian.

Aspasia îi vorbi de mai multe ori stăpânului meu despre acest lucru până îl înduplecă.

— Singura fată, spuse ea, care e demnă de tine, e Hiparete.

— Fiica lui Hiponicos? Dar are abia şaisprezece ani şi apoi...

— Te gândeşti la întâmplarea aceea? A trecut! Gestul tău l-a fermecat pe bătrânul Hiponicos.

— Ştie ceva?

— Ştie...

— Tu le-ai pus pe toate la cale, Aspasia! exclamă stăpânul meu supărat.

— Ce înseamnă că le-am pus la cale? Lucrurile au venit de la sine. Eşti cel mai frumos tânăr din Atena. Hiparete e cea mai bogată mireasă din confederaţie. Nu e firesc ca unii oameni să se gândească la căsătoria voastră?

Nunta lui Alcibiade cu Hiparete avu loc la o lună după evenimentele din Plateea şi cu câteva zile înainte de năvălirea lui Arhidamos în Atica.

Hiparete – pe care n-o văzusem niciodată până atunci – era drăguţă. Avea o feţişoară serioasă, doi ochi melancolici care-l priveau cu admiraţie pe Alcibiade şi o gură bine desemnată. Festivitatea se desfăşură cu toată solemnitatea cuvenită unei asemenea nunţi. Hiponicos organizase totul perfect. Nu lipsi niciun semn de bun augur: doi porumbei albi zburară deasupra grădinii. Toţi invitaţii felicitară pe cei doi miri pentru semnul fericit. Hiponicos zâmbea în barbă. Dăduse dispoziţii unui sclav să elibereze porumbeii la momentul potrivit. Erau mulţi invitaţi. Printre ei se afla şi Cefalos, care mă recunoscu.

— Ce faci, Silicos? Când trăia tatăl lui Alcibiade, ne mai întâlneam uneori! Acum, de când ai grija fiului pe cap, te-am pierdut...

— M-am pierdut şi eu pe mine însumi, Cefalos!

— Unde sunt vremurile bune de altădată, când nu aveam altă grijă decât să facem glume şi să-l necăjim pe Socrate pentru cele trei graţii pe care le sculpta, când era sculptor? Acum s-a însurat şi el şi ne-am risipit... Nu mai coboară nimeni la Freatida, spuse el pe un ton de mâhnire.

— Unde pleci cu soţia ta? l-am întrebat pe Alcibiade, care se apropiase de noi.

— Nicăieri. Rămânem aici.

— De ce nu plecaţi la moşia ta de la Erhia?

— Nu e un loc sigur. Se pare că Arhidamos a şi ajuns la Istm.

Douăsprezece zile mai târziu, Arhidamos îşi făcu apariţia în Atica.

După incidentul de la Plateea, populaţia care trăia în afara zidurilor, la periferie şi în demosurile îndepărtate, la Aharnes, Erhia, Maraton, se înspăimântă şi începu să vină în cetate. Dar puţini dădeau dovadă de prevedere, cei mai mulţi rămaseră pe ogoarele lor, manifestând un optimism inexplicabil şi convinşi fiind că, în ultima clipă, războiul va fi înlăturat. Când se află însă că Arhidamos, în fruntea unei armate de şaizeci de mii de ostaşi, trecuse istmul şi se îndrepta spre Megara, oamenii adunară tot ce puteau duce cu ei şi veniră în cetate. Două zile întregi, din zori şi până la straja întâia a nopţii, oamenii intrară pe porţile larg deschise, cărând fiecare ce avea. Turme întregi de boi, capre şi oi treceau prin Porţile Aharneene şi se îndreptau spre Zidurile lungi. La Pireu le încărcau pe corăbii şi le transportau în insula Egina, unde erau trimişi şi mulţi dintre cei veniţi la Atena. În felul acesta se produse oarecare descongestionare, deşi lumea continua să forfotească în cetate. Cine n-avea prieteni sau rude se instala în lăcaşurile ridicate eroilor, în turnuri, pe lângă ziduri, alţii plecară la Pireu, dar cei mai mulţi îşi înălţară corturi sau îşi înjghebară locuinţe provizorii de lemn, lângă Zidurile lungi.

Începură să se audă strigăte de nemulţumire împotriva lui Pericle. Cei bogaţi, care lăsau în afara zidurilor case, moşii, grajduri şi depozite, nu-şi ascundeau furia. Cei săraci se plângeau de halul în care ajunseseră şi, în loc să blesteme Sparta, se legau de Pericle.

Duşmanii lui strigau că oraşul suferă din cauza Decretului megarian şi că încăpăţânarea Olimpianului poate duce la catastrofă. Erau argumente puternice pe care oamenii, îngrămădiţi în preajma Zidurilor lungi şi având drept unică consolare posibilitatea de a se urca sus, pe metereze, ca să vadă albind departe, pe câmpie, oasele satului lor şi măslinii verzi-argintii, le ascultau, le discutau, apoi simţeau că le stă mintea în loc.

La sosirea lui Arhidamos, câmpia se înnegri de peloponesieni, care se răspândiră de la Aigaleea la Aharnes şi înaintară pârjolind şi distrugând totul. Întreaga populaţie se urcase pe ziduri şi privea. Apoi izbucniră strigăte, plânsete şi blesteme împotriva lacedemonienilor şi chiar împotriva lui Pericle! Era

mare fierbere! Cei mai iuţi din fire cereau să se deschidă porţile, ca să se repeadă afară şi să lupte. Tocmai asta voia şi Arhidamos, dar nu voia Pericle.

— Dacă e strateg, de ce stă închis în casă? striga lumea.

— Unde-i Pericle? Unde-i Pericle?

Pericle nu era de găsit nicăieri, nici acasă la el, nici la Metiohos. Înainte de a se face nevăzut, dăduse instrucţiuni Buléei să nu convoace adunarea sub niciun motiv.

Sosi însă clipa când situaţia fu pe punctul de a-i scăpa din mână. Arhidamos, care ştia el ce face, pârjolea unele după altele casele şi ogoarele. Holdele dădeau în pârg şi spicele galben-aurii luau foc dintr-odată. Fumul se ridica asemeni unui nor şi, când sufla Boreas[69], mirosul de ars ajungea până în cetate. Cei din Aharnes se adunau de dimineaţă sus pe ziduri şi se văitau văzând cum zi de zi se desăvârşea distrugerea lor. Strigând şi blestemând cereau convocarea adunării.

— Să ieşim din oraş şi să luptăm! strigau oamenii.

Din fericire se apropia toamna şi când Arhidamos află că noi trimisesem o sută de corăbii în Pelopones ca să-i pustiască ţărmurile, îşi luă armata şi plecă.

Îndată după plecarea peloponesienilor, Pericle, care voia să dea frâu liber mâniei oamenilor, hotărî o expediţie la Megara. Poporul se însufleţi numaidecât. Toată armata porni. Toată lumea voia să plece să se răzbune pe megarieni. Porniră vreo treisprezece mii de hopliţi.

— Nu-ţi iei armura cea nouă? întrebă cu sfială Hiparete, văzând că Alcibiade ia alte arme.

— Asta-i doar o plimbare militară, draga mea! Nu-i o campanie serioasă!

În jurul Megarei, armata noastră nu lăsă nimic în picioare. Tot ce se putea tăia sau arde fu distrus. Oamenii smulgeau până şi varza din grădinile de lângă ziduri. Din înaltul lor, megarienii ţipau şi se rugau:

— Lăsaţi-ne măcar varza.

— Dar voi când aţi venit la noi şi aţi smuls şi aţi ars totul?... a fost bine?... răspundeau ai noştri.

Încărcară verzele în saci şi le luară pentru masa comună de seară.

— O să mai venim şi la anul!

---

[69] Vântul de nord.

— O să vă duceţi şi la anul? îl întrebă Hiparete pe soţul ei, care-i povestise cele întâmplate.

— O să ne ducem în fiecare an.

— Dar poate că la anul are să fie pace... Cum vor putea rezista peloponesienii la toate nenorocirile? Le-am pustiit ţărmurile...

— Da, dragostea mea, dar şi ei ne-au făcut nouă pagube. De aceea am întârziat ieri. M-am dus la moşie. N-au lăsat nimic în picioare. Acum, dragostea mea, iartă-mă... trebuie să mă duc la Pericle...

— Să nu întârzii. S-a înnoptat.

— N-am să întârzii.

La Pericle n-am rămas mult. În dorinţa de a-i da o dovadă de cinstire, Bulé îl însărcinase să rostească cuvântarea la ceremonia îngropării morţilor, care avea să aibă loc în curând. Când am intrat la el, l-am găsit scriind. Era bine dispus şi ne-a vorbit despre ce păţiseră megarienii, dar ne-a expediat repede. Când am ieşit de la el, stăpânul meu mi-a spus:

— Mergem la Timandra? Ce spui, Silicos?

— Alcibiade... Ce are să spună Hiparete?

— De unde să afle? Vino! Mergem! Nu stăm mult. Are să ne cânte...

Cu toate distrugerile lui Arhidamos, care înspăimântaseră oamenii, războiul începuse bine. Noile noastre alianţe în Marea Ionică şi în golful Corint ne consolidară poziţia în acea regiune şi strânseră şi mai mult cercul în jurul Peloponesului, de unde nu putea pleca nicio corabie. Numai iarna, pornind de la Gition, puteau scăpa de patrulele noastre. Acostau întâi la Citena, de unde se îndreptau spre Creta, iar cele mai îndrăzneţe ajungeau până în Egipt. Graţie unui abderian cu numele de Nimfodoros, ginerele lui Sitalces, un rege trac, câştigasem noi aliaţi sus, în Tracia. Decăderea Potideii se accentua lună de lună. Eram stăpâni pe toate mările şi corăbiile noastre aduceau de la capătul lumii toate bunătăţile pământului.

— Aha! spuneau oamenii. Avea dreptate Pericle! Războiul trebuia să izbucnească. Arhidamos poate să vină în fiecare an.

Arhidamos veni într-adevăr în vara următoare, dar tot atunci sosi şi nenorocirea cea mare, mult mai mare şi mai distrugătoare decât armata spartană: ciuma!

După cum au spus unii mai târziu, epidemia aducătoare de moarte a pornit din Etiopia, a coborât în Egipt, a trecut în satrapiile apusene ale Marelui rege, apoi a ajuns şi s-a răspândit la Atena.

Primele cazuri s-au semnalat la Pireu, unde boala a fost adusă de o navă venită din Fenicia. S-a manifestat pe neaşteptate. Primul a fost lovit un cartier din Zea. Numărul bolnavilor fu atât de mare şi boala se ivi atât de brusc, încât la început se crezu că peloponesienii otrăviseră fântânile. Bine ar fi fost să fie aşa! Boala se întinse repede în tot Pireul şi în scurt timp ajunse în partea de sus a oraşului. Acum mureau câte zece şi douăzeci de bolnavi pe zi.

Voi povesti câte s-au întâmplat atunci şi câte am pătimit – căci m-am îmbolnăvit şi eu – pentru ca, la o altă eventuală epidemie, lumea să ştie cum să se ferească.

Boala se manifesta brusc. Vedeai oameni, pe care cu puţin înainte îi întâlniseşi sănătoşi şi voinici, arzând de febră, cu faţa aprinsă, cu ochii inflamaţi şi grei, pe care abia-abia mai puteau să-i deschidă. Limba se usca şi se făcea roşie-neagră, răsuflarea era urât mirositoare. Boala se tărăgăna aşa o zi-două, apoi te apuca un strănutat şi o tuse care te zdruncinau şi-ţi sfâşiau pieptul. Apoi cobora mai jos, la stomac şi începeau vărsăturile, de-şi vărsa bolnavul şi maţele. Vedeai pe străzi oameni care se tăvăleau pe jos încercând să vomite şi, fiindcă nu mâncaseră nimic de zile întregi, vărsau un lichid puturos, verde. În acelaşi timp începea un sughiţ violent şi neîntrerupt, care-ţi dădea spasme atât de puternice că ajungeai un fel de păpuşă de cârpă şi nu-ţi mai puteai controla mişcările. Pielea se băşica, se umplea de bubuliţe, plesnea din loc în loc şi sângera. Febra era atât de mare că nu puteai răbda niciun cearşaf cât de subţire. Când m-a doborât şi pe mine boala, bietul Alcibiade venea în fiecare zi în camera mea, în ciuda strigătelor şi a rugăminţilor mele.

— Nu te teme, Silicos! Eu nu mă îmbolnăvesc!

O spunea cu atâta siguranţă! Parcă ar fi fost un zeu pe care nu-l ating cele pământeşti. Gândul acesta era o mângâiere pentru mine. Şi ce sete-mi era, zeiţă Atena! O sete care-mi

ardea măruntaiele şi pe care nu era chip s-o potolesc, oricât aş fi băut. Aş fi vrut să stau tot timpul în baie. Mulţi se aruncau în fântâni ca să se răcorească, alţii se duceau noaptea la Caliroe şi se culcau în şanţurile de irigaţie. Dimineaţa îi găseau morţi, cu faţa în apă, de parc-ar fi băut încă. Dacă aveai o constituţie viguroasă şi dacă rezistai la tuse, la sughiţ, la vărsături şi la febra ridicată, boala cobora la burtă. Burta mea se umflă şi mă apucă o diaree îngrozitoare. Excrementele erau negre, de culoarea catranului şi nu puteam mistui nimic. Am fost bine îngrijit şi am scăpat; dar multă vreme n-am putut să mă mişc din pat.

Molima se întinsese în tot oraşul. Nu era cartier în care să nu se audă vaiete şi bocete. Lumea nu ştia cum să se ferească de molipsire şi răul era şi mai mare din pricina refugiaţilor. Îngrămădiţi în temple, în gimnazii, în colibe provizorii, în corturi, lângă Zidurile lungi, oamenii luau boala unul de la altul şi mureau ca muştele, fără ca nimeni să îndrăznească să-i ajute. Toată noaptea auzeai voci înfiorătoare, deznădăjduite, care cereau apă. Oamenii se prăbuşeau în mijlocul străzii şi agonizau zile întregi. În timp ce zăceam încă în pat, am auzit două zile şi două nopţi sughiţul unui muribund. Nimeni nu mai îndrăznea să se apropie de un bolnav.

La început, îndată după izbucnirea ciumei, rude şi prieteni alergau la bolnavi. Acuma însă, când cineva se îmbolnăvea, agoniza şi murea singur. Groaza deveni generală când, în ciuda marilor jertfe publice, boala nu dădu înapoi şi lumea înţelese că ciuma n-are vindecare. Cine se-mbolnăvea nu avea altceva de făcut decât să aştepte să treacă cele zece-douăsprezece zile critice. Mulţi prezicători şi preoţi îşi făceau de lucru, mergând din casă în casă pentru „purificări” cu jertfe şi leacuri, pentru care erau bine plătiţi. Câţiva bătrâni îşi amintiră de un vechi oracol, pe care-l răspândiră prin Atena:

Temeţi-vă de războiul doric,
Că vine odată cu molima.

Mulţi recitau şi versurile Iliadei: ...*Astfel rugatu-s-a el. Auzi săgetaşul Apolon/ Şi mânios de pe vârful Olimpului merse la*

vale/ Arcul pe umăr având şi tolba vârtos căpăcită... Morţii ardeau sumedenii pe ruguri.[70]

Lumea striga spunând că Apolo îi va decima pe atenieni, aşa cum îi decimase pe ahei la Troia.

Mureau atâţia oameni că nu se mai făceau slujbe de înmormântare: morţii erau îngrămădiţi mai mulţi la un loc şi arşi laolaltă. Încetul cu încetul, gărzile trace începură să refuze să care cadavrele, care rămâneau prin case lângă bolnavii în agonie. În căldura verii, o duhoare îngrozitoare urca din oraş.

Cei care nu se îmbolnăveau, petreceau. Cum nimeni nu ştia dacă nu cumva a doua zi va fi şi el bolnav, toţi se aşterneau pe băutură şi pe petreceri. Noaptea, odată cu horcăielile muribunzilor, auzeai cântece şi strigăte şi vedeai oameni beţi şi cheflii împiedicându-se de cadavre, căzând peste ele şi ridicându-se cu groază când îşi dădeau seama ce erau. Pentru borfaşi era o epocă de aur. Intrau în casele fără apărare şi luau tot ce puteau căra.

Am fost printre primii care au luat boala, dar când m-am vindecat, slavă ocrotitoarei, am scăpat fără niciun beteşug. Unii au rămas paralizaţi, alţii şi-au pierdut memoria, alţii glasul sau vederea. Vara înainta şi molima se întindea. Ai fi zis că a prins rădăcini pe meleagurile noastre. Dincolo de ziduri, Arhidamos venise iar şi pustia ogoare şi sate, fără ca boala să se atingă de el. Când a aflat însă cât de mare era răul, când a văzut zilnic ridicându-se spre cer fumul rugurilor pe care se ardeau morţii, s-a speriat, şi-a luat armata şi a plecat.

Ca să menţină în oarecare măsură moralul populaţiei, Pericle echipă o sută de nave şi trei mii de hopliţi şi plecă în Pelopones, luând însă cu el şi molima. A făcut câteva incursiuni, a cucerit Prasiai, în Laconia, dar a fost silit să se întoarcă, fiindcă ciuma bântuia cu furie printre ostaşi şi marinari. În timpul cât a lipsit Pericle, s-a îmbolnăvit şi a murit fiul lui mai mare, Xantip. Puţin după întoarcerea lui Pericle, s-a îmbolnăvit şi Metiohos, care a murit peste câteva zile. Înapoindu-se de la înmormântare, zdrobit, palid şi incapabil să-şi dea seama unde se află şi ce face, Pericle a aflat de la Aspasia că preaiubitul său fiu Paralos zăcea de dimineaţă în pat, cu limba foarte roşie. Zece zile şi

---

[70] Homer – *Iliada*, cântul I.

zece nopţi a stat Olimpianul la căpătâiul fiului său. De câteva ori s-au auzit din stradă strigăte:

— Jos Pericle! Jos! Pace cu Sparta! Pace!...

Oamenii începuseră să se adune pe străzi şi în pieţe şi să-l înjure pe Olimpian. După plecarea lui Arhidamos, atenienii s-au refugiat la ţară, dar acolo au dat peste altă nenorocire, fiindcă şi-au găsit casele arse şi ogoarele pustiite. Se întorceau la Atena şi-şi strigau deznădejdea pe străzi. Erau aţâţaţi de rivalii lui Pericle, de Simios şi Lacratide, care-i luaseră locul lui Tucidide – mort şi el de ciumă; ei le stârneau revolta şi veneau în grup să strige şi să înjure sub ferestrele camerei unde-şi dădea sufletul Paralos. În a zecea zi a murit. La înmormântarea lui, Pericle plângea ca un copil. Euriptolemos şi stăpânul meu îl ţineau de subsuori ca să nu cadă.

— Cum o să-i dăm şi cealaltă veste? întreba stăpânul meu. Cum o să-i spunem că adunarea de ieri a hotărât să trimită soli la Sparta pentru a cere pace?

După ce ne-am întors acasă, după ce au plecat străinii, s-a lăsat o tăcere grea, pe care nici Aspasia nu îndrăznea s-o rupă; am stat mult timp în aşteptare în jurul lui Pericle, fără să scoatem un cuvânt. În sfârşit a vorbit chiar el:

— Spune-mi ceva despre adunarea de ieri, Alcibiade. Au trimis soli?... şi vocea lui suna deznădăjduită, ca un hohot de plâns.

Solii s-au întors din Sparta fără rezultat şi desperarea oamenilor a ajuns la culme. Sparta nu accepta nicio învoială, ceea ce însemna că războiul avea să continue, după cum avea să continue şi ciuma, care în mintea oamenilor devenise unul şi acelaşi lucru cu războiul. Un strigăt se răspândi în tot oraşul:

— Pericle e de vină! Pericle e vinovat de toate! Jos Pericle!

Atunci Pericle, care era încă strateg, convocă adunarea şi spuse:

— Atenieni, ştiu că mânia voastră s-a întors împotriva mea. Mă aşteptam. Am convocat adunarea ca să vă amintesc ceea ce n-ar fi trebuit să uitaţi şi să vă acuz că v-aţi mâniat pe mine fiindcă nenorocirile s-au abătut asupra voastră.

Pericle vorbi mult timp. Aminti oamenilor că nu trebuie să fie mâniaţi pe el, fiindcă, dintre toţi cetăţenii, era singurul care cunoştea marile interese ale democraţiei. Le vorbi mult despre puterea Atenei, despre dominaţia ei absolută pe mare, unde

nimeni nu putea să i se împotrivească şi încheie cu următoarele cuvinte:

— Nu trimiteţi alţi soli la Sparta! Nu vă arătaţi zdrobiţi de nenorocire. Gloria popoarelor, ca şi a indivizilor, e cu atât mai mare cu cât se împotrivesc mai mult nenorocirilor.

Ori de câte ori poporul se adună în agora sau pe Pnix şi aude vorbind un om de talia lui Pericle îşi recapătă judecata şi se linişteşte. Demosul hotărî să nu mai pomenească niciodată despre propuneri de pace şi să continue războiul cu şi mai multă înverşunare.

Dar Cleon şi Simias stăteau la pândă. Ei ştiau că, deşi, graţie darurilor sale oratorice Pericle obţinuse un succes de moment în adunare, în sufletul poporului era încă multă amărăciune împotriva lui.

Cei mai nemulţumiţi erau cetăţenii de vază pe care războiul îi păgubise serios şi neguţătorii care vedeau micşorându-li-se zilnic câştigurile. Oamenii aceştia fuseseră aţâţaţi de rivalii lui Pericle, care izbutiră să-l pună, sub acuzaţie pentru felul în care mânuise banii în cursul ultimei lui expediţii în Pelopones. Înscenară, aşadar, un proces în ajunul alegerilor, astfel încât Pericle nu se putea prezenta nici măcar în calitate de candidat! Un prieten al lui, Menipos, îi scrise numele pe listă, dar Cleon adresă o întâmpinare pritanilor, obiectând că trebuia să fie judecat. Aşa se face că, la începutul celui de al treilea an de război, Pericle nu mai era strateg. Mi se sfâşia inima când mă duceam la el şi-l vedeam, bătrân, zdrobit de loviturile soartei, aplecat asupra mesei şi pregătind cu grijă socotelile campaniei care constituia apărarea lui.

Stăpânul meu spumega.

— Ce face Olimpianul! Ce catadicseşte el să facă? Ar trebui să nu dea socoteală nimănui! Nimănui! striga, el oriunde se afla.

Paralel cu aceste evenimente, ciuma, a cărei furie slăbise în timpul iernii, se înteţi iar odată cu sosirea primăverii. În anul acela, temându-se să nu ia şi ei molima, lacedemonienii nu veniră în Atica, ci asediară doar Plateea. Dar vestea că peloponesienii se aflau din nou la graniţele Aticei provocă iar tulburare la Atena. Marele oraş părea o corabie fără cârmaci, bătută de valuri. Confuzia era generală. Auzeai cele mai absurde păreri rostite cu îndărătnicie şi falsă măreţie, umblau zvonurile

cele mai de necrezut. În adunare, îngâmfaţii urmaşi ai lui Pericle dădeau bătălii retorice, încercând fiecare să atragă lumea de partea sa. Dar în spatele vorbăriei lor, în dosul frazelor măiestrite, oamenii simţeau mediocritatea, lipsa de îndrăzneală, interesul personal, confuzia în idei şi în fapte. În perioada aceea se mai răspândi o veste, care zgudui Atena. Peloponesienii foloseau vase piratereşti cu care capturau navele noastre de comerţ, măcelărindu-le echipajele pentru ca să nu se afle nimic. Lângă Citera capturaseră două corăbii care veneau din Egipt.

— Ce se întâmplă? începură să se întrebe oamenii neliniştiţi.

— Unde o să ajungem? exclamau ei plini de pesimism, de parcă întreaga noastră flotă ar fi fost distrusă.

— O să fie foamete, ce-o să facem?

Neguţătorii profitară de ocazie ca să ridice preţurile. Lumea intră în panică şi începu să facă stocuri de alimente. în confuzia generală se ridică un singur glas: „Pericle! Pericle are să ne aducă mântuirea!”

— De ce nu l-am ales strateg? De ce trebuie să înceapă procesul ăsta prostesc?

O schimbare rapidă se produse în opinia publică. În adunare, prietenii lui Pericle vorbiră frumos despre nedreptatea ce i se făcuse „primului soldat al Democraţiei”, oamenii fură mişcaţi, votară casarea procesului şi fiindcă ne aflam în preajma alegerilor, numele lui Pericle apăru primul pe lista strategilor.

Alcibiade alergă să-i aducă noutatea, dar Pericle răspunse exclamaţiilor şi bucuriei stăpânului meu cu un surâs amar. Faţa lui obosită şi zbârcită nu se lumină. Spuse doar atât: „Nu vreau să fiu strateg” – şi pe chipul lui era zugrăvită o tristeţe atât de adâncă, încât stăpânul meu tăcu şi-l privi fără să ştie ce să spună. Se duse la Euriptolemos, care încercă şi el să-l convingă să primească înalta funcţie, dar totul fu în zadar. Când vestea că Pericle refuză se răspândi în Atena, începură să vină zilnic la el delegaţii ale diverselor bresle care-l rugau să primească. De cele mai multe ori, delegaţiile erau primite de Aspasia, Pericle nu se arăta. Cu cât se apropiau alegerile, cu atât stăpânul meu devenea mai nervos. Făcu o ultimă încercare, dar nu-l înduplecă pe unchiul său. În cele din urmă, îi spuse plin de revoltă:

— Pericle! Generaţiile de atenieni care vor veni după noi te vor învinui că ai vrut să te răzbuni pe echipaj şi de aceea ai scufundat corabia!

Alcibiade plecă şi se duse desperat la el acasă. Văzându-l gânditor şi trist, Hiparete îl întrebă ce avea.

— Nu vrea! Nu vrea să fie strateg!

— Cine, dragul meu?

— Pericle!

— N-are decât! Ce-ţi pasă ţie?

— Războiul abia începe, Hiparete, şi are să ţină încă mulţi ani. Atâta timp cât eu nu pot fi strateg, Pericle trebuie să conducă cetatea. Nimeni altul nu poate s-o facă.

— Dragul meu, ce nevoie ai tu de politică... ai atâţia duşmani!

În ziua următoare, Alcibiade nu mai putea de bucurie. Pericle îi comunicase că primeşte! Pe străzi se simţea o uşurare generală şi, deşi pretutindeni domnea groaza pe care o răspândea molima, oamenii prinseră puţin curaj la gândul că vor fi din nou sub cârmuirea Olimpianului. Ca să-şi îmbuneze idolul, demosul convocă o adunare extraordinară şi-i oferi ce avea mai scump: abolirea legii care recunoştea drept cetăţeni atenieni numai pe cei născuţi din ambii părinţi atenieni. În felul acesta, fiul lui Pericle şi al Aspasiei, un copil liniştit, despre care n-am avut prilejul să vorbesc, deveni cetăţean atenian. Numele lui era tot Pericle.

A fost ultima bucurie a lui Pericle. Puţin după aceea s-a îmbolnăvit. Nu avea ciumă. O febră lentă îl chinui multe luni de zile. Nu mai ieşea deloc din casă, dar ţinea neîncetate consfătuiri, care-l istoveau. După cum am spus, peloponesienii aveau nave-pirat. Pericle trimise şase corăbii care să patruleze între Citera şi Creta şi alte şase între Delos şi Argolida.

Pirateria încetă. Trimisesem şi alte patrule sus, în Tracia, unde una din navele noastre captură o solie a Spartei, care se ducea la Susa! După mărturisirile solilor, scopul lor era nu numai să ceară bani de la Artaxerxe, ci şi să-l convingă să anuleze pacea cu noi, ceea ce ar fi însemnat crearea unui front comun Susa-Sparta împotriva noastră. Alături de spartani erau şi peloponesienii care se duceau şi ei să se închine la Susa. Aristeas, care organizase apărarea Potideii, un reprezentant al Corintului, Timagoras, un reprezentant al Tegeii şi alţii fură prinşi cu toţii într-un mic port din Tracia, în momentul când se pregăteau să se îmbarce pe o corabie care avea să-i ducă în Helespont, de unde trebuia să-i ia în primire Farnaces, fiul satrapului Farnabazos.

Fură aduşi la Atena legaţi de mâini şi de picioare şi lăsaţi în agora ca să-i vadă lumea.

— Ce să facem cu ei? fu întrebat Pericle, care, istovit de boală, nu se mai ridica din aşternut.

— Ce vreţi...

Prinşii fură daţi pe mâna celor unsprezece care poruncără executarea lor în zorii zilei următoare.

Pericle dădu ordin ca reprezentanţi ai Atenei să străbată toată Elada pentru a denunţa Sparta şi întregul Pelopones, care cereau alianţa lui Artaxerxe.

Pe vremea aceea, eforii se străduiau să înceapă unele acţiuni navale. Trimiseră o flotă la Zacintos, unde pustiiră locurile. Nu putură cuceri oraşul şi se îndreptară spre Acarnania unde aveau mulţi aliaţi.

— Ce să facem, Pericle? întrebau deputaţii şi strategii.

— Trimiteţi douăzeci de nave cu Formion în frunte.

— Numai douăzeci?

— Pentru o sută ale lor, douăzeci ale noastre şi Formion ajung.

— Pericle! i se spunea. Arhidamos asediază Plateea de luni de zile. Ce facem?

— Daţi-le de ştire să reziste cât pot!

Una din ultimele lui bucurii fu victoria lui Formion în golful Corint. Deşi avea numai douăzeci de corăbii şi peloponesienii şaptezeci, îi zdrobi. Un surâs brăzdă faţa slăbită a lui Pericle când i se aduse vestea victoriei.

— Flota noastră minunată... nepreţuitul Formion... şopti el.

Când i se aduse ştirea cea mare că Potideea se predase în sfârşit, rosti cu greutate:

— Îndurare faţă de ei... nu măcelăriţi pe nimeni... nu luaţi sclavi...

Febra nu-l mai slăbea. Încetul cu încetul, Pericle se cufunda într-un fel de toropeală care-l ţinea ore întregi.

Aspasia nu se mişca de la căpătâiul lui. O luau de acolo cu forţa ca să doarmă puţin. Când îşi revenea în simţiri, Pericle o dojenea cu blândeţe. Veneau prieteni, care stăteau tăcuţi, privindu-l cum se stinge din zi în zi. Uneori şopteau între ei şi pomeneau faptele lui Pericle, lucrările mari şi de seamă, organizarea Ligii, capodoperele create graţie lui.

— Nu spuneţi ce-i mai important!... zise într-o zi Pericle. În timpul cârmuirii mele, niciun atenian n-a purtat doliu din cauza mea...

Altceva nu mai putu să adauge. Către seară îi făcu semn stăpânului meu să se apropie. Încercă să-i vorbească, îi strânse mâna cu putere, îl privi mult timp. Apoi chipul lui se însenină şi Pericle închise ochii ca şi cum ar fi vrut să doarmă.

Ştirea se prăbuşi greu peste oraş, asemenea unui coşmar. Mulţi atenieni, chiar dintre cei care nu-l văzuseră pe Pericle decât la tribună, se îmbrăcară în doliu. I se făcură funeralii publice şi procesiunea fu condusă de Euriptolemos şi de Alcibiade, ultimii Alcmeonizi. Nu se rosti nicio cuvântare. În anunţarea oficială a morţii lui Pericle şi în protocolul ceremoniei funerare Bulé hotărâse că, la moartea unui asemenea om, singură tăcerea, expresie supremă a durerii, îl putea însoţi până la mormânt.

F

În vremea aceea, moartea devenise tovarăşul nostru de fiecare zi. Din fericire însă molima începea să se potolească. După ce secerase treizeci de mii de vieţi, acum dădea înapoi. Un medic vestit – numele lui îmi scapă – sosit atunci la Atena, observase că meşteşugarii care lucrau lângă foc nu luau boala şi, dându-şi seama că erau apăraţi de flacără, spuse oamenilor să aprindă focuri. Noaptea, cerul se înroşea de miile de focuri aprinse în tot oraşul, pe Zidurile lungi, până la Pireu. Ai fi zis că Atena arde. Aşa a încetat ciuma. Dar ce prăpăd lăsa în urmă! Când, în anul acela, s-au întocmit listele militare, din o mie două sute de călăreţi lipseau trei sute şi din hopliţi patru mii cinci sute! Câtă lume murise! Metiohos, Arifron, prietenul meu Catisachis, socrul lui Alcibiade, Hiponicos, şi câţi alţii!

Dar pierderea cea mai mare a fost Pericle. În viaţa politică a Atenei se produse un gol. După Pericle, demosul căzu în mâinile lui Cleon şi nu se mai putu ridica până la venirea lui Alcibiade. Pericle muri în cel de-al treilea an al războiului şi stăpânul meu ajunse strateg abia în al doisprezecelea. Dacă Pericle ar fi trăit până în clipa aceea... De câte ori mi-am amintit, în primele zile după moartea lui, cuvintele pe care i le spusesem odinioară:

— Dar dacă mori, Olimpiene?

Puţini, foarte puţini sunt cei care se îngrijesc sau, mai bine zis, care ştiu să asigure operei lor bazele necesare pentru a le putea supravieţui. Poate doar Solon şi, desigur, Darius al lui Histaspe au fost dintre aceia, dat fiind că opera acestuia din urmă a rezistat cu toate tâmpeniile şi nebuniile fiului său Xerxe. Despre Licurg nu spun nimic. Ce a făcut el nu-i o operă, ci un blestem! Pericle a murit în momentul cel mai greu. Ca să folosesc comparaţia lui Socrate, aurul începuse să se amestece cu argintul şi cu fierul şi când, peste puţin, aurul pur, adică Alcibiade, s-a ivit pe scena politică, demosul nu l-a recunoscut.

Războiul continua. Nu era sarcina adunării să poruncească cum şi unde să aibă loc acţiuni militare. Pe vremea aceea, Atena avea strategi mulţi şi buni. Primul dintre ei, Formion, se afla la Naupactos cu douăzeci de corăbii, cu care bloca tot golful Corint. Mai erau Demostene, Lahes, Eurimedon. Trebuie să-l pomenesc şi pe Nicias, care, în ciuda mărginirii şi a lipsei de îndrăzneală, era ordonat, neobosit şi prevăzător.

Ce se întâmpla însă în politică şi în problemele interne ale Ligii? Cuvântul hotărâtor îl avea acum Cleon, care, îndată după moartea lui Pericle, izbutise să ajungă ocrotitorul demosului, înlăturându-l pe un oarecare Eucrate, care nu făcea mai multe parale decât el, şi pe Lisicle, oierul.

Ceea ce preocupa pe strategi, ceea ce ştiau ei să facă era asediul Plateii, care dura de atâtea luni! După cum am mai spus, în al treilea an de război, Arhidamos nu veni în Atica, ci se duse să asedieze Plateea. Zadarnic se străduiră plateenii să evite nenorocirea care-i încolţea. Trimiseră soli la Arhidamos, amintindu-i de vechile jurăminte din timpul lui Pausania, când elenii îl învinseseră pe Mardonios. Spartanul răspunse că erau fapte de domeniul trecutului, adăugând însă că-şi va aminti de jurămintele referitoare la neatârnarea Plateii, dacă va rămâne neutră.

— Daţi-ne oraşul vostru ca zălog! spuse Arhidamos plateenilor. Mutaţi-vă în altă parte şi, la sfârşitul războiului, vi-l vom înapoia aşa cum l-am luat!

— Şi cum veţi face? întrebaseră plateenii.

— Vom întocmi un inventar în care vom trece casele, ogoarele, copacii, ofrandele şi templele.

— Vom trimite solie la Atena şi, dacă demosul acceptă, vom face aşa cum spui, răspunseră plateenii.

Spartanul se învoise şi solia venise atunci la Atena, dar răspunsul nostru îl dăduse Pericle de pe patul de moarte şi acest răspuns era un îndemn la luptă. Şi plateenii luptară trei ani încheiaţi. La început, Arhidamos încercă să cucerească oraşul, dar nu reuşi. Plateenii, care erau neîntrecuţi în luptele de fortificaţii, izbutiră să-i respingă toate atacurile. Atunci spartanul se hotărî să înalţe în jurul oraşului un zid de asediu dublu, la care armata lui munci şaptezeci de zile. Tăiau trunchiuri de copaci de la Citeron şi le clădeau cu noroi şi pietre. La începutul iernii, zidul dublu fu terminat. Arhidamos lăsă o gardă de lacedemonieni şi de tebani şi se întoarse la Sparta, spunând:

— Ce-au să facă după ce vor flămânzi?

Şi, după doi ani, plateenii flămânziră. Nu ştiu cum izbutiseră să se hrănească în acest timp. În oraş rămăseseră numai patru sute de oameni, conduşi de Eupompide. Când îşi dădu seama că vor muri toţi de foame sau că, pentru a se răzbuna, tebanii îi vor măcelări, acesta hotărî să facă o ieşire, ca să scape cum or

putea. Mulţi plateeni fură cuprinşi de teamă şi refuzară să-l urmeze. Eupompide adună în jurul său pe cei hotărâţi să-l asculte şi le spuse:

— Am observat că în nopţile foarte reci străjile duşmanului nu patrulează pe zid, ci rămân în turnuri, ca să se încălzească. Într-o astfel de noapte trebuie să încercăm să ieşim. Să păstrăm o tăcere absolută. Primii care vor porni vor căra scările şi vor fi neînarmaţi. Ceilalţi vor purta arc şi platoşă. Vom merge la distanţă unul de altul. Primii care vor urca pe zid vor ucide străjile turnurilor din dreapta şi din stânga punctului unde vom sprijini scările. După cum ştiţi, avem de trecut un zid dublu. În golul dintre ziduri, lacedemonienii au construit case. Vom trece pe acoperişurile lor desculţi, fără încălţăminte.

— Ne vor îngheţa picioarele! Nu se poate!

— Atunci încălţaţi numai sandala stângă. Cea dreaptă o agăţaţi de gât. Dacă Zeus ne ajută şi ieşim, o încălţaţi şi pe cealaltă, ca să puteţi alerga mai repede.

Şi aşa, în plină iarnă, într-o noapte întunecoasă şi fără lună, când toată firea înţepenise de ger, plateenii îndrăzniră să-şi pună planul în aplicare. Ar fi trecut fără să-i simtă spartanii şi tebanii, dacă la trecerea unui ostaş nu s-ar fi desprins un olan de pe un acoperiş şi n-ar fi căzut cu mare zgomot. Se dădu alarma. În întuneric, străjile nu înţelegeau ce se întâmplă. Se auziră strigăte, ordine, tropăituri. Din fericire, plateenii rămaşi în oraş îşi dădură seama despre ce era vorba şi se prefăcură că atacă în alt punct. Atunci, în tabăra duşmană se produse o zăpăceală totală. Spartanii aprinseră torţe şi începură să facă semnale, ca să le vadă cei din Teba. Plateenii din oraş înălţară şi ei torţe şi încurcară semnalele. Teba nu înţelegea ce cere garnizoana. Toţi cei ce ieşiseră din oraş – unul singur a fost prins – au putut să sară dincolo de ziduri şi au căzut în şanţul exterior. Gheaţa era subţire, astfel că s-au trezit în apă până la umeri. Pe măsură ce ieşeau afară, oamenii rămâneau locului, cu arcurile pregătite ca să-i apere pe cei ce veneau după ei. Două sute doisprezece scăpară şi, încălţându-se, se repeziră în noapte spre Teba ca să-i înşele pe spartani. Umblară toată noaptea, ajunseră la muntele Parnes şi în ziua următoare intrară în Atena, frânţi de oboseală, plini de noroi şi nedormiţi. I-am întâmpinat sărbătoreşte, aşa cum meritau, şi stăpânul meu i-a invitat pe toţi la masă. A adus trei boi din Egina, a tocmit încă doi bucătari,

a scos douăzeci de burdufuri de vin şi a dat în cinstea lor o serbare, aducând şi o jertfă, de care-şi amintesc şi azi cei ce mai sunt în viaţă.

— Silicos! De astfel de oameni avem nevoie ca să facem război!

— Să nu te audă cineva, Alcibiade! Ar putea crede că, după tine, atenienii sunt nişte laşi.

— Atenienii sunt viteji, dar adu-ţi aminte de vorbele lui Pericle: războiul se face cu bani şi asta pentru că dăm lefuri mari. Când Pericle a spus asta, în tezaurul de pe Acropole erau şase mii de talanţi, pe când acum, în al cincilea an de război, în afară de rezerva sacră de o mie de talanţi, totul a fost cheltuit. Dacă faci socoteala că asediul Potideii a ţinut trei ani şi că ostaşii noştri, vreo două mii cinci sute la număr, au primit două drahme pe zi, ai să înţelegi cu uşurinţă cum s-au cheltuit atâţia bani: numai Potideea a costat o mie de talanţi în cap! Nu era mai bine dacă o cumpăram?

În anii aceia, adunarea era dominată de Cleon. Glasul lui sălbatic teroriza pe cei care încercau să vorbească. Strategii, care altădată luau parte la adunare şi influenţau demosul, erau acum mai totdeauna departe, în campanii, astfel că, încetul cu încetul, mulţimea se dezobişnui să-i audă şi să-i respecte. De altfel, în puţinele momente pe care le petreceau la Atena, nu aveau vreme să vină în adunare, şi Cleon avea nenumărate prilejuri să vorbească fără nicio piedică. Nicias încercă să ia măsuri, dar, speriat de ameninţările lui Cleon, se retrase şi, multă vreme după aceea, nu se mai auzi nimic despre el. Cu timpul, cetăţenii bogaţi şi cu vază renunţară să mai urce pe Pnix şi gloata neştiutoare lua hotărâri în chestiuni foarte serioase. Aşa se face că, la Mitilene, era cât p-aci să aibă loc un măcel groaznic, fiindcă nimeni nu se ridicase împotriva lui Cleon, care era violent, samavolnic şi rău.

În al patrulea an de război, Mitilene se răsculă. Fără niciun motiv, partidul oligarhic din insulă ne înştiinţă într-o bună zi că nu mai voia să ni se supună şi că trimisese soli la Sparta după ajutor. Eforii le făgăduiră un ajutor „imediat”. Când o hotărâre spartană e „imediată” înseamnă că trec luni până e dusă la îndeplinire. Singurul lucru pe care-l făcură a fost să trimită numaidecât pe strategul spartan Saletos în Mitilene. Noi am

trimis patruzeci de corăbii cu strategul Pahis şi am început asediul care a fost de scurtă durată. Mitilene s-a predat. Când Pahis a acceptat predarea, a pus condiţia ca soarta populaţiei să fie hotărâtă de adunarea demosului. La Atena au venit reprezentanţi ai Mitilenei care au încercat să vorbească în adunare, dar Cleon nu i-a lăsat. A aţâţat mulţimea şi a cerut să se trimită lui Pahis ordin de a măcelări pe toţi bărbaţii din oraş, adică vreo şase mii, iar pe femei să le aducă sclave la Atena. Mulţi participanţi la adunare s-au ridicat în picioare, înălţându-şi amândouă braţele ca să respingă propunerea, dar omul acela groaznic înflăcărase mulţimea şi pretutindeni nu se auzea decât un strigăt: „Moarte! Moarte!”

Noaptea aceea a fost una din cele mai dramatice pe care le-a trăit Atena

Stăpânul meu era înnebunit.

— De ce nu am treizeci de ani! De ce nu am dreptul să vorbesc în adunare! Hotărârea de azi e o catastrofă! Întreaga Eladă se va înfiora şi va porecli Atena: cea pătată de sânge! Să mergem la Nicias, Silicos!

Am alergat prin întuneric la Nicias.

— Trebuie să facem ceva, strategule! Are să se întâmple un lucru cumplit! Trezeşte-te! Du-te la prietenii tăi din Bulé! Spune-le să convoace dis-de-dimineaţă adunarea. Nava pleacă în zori cu ordinul de masacru! Trebuie s-o oprim!

— Hotărârea de ieri e o mare crimă, dar...

— E o crimă şi o greşeală politică!

— Da, dar ce-i de făcut? O mulţime de oameni au votat ieri pentru Cleon... spuse Nicias oftând.

— Strategule! În politică, rolul cel mai important îl are acţiunea, nu numărul!

Mulţi alţii alergaseră în noaptea aceea, care la eponim, care la vreun prieten strateg, care la pritan. În cartierul Cileea domnea mare agitaţie, deşi în cartierele populare era linişte. Fiara dormea.

— Nici pe Saletos n-ar fi trebuit să-l ucidă, spuse stăpânul meu înainte de a se culca, adică spre ziuă. Să avem un strateg spartan prizonier şi să nu cerem nimic în schimbul vieţii lui! De altfel, el însuşi a propus asta! Spartanii ar fi ridicat asediul Plateii! Dar cine se mai pricepe în politică!

Corabia care ducea ordinul de măcel plecă în zorii zilei următoare, iar la adunarea extraordinară convocată la Atena luară parte toţi pentacosiomedimnii şi toţi cavalerii, şi se ridicară împotriva lui Cleon, care se străduia să aţâţe iar mulţimea. Oratorii izbutiră să convingă demosul să anuleze ordinul şi să trimită o altă corabie spre Mitilene. Îndată după ce al doilea ordin fu scris, reprezentanţii din Mitilene, care se aflau la Atena, alergară într-un suflet la Pireu, cumpărară o mare cantitate de alimente, le încărcară pe corabia care avea să plece, îi făgăduiră trierarhului daruri bogate, plătiră schimburi duble pentru ca vâslele să nu stea o clipă şi rămaseră pe dig, cu lacrimi în ochi, înălţând rugi către Poseidon, până ce corabia dispăru dincolo de Capul Sunion.

În felul acesta, prestigiul Atenei fu salvat, în timp ce Sparta, neavând un prestigiu căruia să-i poarte de grijă şi nici aliaţi de menajat, măcelări pe loc pe cei două sute de plateeni rămaşi în cetate care li se predară.

Când se află la Atena de crima de la Plateea, indignarea oamenilor nu mai ştia unde să se reverse. Totuşi, avu prilejul să se potolească chiar în zilele acelea. Euripide care, după Sofocle, era noua glorie a Atenei, scrisese tragedia *Andromaca*. Aflându-se că tragedia era inspirată din nenorocirile pe care troiana le îndurase la Sparta, câţiva bogătaşi l-au asaltat pe Euripide, manifestându-şi dorinţa de a suporta cheltuielile spectacolului. La premiera *Andromacăi*, entuziasmul era atât de mare, încât mulţimea îl ridică pe braţe pe tragedian încununat cu lauri şi-l duse în agora. Tragedia se jucă mai multe zile în şir, cu teatrul plin de lume. Înainte de al doilea cânt al corului, Andromaca, personaj interpretat de un actor neîntrecut, scotea un strigăt puternic, fiindcă, vrând s-o ucidă, Menelau o târa prin palat împreună cu fiul ei. Iată ce spunea:

Voi, cei mai demni de ură dintre oameni
spartani vicleni, semănători de vrajbă,
voi, brute ne-ntrecute în minciună,
făţarnici, roşi de pismă...

Atât de puternice erau aplauzele, atât de mare entuziasmul mulţimii şi strigătele de la galerie, încât Andromaca trebuia să iasă din nou şi să repete scena.

— Dau un talant pentru ca trupa să joace *Andromaca* în principalele oraşe din Elada! spuse stăpânul meu.

— Un talant e prea puţin! spuse Calias, cumnatul lui.

— Atunci mai dă şi tu ceva. Să dea şi alţii, să dea şi Cefalos.

Tragedia se jucă mult timp la Atena, apoi trupa plecă în turneu.

— Am crezut pe vremuri că Peloponesul are să flămânzească repede! spunea stăpânul meu şi clătina din cap când auzea de acţiunile navale de război ale spartanilor.

— Războiul ţine de cinci ani şi văd că Peloponesul n-a păţit nimic.

— Cum să păţească ceva şi cum să flămânzească, stăpâne? Istmul e a lor, pot să aducă ce poftesc. Nu uita că Sicilia e un cuib de viespi dorice, de unde le soseşte uneori şi grâu.

— Sicilia... Ar trebui să ne hotărâm să facem ceva serios în direcţia aceea...

— Nu-ţi ajunge cât s-a întins războiul? De la Corcira la Mitilene şi de la Potideea la Gition, toată lumea e în război.

— Nu extinderea războiului are vreo importanţă, Silicos! Important e că nu purtăm război în punctele cele mai importante. Închipuie-ţi ce ar fi dacă am cuceri şi dacă am organiza Sicilia. Îţi aminteşti că, la începutul războiului, lacedemonienii aveau de gând să construiască cinci sute de nave în Sicilia? Eu aş fi construit o mie şi aş fi ajuns stăpânul lumii!

— Ni se prezintă o ocazie bună să trimitem flotă în Sicilia, Alcibiade. Leontinii, care sunt în stare de război cu Siracuza, ne cer ajutor. Au trimis soli la Atena.

— Ştiu. Fie ca demosul să hotărască mâine aşa cum se cuvine.

Demosul hotărî aşa cum se cuvenea, dar nu acceptă să trimită decât douăzeci de nave.

— E o hotărâre dreaptă, prieteni, spuse seara Alcibiade, dar de ce trimitem atât de puţine nave? Antiohos, adu vin!

Încetul cu încetul, Antiohos, omul care prinsese prepeliţa stăpânului meu – devenise omul casei. Îi răspunse că nu mai avea vin. Stăpânul meu se înfurie, îşi luă prietenii şi se duse în altă parte. Unde anume s-ar fi putut duce dacă nu la Timandra? La devotata Timandra, care i se uita în ochi şi era totdeauna la dispoziţia lui.

— Dacă-l pierd pe Alcibiade, cred că-mi pierd şi viaţa, îmi spuse ea într-o zi.

Alcibiade îi cumpărase lângă poarta lui Diohares o casă drăguţă, o adevărată bijuterie, unde mă duceam şi eu atât cât să nu par indiscret. Ghemuit într-un colţ, mă lăsam învăluit de dulcea vrajă a vocii ei. De multe ori plecam de la ea trist şi fără chef, şi mă îndreptam spre partea de jos a oraşului, unde, în faţa unor cămăruţe, sclipeau luminile micilor felinare care ardeau toată noaptea în cinstea Afroditei Pandemos...

La Atena, prilejurile de distracţie erau acum rare din cauza războiului şi a ciumei, iar în lunile când stăpânul meu pleca în campanie, nu ştiam ce să fac. Când era el la Atena, se schimbau lucrurile. În jurul lui totul se însufleţea, viaţa era clocotitoare. Scornea tot felul de distracţii, de jocuri şi de pariuri. Numai că în perioada aceea era deseori plecat. Lipsi odată aproape zece luni, însoţindu-l pe strategul Demostene în campania din Acarnania, în momentul gravei înfrângeri suferite de aliaţii Corintului, înfrângere care a dat măsura priceperii acestui strateg. Era prima adevărată, mare victorie a Atenei, pe care războiul o obişnuise cu atâtea nenorociri. Şi cealaltă splendidă victorie, de la Sfacteria, tot lui Demostene i se datorează, deşi după aceea Cleon s-a plâns în adunare împotriva lui.

Micul corp expediţionar pe care-l trimisesem în Sicilia ca să-i ajute pe leontini nu putuse să schimbe situaţia şi strategul – dacă nu mă înşel era Lahes – ceru întăriri. Bulé hotărî să trimită încă patruzeci de nave, comandate de strategii Eurimedon şi Sofocle. Cu ei urma să plece şi Demostene, care, fără a face parte din conducere, urma să fie consilierul celorlalţi doi. Stăpânul meu plecă îşi el. Îşi luă armele falnice, care străluceau de aur, îi ceru lui Hiparete să-i pregătească o saltea moale ca să doarmă bine, îşi luă rămas bun de la Timandra şi plecă.

Flota atinse ţărmul Peloponesului, trecu de Capul Tenaron şi se pregătea tocmai să intre în Marea Ionică, trecând pe la capătul Pilosului – marea era calmă şi corăbiile navigau pe lângă ţărm – când Demostene porunci flotei să se oprească. Privirea lui fără greş recunoscu importanţa strategică a limbii aceleia de pământ care se unea cu uscatul printr-un gât. Se sili să-i convingă pe cei doi strategi să se oprească acolo câteva zile ca să fortifice promontoriul şi să lase o garnizoană.

— Pentru ce? strigă Eurimedon. Ce să căutăm noi pe pietrele acestea pustii? Trebuie să ajungem cât mai repede în Sicilia!

Demostene insistă.

— E o poziţie foarte importantă! Nu vedeţi? Câştigăm astfel o fortăreaţă permanentă în Laconia şi umilim Sparta, spuse el arătând locul pe care voia să-l fortifice.

Stâncile înalte ale promontoriului se prăbuşeau brusc în mare. În dreapta se afla Sfacteria, o insulă lungăreaţă, care închidea un golf mare şi adânc, în apropiere de Pilos.

— Priviţi portul! Dacă fortificăm cele două capete ale Sfacteriei, îl avem la dispoziţia noastră. E la câteva stadii de inima Laconiei şi poate deveni un refugiu pentru iloţi...

— Dacă vrei să risipeşti banii democraţiei, spuse celălalt strateg, să ştii că în Pelopones sunt multe ţărmuri pustii şi abrupte!

Flota porni spre Corcira, dar Poseidon dezlănţui o furtună puternică şi navele fură împrăştiate şi ameninţate să se scufunde. Una câte una, escadrele se întoarseră în golful Sfacteriei căutând adăpost şi aşteptând să se astâmpere marea. Atunci Demostene ceru strategilor să dea ordin ostaşilor să clădească un zid la capătul Pilosului. Strategii se împotriviră. Demostene vorbi cu ofiţerii şi cu comandanţii detaşamentelor, dar nici ei nu voiră să-l asculte Se adresă soldaţilor, tot fără rezultat. Furtuna se înteţea. Sufla un vânt dinspre sud care ridica valuri uriaşe. Marea spumega în jur. Vâslaşii şi hopliţii, care se odihniseră două zile, se declarară gata să se pună pe treabă şi Demostene le aţâţă amorul propriu:

— Suntem în campanie, băieţi! Nu-i ruşine să stăm cu braţele încrucişate, aşteptând să se potolească dumneaei? şi spunând acestea arătă marea. Veniţi să daţi o mână de ajutor! Am un plan extraordinar!

Şi în timp ce la început nimeni nu voia să se apuce de treabă, până la urmă se puseră cu toţii pe lucru. Toată armata muncea şi căra. Ţărmul pustiu răsuna de porunci, se auzeau în ritm strigătele: cia! Fără unelte şi fără specialişti, oamenii izbutiră să ridice în şase zile un zid înalt şi destul de solid ca să-i ţină în loc pe spartani, care, grei de cap cum sunt, nu se pricep să lupte sub ziduri. Cu multă trudă, Demostene izbuti să-i convingă pe cei doi strategi să-i lase cinci nave şi o sută douăzeci de ostaşi.

Îndată după ce vântul se potoli, restul flotei plecă. Alcibiade rămase cu Demostene la capul Pilos.

— Da, Silicos, acolo zic şi eu! îmi spunea el mai târziu. Să fii în Laconia cu un strateg ca Demostene şi cu un pumn de voinici! Aşa da! Nu un fleac de campanie!

Lui Demostene i se alăturară curând nişte ostaşi mesenieni, care, aflând că atenienii fortificaseră un colţ din vechiul pământ al Meseniei lor, sosiră de la Naupactos şi, punând piciorul pe pământul Pilosului, jurară să-l păstreze sau să moară.

Sparta n-a prea luat în seamă zidurile ridicate la Pilos. Mai mult chiar, eforii au primit la început vestea fără să-i dea prea multă importanţă.

— Ia te uită! spuneau ei. Au clădit un zid la Pilos! O să trimitem două companii şi o să-i prindem pe toţi în capcană...

Totuşi, îi poruncіră lui Arhidamos, care pornise iar spre Atica, să se întoarcă înapoi. Între timp, Sparta trimise „două companii” care dădură vreo două asalturi împotriva zidurilor lui Demostene, fără să poată sprijini de el măcar o scară.

Când mai sosi însă o armată şi întreaga flotă peloponesiacă, compusă din şaizeci de nave, situaţia deveni serioasă pentru strategul nostru. Din fericire, apucase să trimită o navă militară la Corcira, unde se afla flota noastră, ordonându-i, de data aceasta, să se întoarcă. Noroc de sălbăticia locului. De jur împrejur se întindea marea, în care se prăvăleau stânci abrupte, ce păreau suspendate. Într-un singur loc pietroaiele se răreau pentru a face loc unei mici plaje liniştite, dar şi aici era greu să te năpusteşti la atac, fiindcă nivelul apei era scăzut, bancuri de nisip erau multe şi o corabie nu se putea apropia decât cu mare greutate de mal. Dar câtă flotă se adunase în jur! Şaizeci de nave, sub comanda strategului Trasimelide, închideau marea, în timp ce pe uscat forfoteau hopliţi şi ostaşi uşor înarmaţi. Sfacteria, insula aceea lunguiaţă, bloca golful adânc, lăsând într-o parte loc de trecere pentru vreo opt nave, în timp ce în partea cealaltă, în direcţia fortăreţei noastre, cu greu puteau trece două nave deodată. Spartanii se gândiseră să blocheze cele două treceri cu nave legate trainic una de alta, ceea ce ar fi fost o stavilă pentru flota noastră şi ar fi împiedicat-o să intre în port. Atâta doar că, pentru reuşita planului lor, ar fi trebuit să pună mâna pe Sfacteria. Spartanii traseră la sorţi în fiecare detaşament şi trimiseră la Sfacteria patru sute de ostaşi având

în frunte pe un oarecare Epitadas. Fortificară bine insula şi, înainte de a-şi pune în aplicare planul de a bloca cele două treceri, încercară să cucerească promontoriul printr-un atac de pe mare. Demostene înţelese ce aveau de gând şi, alegând şaizeci de hopliţi, coborî pe malul mării, în punctul unde se forma o mică plajă.

Navele spartane se apropiară, dar locul nefiind destul de adânc, atingeau fundul. Lacedemonienii strigau ca să-i înspăimânte pe ai noştri şi înjurau pe comandanţii care nu se apropiau cu vasele lor, de teamă să nu se lovească de vreo stâncă submarină. Dintr-o corabie se ridică un glas puternic.

— Supune-te lui Brasidas! strigă un hoplit, în picioare la prova. Te tocmeşti pentru rabla ta de corabie? Înainte pentru Sparta!

Conducătorul se supuse şi nava se apropie.

Brasidas se pregătea tocmai să sară în mare, când unul dintre hopliţii noştri, cumpănindu-şi bine suliţa, o aruncă spre el cu toată puterea. Arma vâjâi prin aer, izbi drept în mijloc scutul lui Brasidas, alunecă pe fier şi-l răni pe spartan la umăr. Din cauza izbiturii puternice, scutul îi scăpă din mâini şi căzu în mare. Îl mai loviră şi alţi atenieni, printre care şi Alcibiade. Atins de trei suliţe, Brasidas căzu sângerând pe spate, înapoi, în corabie. Comandantul se zăpăci şi corabia se îndepărtă. Unul dintre ai noştri intră în apă până la brâu şi se duse să ia scutul.

Ziua trecea. În amurg, Demostene văzu apropiindu-se întreaga noastră flotă, adică vreo cincizeci de corăbii, care navigau cu vâsle şi cu pânze.

În zorii zilei următoare, flota noastră atacă şi lovi corăbiile duşmane în golful Pilos. Spartanii nu se aşteptau să dea lupta atât de curând şi-şi pierdură capul când, în lumina palidă a zorilor, văzură cincizeci de corăbii înaintând împotriva lor. Nu apucară nici măcar să se aşeze în linie de bătaie. De jur împrejur, pe ţărm, se adunase toată armata spartană răcnind ca să încurajeze echipajele. În zadar! Aproape că nici n-a fost luptă. De la primul atac am capturat cinci corăbii. Celelalte o luară la fugă, ca echipajele să aibă timp să se arunce pe ţărm şi să iasă din apă. Navele noastre se apropiară cât era posibil, aruncară cârlige şi, vâslind cu toată puterea, se siliră să tragă navele duşmane de pe plajă. Spartanii le legară cât îi tăia capul şi o mulţime de ostaşi se repeziră să le apere. Navele noastre fură

nevoite să iasă în larg, dar flota duşmană nu se mai urni de pe plajă. Aşa se face că cei patru sute de ostaşi din Sfacteria se pomeniră blocaţi pe insulă.

În ziua aceea eforii puseră următoarea întrebare strategilor lor:

— Şi acum?

Iar aceştia răspunseră:

— Asediind, asediaţi.

Eforii aveau de ce să-şi piardă liniştea pentru patru sute de ostaşi de elită ai Spartei. Îşi luară picioarele la spinare şi în ziua aceea se înfăţişară toţi cinci, venind din Sparta, ca să constate cu ochii lor situaţia. Văzură navele noastre de pază în jurul Sfacteriei şi auziră glasurile şi cântecele flăcăilor noştri. Fără să dea ascultare celor cu sânge fierbinte ca Brasidas, care, în ciuda rănilor căpătate, voia să pornească la atac cu corăbiile rămase, eforii luară imediat o hotărâre. În ziua următoare trimiseră un crainic la Demostene cu o cerere de armistiţiu! Cereau armistiţiu ca să poată trimite soli la Atena pentru pace.

— Şi care sunt condiţiile? îl întrebă Demostene pe crainic.

— Lacedemonienii vă lasă garanţie toate corăbiile de război aflate aici...

— Şi cele din alte porturi, adăugă Demostene.

— La expirarea armistiţiului ni le veţi înapoia...

— ...doar n-am înnebunit..., şopti stăpânul meu, care se ţinea de o parte şi asculta.

— Pe toată durata armistiţiului, continuă crainicul, nu vom ataca zidul. În schimbul acestor condiţii, eforii vă cer să puneţi o corabie la dispoziţia solilor noştri ca să plece numaidecât la Atena. În lipsa lor, să nu încercaţi să ocupaţi Sfacteria. Lăsaţi-ne să trimitem pe insulă vin şi alimente pentru hrana celor patru sute.

— Bine! spuse Demostene. Numai că alimentele le vom duce noi cu o navă a noastră, iar dacă vreunul din cei patru sute va încerca să fugă, vom considera că armistiţiul a fost rupt.

Crainicul plecă, apoi se întoarse şi armistiţiul fu încheiat.

— Ehei! îi strigă stăpânul meu lui Demostene. Să fi avut eu atâtea corăbii câte ai tu, nu acceptam armistiţiul. Îi atacam noaptea prin surprindere şi puneam mâna pe cei patru sute din insulă!

— Dacă ai fi refuzat armistiţiul, ai fi făcut o mare greşeală, Alcibiade. Nu ţi-ai dat seama cât de mare e dezastrul lor. Pe câte-mi aduc aminte, e pentru prima oară că mândra şi trufaşa Spartă e silită să ceară armistiţiu. Şi mai ales într-un război pe care l-a vrut ea însăşi, chipurile ca să-şi apere aliaţii. Acum e gata să-şi părăsească şi aliaţii şi prietenii de dragul a patru sute de ostaşi. Îţi închipui cât de zguduit va fi întregul Pelopones aflând că solii Spartei pleacă la Atena cu o corabie a noastră ca să ceară pace! Poate că se termină războiul, Alcibiade! Clipa asta e măreaţă. Fie ca zeiţa Atena să lumineze demosul să ia hotărârea cea dreaptă. Mă tem doar de Cleon!

— Tu ce sfat ai fi dat, Demostene?

— E o ocazie nesperată, prietene, trebuie să profităm cât putem de situaţie. Dacă unchiul tău ar fi trăit, sunt sigur că ar fi fost de acord. Prestigiul Spartei se năruie. Eu aş fi sfătuit demosul să facem armistiţiu numai cu Sparta şi aş fi început tratative de pace fără grabă, blocându-i, fireşte, mai departe pe cei patru sute din Sfacteria.

— Nu văd unde vrei să ajungi.

— Bagă de seamă! Aş fi continuat războiul împotriva celorlalţi aliaţi. Aş fi atacat întâi Corintul şi Megara cu forţe cât mai mari şi i-aş fi învins unul câte unul pe aliaţii Spartei, care ar fi fost nevoită să asiste neputincioasă şi să vadă cum îi vine şi ei rândul. În clipa când un duşman puternic şi important se umileşte cerând pace, e o mare greşeală, Alcibiade, să-l împiedici să se umilească, dovedindu-i că te mai temi de el. Sparta a făcut această greşeală când a izbucnit ciuma şi noi le-am trimis soli să cerem pace. Dacă ar fi primit atunci propunerea noastră, Liga s-ar fi destrămat, fiindcă nici noi n-am fi avut convingerea că o merităm. Pe când aşa, refuzul Spartei ne-a ajutat să ne revenim. Când duşmanul se prăbuşeşte, nu trebuie să-l împingi la desperare. Şi, apoi, există ceva şi mai important. Ştii cu câtă atenţie urmăreşte Artaxerxe problema grecească. Dacă noi acceptăm să facem pacea cerută de ei, cum vor mai trimite spartanii soli la Susa? Toate problemele despre care ţi-am vorbit cer să fie examinate cu multă atenţie şi îndemânare. La nevoie, aş fi trimis o solie a noastră la Sparta ca să tărăgăneze convorbirile. Chiar şi la Delfi ar fi trebuit să cerem un oracol dând câteva daruri scumpe, pentru ca zeul să întârzie cu răspunsul. Aş fi mers chiar până acolo încât aş fi predat vreo

douăzeci din cei patru sute de oameni de pe insulă, pentru ca spartanii să fie mai blânzi în timpul tratativelor!

— Păcat că n-am treizeci de ani! exclamă cu vioiciune stăpânul meu. Aş fi vorbit în faţa demosului! Dar de ce nu te duci tu însuţi la Atena?

— Şi dacă se-ntâmplă aici ceva, Alcibiade? De altfel, eu nu sunt om politic. Nu mă pricep să găsesc vorbele cele mai convingătoare, nu ştiu cui şi când să vorbesc... Am scris însă unor prieteni...

Când veştile despre cele întâmplate la Sfacteria şi odată cu ele solii Spartei, umili şi sfioşi, ajunseră la Atena, lumea nu ştia ce să mai facă de bucurie. Vedeai oameni râzând singuri pe stradă, trecători salutându-se de departe, făcând glume cu privire la Sparta, şi mulţi îmbulzindu-se toată ziua în faţa Tolosului, sperând să poată vedea pe solii spartani, care, în aşteptarea adunării demosului, se cuibăriseră acolo ca nişte bufniţe şi nu mai ieşeau.

Cleon zbieră urât în adunare când spartanii declarară că oferă pacea în schimbul celor patru sute de la Sfacteria, dar nimic altceva. Cererile demagogului, care voia înapoierea Niceii şi a Troizeniei, pierdute cu mult înainte de libaţiile de pace pe treizeci de ani, erau nelalocul lor şi justificau învinuirile peloponesienilor că vrem să subjugăm pe toţi elenii. Dar ce furie, ce nebunie se dezlănţui când spartanii cerură demosului să numească împuterniciţi cu care să discute!

În loc să profite de ocazie şi să înceapă tratative, pe care apoi să le tărăgăneze cât mai mult, s-ar fi zis că Cleon are să plesnească de furie. Începu să împroaşte cu înjurăturile cele mai murdare pe toţi cei ce încercau să sprijine propunerea Spartei, care oferea „pace” şi nimic altceva. Zbieretele demagogului îi zăpăciră pe spartani, care nu mai cerură să ia cuvântul ca să explice simplu şi frumos că nu erau obişnuiţi, că nu puteau vorbi în faţa mulţimii şi că de aceea preferau să se înţeleagă cu împuterniciţii demosului.

Aşadar, solii plecară şi corabia noastră îi aduse înapoi la Pilos. Îndată după sosirea lor, armistiţiul luă sfârşit. Se pare că spartanii încercaseră să ia zidul cu asalt, aşa că Demostene refuză să înapoieze cele peste şaizeci de nave de război...

Blocarea Sfacteriei nu era treabă uşoară. Flota noastră nu se putea aproviziona cu apă decât de la un singur izvor care nu era

destul de bogat şi, când bătea vântul de sud, navele de patrulare ieşeau cu greu în larg. Spartanii izbuteau să trimită alimente pe insulă prin iloţi, cărora le promiteau libertatea şi care plecau înot, târând după ei câte o bărcuţă.

La Atena, oamenii începură să-şi piardă răbdarea şi Cleon se lăudă la o adunare, de faţă fiind şi Nicias, care era atunci strateg, că, dacă ar fi fost în locul lui, ar fi terminat campania în douăzeci de zile şi i-ar fi adus în lanţuri la Atena pe cei patru sute din Sfacteria. Nicias îi răspunse:

— Dacă-i aşa, pleacă tu ca strateg!

Demagogul se zăpăci, căci se prinsese în propriile lui vorbe, şi încercă să scape. Dar Nicias stărui, oamenii începură să-şi bată joc de el, astfel că fu silit să plece în fruntea întăririlor trimise lui Demostene. Între timp, un incendiu distrusese pădurea din Sfacteria, astfel că atacul avea să fie mult mai uşor. De altfel, Demostene pregătise totul.

În toată povestea asta, nimeni nu observase un lucru, pe care eu vreau să-l scot în evidenţă, şi anume atitudinea lui Nicias. Poţi să te temi, bunăoară, de o campanie militară cum a fost cea de mai târziu din Sicilia, da, înţeleg. Dar ca o campanie să înceapă, să se desfăşoare strălucit şi tu să te ridici în adunare şi să propui ca strateg pe un rival politic, ştiind că se pricepe la tăbăcit piei, dar că nu cunoaşte o iotă din arta războiului, să faci lucrul ăsta numai şi numai ca să-l umileşti – este, după mine, aproape o trădare.

Dar la aşa ceva nu s-a gândit nimeni, fiindcă, înainte de expirarea termenului de douăzeci de zile fixat de demagog, pe porţile Pireului intrau, legaţi doi câte doi, cei două sute optzeci de prizonieri spartani, care supravieţuiseră. Dintre aceştia, o sută douăzeci aparţineau celor mai bune familii din Sparta. În urma lor – fireşte, totul fusese înscenat – păşea Cleon. Nu îndrăznise să încalece un cal, de teamă să nu-l trântească. Ţinea în mână o suliţă şi avea aerul unui cioban care mână în faţa lui o turmă de oi.

Toată Atena se adunase pe Zidurile lungi ca să-i vadă pe spartani. Treceau, străduindu-se să ţină capetele sus, şi mulţimea nu scotea o vorbă. O tăcere de moarte îi întâmpina. Spartanii se temuseră de înjosiri, de înjurături şi de invective, crezând că suntem ca tebanii sau beoţienii!

La început, când s-a aflat în întreaga Eladă că neînvinşii, că vitejii Spartei aruncaseră armele şi că se predaseră ridicând mâinile, nimeni n-a vrut să creadă. Din multe insule, din Chios şi din Samos au venit reprezentanţi, chipurile să ne felicite, dar în realitate ca să-i vadă cu ochii lor pe prizonieri. Fuseseră închişi în marile depozite din agora şi distracţia zilnică a atenienilor era să-i privească prin marile ferestre cu gratii. Cei unsprezece dăduseră ordine stricte ca nimeni să nu se apropie. Îi hrănea Bulé şi le dădea ce cereau. La început cereau – după obiceiul spartan – trahana şi atât. Paznicii le dădeau din mâncarea lor, spunând:

— De ce vă temeţi? Nu mai sunteţi la Sparta! Sunteţi la Atena!

Curând oamenii prinseră curaj şi cerură să mănânce şi ei carne.

Atenianul care s-a bucurat cel mai puţin de victorie a fost Nicias. Îndată după sosirea prizonierilor spartani, vrând să-şi răscumpere atitudinea, a luat şaizeci de corăbii şi a plecat spre Corint. A pustiit ţinutul din jur, dar nimeni n-a dat prea mare atenţie acestui lucru. Luni de zile, principalul subiect de discuţie a fost Sfacteria.

Pentru noi războiul avea acum alt aspect. Se sfârşise cu invaziile în Atica! Uitasem de ele. Se sfârşise şi cu pustiirea ogoarelor şi a livezilor de măslini, cu incendierea vilelor şi a caselor noastre de la ţară. Cei care sufereau acum erau aliaţii Spartei. Atâta timp cât Pilosul se afla în mâinile noastre, atâta timp cât cei două sute optzeci erau la Atena, Nicias putea să cutreiere nestingherit ţărmurile Peloponesului şi, imitând pilda lui Demostene, să construiască o fortăreaţă la Metone...

— Cum nu i-a fost ruşine? exclamă stăpânul meu. Auzi, Metone! Ce importanţă are Metone? Trebuie să întărim Pilosul! Ştii ce se întâmplă în momentul de faţă în Laconia, Silicos? Iloţii fug şi vin la fortăreaţa noastră, în jurul ei s-au adunat o mulţime de flămânzi, dar toţi spun că preferă să moară de foame decât să mănânce şi să fie sclavi. Acum o să zdrobim Sparta!

Aşa vorbea întreaga Atenă. Toată lumea îşi recăpătase curajul. Ţăranii, care avuseseră parte de atâţia ani grei, se răspândiseră iar pe câmpiile Aticei şi se apucaseră de treabă.

Dacă cineva îndrăznea să spună că cei din afara zidurilor trebuie să fie prevăzători, li se închidea gura cu următorul răspuns:

— Aţi uitat de puişorii noştri? De cei trei sute de fii ai Spartei?

Da! în ciuda prezenţei lui Cleon, Atena trăia zile măreţe. E lesne de închipuit cum se mai umfla în pene acesta după ce-şi făcuse apariţia în oraş mânând prizonierii.

— Xerxe i-a ucis! Eu i-am prins vii!

Găsise – sau poate găsiseră alţii pentru el – această formulă şi o repeta în fiecare clipă. Duşmanii lui, cei care erau socotiţi pe atunci la Atena coborâtori din familii vechi, îl combăteau cât puteau şi spuneau că sandala pe care-o purta Cleon fusese cusută de Demostene. Aflând de aceste spuse, demagogul era să înnebunească de ciudă. În adunarea care se ţinu îndată după victoria de la Sfacteria, după ce se lăudă pe sine şi-i înjură pe spartani, Cleon, care în perioada aceea era idolul poporului, profită de ocazie ca să aţâţe oamenii împotriva celor bogaţi şi împotriva familiilor vechi. Dar bucuria şi uşurarea care cuprinsese mulţimea erau atât de mari încât vorbele lui răsunară fără efect. Pe măsură ce trecea timpul însă, Cleon devenea tot mai sălbatic, şi în adunare nimeni nu mai îndrăznea să-l înfrunte, afară de Lisicle, neguţătorul de oi, care voia să ajungă om politic.

Aici trebuie să mă întorc cu doi ani în urmă şi să pomenesc de uimirea care cuprinsese întreaga Atenă când se află de căsătoria Aspasiei cu acest Lisicle. Duşmanii ei, vechii duşmani ai lui Pericle, răspândeau tot felul de mârşăvii, spunând că Lisicle era un adevărat ţap în dragoste şi alte lucruri de acest fel. Noi toţi, rude şi prieteni, am rămas cu gura căscată când am aflat totul. Îl cunoşteam pe Lisicle şi numai la gândul că punea mâna pe Aspasia mă înfioram.

Şi cele mai deştepte femei fac astfel de prostii!

În loc să rămână văduva lui Pericle – exista, oare, cinste mai mare? – stimată de toţi şi ferită de nevoi, deoarece fiul ei îşi moştenise tatăl şi stăpânul meu, care o iubea, n-ar fi lăsat-o niciodată fără bani, găsise cu cale să se recăsătorească. Dacă n-ar fi făcut acest lucru, vechii prieteni ar fi continuat să-i vină în casă şi filosofii din generaţia nouă ar fi dorit s-o cunoască. Neguţătorul de oi avea şi el casă deschisă şi poftea la banchete pe oamenii cei mai aleşi din oraş, dar cei mai mulţi dintre ei

găseau pretexte ca să nu vină. Stăpânul meu mergea şi el rar la Aspasia, târându-mă şi pe mine după el. Zei, ce plictiseală! Casa era pustie şi fără viaţă. Ascultând de sfaturile Aspasiei, Lisicle o împodobise cu multe lucruri frumoase, dar ori de câte ori îi călcam pragul, mă simţeam cuprins de o adâncă melancolie. Era sentimentul pe care-l ai când vezi o pregătire pentru cineva sau pentru ceva care nu va fi niciodată.

Deşi era acum o femeie în vârstă, Aspasia era mereu frumoasă, dar cam morocănoasă şi amărâtă, fiindcă nu izbutise să-şi impună bărbatul societăţii. Încerca să facă din el un om politic, însă Cleon îşi păstra bine poziţia.

Pe de altă parte, Nicias făcea tot ce putea ca să se uite atitudinea pe care o luase în problema Sfacteriei. Aceste eforturi făcuseră din el un om activ şi îndrăzneţ. Luă câteva corăbii şi porni spre Citera unde făcu o campanie rapidă şi uşoară. Cuceri cele două oraşe ale insulei, se purtă cu blândeţe faţă de locuitori, hotărî tributul pe care urmau să-l plătească Ligii şi se întoarse la Atena. Începu să câştige popularitate şi îndrăzni să ia cuvântul în adunare.

Aflând că le-am luat Citera, spartanii îşi pierdură cu desăvârşire curajul. La începutul războiului se temuseră atât de mult de această posibilitate încât făcuseră libaţii lui Poseidon ca să scufunde insula şi trimiseseră gărzi pe ţărmurile Laconiei, de teamă să n-o prădăm. Soldaţii lor vedeau trupele noastre coborând de pe nave şi pustiindu-le pământurile, dar nu îndrăzneau niciodată să le înfrunte şi rămâneau închişi în fortăreţele provizorii pe care le clădiseră.

Spartanii erau foarte neliniştiţi.

— De ce i-am ascultat pe corintieni? strigau ei. De ce l-am ascultat pe Stenelaide! Trei sute de voinici de-ai noştri sunt prizonieri la Atena! Pilos e în mâinile atenienilor, am pierdut Citera, ne-au pustiit pământurile!

Dar teama lor cea mare era să nu se răscoale iloţii.

— Dacă dă şi năpasta asta peste noi, suntem pierduţi! îşi spuneau între ei. Şi, ca să scape de pieire, făcură un lucru care se potrivea întocmai cu ceea ce spusese Euripide despre ei:

Voi, cei mai demni de ură dintre oameni
spartani vicleni, semănători de vrajbă.

Cei cinci efori, cinci spirite ale răului şi ale întunericului, dădură o proclamaţie în care se arăta că vor elibera pe toţi iloţii viteji ce se distinseseră în război. Stabiliră o zi şi, pe un stadion destinat exerciţiilor militare, se adună o mulţime de iloţi aleşi dintre cei ce luptaseră în armata spartană.

Unul dintre efori spuse:

— Sparta e recunoscătoare. Ea respectă pe viteji. Vitejii sunt liberi. Vor trece cu toţii prin faţa unei comisii, care va hotărî.

O comisie alcătuită din comandanţi începu să cerceteze activitatea militară a fiecărui om şi, fiindcă erau mulţi – se adunaseră vreo patru mii – nu isprăviră înainte de căderea nopţii. Cei rămaşi se culcară acolo, pe pământul gol, ca să nu piardă neaşteptata ocazie de a deveni oameni liberi. În ziua următoare, trierea continuă.

Comisia alese două mii de iloţi. În bucuria generală se alcătui un alai care, cu cântece avântate, se îndreptă spre templul zeiţei Artemis, unde avu loc o mare serbare şi unde se aduseră jertfe. Iloţii eliberaţi fură împodobiţi cu cununi şi primiţi la masa comună. Şi iată urmarea: peste câteva luni, niciunul din cei două mii de iloţi eliberaţi nu mai era în viaţă. Cum s-au petrecut lucrurile? Cum au fost ucişi? Au fost oare otrăviţi toţi, la masa comună? Nimeni n-a aflat vreodată! Mă trec fiori când mă gândesc la asta, la complotul urzit de Sparta întreagă ca să ucidă două mii de oameni. Mă cuprinde groaza când mă gândesc ce geniu rău trebuie să se ascundă în fiecare spartan, ca să poată ajunge la o asemenea exterminare, sistematică şi calmă, supusă parcă unui destin inevitabil al distrugerii. Nenorocirile sălbăticesc pe oameni şi-i îndeamnă la fapte cumplite, dar numai în Sparta se putea întâmpla o astfel de mârşăvie, numai în Sparta era posibil să se împodobească victimele cu cununi asemenea animalelor pregătite pentru jertfă şi apoi, în curs de câteva luni, să fie ucise, cine ştie cum, câteva în fiecare zi. În faţa acestei fapte, toate celelalte săvârşite de spartani par jocuri nevinovate.

În timp ce la Sparta aveau loc evenimente de acest fel, am aflat şi alte amănunte despre zăpăceala ce-i stăpânea. Ca în fiecare an, câteva din navele noastre porniseră să încaseze tributul de la oraşele Ligii. În anul acela s-au întors şi cu un prizonier important, cu Artaferne, trimisul personal al Marelui rege la Sparta. Flota noastră îl prinsese lângă Strimon. Purta cu

el scrisori în limba asiriană, pe care un oarecare Zopiros, care trăise mulţi ani la Susa, le-a tradus. Artaxerxe spunea eforilor că nu înţelesese nimic din cele comunicate până atunci, de unde reieşea că-i mai trimiseseră şi alte solii. Dacă voiau într-adevăr să se înţeleagă cu el, îi invita să trimită noi soli care să-l însoţească pe Artaferne şi să aducă instrucţiuni desluşite pentru încheierea unei alianţe.

— Trebuie să profităm de această ocazie! spunea Alcibiade prietenilor săi. Să copiem scrisorile şi să le trimitem în toată Elada! Eu n-am încă dreptul să vorbesc în adunare, dar tu, Panaitios, poţi să faci această propunere!

— Nu te lăsa târât de entuziasm şi de indignare, Alcibiade, răspunse Panaitios care era ceva mai în vârstă decât el. Nimeni în lumea elenică nu va sări în sus, nimeni nu se va revolta împotriva Spartei pentru că doreşte să se alieze cu Artaxerxe. S-ar putea chiar ca aliaţii noştri să ne acuze în taină că n-am reuşit noi cei dintâi să facem propuneri lui Artaxerxe. Cred că nu greşesc, fiindcă, în împrejurările de azi, Sparta e un duşman mai aprig decât Susa.

Tânărul Harmide tresări la vorbele lui Panaitios. Nu spuse nimic, roşi şi-l privi pe stăpânul meu drept în ochi, aşteptând să audă ce va spune.

— Şi ce putem aştepta noi de la Marele rege? întrebă stăpânul meu cu oarecare nemulţumire.

— Bani! răspunse Panaitios cu glas tăios.

Într-adevăr, Atena avea mare nevoie de bani. Tributul aducea un venit mare, dar războiul cerea şi mai mult. Hopliţii, ofiţerii, călăreţii, vâslaşii şi comandanţii de nave aveau lefuri ridicate şi fiecare companie costa sume enorme. Ce-ar fi spus, oare, Pericle dacă ar fi trăit, el, care stabilise prin lege toate aceste lefuri? Ce ar fi spus văzând cum se topeşte tezaurul de pe Acropole?

După citirea scrisorilor lui Artaferne, Bulé hotărî să-l trimită pe persan înapoi la Susa însoţit de solii noştri. În felul acesta voiam să aflăm care erau intenţiile Marelui rege. Dar când solii au ajuns în Ionia, au aflat de moartea lui Artaxerxe şi s-au întors.

Trecuse un an de la evenimentele din Sfacteria, când nişte iloţi s-au predat garnizoanei noastre din Pilos şi ne-au informat că Brasidas, un tânăr spartan plin de energie, pregătea o

expediţie. Iloţii ne asigurau că va fi o expediţie îndepărtată, deoarece eforii îi făceau mari greutăţi lui Brasidas, refuzând să-i dea armată.

— Nu va pleca niciun spartan, spuneau iloţii, numai perieci şi alţi peloponesieni.

— Atât de puţină încredere au în Brasidas? îl întrebă Alcibiade pe unul dintre iloţi.

— Sparta e totdeauna bănuitoare faţă de cei care depăşesc măsura obişnuită. Şi Brasidas e un om deosebit. Băgaţi de seamă!

— Cum adică „deosebit”?

— Păi!... Nu gândeşte ca un spartan... Nu ştiu cum să spun... e bun şi blând, are o inimă deschisă...

— Silicos, spuse stăpânul meu. Astăzi îmi chem prietenii acasă! Brasidas ăsta are să aprindă un foc în Tracia!

— În Tracia?

— Dar unde în altă parte? E vorba de o expediţie îndepărtată! Aici nu poate să vină! Nu l-ar lăsa eforii, de teamă să nu măcelărim prizonierii. Punctul slab e Tracia, Silicos. Bogăţia ei e în stăpânirea unor popoare pe care noi le numim „aliate”, deşi am avut din totdeauna, încă de pe vremea lui Miltiade, greutăţi cu ele. Pericle ar fi trebuit să pornească o campanie militară serioasă în Macedonia şi Tracia, ca să zdrobească pe toţi prinţişorii aceia şi să întemeieze peste tot oraşe cu mulţi coloni. Acuma porneşte într-acolo un Brasidas oarecare cu câţiva perieci cărora le put picioarele şi noi trebuie să ne frământăm şi să luăm măsuri.

Seara veniră la noi prietenii stăpânului meu. Veni şi Demostene, care, după evenimentele de la Sfacteria, îl stima şi-l iubea pe Alcibiade.

— Aţi aflat, desigur, noutăţile aduse de iloţi, spuse stăpânul meu.

— Le-am aflat. Încotro crezi tu că are să pornească Brasidas?

— În Tracia.

— În Tracia? Ce să facă acolo?...

Demostene îşi spuse şi el părerea:

— Eu nu cred că va merge atât de departe, dragul meu. Mai curând cred că Sparta a mirosit ce planuri avem noi cu privire la Beoţia şi-i trimit întăriri.

— Planuri cu privire la Beoţia? Dar despre ce e vorba? întrebară unii.

Toţi cei de faţă erau oameni de încredere. De altfel, întruniri mai mari nu făcea nimeni de frica lui Cleon. Pe vremea aceea calomniatorii forfoteau la Atena şi puteau foarte uşor să te denunţe pentru complot împotriva demosului. Orice măsură de prevedere era binevenită.

Demostene se aplecă spre cei de faţă şi expuse planurile:

— Forţele principale împotriva cărora avem de luptat sunt Peloponesul şi Beoţia. Atâta timp cât prizonierii din Pilos sunt în mâinile noastre, atâta timp cât suntem stăpâni pe Citera, Peloponesul n-are să ne sâcâie prea tare. Trebuie să profităm de ocazie ca să atacăm Beoţia şi aveam de gând să facem curând acest lucru. După cum ştiţi, la Atena trăiesc câţiva exilaţi beoţieni, care au acceptat să pună la cale comploturi în diferite comune mari din Beoţia. Dacă secretul va fi bine păstrat, acţiunea va fi uşoară şi eficace...

— E o idee bună, strategule, dar eu îmi menţin părerea. Chiar dacă Brasidas nu porneşte spre Tracia, poziţiile noastre în această regiune trebuie să fie întărite. N-am nicio încredere în Sitalces, în Alexandru şi Perdicas! Să mărim numărul garnizoanelor şi o escadră a flotei noastre să plece la Amfipolis.

— Poate că ai dreptate, dar în clipa de faţă acţiunea împotriva Beoţiei este mai urgentă. Mâine vom hotărî în Bulé deschiderea campaniei.

Se dovedi că stăpânul meu avusese dreptate. Brasidas plecă din Sparta şi ajunse la Megara, cam în vremea când noi am trimis acolo armată, în speranţa că vom putea cuceri oraşul printr-un complot. Spartanul izbuti să împiedice intrarea noastră în oraş şi, după ce am fost nevoiţi să plecăm, a plecat şi el. A trecut în Beoţia, de acolo în Tesalia, de unde s-a îndreptat spre Macedonia şi Tracia.

— Poimâine pornim iar la luptă, prieteni! Sclavi, turnaţi băutură, să petrecem mai departe cu vin neamestecat. Cântă, Timandra, cântece vesele şi cu haz! Viaţa e atât de bogată, atât de frumoasă! Silicooos, blestematule de toţi zeii! Cheamă flautistele!

Din camera alăturată, unde mă culcasem, am sărit în sus la glasul lui Alcibiade şi, buimac de somn, am ieşit în grădină, după

care m-am înapoiat prin poarta principală. L-am văzut pe Socrate tupilat într-un colţ al grădinii, de parc-ar fi stat la pândă. Se vede că auzise şi el glasul lui Alcibiade, fiindcă făcu câţiva paşi înainte şi intră în sala ospăţului, unde se aflau ceilalţi, pe jumătate beţi. Îndată ce chefliii îl simţiră pe Socrate, tăcerea se aşternu peste ei şi feţele lor luară o expresie de seriozitate, de spaimă aproape. Fără să-şi ascundă nemulţumirea, stăpânul meu se ridică pe jumătate de pe patul lui şi spuse oftând:

— Bine ai venit, Socrate… Pofteşte, rogu-te… Silicos! Adu perne!

— Mulţumesc, Alcibiade… N-ai vrea să-i spui lui Silicos să-mi aducă şi puţină apă?

— Vrei să te speli?

— Nu… Vreau să-mi amestec vinul cu apă. Mi se pare că voi îl beţi neamestecat.

— Prin urmare, tragi cu urechea pe la uşi, învăţătorule! spuse Alcibiade jumătate supărat, jumătate în glumă.

— Glasul tău, prietene, îmi este atât de drag şi de plăcut, încât îndată ce mă găsesc la distanţa cuvenită ca să-l aud, nu mă pot împotrivi ispitei de a asculta tot ce spui…

Această linguşire bine gândită izbuti să schimbe iar dispoziţia lui Alcibiade. Ochii lui străluciră şi obrajii i se îmbujorară. Îl luă pe Socrate de mână şi-l rugă să se întindă lângă el, dar Socrate continuă pe alt ton:

— Cred însă, Alcibiade, că cel mai frumos dintre eleni trebuie să aibă şi cel mai frumos dintre suflete, să nu ofere trupului său un număr atât de mare de plăceri încât să-l poată vătăma, ci să se străduiască, pe cât e cu putinţă, să se ţină departe de excese şi de josnicii. Şi acum, nu începe să te dezvinovăţeşti spunând că e război şi că trebuie să profităm de viaţă! Nu trăim pentru asta (şi făcu un gest circular cu mâna, oprindu-se ca din întâmplare la Timandra). Trebuie să trăim ca să ne cunoaştem mai bine pe noi înşine şi să ne ferim, pe cât se poate, de patimi.

Aşa se întâmpla adesea în anii aceia, când stăpânul meu se întorcea din vreo campanie. De fiecare dată, contingentul lui – al lui Eutidemos – era primul pe care-l chemau strategii şi, ştiind aceasta, Alcibiade se lăsa în voia plăcerilor, a petrecerilor şi a chefurilor cu femei, câte şi pe care le voia… Era frumos ca o statuie şi barba lui blondă dădea chipului său o expresie serioasă, care-l făcea şi mai fermecător. Nu era ateniană care să

nu-l privească pe ascuns când trecea. Dar îndată ce afla de înapoierea oastei, Socrate, acest paznic neobosit, venea drept la el acasă şi nu-i dădea pace. Stăpânul meu găsea cele mai neînchipuite vicleşuguri ca să scape de sub supraveghere, dar celălalt le dibuia. Alcibiade făcea petreceri şi aduna gaşca de preferinţă în casa lui Pulition, unul din noii săi prieteni, pentru care Socrate nu avea nicio simpatie, fiindcă era cam prostănac şi nu prea înţelegea ce spunea el.

În casa mare şi frumoasă a lui Pulition se petrecea până dimineaţa cu cântece şi alte distracţii. Când vinul înfierbânta pe toţi tinerii aceia, îi goneau pe sclavi, stingeau făcliile şi înhăţau fiecare câte una sau două flautiste. În ziua următoare când, trezindu-se anevoie, stăpânul meu pornea pe la ora prânzului spre agora, îl găsea pe Socrate aşteptându-l răbdător în poartă.

— Mă bucur că te văd, Alcibiade! Ieri n-am avut noroc. Am venit pe înserate să te iau la plimbare, dar sclavii mi-au spus că ai ieşit după treburi. Iată de ce am venit dis-de-dimineaţă, numai că treburile de ieri te-au obosit, pare-se, tare mult, dacă ieşi singur din casă la ora asta.

— N-am fost după treburi, Socrate... Sclavii au minţit... Am avut o petrecere la Pulition...

— Văd, Alcibiade! Nu ştiu dacă îţi dai seama ce se petrece în jurul tău... În jurul tău s-au adunat câţiva indivizi care te admiră şi te linguşesc, cum îl linguşeau curtenii pe Darius. Admiraţia e firească, dragul meu, eşti frumos... dar n-ar trebui să-i laşi să şi-o manifeste aşa cum fac, adică trecându-ţi cu vederea năravurile – fiecare om are năravuri, nu te supăra! În felul acesta ajung să fie cei mai răi duşmani ai tăi, fiindcă nu te lasă să te cunoşti pe tine însuţi.

— Socrate, vrei să spui că duşmanii mei au faţă de mine sentimente mai bune decât prietenii mei şi că mai degrabă ar trebui să fiu prieten cu mizantropul Timon decât cu Aristomene, cu Faidros sau cu Pulition?

— Pulition... spuse oftând Socrate, care continuă: Astea-s prefăcătorii, dragul meu! Ştii foarte bine că adevăratul şi unicul tău prieten sunt eu; şi mai ştii că, dacă ai să faci ceva urât, eu am să ţi-o spun fără ocolişuri, că mă străduiesc să fac din tine omul cel mai vestit din câţi au trăit vreodată în lume. Căci, spune-mi, te rog, când se vor mai întâlni vreodată existenţa

unui om ca tine şi o dragoste ca aceea pe care ţi-o port? Sunt două elemente care pot da naştere la lucruri minunate.

Stăpânul meu îşi pleca fruntea, şoptea că Socrate are dreptate, că avea să-l asculte de acum înainte, apoi îi făgăduia să-l vadă zilnic.

Odată cu Socrate îl invita pe Demostene şi pe câţiva prieteni ai lui, pe scumpul său văr Euriptolemos şi discutau cu toţii despre probleme politice serioase şi altele.

Dându-şi seama de marea influenţă pe care o avea Alcibiade, rivalul lui de mâine în adunare, Cleon, încercase de vreo două ori să se apropie de el, ba odată îl înştiinţă că-l aşteaptă acasă la el!

— Ce să caute un Alcmeonid într-un atelier de pielărie? răspunsese stăpânul meu dispreţuitor. Demagogul nu-l iertase şi luni de zile după aceea, în fiecare din cuvântările lui, avea câte ceva de spus împotriva tinerilor bogaţi şi plini de trufie, care visează instaurarea oligarhiei! Duşmanii lui Alcibiade, adică Tesalos, fiul lui Cimon, care-i purta o veche ură moştenită din familie, Andocide, de care stăpânul meu îşi bătuse joc pe vremuri, Pitonicos, care în copilărie mâncase o mamă de bătaie de la el, Teramene, căruia îi dăduse o palmă, răspândeau mereu câte un zvon: ba că stăpânul meu îşi bate nevasta, ba că o aduce pe Timandra în casă – ca şi cum n-ar fi avut şi ei câte două şi câte trei femei – ba că-l ţinuse cu forţa la el timp de trei luni pe pictorul Agatarhos, ca să-i împodobească încăperile aşa cum voia el... În privinţa lui Agatarhos, iată cum s-au petrecut lucrurile: pictorul se învoise cu stăpânul meu să-i ornamenteze locuinţa în trei luni şi acceptase de la sine, fără constrângere, să nu iasă din casă în tot acest răstimp. Merita talantul pe care-l ceruse drept plată. Oriunde te întorceai, vedeai numai capodopere. Pe un perete mare, într-un car de luptă, stăpânul meu strălucea ca un zeu. Agatarhos îşi arăta operele cu mândrie.

— Ia treci în camera cealaltă, Silicos, uite, pe acolo! mi-a spus el într-o zi.

Am făcut câţiva paşi cu mâna întinsă, pregătindu-mă să ridic o draperie care atârna pe perete, fără să-mi dau seama că era pictată. Din fericire mergeam încet, aşa că nu m-am lovit prea tare. Alcibiade şi Agatarhos s-au prăpădit de râs. După-amiază,

întreaga Atenă aflase de păţania mea. Cei buni la inimă râdeau, cei mai ai dracului spuneau cu oarecare satisfacţie:

— Bravo!... Ce mare lucru... Silicos...

Aflând păţania, mizantropul Timon se posomorî şi murmură:

— Mai bine era o draperie adevărată, măcar să fi putut Silicos s-o înnoade ca să se spânzure...

Timon era, şi cred că va rămâne, un om unic în genul lui. Ura întreaga omenire, patima asta se revărsa şi-l îneca. Într-o adunare – singura în viaţa sa la care a luat vreodată cuvântul – s-a ridicat şi a spus:

— Atenieni! Am în grădină un smochin de care s-au spânzurat mulţi concetăţeni ai voştri. Dar fiindcă am de gând să-mi clădesc o casă mai mare, va fi nevoie să-l tai. Am ţinut să vă anunţ pentru ca cei care doresc să-l mai folosească să-i dea zor...

Duşmanii stăpânului meu au exploatat până şi păţania mea, răspândind în oraş zvonul că mă brutalizează!

Aşa se-ntâmplă totdeauna cu fiinţele alese, au mai mulţi duşmani decât prieteni. Oricât ar fi strălucit Alcibiade prin faptele sale de arme în fiecare campanie, oricât ar fi fost, dacă nu singurul, în orice caz printre puţinii care nu se pierdeau cu firea când se-ntâmpla vreo catastrofă, ca aceea de la Delion, de pildă, despre care voi vorbi acum, duşmanii lui nu observau şi nu se gândeau decât la ciudăţeniile lui Alcibiade, la izbucnirile lui, la gesturile lui măreţe, la dispreţul lui faţă de cei mulţi şi la chefurile monstruoase pe care le făcea. Ca Alcmeonid, nu putea să se aibă bine cu oligarhia, dar nici cu Cleon sau cu celălalt demagog, Hiperbolos. Alcibiade a avut aceeaşi soartă ca şi Pericle: membrii oligarhiei i-au fost cei mai aprigi duşmani. În schimb, oamenii de rând erau fermecaţi de numele ilustru, de bogăţia şi de frumuseţea stăpânului meu şi erau măguliţi la gândul că un om ca el avea să le devină curând protector.

Deşi măsurat şi prudent, Nicias s-a lăsat şi el târât de către partizanii oligarhiei. Aceştia încercau să-l ponegrească cu orice preţ pe Alcibiade, care avea să împlinească în curând treizeci de ani şi putea să ajungă strateg.

Cu toate sfaturile mele, cu toate observaţiile lui Socrate, stăpânul meu continua, plin de nepăsare, să-şi atragă invidia multora, ducând o viaţă fastuoasă, cheltuind bani mulţi şi stârnind senzaţie în jurul lui, oriunde s-ar fi aflat.

De îndată ce am fost informaţi că Brasidas şi corpul lui expediţionar au trecut Olimpul şi că se îndreaptă spre Macedonia, Demostene şi Hipocrate, cei mai vrednici strategi ai noştri, au hotărât să atace Beoţia. Mulţi tebani, tespioţi şi orhomenieni nemulţumiţi, care se refugiaseră la Atena, erau alături de noi şi organizau comploturi în diferite oraşe ale Beoţiei. Planul nostru era următorul: Hipocrate avea să intre cu toată armata în regiunea Tanagrei, ca să cucerească Delion, unde se afla marele templu al lui Apolo, în timp ce Demostene urma să se îndrepte spre Cheroneea – adică spre celălalt capăt al Beoţiei – unde trebuia să se fortifice. Strategii noştri credeau că acest dublu atac avea să silească Beoţia să se predea, chiar fără luptă!

Puţine planuri au fost atât de bine studiate ca acesta, dar şi puţine catastrofe de asemenea proporţii cunoaşte istoria Atenei.

Credeam, printre altele, că, intrând brusc în Beoţia, aveam să prindem mulţi oameni la munca câmpului şi multe familii venite la ţară pentru culesul viilor. Prinşii ar fi fost ostatici preţioşi, care ar fi silit oraşele să se predea fără să tragă măcar o săgeată. Bulé chemă sub arme douăzeci de contingente, dădu de ştire că şi străinii puteau fi încorporaţi şi în felul acesta se adunară şapte mii de hopliţi şi douăzeci şi cinci de mii de soldaţi uşor înarmaţi, ajutători şi purtători de material de război, printre ultimii numărându-mă şi eu. Cavaleria era alcătuită din opt sute de oameni. Nimeni nu ştia în ce direcţie avea să pornească toată această armată şi, în speranţa că-i vor înşela pe spioni, strategii hotărâră să o concentreze în afara porţilor Pireului. Dar, în timp ce procedau aşa, un oarecare Nicomahos din Focida află din întâmplare, de la un complotist, de planurile noastre, şi comunică totul Spartei, care trimise îndată curieri beotarhilor. Iată de ce, ajungând în faţa Cheroneii, Demostene o găsi întărită şi gata de asediu.

Fără să ştie de cele întâmplate la Cheroneea, Hipocrate porni cu armata în ziua stabilită. În apropiere de graniţă îl ajunse un curier trimis de polemarh, care-l înştiinţă că planul fusese trădat şi că toate oraşele Beoţiei erau în stare de alarmă. Adăuga că Demostene se întorcea fără rezultat şi-i recomanda să fie foarte atent. Hipocrate convocă un consiliu al ofiţerilor şi le comunică informaţiile primite.

— Dacă dăm înapoi acum, când avem patruzeci de mii de soldaţi, spuse el, dacă nu cutezăm măcar să intrăm în Beoţia, gândiţi-vă ce se va întâmpla cu prestigiul Atenei şi cu moralul armatei noastre.

Un ofiţer îndrăzni să-i atragă atenţia că armata era, poate, numeroasă, dar nu avea destui oameni pregătiţi, din moment ce străinii căpătaseră provizoriu calitatea de hopliţi, dar Hipocrate răspunse că, după toate probabilităţile, nu vor avea loc lupte.

— Vom intra în Beoţia, vom fortifica templul lui Apolo de la Delion şi vom lăsa o gardă.

Am înaintat şi îndată ce am trecut graniţa ne-am instalat tabăra pentru noapte. Am avut grijă de cortul stăpânului meu, ridicat pe o costişă lină, lângă un izvoraş, şi i-am aprins focul. Legasem la oarecare depărtare cei doi cai – Alcibiade pornea totdeauna la război cu doi cai – ca să nu-i tulbure somnul. Noaptea atică îşi întinsese în jur farmecul, şi parfumul de cimbru şi pin se răspândi pe munte. Stăpânul meu se întinse pe pernele pe care avusesem grijă să le aduc. I-am uns picioarele cu puţin ulei, ca să fie odihnite a doua zi şi am pregătit cina. Am tăiat pâine, am pus frigările pe foc şi am turnat puţină apă în vin.

Se vede că mirosul gâdilase nările lui Socrate, fiindcă peste puţin s-a arătat şi el.

— Bună seara, Alcibiade! Văd că oamenii deosebiţi se bucură de îngrijiri deosebite. Au perne, haine uşoare în care se odihnesc după ce au purtat platoşă, mâncare gustoasă şi câte un Silicos la ordinele lor! Dacă nu te-aş fi văzut cu ochii mei cum ai luptat la Potideea, aş crede că eşti cel puţin un sibarit...

— Iar mă iei peste picior! Vino, aşază-te! spuse stăpânul meu cu veselie şi-i dădu două perne. Dar să ştii că sunt foarte obosit azi. N-am putere pentru discuţie îndelungată!

— Şi când mă gândesc că tu, Alcibiade, ai venit călare, ba chiar mi se pare că ai doi cai şi, fireşte, ţi-ai încărcat scutul pe unul din ei. Dar ce să spun eu, care am venit pe jos, mărşăluind toată ziua în coloană, în soare şi praf, purtându-mi scutul, coiful şi platoşa care se încinsese de căldură.

— Ai dreptate, Socrate, spuse cu oarecare stingherealǎ stăpânul meu.

— Ştii ce, Alcibiade? Trebuie să încetez de a mai avea dreptate!

— În numele zeiţei, învăţătorule! Atunci sunt pierdut.

— Nu te face că nu înţelegi, spuse Socrate cu duioşie, dar pe un ton dojenitor. De fiecare dată când îţi dau un sfat...

— ...adică de fiecare dată când îmi faci vreo observaţie...

— Să zicem că-i observaţie; de fiecare dată îmi spui că am dreptate, totuşi nu mă asculţi şi-ţi faci de cap, dând astfel satisfacţie duşmanilor tăi, care se înmulţesc pe zi ce trece. Alcibiade, un conducător, cum vrei tu să ajungi, nu trebuie să fie o pildă pentru ceilalţi numai în ceasul luptei. Când ai plecat la Sfacteria i-ai cerut lui Silicos să-ţi trimită un butuc pentru somnul tău cel dulce şi mirodenii. Aici văd că ai un cort în lege, ai perne şi, dacă nu mă înşală ochii, plosca aceea care atârnă pe perete e plină cu vin de Samos.

— Nimic nu-ţi scapă! Dar acuma lasă-mă. Mi se-nchid ochii de somn. Cortul e mare, am perne multe. Rămâi să dormi aici.

Socrate oftă şi răspunse că nu era reglementar să doarmă departe de detaşamentul său. Apoi spuse „noapte bună” şi plecă.

Nenorocirea care ne-a lovit pe drumul de întoarcere de la Delion, unde fortificasem templul lui Apolo, e cunoscută în întreaga lume elenă şi n-are rost s-o povestesc cu toate amănuntele. De păţania noastră a fost vinovat Hipocrate, care nu avusese grijă să trimită patrule, astfel că beoţienii s-au putut apropia de noi fără să ne dăm seama, adică exact ca la Coroneea. La Tanagra se adunase toată infanteria grea a Beoţiei şi unul din beotarhi, Pogondas, după ce i-a convins pe cei care şovăiau, ne-a atacat. Noi fortificasem marele templu şi, după ce am isprăvit, Hipocrate a dat ordin de întoarcere. Mai erau doar două suliţe până la apusul soarelui când, tocmai în apropiere de graniţă, chiar când ne pregăteam să intrăm în Atica, Hipocrate a poruncit armatei să se aşeze în linie de bătaie. Noi, cei care căram materialul de război, ne-am văzut mai departe de drum, dar eu cu alţi câţiva ne-am urcat pe nişte înălţimi, ca să urmărim lupta din depărtare. La Delion s-a repetat povestea de la Coroneea. Beoţienii se apropiaseră mult, ascunşi îndărătul colinelor şi când a început lupta, armata noastră nu era încă orânduită în linie de bătaie.

Am pierdut o mie de hopliţi şi un număr atât de mare de ostaşi uşor înarmaţi, încât nici nu îndrăznesc să dau o cifră.

Până şi strategul a fost ucis şi, dacă nu se lăsa noaptea, care înspăimântă şi pe învingător şi pe învinşi, nu ştiu ce s-ar fi întâmplat. Când rândurile noastre s-au rupt şi a început retragerea dezordonată, puţini hopliţi au mai opus rezistenţă şi s-au retras treptat, luptând. Printre ei era şi Socrate, care a fost în pericol. Din fericire, stăpânul meu l-a văzut de departe şi a alergat, în galop, să-l salveze.

— Bravo, Alcibiade! a strigat Socrate, uitând de primejdie, când l-a văzut pe stăpânul meu repezindu-se singur asupra beoţienilor care-l înconjuraseră, dar care, auzindu-i numele, s-au speriat şi au luat-o la fugă.

Catastrofa de la Delion a deschis calea pentru pace. O pace ale cărei temelii erau bănuiala, reaua credinţă, reaua voinţă şi, ce-i mai prost, alianţa dintre noi şi Sparta! Totul s-a făcut prin mijlocirea lui Nicias. Pacea definitivă s-a încheiat la un an după bătălia de la Delion, dar între timp se făcuse armistiţiu. Sparta râvnea încă să ia înapoi prizonierii de la Sfacteria şi la Atena oamenii erau neliniştiţi şi descurajaţi nu numai din cauza celor întâmplate în Beoţia, ci şi din cauza veştilor care soseau în fiecare lună din Peninsula Calcidică şi din Tracia. Genialul Brasidas cucerea unul câte unul oraşele de prin părţile acelea, le cucerea fără luptă. Se înfăţişa înconjurat de un mic stat major şi cerea să intre în oraş ca să stea de vorbă cu arhonţii. Ciudat e că vorbea frumos pentru un spartan, dar şi mai ciudat e că se ţinea de cuvânt! Câştiga încrederea oamenilor spunând că vine să-i elibereze şi că nu are alt gând decât să scape oraşele de jugul nostru. Veneau mereu ştiri despre alte şi alte oraşe care-şi deschideau porţile lui Brasidas. Aşa s-a întâmplat cu Acantos, cu Arne, cu Argilos, cu Stagira, cu Torone, cu Amfipolis! Numele lui Brasidas era acum pentru noi un coşmar. Şi ca să facem faţă situaţiei, noi n-am găsit nimic mai bun decât să trimitem o armată al cărei strateg era Cleon. După Sfacteria, mizerabilul acela se socotea genial şi înduplecă demosul să-i încredinţeze conducerea campaniei. Toate acestea creară o atmosferă prielnică şi, profitând de lipsa lui Cleon, Nicias convinse demosul că era timpul să ne gândim la pace.

Catastrofa de la Delion zdruncinase mult poporul, care se temea acum nu de invaziile spartanilor, ci de invaziile

beoţienilor. Demosul acceptă să înceapă tratative de pace cu Sparta şi Nicias pleacă, în plină iarnă, în Laconia.

Chiar şi azi, în timp ce scriu aceste rânduri, multă lume mai e încredinţată că această pace a lui Nicias a fost o operă mare şi importantă, una din acele opere care pecetluiesc istoria unui stat şi umplu de glorie viaţa unui om. Stăpânul meu, care avea doar treizeci de ani şi era oarecum fără experienţă, s-a lăsat târât pentru moment de sentimentul popular favorabil păcii. Îşi spunea că ar putea să călătorească prin Elada, că, în sfârşit, ar putea lua parte la jocurile olimpice. Cea de a nouăzecea Olimpiadă se apropia. Atena fusese înlăturată de la ultimele două, dar, cu toată nesiguranţa şi neliniştea pe care o lăsa în urmă războiul de zece ani, cu toate nenorocirile şi doliul provocat de ciumă şi de incursiunile lui Arhidamos, tinerii noştri nu se mai gândeau la nimic altceva, nu mai aveau nicio altă preocupare în afară de antrenamente şi de pregătiri pentru marile întreceri.

După mine, pacea lui Nicias a fost o mare greşeală. Când, graţie stăruinţelor lui şi dorinţei poporului care era istovit şi lipsit de îndrumare, s-au putut face libaţii de pace pentru cincizeci de ani, Sparta se afla în pragul catastrofei. Sus, în Tracia, Brasidas, ultima ei speranţă, fusese ucis în lupta de la Amfipolis, unde s-a prăpădit şi Cleon. Fireşte, Brasidas izbutise să cucerească unul câte unul oraşele noastre, dar faptul acesta era opera sa personală şi, după moartea lui, mai devreme sau mai târziu, cu binele sau cu răul, aceste oraşe s-ar fi întors în Liga noastră. De altfel, Eubeea şi insulele, Samos cea preţioasă, Chios cea plină de bogăţii şi Mitilene, rămăseseră în mâinile noastre. În Helespont şi în Pontul Euxin eram încă stăpâni pe nenumărate cetăţi. Rana din Tracia era serioasă, dar confederaţia rămânea puternică. În timp ce Sparta... Urmările catastrofei de la Sfacteria o apăsau la fiecare pas şi cei două sute optzeci de preţioşi prizonieri pe care-i păstram la Atena însemnau o piedică teribilă pentru ea. Nu îndrăznea să trimită nicăieri armată, nici chiar când primea cereri de ajutor de la aliaţii ei, care, revoltaţi de această inerţie, declarau în gura mare că Sparta nu trebuie să conducă Peloponesul. Şi spartanii nu răspundeau nimic! Îşi pierduseră încrederea în ei înşişi. Iloţii se năpusteau cu duiumul la Pilos şi cereau arme garnizoanei noastre ca să organizeze trupe neregulate în munţii Laconiei. Da! Prestigiul Spartei

scăzuse mult. Şi amănuntul cel mai important din toate era că pacea de cincizeci de ani dintre Argos şi Sparta încheindu-se în anul acela, eforii luaseră disperaţi iniţiativa de a cere Argosului reînnoirea lor, ceea ce era o mare înjosire pentru Sparta

Şi tocmai clipa aceea o alesese Nicias, blestematul de Nicias. Clipa când Sparta avea să vadă înălţându-se un rival de seamă, Argosul, care era un stat puternic şi avea o armată importantă, Argosul pe care şi Corintul îl respecta, dornic să-i câştige prietenia. Şi ar fi fost atât de uşor să ne aliem cu Argosul, lucru pe care, de altfel, stăpânul meu l-a realizat ceva mai târziu. Atât de uşor ar fi fost să explicăm argienilor că, dacă ne ajutau să distrugem Sparta, ei ar fi devenit pe drept cârmuitorii Peloponesului. Nicias mai făcu o altă greşeală de neiertat, şi anume crezu, prostul de el, că Sparta avea încă destulă influenţă asupra aliaţilor ei ca să-i oblige să îndeplinească condiţiile, adică să plătească eliberarea celor două sute optzeci de prizonieri de la Sfacteria. În loc să refuze semnarea păcii înainte de parafarea de către principalii aliaţi ai Spartei, Nicias lăsă îndeplinirea condiţiilor de pace în seama bunei credinţe a spartanilor, anulându-şi astfel, de la început opera şi oferind eforilor un şir întreg de pretexte pentru a nu face nimic şi a afirma – asta au şi afirmat mai târziu – că aliaţii lor nu li se supun şi nu îndeplinesc condiţiile.

Dacă am fi continuat războiul, dacă ne-am fi adunat toate forţele şi dacă, aliindu-ne cu Argosul, am fi făcut un mare, un ultim efort de vreo doi ani, Elada ar fi fost a noastră!

Dar oamenii erau istoviţi şi nu se mai găsea nimeni, nici măcar Cleon, care să dea curaj poporului şi să-l însufleţească. Nicias, căruia nu mai avea cine să i se împotrivească, înfăţişa problemele cum poftea, pentru ca lumea să creadă că Atena va câştiga de pe urma libaţiilor de pace. Şi când sorţii arătară că Sparta trebuie să execute, prima, condiţiile, Nicias triumfă, spunând că şi zeiţa ocrotea pacea lui.

Eforii însă vedeau altfel lucrurile. Nu făcură niciun fel de eforturi ca să-i convingă pe corintieni şi pe beoţieni să accepte condiţiile de pace şi propuseră doar cu sfială oraşelor răsculate din Tracia să se întoarcă în Liga noastră. Iată de ce, când Sparta îşi ceru prizonierii de la Sfacteria, noi am refuzat. Atunci, cu complicitatea lui Nicias – de asta sunt sigur – se gândiră să ne propună nu numai pacea, dar şi alianţa lor, în schimbul predării

celor două sute optzeci. Deşi ştia foarte bine că în felul acesta pierdeam singura noastră armă şi că primeam, în schimb, numai vorbe mari din partea Spartei, ticălosul de Nicias prezentă propunerea ca pe un eveniment panelenic.

În jurul lui făceau gură mare membrii oligarhiei şi simpatizanţii laconienilor, Lahes, Critias şi alţii, care se duceau la Ceramicos şi se adresau meşteşugarilor, coborau la Pireu şi stăteau de vorbă cu marinarii, se-ntorceau la Zidurile lungi şi aminteau refugiaţilor care nu se întorseseră încă la casele lor de distrugerile lui Arhidamos. Toate acestea, ca să convingă oamenii să primească alianţa cu Sparta şi să ascundă faptul că, în felul acesta, Atena accepta acum condiţiile pe care le respinsese cu atâta dispreţ îndată după Sfacteria, când eforii ceruseră prizonierii oferind în schimb pacea.

Oligarhia reuşi. Nu multă lume îşi dădea seama de adevărata situaţie. Până şi stăpânul meu se lăsă un timp dus de curent. Făcu o vizită prizonierilor spartani, le purtă de grijă şi, când sosiră soli de la Sparta, ceru să le vorbească; ei însă se ţinură foarte semeţi.

Strategul Demostene, care-l iubea pe stăpânul meu, îl chemă şi-i spuse:

— Alcibiade, faci o mare greşeală crezând că în Elada e loc pentru Atena şi pentru Sparta în acelaşi timp.

— Ai dreptate, Demostene! Am să lupt din toate puterile pentru distrugerea Spartei!

Dar Nicias făcea ce voia în adunare. Alianţa cu Sparta se încheie şi, în schimbul câtorva jurăminte spartane, prizonierii fură predaţi. Din fericire, Pilosul rămânea în mâinile noastre. Îndată după ce lacedemonienii îi căpătară pe cei două sute optzeci, atitudinea lor se schimbă. Nu puteau să facă asta, nu erau de acord să facă aia, refuzau pe a treia. Lumea începu să se înfurie şi să-i ceară socoteală lui Nicias, care nu ştia ce să răspundă şi trimitea mereu mesaje la Sparta. Alianţa avu un rezultat contrar celui pe care-l aştepta Nicias. În loc să răspândească linişte şi ordine în Elada, ştirea încheierii ei produse fierbere şi tensiune în toate cetăţile. Toată lumea se sperie. Beoţienii în primul rând. Corintienii cerură Argosului să preia conducerea Peloponesului şi să formeze o ligă puternică. La Argos era mare forfotă. Soli şi delegaţi din diferite oraşe ale

Peloponesului plecau şi veneau. În acele câteva luni, toată Elada – cu excepţia eforilor – luă în serios alianţa noastră cu Sparta.

Când eforii fură înştiinţaţi de stăruinţele pe care le depunea Corintul pe lângă Argos, pentru a-l hotărî să preia conducerea Peloponesului, se neliniştiră şi trimiseră soli ca să ceară argienilor nu reînnoirea tratatului de pace, ci încheierea unei alianţe! La Argos domnea mare zăpăceală. Oamenii politici de acolo nu erau pregătiţi să facă faţă unei situaţii pe care n-o doriseră şi la care nu se aşteptaseră. Hotărau pe rând ba o alianţă cu Sparta, ba o alianţă cu Corintul, ba păstrarea unei independenţe care i-ar fi scutit de obligaţii.

Lunile treceau şi Sparta continua să ne ducă de nas prin tot felul de şiretlicuri şi prin rea credinţă. Nu îndeplinea condiţiile păcii, ba chiar avu îndrăzneala să ne înapoieze fortăreaţa Panactos distrusă până în temelii, o fortăreaţă de la graniţă, în schimbul căreia ne cerea Pilosul. Din fericire, am refuzat. Eforii încheiară şi o alianţă cu Beoţia, de parcă ar fi vrut să ne ameninţe. Atunci poporul se revoltă şi-i ceru socoteală lui Nicias.

Stăpânul meu înţelese că sosise momentul să întreprindă prima lui acţiune politică importantă.

— Să plecăm la Argos, Silicos, să-i convingem pe argieni să se alieze cu noi.

— Dar, Alcibiade! am observat. Spui că vom merge la Argos să încheiem alianţa, ca şi când ai spune că azi după-amiază vom merge la Stoa Poichile ca să discutăm cu Socrate! Cunoşti pe cineva la Argos? Ai prieteni care să te recomande?...

Stăpânul meu m-a privit în ochi cu oarecare dezamăgire.

— Deci avem nevoie de recomandaţi, Silicos, a spus ironic. Atunci voi merge singur. Tu vei rămâne aci!

— Nici vorbă! Voi veni şi eu!

— Vom pleca mâine! Acum să mergem la Demostene, să discutăm chestiunea.

Strategul nu era prea entuziasmat de ideea stăpânului meu, dar el l-a făcut să-şi schimbe părerea.

— Strategule, până acum am dus un război de apărare. În afară de victoriile tale de la Sfacteria, nu am făcut decât să ne apărăm. Peloponesienii nu aveau flotă ca să trebuiască s-o distrugem. Aveau armată care venea şi ne provoca distrugeri, fără să îndrăznim a ieşi din dosul zidurilor. Politica aceasta a lui Pericle, înţeleaptă la timpul ei, când nu puteam avea aliaţi în

Pelopones, este acum depăşită. Putem dobândi un aliat puternic în Pelopones şi putem să transportăm războiul departe de aici, ca să-l vadă peloponesienii şi să dispere, în loc să-l vadă oamenii aici şi să se îngrozească. Şi momentul este foarte potrivit pentru noi. Graţie ţie, prestigiul militar al Spartei este acum inexistent! Cele mai multe oraşe din Liga ei sunt nemulţumite de ea, Argosul se înalţă ca o nouă ameninţare împotriva ei... Ce-ai spune dacă, în loc să-l vezi pe Arhidamos la Aharnes, pustiind şi descurajând poporul, te-ai duce tu la Argos? Având oraşul ca bază, vei putea face incursiuni până la graniţele Laconiei.

Am pornit spre Argos şi am ajuns într-un moment prielnic. După mii de discuţii şi de şovăieli, de hotărâri şi de renunţări, partidele politice se înţeleseseră să trimită soli la Sparta ca să accepte reînnoirea libaţiilor de prietenie pentru cincizeci de ani. Stăpânul meu nu se arătă tulburat de această ştire. Cum se explică izbânda lui la Argos? Cum i-a vrăjit? Ce le-a spus? Nu cunosc amănuntele, dar argumentul lui principal era lipsa de sens a unei reînnoiri a alianţei cu lacedemonienii, ceea ce ar fi osândit oraşul lor să trăiască încă cincizeci de ani soarta unui simplu satelit al Spartei.

Câţiva membri ai oligarhiei din Argos se neliniştiră auzind de venirea lui Alcibiade şi se străduiră să-l împiedice să stea de vorbă cu arhonţii şi cu deputaţii.

— Cine e şi ce reprezintă acest Alcibiade? îndrăzniră ei să întrebe. Dar democraţii le închiseră gura spunând:

— E un Alcmeonid!

A treia zi, stăpânul meu m-a chemat şi mi-a spus:

— Silicos, Argosul e al nostru! Ai să pleci chiar azi cu solii care merg la Atena să ceară alianţa noastră. Auzi! Alianţă! Eu rămân aici încă câteva zile, pentru orice eventualitate. Ia scrisoarea asta către Demostene. O sigilez!

Vestea alianţei noastre cu Argosul i-a tulburat pe efori. Vrând s-o împiedice cu orice preţ – mai aveam de făcut doar jurămintele de ratificare – au trimis soli „plenipotenţiari”, având deci împuternicirea de a rezolva pe loc toate chestiunile în vederea îndeplinirii condiţiilor de pace. Solii spartani sosiră în

acelaşi timp cu trimişii Argosului, veniţi pentru solemnitatea jurămintelor.

Alcibiade se înfurie aflând de sosirea unor soli „plenipotenţiari”.

— Am să-i umilesc! strigă el. Vor trebui să plece fără să fi putut spune un cuvânt în adunare.

— Fă cum vrei, dar fii prudent! spuse Demostene.

— Nu voi fi deloc prudent! Spartanii nu cunosc nicio stavilă, prin urmare, dacă vrem să-i înfruntăm, nu trebuie să şovăim nici noi în nicio împrejurare. Este una din urmările îngrozitoare ale războiului, dar ce să facem? Ne-au păcălit de o sută de ori, ne spun numai minciuni, ne înşală sub ochii noştri, şi Nicias stă şi-i admiră. Ei bine, nu! Acum a sosit şi rândul nostru!

Unul din solii „plenipotenţiari” era Endios. Familia lui, una din cele mai vechi din Sparta, avea legături de rudenie cu familia stăpânului meu. Bunicii lui fuseseră prieteni apropiaţi cu bunicul lui Alcibiade şi cu Clinias. Era firesc ca, aflându-se la Atena, Endios să vrea să-l cunoască pe Alcibiade cel tânăr. Stăpânul meu îl primi cu o bucurie pe care n-o exageră, ca să nu bănuiască celălalt ceva; se purtă politicos.

— Va să zică sunteţi „plenipotenţiari”? îl întrebă el.

— Da! Plenipotenţiari! Nu trebuie să trimitem rapoarte la Sparta.

— Sunt încântat, Endios! Văd că nenorocirile noastre se apropie de sfârşit şi că unirea Spartei şi a Atenei va însemna începerea unei noi ere pentru Elada. Dar ia spune-mi: aţi declarat în Bulé că sunteţi plenipotenţiari?

— Bineînţeles.

— Nu ştiu dacă aţi făcut bine. Gândiţi-vă că va trebui să vă prezentaţi în adunare. Mi se pare că e fixată pentru mâine.

— N-aş putea veni la tine pe înserate, cu colegii mei, ca să ne sfătuim împreună ce trebuie să facem?

— Dacă vreţi... Mi se pare însă că Nicias v-a pregătit un banchet.

— Nu-i nimic! Venim la tine devreme şi pe urmă ne ducem la Nicias!

Încântat, Endios veni după masă însoţit de ceilalţi spartani, care, intrând, îl salutară ceremonios pe Alcibiade şi se aşezară

în jurul lui. Îl priveau ca pe un animal ciudat şi primejdios. Ştiau, fireşte, că el era autorul alianţei cu Argosul.

— Cârmuitorii noştri v-au făcut urarea de bun venit, străini, spuse stăpânul meu, nu se cuvine s-o repet şi eu. Vreau numai să-mi arăt mulţumirea că văd aici pe reprezentanţii Spartei, veniţi să pună umărul la realizarea unei opere importante. Cred că cea mai sigură prietenie se clădeşte pe o duşmănie veche, fiindcă nişte duşmani ajunşi prieteni ştiu să se preţuiască unul pe celălalt.

— Ai dreptate! spuse Endios.

— Îţi mulţumesc, răspunse Alcibiade şi se întoarse spre ceilalţi soli ca să vadă ce impresie le făcuseră cuvintele lui. Chipurile lor păreau mai puţin încordate. Ca să-i liniştească definitiv, stăpânul meu continuă: Până ieri credeam că nu vreţi să ne fiţi prieteni, iată de ce – vă mărturisesc – ne-am şi dat silinţa să ne înţelegem cu Argosul. Acum însă totul se schimbă! Sunteţi aici în calitate de plenipotenţiari.

— Da, Alcibiade! Avem depline puteri!

— Trebuie să ne gândim care e mijlocul cel mai nimerit de a vă înfăţişa mâine poporului. Ştiţi că, în ultimul timp, oamenii noştri au fost tare inimoşi şi trebuie să recunoaşteţi că aveau oarecare dreptate. Amfipolis... fortăreaţa din Panactos... alianţa voastră cu Beoţia...

— Aliaţii noştri, Alcibiade... aliaţii noştri n-au vrut.

— Ştiu asta, dar cum poate cineva să explice astfel de lucruri poporului, cum să se facă crezut? Fiţi atenţi mâine. Mărturisesc că această adunare mă cam îngrozeşte. Oamenii sunt revoltaţi şi vor avea pretenţii mari, ştiind că aveţi autoritatea de a rezolva pe loc toate problemele. Aici n-aveţi de-a face cu Bulé, unde oamenii sunt calmi şi potoliţi.

— Atunci, să nu spunem că suntem plenipotenţiari.

— Poate că e o idee bună. Poporul va cere să luaţi imediat hotărâri în legătură cu chestiunile aflate în suspensie şi pretenţiile lui vor fi mari dacă va şti că sunteţi plenipotenţiari.

— Prin urmare, Alcibiade, e mai bine să spunem că am venit numai pentru tratative.

— Cred că aşa e mai bine. Dar s-a făcut târziu, străini! Nicias vă aşteaptă. A poftit mulţi oaspeţi în cinstea voastră şi n-aş vrea să întârziaţi din cauza mea.

Seara, prietenii lui Alcibiade răspândiră în oraş ştirea că solii erau „plenipotenţiari”.

În adunarea din ziua următoare, stăpânul meu ceru primul, cuvântul, îndată după crainic.

Se urcă la tribună şi, întorcându-se către solii spartani, îi întrebă:

— Ce calitate aveţi, străini? Care sunt împuternicirile voastre?

— Venim din Sparta să ducem tratative pentru îndeplinirea condiţiilor de pace. Nu putem lua nicio hotărâre.

Ultimele cuvinte fură acoperite de strigătele mulţimii. Adunarea urla ca o fiară:

— Mincinoşilor! Mincinoşilor!

— Spartani mârşavi!

— Ieri spuneaţi că sunteţi plenipotenţiari!

— Jos de la tribună! Jos!

Deputaţii, care aflaseră chiar de la spartani că sunt plenipotenţiari, nu ştiau ce să facă. Gesticulau, strigau, se străduiau să se facă auziţi şi-i dojeneau pe soli care se zăpăciseră şi nu se pricepeau ce să răspundă. Între timp, mulţimea se ridicase în picioare şi striga:

— Afară! Afară!

Nicias, care pregătise un lung discurs, se ghemuise uluit în jilţul său de strateg şi-şi pierduse capul. Solii se adunară în jurul lui ca şi cum i-ar fi cerut ocrotire, şovăiră o clipă, apoi ieşiră din incinta adunării, care începuse să-i înjure.

Stăpânul meu aştepta liniştit la tribună. Ar fi convins îndată adunarea să ratifice alianţa cu Argosul, dacă în clipa aceea nu s-ar fi întâmplat ceva neprevăzut: un cutremur! Mulţimea se îngrozi şi se împrăştie.

În ziua următoare, când adunarea se deschise iar, Nicias, care era superstiţios, exploată precauţia oamenilor şi convinse adunarea să-l trimită sol la Sparta, făgăduind că se va întoarce cu rezultate strălucite.

— Dacă nu reuşesc, spuse el, puteţi să ratificaţi alianţa cu Argosul.

Nicias plecă la Sparta, unde fu primit cu mari onoruri şi cu multe vorbe goale, dar nu izbuti să realizeze nimic. Singurul lucru pe care-l acceptară eforii fu să reînnoiască jurămintele pentru tratatul de pace, ale cărui condiţii nu le îndeplineau! Oricât de mare ar fi fost „simpatia” lui faţă de laconieni, Nicias

avea destulă minte ca să nu accepte această batjocură. Îndată după întoarcerea lui avu loc solemnitatea jurămintelor cu Argos.

Poporul era foarte nemulţumit de Nicias, fiindcă din cauza lui restituisem prizonierii de la Sfacteria, în timp ce stăpânul meu, întemeietorul alianţei cu Argosul, era idolul mulţimii. Membrii oligarhiei, înfuriaţi că au de înfruntat un nou Alcmeonid, ocrotitor al demosului, îl înjurau şi-l calomniau. Răspândeau zvonul că la banchete şi serbări stăpânul meu săvârşeşte tot felul de grozăvii şi că face pe democratul ca să ajungă tiran al Atenei.

— Lasă-i să spună ce vor! răspundea stăpânul meu ori de câte ori îi aduceam asemenea noutăţi. În curând o să ne punem serios pe treabă. Trebuie să pregătim cetatea pentru un nou război. Acum se ţin întrecerile olimpice.

Se apropia cea de a nouăzecea Olimpiadă şi întreaga Eladă, de curând pacificată, nu se mai gândea decât la marile întreceri, fiecare oraş pregătindu-se să se înfăţişeze în mod cât mai strălucit. Numai Sparta nu lua parte la jocuri. Preoţii din Olimpia o înlăturaseră, fiindcă în timpul războiului spartanii încălcaseră pământurile sacre ale Olimpiei.

La Atena, tinerii noştri fuseseră cuprinşi de o adevărată nebunie. Fuseserăm excluşi de la două olimpiade şi – după cum se aflase – în Elada se răspândise zvonul că nu ne vom înfăţişa nici de data aceasta, ca să nu ne dăm în vileag sărăcia.

— Jur pe Stix! spuse stăpânul meu la un ospăţ, că delegaţia noastră la întrecerile olimpice din acest an va fi cea mai strălucită, cea mai bogată din câte a trimis vreodată un oraş elen!

În seara aceea se strânsese multă lume la noi acasă. Erau de faţă: Euriptolemos, Agaton, Apolodor, Pulition, Eriximahos, Critias, nelipsitul Antiohos şi tăcutul Socrate, de la care în ultimul timp nu se mai putea scoate un cuvânt. Mai era şi un nou prieten al lui Alcibiade, un anume Diomede, care se pricepea în oarecare măsură la medicină şi, cum în vremea aceea Hiparete trebuia să nască, Diomede se alipise sub acest pretext grupului lor.

Auzind vorbele stăpânului meu, ciuli urechile.

— Aş vrea să vin şi eu cu tine, spuse el, numai că n-am bani să concurez la cursele de care.

— Cine dintre voi îşi mai aminteşte, spuse stăpânul meu fără să ţină seama de Diomede, să se fi prezentat vreodată la Olimpiadă un singur concurent cu şase care de luptă, fiecare având doi cai?

— Ai înnebunit, Alcibiade?

— Doisprezece cai! De necrezut!

— Cum se poate?

— Se poate, prieteni! Voi abia începeţi să vă gândiţi la întreceri, pe când eu mă pregătesc de câteva luni. L-am trimis pe Antiohos în Tesalia şi mi-a cumpărat caii cei mai buni!

— Şi unde i-ai antrenat?

— La moşia mea din Erhia!

— Ah, Alcibiade, spuse Diomede. În Argos există de vânzare un car de luptă cu doi cai, pe care i-ar invidia şi Patroclu! Împrumută-mi nişte bani să-l cumpăr. Ai atâţia prieteni în Argos! Ajută-mă!

— Şi de ce să nu-l cumpăr eu?

— Vrei să te prezinţi cu şapte care de luptă? Aşa ceva nu s-a mai auzit vreodată!

— Tocmai, se va auzi acum, prieteni! Se va auzi în toată Elada!

Şi s-a auzit! Prezenţa stăpânului meu la Olimpia a fost un triumf pentru Atena, o apoteoză pentru el, o uimire pentru întreaga lume elenică.

Cu o corabie închiriată anume am trimis paisprezece cai, zece conducători cu tot atâtea care şi paisprezece sclavi. Eu eram supraveghetor! Ce chin, o zei! Caii n-aveau voie să sufere, apa nu trebuia să le lipsească, niciun car nu trebuia să se sfarme la clătinările corăbiei. Pe lângă asta, conducătorii carelor sufereau de rău de mare, sclavii se-ngrozeau de cel mai mic val!

Din toate cele patru colţuri ale lumii elenice veniseră la Olimpia atleţi, alergători pentru cursele de care, poeţi, filosofi, spectatori şi o mulţime de călători, dintre care cei mai mulţi bogătaşi. Jumătate din Elada nu participase de zece ani la jocurile olimpice. Cealaltă jumătate era Peloponesul, cu oraşele lui dorice, care se prezentau totdeauna ca nişte sărăntoci la întreceri. De data asta vedeai reprezentanţi ai tuturor oraşelor Ioniei, ai Siciliei, ai marilor insule din Liga noastră, fiecare rivalizând în bogăţie şi măreţie. Samos, Chios, Lesbos, Efesul, Miletul, toate ridicaseră în jurul marelui sanctuar al lui Zeus, la

oarecare distanţă de templu, corturi strălucitoare, împodobite cu covoare preţioase întinse pe jos şi cu ţesături brodate cu aur. Nu trecea oră fără vreun sacrificiu sau vreo serbare în templul lui Zeus.

După ce mi-am instalat caii şi oamenii, am putut să mă duc şi eu la templu. Mi s-a strâns inima când am zărit capodopera nefericitului Fidias. Lucrat în aur şi fildeş, uriaş pe tronul lui, atotputernic şi inaccesibil, cu o expresie de linişte cumplită pe faţă, tatăl zeilor şi al oamenilor te ţintuia în prag.

Mai erau două zile până la începerea întrecerilor şi delegaţia noastră nu sosise încă.

— Unde-i vechea măreţie a Atenei? auzeai de pretutindeni.

— S-a dus! A făcut-o praf războiul! Şi când te gândeşti că nu-s decât câţiva ani!...

— Atena e stoarsă! Bogătaşii ei sunt doborâţi la pământ. Nu s-a găsit nimeni care să ia cheltuielile asupra lui.

În ziua următoare însă, vestea sosirii atenienilor se răspândi ca fulgerul. Toată lumea se adună la intrarea marii incinte, pe unde pătrundeau toate delegaţiile. Atleţii îşi părăsiră antrenamentele, mulţi preoţi amânară jertfele şi alergară să privească. Văzându-i pe atenieni, lumea începu să aclame. Delegaţii noştri alcătuiseră o procesiune. În frunte păşeau un mare număr de tineri atleţi purtând vasele sacre de aur din tezaurul nostru, după ei veneau sclavii mânând animalele pentru jertfe şi la urmă horegii, cu hlamide şi sandale albe, încununaţi cu lauri. Printre ei se afla Euripide şi alături de el Alcibiade, blond, înalt, ca o statuie a frumuseţii... După jertfe, după prezentarea oficială în faţa membrilor juriului, stăpânul meu alergă să se înscrie.

— Cu doi cai? îl întrebă cel care dădea semnalul de întrecere la alergări, crezând că era vorba de un singur car.

— Cu paisprezece! răspunse stăpânul meu.

— Cum adică, paisprezece? întrebă celălalt supărat, crezând că stăpânul meu vrea să-l ia peste picior.

— Adică iau parte la întrecere cu şapte care.

— Şapte care? Pe zei! Supraveghetorule! Aşa ceva nu s-a întâmplat niciodată. Şapte care de luptă? Trebuie să-i întreb pe eforii întrecerilor!

— Există vreo oprelişte în privinţa asta?

— Nu.

— Atunci nu mai întreba pe nimeni.
— Dar niciun rege, nimeni...
— Sunt Alcibiade din Atena, spuse pe un ton tăios stăpânul meu.
Toată ziua nu se mai vorbi despre nimic altceva în corturi, la palestră şi pe stadion.
— Şapte! Da! Da! Am văzut înscrierea!
— Sigur! Sunt şapte! Am văzut caii, i-am numărat.
— Şi zece conducători! Are trei de rezervă!
— Dar câţi bani are omul ăsta!
— Şi noi care spuneam că Atena...
Mulţi erau încă neîncrezători.
— Ce înseamnă ăşti paisprezece cai? Or fi ai armatei!
Spuneau aşa fiindcă trimisesem la Olimpia un escadron de cavalerie, cerut de elieni, care se temeau că spartanii, dornici să se răzbune pentru că fuseseră înlăturaţi de la jocuri, ar fi putut face vreo incursiune.
Dar când, în a patra zi a jocurilor, membrii juriului dădură numele învingătorilor, când se auzi de trei ori în hipodrom, la prima, la a doua şi la a patra victorie, strigându-se: „Alcibiade al lui Clinias, atenian” şi când stăpânul meu fu încoronat de trei ori, entuziasmul mulţimii fu atât de mare, că membrii juriului fură siliţi să întrerupă distribuirea premiilor. Mulţimea se revărsă pe stadion, îl luă în braţe pe Alcibiade, care-şi purta cununa şi-l purtă de trei ori în jurul arenei, în timp ce toţi cei rămaşi la locurile lor aplaudau şi strigau. Când, după multe strădanii, stăpânul meu reuşi să se întoarcă în cortul său, un adevărat asediu începu. Toţi voiau să-l vadă, toţi voiau să-i vorbească, toţi voiau să-l atingă. Chioţii veniră să-i ceară o favoare, şi anume să le îngăduie să-i hrănească animalele în tot timpul şederii lui la Olimpia. Samioţii îi dăruiră tot vinul cu care veniseră, adică o sută patruzeci de burdufuri! Cizicienii îi puseră la dispoziţie bucătarii lor şi tot ce-i trebuia pentru masă.
Stăpânul meu îi porunci lui Antiohos să iasă şi să strige mulţimii adunate că în seara aceea pofteşte pe toţi elenii aflaţi în Olimpia la un ospăţ. Un strigăt se ridică din mulţime. Eram atât de fericit în clipa aceea, văzându-mi stăpânul devenit idolul acestei mulţimi, care peste două zile avea să se răspândească pe tot pământul elen cu numele lui pe buze, încât n-am protestat la această idee nebunească a ospăţului nocturn.

— Unde o să găsim atâta carne, atâtea vase şi atâta vin? şopti un sclav lângă mine.

N-am avut de când sunt atâta alergătură ca în după-amiaza aceea. Umblam peste tot cumpărând boi, cerând tuturora vase, bucătari şi sclavi ca să dea ajutor. Din fericire, când s-a înnoptat, totul era gata. M-am îndreptat spre cortul stăpânului meu.

— Unde-i Alcibiade? am întrebat uimit, văzând înăuntru nişte străini.

— E în noul lui cort! mi-au răspuns ei râzând.

— Care cort?

— Cel pe care i l-am dăruit noi, cortul Efesului. Cortul cel mai bogat şi cel mai mare ridicat vreodată între zidurile Olimpiei!

Când m-am dus la noul cort al stăpânului meu, am văzut că era într-adevăr o capodoperă. Pe el l-am găsit înconjurat de admiratori care beau vin din cupe de aur şi, printre urări şi râsete, urechea mea a prins câteva pe care nu le înţelegeam:

— Să-ţi trăiască, Alcibiade!

— Să fie viteaz ca tine!

— Să fie frumos şi puternic!

Puţin mai înainte sosise un curier de la Atena, aducându-i stăpânului meu vestea că Hiparete născuse un fiu.

Toată Olimpia petrecu până în zori. În cortul stăpânului meu se adunaseră oamenii cei mai de vază din fiecare delegaţie şi toţi învingătorii la Olimpiadă. Euripide recită nişte versuri în cinstea lui Alcibiade:

Cânta-voi pentru tine, o fiu al lui Clinias,
încununat cu ramul măslinului întâiul,
al doilea şi, iată, şi-al patrulea...

Când ne-am întors la Atena i s-a făcut o primire triumfală. De la Ceramicos şi până în agora, drumul nostru a fost o apoteoză. La picioarele statuii lui Teseu, Alcibiade era aşteptat de arhontele eponim şi de prieteni care-l întâmpinară numindu-l „gloria Atenei”!

Eponimul comandă unuia dintre cei mai buni pictori portretul lui Alcibiade, care fu aşezat la loc de mare cinste, adică în pinacoteca Propileelor.

Câte banchete nu s-au dat în acele zile în cinstea lui Alcibiade! Câte serbări şi câte jertfe n-au avut loc! Toată ziua nu erau decât petreceri, cântece, adunări dezlănţuite, jocuri, glume, pariuri fantastice.

— La următoarea Olimpiadă mă duc cu paisprezece care de luptă! Cine pariază?

— Cine îndrăzneşte să parieze cu un semizeu, Alcibiade!

În ciuda onorurilor, a dragostei şi a admiraţiei ce-l înconjurau, Alcibiade n-a fost cu adevărat mişcat decât în clipa întâlnirii cu Timandra. Când a intrat în camera ei, Timandra a întins mâinile şi a căzut în genunchi. N-a scos un cuvânt, dar ochii ei îl priveau cu atâta bucurie, cu atâta dragoste şi devotament, ochii ei erau atât de frumoşi, încât lui Alcibiade i-au dat lacrimile. E singura dată când l-am văzut plângând...

— Frumoasă e gloria întrecerilor, frumoase cununile şi delirul gloatei, acum, însă, trebuie să te cuminţeşti şi să te apuci de treabă! De treabă serioasă! Să ştii ce vrei să faci şi cum să faci ce vrei!

— Mă jigneşti, Socrate! Îmi vorbeşti de parcă n-ai da doi bani pe ceea ce am făcut în ultimii doi ani, de parcă n-ai recunoaşte că alianţa noastră cu Argosul e cel mai de seamă eveniment politic din zilele Sfacteriei şi până azi! Mă revoltă nepăsarea şi dispreţul tău pentru victoriile mele de la Olimpia!

Stăpânul meu se aprinsese. În ultimul timp, de când începuse să facă politică, se întâlnea destul de rar cu Socrate. Era totdeauna înconjurat de diferiţi prieteni, oameni politici, strategi şi arhonţi care, dându-şi seama că-i sosise ceasul să conducă, se adunau în jurul lui, unii ca să-şi lege soarta de a sa, alţii ca să-i dea sfaturi, alţii, cei mai mulţi, ca să-l linguşească. După moartea lui Cleon, un anume Hiperbolos, care lucra opaiţe, încercase să devină ocrotitorul demosului, dar democraţii îşi dădură seama că era un om prost şi uşuratic şi-l luară drept conducător pe Alcibiade.

Când venea la stăpânul meu şi-l vedea înconjurat de toată lumea aceea străină de gândurile şi de năzuinţele lui, Socrate rămânea tăcut într-un colţ. Cufundat în preocupările lui, poate că nici nu auzea ce se vorbea. Încetul cu încetul, încetă să mai vină pe la noi, dar se interesa totdeauna de Alcibiade şi întreba de el. După întoarcerea noastră de la Olimpia veni să-l felicite şi

totodată să-i vorbească. Alcibiade i-o luă pentru prima oară în nume de rău. Era acum bărbat în toată firea, om politic, învingător glorios la Olimpiadă, avea o carieră strălucită în faţă, izbutea de pe acum să impună o nouă orientare în politica Ligii noastre şi nu mai putea admite tonul cu care-i vorbea Socrate. Dar şi acesta se aprinse şi tonul vocii lui, atât de calm şi de serios totdeauna, se însufleţi şi deveni dojenitor.

— Dacă urechea ta s-a obişnuit atât de mult cu linguşirea încât nu mai poate să audă ce spun eu, singurul care-ţi dezvălui adevărul despre tine însuţi, am să plec numaidecât. Victoriile de la Olimpia? Sunt strălucite! Prea strălucite! Sper însă că le consideri şi tu ca o întâmplare trecută din viaţa ta. Pericle n-a fost învingător la Olimpiadă, Temistocle de asemenea! Nu mai insista deci şi nu mai paria că ai să te prezinţi la următoarea Olimpiadă cu paisprezece care! Acum îngrijeşte-te de tine ca să poţi fi de folos şi cetăţii şi ţie. Poate că ai făcut ceva pentru alianţa cu Argosul, dar felul în care ai realizat-o a păgubit Atena.

— Te gândeşti la solii spartani?

— Întocmai!

— Să mai vorbim despre aşa ceva, după atâtea luni de zile? Crezi că am păgubit Atena fiindcă i-am înşelat pe nişte înşelători care ne-au păcălit de atâtea ori?

— Alcibiade, ceilalţi oameni politici ştiu, poate, că cea mai bună politică e cinstea, totuşi, încearcă întâi toate celelalte posibilităţi! N-aş vrea să faci ca ei...

Stăpânul meu vru să spună ceva, dar Socrate îl opri cu un gest sever.

— Ştiu ce vrei să zici: că eforii au avut de multe ori o purtare necinstită faţă de noi. Dar dacă o să ne folosim de aceleaşi mijloace ca şi ei, ce deosebire va fi între noi şi ei?

— Nu eşti om politic! spuse cu brutalitate Alcibiade. Află de la mine că politica e crudă şi aspră şi că n-are alt ţel decât succesul!

Socrate nu răspunse nimic. Se ridică încet în picioare şi plecă fără un cuvânt. Speriat parcă de propriile lui cuvinte, stăpânul meu se uită la el cum pleacă, dar când Socrate se pierdu în noapte, sări în sus.

— Învăţătorule! strigă el şi alergă după celălalt.

Îmi amintesc cuvântul acela îngrozitor pe care l-a rostit stăpânul meu şi poate că, pitită pe undeva, Nemesis, cu urechea ei totdeauna la pândă, l-a înhăţat şi l-a păstrat...

Stăpânul meu fu ales strateg, pentru prima oară, la treizeci şi doi de ani. Faptele lui de arme din diferite campanii, marile succese în alianţa cu Argosul, glorioasele victorii de la Olimpia, tinereţea, frumuseţea, până şi năzbâtiile lui, care ţeseau un fel de legendă în jurul său, făceau din el un idol al poporului. Oligarhia îl ura şi democraţii vedeau cu teamă că dobândeşte zi de zi o influenţă tot mai mare.

Alcibiade îşi dădu repede seama că politica cere o activitate şi o prezenţă permanentă pe scenă, precum şi un noroc permanent fiindcă nerecunoştinţa şi uitarea stau veşnic la pândă.

Odată ajuns strateg, vru să arate tuturor cât de preţioasă era alianţa noastră cu Argosul şi câte foloase nepreţuite puteam trage din această bază de acţiune în Pelopones, care devenise, pentru Sparta, ceea ce era pentru noi Beoţia, adică un spin înfipt în coastă.

— Am să umilesc Sparta, Silicos! Ai să vezi! mi-a spus el la plecare.

Nu numai eu am văzut asta. Întreaga lume elenică l-a văzut pe Alcibiade, la vârstă de treizeci şi doi de ani, urmat de o sută optzeci de hopliţi, străbătând întreg Peloponesul, de la Argos şi până la Patras, fără ca nimeni să-l împiedice, fără ca nimeni să îndrăznească să-l atace, fără ca nimănui să-i treacă prin minte să-l înfrunte. Nimeni, nici chiar Sparta, nu se gândea să protesteze. Era ca şi cum ar fi trecut un zeu.

Alcibiade cutreieră întâi Argosul, unde rămase câteva zile la prietenii lui de acolo, apoi porni în zorii unei zile şi străbătu tot Peloponesul. Argienii se adunaseră sus pe ziduri ca să-l vadă plecând şi-l aclamară când trecu de porţile lor, dar li se strânse inima văzând un pumn de soldaţi care se depărtau pe câmpie. Marşul acela prin Pelopones e una din cele mai frumoase dovezi de îndrăzneală ale stăpânului meu. Trecu prin ţări duşmane care nu cunoşteau şi nu se închinau decât unui singur stăpân: Sparta. Îşi instală cortul la câteva stadii depărtare de Laconia, intră prin oraşe şi discută cu fruntaşii lor. De ce-i dăduse demosul doar o sută optzeci de voinici? Dacă ar fi avut mai mulţi, ar fi făcut

ceea ce făcuse Brasidas în Peninsula Calcidică şi în Tracia, ca să ne dăuneze.

Alcibiade străbătu Argolida, întreaga Arcadie şi Ahaia, răspândind în jurul lui admiraţie şi teamă, precum şi îndoială faţă de puterea Spartei.

La Patras, arhonţii îl primiră cu mari onoruri, dar totodată cu oarecare rezervă şi cu oarecare teamă. Rămase multe zile acolo, vrând să-i convingă să se alieze cu noi şi să-şi construiască şi ei ziduri lungi până în portul lor.

Unul dintre arhonţii din Patras îi spuse:

— Să-mi fie cu iertare, Alcibiade, dar dacă vom intra în liga voastră ne veţi înghiţi...

— Se poate, răspunse el, dar nu vă vom înghiţi decât încetul cu încetul şi începând de la picioare, pe când Sparta vă va înghiţi începând de la cap şi dintr-odată!

De la Patras se întoarse la Argos, străbătând iar tot Peloponesul, apoi veni cu o corabie la Atena, unde veştile despre marşul lui uimitor umpluseră lumea de entuziasm. Oligarhia, care îi simpatiza pe laconieni, îşi muşca buzele, dar nu putea spune nimic.

Întâmplările din anul care a urmat acestui marş prin Pelopones au o singură semnificaţie, şi anume au dovedit încă o dată invidia oligarhiei, care a preferat să încredinţeze altora o campanie dificilă împotriva Spartei, decât să asiste la o nouă victorie a stăpânului meu. Aşadar, membrii oligarhiei izbutiră să convingă Bulé să dea conducerea unor oameni lipsiţi de curaj, de influenţă asupra armatei şi de credit în Argos. Deşi ştiau că Argosul nu cunoaşte şi nu ascultă decât de un singur atenian, adică de Alcibiade, deputaţii şi polemarhul îl trimiseră nu ca strateg, ci doar ca sol cu autoritate politică. Armata aliată porni din Argos, se îndreptă împotriva spartanilor şi fu învinsă la Mantineea! Ar fi fost o bătălie dinainte câştigată şi a fost pierdută numai şi numai pentru că strategii noştri şi ai argienilor nu putuseră să se impună armatei şi, în loc s-o conducă la victorie, se lăsaseră conduşi de ea la înfrângere. Asta, deşi aveau în faţă pe nehotărâtul Agis, care nu ştia cum şi unde să-şi orânduiască detaşamentele ca să ne înfrunte, care se retrase de două ori pe o poziţie mai sigură, de teama unei catastrofe, care, după începutul bătăliei, mai făcu şi altă greşeală. Strategii noştri

nu putură să profite de aceste ocazii din cauza lipsei de disciplină, deoarece curierii de legătură argieni nu se supuneau şi aduceau ordinele cu întârziere. Din această victorie, care nu se datora nici vitejiei şi nici valorii lor militare, spartanii ieşiră iar neînvinşi în ochii elenilor. Ruşinea păţită la Sfacteria era acum aproape uitată şi, fără prestigiul, fără capacitatea stăpânului meu, am fi pierdut Argosul.

Acum trebuie să povestesc campania din Sicilia, care singură putea dovedi ce om preţios era stăpânul meu, cât de bine era să-l ai prieten şi cât de rău să-l ai rival...

Ce s-a întâmplat s-a întâmplat, dar mie îmi sângerează inima când mă gândesc unde ar fi ajuns azi Atena dacă i s-ar fi îngăduit să rămână credincioasă conducătorului ei firesc. Neagră deznădejde îmi întunecă mintea când mă gândesc că Alcibiade ar fi trăit acum mai slăvit ca oricare altul, în loc să zacă în pământ străin...

Mulţi l-au învinuit şi-l mai învinuiesc şi azi afirmând că el a fost autorul planului acelei campanii îndepărtate, îndrăzneţe şi nesigure. Îndrăzneaţă, da! Dar de ce nesigură? Cu un strateg ca Alcibiade? Ei, fără complotul hermocopizilor[71]!... Acuzatorii lui uită sau vor să uite că Atena îşi îndreptase atenţia spre Sicilia încă de pe vremea lui Pericle. Uită că Sicilia era o lume elenică şi că Atena nu putea să nu se intereseze de ea. Uită că Pericle a avut ideea înfiinţării în Sicilia a coloniei panelenice Turioi. Când Pericle încercase să convingă demosul să se alieze cu Corcira, spusese, printre altele, că această insulă ne era necesară pentru comunicaţiile noastre cu Sicilia. Pericle acceptase să facă alianţă cu egestanii cu mulţi ani înainte de începerea războiului. La izbucnirea lui, catanienii şi leontinii (ionieni) din Sicilia ne-au cerut ajutorul, ca să nu se distrugă oraşele dorice din Sicilia. I-am primit ca oaspeţi şi i-am ascultat în adunare. Oamenii noştri politici şi-au dat atunci seama cât de folositor ar fi fost pentru noi să adăugăm aceste oraşe la Liga noastră şi poate, mai târziu, întreaga Sicilie cu negoţul ei bogat şi cu pădurile ei nesfârşite. În al cincilea an al războiului am trimis în Sicilia pe strategul Lahes cu douăzeci de corăbii, ca să-i ajute pe catanienii ameninţaţi de Siracuza.

Ceva mai târziu, demosul hotărî – Nicias a fost şi el de acord – să trimitem alte patruzeci de corăbii având în frunte pe strategii Eurimedon şi Sofocle. Demostene urma să-i însoţească în calitate de consilier. Demostene oprise aproape cu forţa aceste corăbii la Pilos şi lacedemonienii suferiseră dezastrul de la Sfacteria. După predarea celor trei sute de spartani, navele noastre de luptă îşi continuaseră drumul, ajungând în Sicilia cu o

---

[71] Distrugătorii Herulelor (statui ale zeului Hermes).

întârziere de mai multe luni. În felul acesta, flota noastră de acolo număra şaizeci de corăbii. Siracuza, colonie dorică care ne duşmănea de mult, se sperie. Renunţă la orice gând de hegemonie şi, ca să câştige timp, convocă un congres de pace pansicilian. Lozinca lor era „Sicilia a sicilienilor, nu vrem străini!” Înfăţişară problema cu dibăcie şi toate oraşele acceptară să încheie o alianţă siciliană defensivă. Strategii noştri se întoarseră fără rezultat, fiindcă nu mai exista nicio posibilitate de a ajuta pe cei care nu mai cereau ajutor. Totuşi, la Atena oamenii dăduseră atâta importanţă Siciliei, fuseseră atât de convinşi de izbânda adevăratului scop al campaniei, încât cerură adunării să-i pedepsească pe strategi. Unul din ei, Sofocle, fu exilat, iar celălalt, Eurimedon, fu osândit să plătească o mare amendă.

Peste puţin, Siracuza începu să râvnească iar la hegemonia Siciliei. Leontinii cerură din nou ajutor şi din nou – fără nicio împotrivire din partea lui Nicias – am trimis două corăbii cu strategul Faiax şi cu instrucţiuni de a încerca unirea oraşelor siciliene împotriva Siracuzei. Cum, însă, nu avea decât două nave, Faiax se întoarse fără a fi făcut nimic. Timpul trecea şi Siracuza îşi întindea dominaţia. Declară război leontinilor, îi asedie, le cuceri oraşul, îl distruse până-n temelii şi izgoni pe locuitorii săi, dintre care cei mai mulţi îşi căutară la noi un jalnic refugiu şi se stabiliră la Atena, sperând că se vor întoarce acasă. În această vreme ne cerură ajutor şi egestanii.

— Ajutaţi-ne cât mai e timp, spuneau ei. Leontinii, aliaţii noştri, au fost zdrobiţi. Dacă nu ne ajutaţi repede, Sicilia va deveni o posesiune a Siracuzei. Vă cerem ajutor, dar o să vă răsplătim! Suntem bogaţi şi vom lua asupra noastră orice cheltuială.

Atunci demosul hotărî – şi Nicias nu se împotrivi nici de data asta – să trimită delegaţi la Egesta ca să afle dacă acest oraş era într-adevăr în stare, după cum spunea, să suporte cheltuielile unei întregi campanii. Stăpânul meu sprijini hotărârea şi, în aşteptarea întoarcerii delegaţiei, începu să studieze, împreună cu prietenii lui politici, posibilitatea unei expediţii militare în Sicilia.

Când delegaţii noştri se înapoiară de la Egesta şi fură ascultaţi în adunare, toată lumea fu cuprinsă de entuziasm la gândul acestei campanii. Delegaţii vorbiră despre bogăţiile pe care le

văzuseră la Egesta, despre vasele de aur pe care fiecare egestan le avea în casă şi aduseră în faţa adunării uluite şaizeci de talanţi de argint netăiat, care, spuneau ei, alcătuiau arvuna oferită de egestani pentru cheltuielile de război. Erau banii necesari pe o lună pentru şaizeci de corăbii. Nimeni nu bănuise atunci – şi cine ar fi putut să bănuiască aşa ceva? – că toată această bogăţie era o înscenare pe care egestanii o puseseră bine la punct. Mulţimea primi în unanimitate să se discute campania.

Alcibiade sprijini imediat planul şi cu mare entuziasm, în timp ce membrii oligarhiei şi mai ales Nicias, văzând că frumosul discurs al stăpânului meu înflăcărase mulţimea, se pregătiră să-l combată. În vremea aceea, Alcibiade nu stătea o clipă în casă. Alerga de la un centru politic la altul, discuta şi convingea.

— Să atacăm Siracuza cât mai e timp, până nu apucă să ajungă o mare putere!

— Dar Sparta? întrebau unii.

— Dar Susa? întrebau alţii, ştiind că atenţia lui Darius, urmaşul lui Artaxerxe, era veşnic aţintită asupra noastră.

— Sparta? răspundea stăpânul meu. Multă vreme de aci înainte nu va putea întreprinde acţiuni importante. Şi fără Sparta ce să facă Susa?

— Bine! Dar oare bătălia de la Mantineea n-a ridicat iar prestigiul Spartei?

— Numai până la un punct. Ia gândiţi-vă la uimirea aliaţilor ei când au văzut-o nevoită să lupte, fie şi cu succes, la câteva stadii depărtare de graniţele ei! Nu uitaţi că Argosul a rămas aliatul nostru, ceea ce constituie o ameninţare destul de serioasă şi permanentă pentru lacedemonieni.

Alcibiade mătura orice împotriviri Prietenii lui Nicias îşi manifestară cu sfială anumite rezerve în adunare, dar toată lumea votă campania cu aprobări şi încurajări.

Demosul hotărî trimiterea în Sicilia a şaizeci de corăbii, adică atât cât cereau egestanii, care dăduseră şi arvună pentru lefuri. Alcibiade, Nicias şi Lamahos fură numiţi strategi. Pentru cine-şi aminteşte că Atena trimisese în alţi ani două sute de corăbii în Egipt, o sută douăzeci în Cipru, patruzeci şi mai bine în Pont şi şaizeci în Sicilia sub conducerea lui Eurimedon, această nouă campanie nu trebuie să pară prea îndrăzneaţă. Nimeni nu-l poate învinui pe stăpânul meu că ar fi avut o „ambiţie

nebunească”, aşa cum striga Nicias. După hotărârea luată de demos, omul ăsta meschin se îndârji atât de tare împotriva lui Alcibiade, încât, în ciuda tuturor legilor, îndrăzni să ceară rediscutarea campaniei, deşi fusese hotărâtă şi votată. Şi i se dădu satisfacţie.

Nicias se ridică în adunare şi vorbi încercând să convingă poporul să-şi revoce hotărârea. Spuse vrute şi nevrute şi despre stăpânul meu vorbi cu răutate.

Întorcându-se spre locul unde se afla Alcibiade înconjurat de prietenii lui, Nicias spuse:

— Dacă există un cetăţean îngâmfat care şi-a pierdut minţile pentru că a căpătat titlul de strateg la o vârstă când nu-l merita, dacă, mânat doar de o ambiţie nebunească, un astfel de cetăţean vă împinge să organizaţi această campanie, dacă, însetat de putere şi de faimă, vrea să fie admirat pentru caii şi pentru carele lui, nu-l lăsaţi să câştige gloria punând în joc interesele statului! Tremur văzând cât de numeroşi sunt cei adunaţi în jurul lui ca să-i sprijine planurile! Rog pe cei mai în vârstă să nu creadă că e o laşitate să voteze împotriva campaniei, iar, tu, pritanule, dacă vrei să fii un bun cetăţean, apără interesele Atenei şi întreabă din nou poporul dacă vrea sau nu să plecăm în Sicilia! Nimeni nu te va învinui că nesocoteşti legile!

În timpul cuvântării lui Nicias, stăpânul meu se sili să se stăpânească, deşi îi scăpa mereu câte o exclamaţie sau câte o mişcare bruscă. Nicias nu apucă să se dea jos de la tribună, că stăpânul meu sări în picioare.

— Atenieni, funcţia de strateg mi se potriveşte mai bine ca oricui! Şi cred că o merit! Sunt silit să încep în felul acesta, fiindcă am fost hulit de Nicias care mă pizmuieşte. E firesc ca cetăţenii, şi mai ales cei care pot, dar nu vor să pună umărul pentru gloria cetăţii, să mă invidieze fiindcă am fost în fruntea unor horegii strălucite şi fiindcă organizez serbări mari. Dar când străinii mă admiră pe mine, admiră şi cetatea. E posibil ca risipa nebunească şi cheltuielile mari, pentru care mă învinuieşte azi cu atâta asprime, să-mi fi adus faimă, dar ele au adus în acelaşi timp şi faima Atenei! Ştiu prea bine că cine se distinge dintre oamenii obişnuiţi şi-i lasă în umbră cu faptele lor sunt pizmuiţi toată viaţa de aceştia. După moartea lor, însă, fiecare încearcă să dovedească – minţind chiar – că avea legături de rudenie sau

de prietenie cu ei. Dacă până azi am fost cunoscut numai prin viaţa mea particulară, nu-i mai puţin adevărat că m-am făcut cunoscut şi pentru faptele mele strălucite! Eu sunt acela care, fără riscuri şi fără aventuri, am adus în Ligă cel mai mare oraş din Pelopones. Eu sunt acela care, la Mantineea, am silit Sparta să-şi arunce toate forţele în luptă într-o singură zi. E drept că a învins, dar nici până-n ziua de azi nu i-a venit inima la loc. Toate acestea se datorează tinereţii şi elanului meu, pe care Nicias le osândeşte. Atâta timp cât sunt însufleţit de acest elan, profitaţi de el. Profitaţi şi de Nicias, dar nu vă răzgândiţi în privinţa campaniei din Sicilia.

Alcibiade aminti numeroasele puncte slabe ale Siciliei, care nu era organizată pentru o apărare serioasă, apoi vorbi despre necesitatea unei acţiuni permanente.

— Aşa cum s-a întâmplat cu toţi cei ce se bucură de supremaţie, am dobândit-o şi noi pe a noastră, ocrotind totdeauna pe elenii şi chiar pe barbarii care ne cereau ajutor. Dacă rămânem inactivi, riscăm să pierdem foarte repede tot ceea ce am dobândit cu atâta trudă. Nu mai e în puterea noastră să alegem împrejurările. Am ajuns la un punct când trebuie să acţionăm. Suntem în primejdie de a accepta jugul, dacă nu-l impunem noi altora! Nu vă speriaţi de vorbele lui Nicias. El încearcă să vă cufunde în inerţie şi să ridice pe bătrâni împotriva tinerilor. Faceţi ce au făcut părinţii noştri: s-au lăsat duşi de avântul tinerilor, au ascultat de sfaturile bătrânilor şi au înălţat astfel cetatea în locul unde se află azi!

Acest discurs înflăcăra adunarea. Mulţimea se ridică în picioare şi începu să aclame. Alcibiade rămase o clipă locului, nemişcat ca o statuie. Un surâs îi înflorea pe buze. Abia când strigătele mulţimii se potoliră, coborî încet de la tribună.

Nicias încercă atunci să recurgă la alte mijloace pentru a zădărnici campania, şi anume se sili să sperie oamenii cerând forţe enorme. Pretinse mii de ostaşi, cavalerie şi un număr îndoit de corăbii. Rezultatul a fost însă diferit de cel la care se aştepta, fiindcă, la toate propunerile lui, adunarea a răspuns într-un glas:

— Ia cât vrei!

Aşezat la locul lui, stăpânul meu privea ironic pe bătrânul strateg care se prinsese în propria lui plasă. Numeroasele lui pretenţii stârniră treptat nerăbdarea mulţimii, care-l sili să coboare de la tribună strigând:

— Voi, strategii, trebuie să hotărâţi!

Pregătirile ţinură două luni încheiate. Tot oraşul se pusese pe treabă, dornic să pregătească cea mai strălucită expediţie pe care o văzuse vreodată Elada. Toată lumea voia să plece: tineri, bogaţi, săraci, muncitori, ţărani, toţi alergau să se înscrie pe liste, fiecare potrivit mijloacelor sale. Când stăpânul meu trecea prin agora, era numaidecât înconjurat:

— Suntem cu tine, Alcibiade!

— Mergem unde mergi şi tu, învingător olimpic!

Bogătaşii care nu fuseseră numiţi trierarhi prin tragere la sorţi alergau la eponim şi cereau favoarea de a li se permite să echipeze şi ei o navă de război. Fiecare cheltuia averi ca să adune echipajul cel mai bun şi ca să dea un aspect cât mai fastuos corăbiei sale. Era o viaţă nouă, un ritm nou! Un suflu măreţ străbătea întreaga Atenă. În curând, delegaţii noştri din diferite oraşe ale Ligii începură să se întoarcă şi povestiră despre entuziasmul şi bunăvoinţa tuturor la auzul veştii că Alcibiade se afla în fruntea campaniei.

— Dacă vrea Alcibiade, vă trimitem cinci sute de hopliţi, spuseră argienii.

Mantineea trimise două sute cincizeci de hopliţi. Chios făgădui douăzeci de nave, dar trimise douăzeci şi cinci, Rodos expedie un mare număr de soldaţi uşor înarmaţi, din Creta ne sosiră arcaşi.

Dar în mijlocul acestui entuziasm, în febra pregătirilor, se auzea mereu o şoaptă care trecea prin oraş ca un semn rău. Reacţiunea se străduia prin toate mijloacele să orienteze în altă direcţie opinia publică. Nicias îşi plătea bine prezicătorii ca să dea oracole potrivnice expediţiei. Trimise la Delfi după oracol. Acesta sosi curând şi fu răspândit prin oraş de adepţii lui Nicias. Iată cum glăsuia: „Atena să cheme pe preoteasa Hesihia[72] de la Clazomene şi să-i ceară sfatul”.

— Zeul ne sfătuieşte să fim liniştiţi! să fim liniştiţi! strigau partizanii oligarhiei, dar poporul nu voia să ştie de nimic. Pregătirile continuau peste tot într-un ritm rapid.

— De la mine a pornit acest avânt, Silicos! spunea stăpânul meu. Nicias vrea inerţie şi decădere, eu vreau acţiune şi victorie. Mie mi-a acordat poporul încrederea. Cu astfel de

---

[72] Hesihia – linişte, pace

pregătiri, cu astfel de entuziasm, cu o astfel, de armă în mâini, nimic nu-mi va putea rezista, Silicos!

— Nu pleca în Sicilia, Alcibiade! spuse atunci un glas.

Stăpânul meu se întoarse brusc şi furios, gata să-l arunce afară pe neobrăzatul care vorbise, şi-l zări pe Socrate, care intrase fără zgomot în încăpere.

— De ce vrei să-mi pui piedici, învăţătorule? De ce vrei să distrugi nişte planuri măreţe şi nişte speranţe atât de mari? De ce-mi picuri şovăială şi îndoială în suflet? Încep o mare operă.

— Nu pleca în Sicilia, Alcibiade! Nu pleca! repetă Socrate cu voce stăruitoare şi calmă.

— Şi de ce să nu plec, Socrate?

— Fiindcă aşa-mi spune demonul meu. Mi-o spune vocea pe care o aud în mine. Nu pleca!

— Vocea ta! Dar vocea zeilor? Oracolele şi profeţiile au vorbit clar! Amon a cuvântat din pustiul Libiei şi ne-a promis o mare victorie. Toate jertfele sunt favorabile! Nu vezi cu cât entuziasm se pregăteşte întreaga Ligă pentru cucerirea Siciliei? Până şi neguţătorii închiriază corăbii de transport ca să urmeze flota! Se vor îmbogăţi, vor deschide pieţe noi. Ei ştiu că unde sunt eu, acolo e şi succesul! Se apropie ziua când voi pormi ca strateg în fruntea celei mai strălucite armate pe care a văzut-o vreodată cineva, voi porni la război cu cea mai bună flotă din lume! E primăvară, Socrate! Viaţa clocoteşte în mine şi sunt plin de bucurie, fiindcă pornesc spre o glorie pe care o voi câştiga săvârşind fapte mari pentru patrie. Voi fi înapoi înainte de sosirea iernii, vei oferi Atenei Sicilia, un dar nepreţuit, voi avea în mâini întreaga Eladă. Toată marea va fi a mea şi eu voi merge înainte, voi merge mult mai departe decât Sicilia, ca să cuceresc şi alte locuri. Iar când mă voi întoarce, Socrate, când mă voi întoarce învingător, nu mă voi mai opri din drumul spre glorie! Voi pleca în Egipt, voi pleca în Fenicia, peste tot voi înălţa trofee şi monumente ale puterii mele, simboluri ale forţei democraţiei! Peste câteva zile pornesc să-i întrec pe Pericle, pe Cimon şi pe Aristide, Socrate! Pornesc să devin mai mare şi mai puternic chiar decât Marele rege! Îţi aminteşti ce-mi spuneai când eram copil? Îmi spuneai că el e marele meu duşman! Voi fi atotputernic şi, aşa cum îmi spuneai atunci, toată lumea se va umple de numele meu!

În zorii zilei următoare, oraşul se trezi uluit. Toate statuile lui Hermes din oraş, în afară de una, care se afla în faţa casei lui Andocide, fuseseră decapitate.

Vestea distrugerii lor se răspândi şi se întinse în oraş apăsătoare ca un coşmar. Oamenii umblau mai întâi speriaţi şi tăcuţi pe drumuri şi, adunându-se în jurul statuilor sparte, priveau sfărâmăturile încercând să ghicească cine erau sacrilegii şi ce ascundea fapta lor. În fiecare colţ se aduna lume care cerceta bucăţile de marmură spartă.

— Un complot! începură să şoptească unii. Un complot!...

Alţii preluară acest strigăt şi începură să facă gălăgie. „Un complot pentru răsturnarea democraţiei!” spuneau mulţi membri ai oligarhiei, nădăjduind să sperie în felul acesta pe oameni şi să zădărnicească campania.

— Alcibiade! Alcibiade şi beţivanii lui de prieteni sunt de vină! afirmau Pitonicos, Tesalos, Androcle şi alţii, încercând să împrăştie acest zvon.

Când i-am adus vestea lui Alcibiade, a sărit din pat, m-a apucat de umeri şi m-a zgâlţâit strigând:

— Adevărat? Adevărat? Dacă minţi te ucid!

Am izbutit să-mi recapăt suflarea şi i-am dat amănunte care l-au convins.

— Toate statuile lui Hermes, stăpâne! Toate statuile din faţa fiecărei case, de la fiecare răscruce! Zac sfărâmate! Cioburi! Lumea e îngrozită, face gălăgie, nu ştie ce să creadă! Au şi apărut în agora diverşi şmecheri care speculează tulburarea şi revolta mulţimii! Ce are să se întâmple acum? Ce are să se întâmple? Mare pacoste a căzut peste Atena!

— Toată această uneltire se îndreaptă împotriva mea! Urmăreşte zădărnicirea campaniei! Nemernicii! Oligarhia a organizat complotul! Poate că Nicias e alături de ei. Să ne grăbim, Silicos! Să facem ceva înainte ca ei să poată răspândi un zvon căruia lumea să-i dea crezare!

— Bagă de seamă, stăpâne, bagă de seamă!... Sunt puţini, dar bine organizaţi! Sunt foarte solidari între ei, pe când poporul... poporul e...

Membrii oligarhiei se grăbiră numaidecât să răspândească tot felul de zvonuri. Arătând, chipurile, credinţă şi devotament faţă de democraţie, începură să spună că un astfel de complot nu putea avea decât un singur scop: schimbarea regimului.

— Cineva vrea să pună jugul pe grumazul nostru! strigau ei. Cineva care nu respectă nimic, un ambiţios şi un îngâmfat! Cineva care consideră că oraşul e proprietate lui!

La început nu îndrăzneau să spună deschis la cine se refereau. În primele zile, tulburarea şi zăpăceala oamenilor erau atât de mari, încât toţi credeau ce li se spunea, gata să acuze pe oricine, numai să scape ei, dornici să afle că s-a găsit un vinovat ca să se liniştească toată lumea.

Pe măsură ce zilele treceau fără să se descopere nimic, tulburarea oamenilor creştea.

— Democraţia şi legile noastre sunt în pericol!

— Grăbiţi-vă, cetăţeni! Alarmă!

— Vrem măsuri excepţionale! Măsuri excepţionale!

— Adunare! Să se ţină o adunare!

Îndată ce se lăsa noaptea, străzile se goleau. Nimeni nu îndrăznea să iasă din casă, ca nu cumva să fie văzut şi acuzat că-şi pierde nopţile... că e complotist... că sfărâmă statuile. Stăpânul meu, însă, ca să arate că nu se teme de învinuiri şi că n-are nimic de ascuns, continua să-şi viziteze prietenii noaptea, însoţit de patru-cinci sclavi, care mergeau înainte purtând torţe ca să lumineze locul în jur. Şi pe măsură ce nu se descoperea nimic, neliniştea mulţimii creştea. Eponimul, pritanii şi Bulé hotărâră să numească trei anchetatori având deplină autoritate să cheme pe orice cetăţean la anchetă. Adunarea făgădui prin vot că nelegiuitul care-şi va denunţa complicii nu va fi pedepsit. Se votară şi mari recompense băneşti pentru cei care aveau să dea informaţii folositoare. Peisandros, Haricle şi Diognetos, care pe vremea aceea făceau pe democraţii fanatici, deşi mai târziu au fost în fruntea celor care au răsturnat democraţia, fură numiţi anchetatori.

Interogatoriile începură, o mulţime de denunţători, hămesiţi după recompense mari, dădeau buzna la anchetă, dar pregătirile pentru campanie continuau. Aliaţii trimiseseră la Pireu sau în Corcira armata şi corăbiile pe care le făgăduiseră. La Freatida îşi instalaseră tabăra hopliţii din Argos şi Mantineea, arcaşii din Rodos şi conducătorii lor pe care-i găzduia Alcibiade. După primele clipe de tulburare, Alcibiade se regăsi pe sine.

— Se apropie ziua plecării, Silicos, şi duşmanii n-au îndrăznit!

Dar după ce aţâţaseră opinia publică care, odată sacrilegiul săvârşit, credea spusele oricărui denunţător, duşmanii aceştia perfizi aşteptau ultima zi ca să lovească în Alcibiade.

Flota urma să plece în ziua următoare şi trirema lui Lamahos se şi afla la intrarea în port. Bulé convocase adunarea, pentru ca poporul să facă ultimele urări şi să dea instrucţiuni celor trei strategi. Aşezaţi unul lângă altul, în ţinută de campanie, Nicias, Lamahos şi Alcibiade ascultau cu atenţie pe oratorii care sfătuiau demosul să acorde strategilor depline puteri. Adunarea era pe sfârşite, epistatul[73] se şi ridicase cerând crainicului să sune încheierea, când hidosul de Pitonicos se repezi la tribună şi, aruncând o privire veninoasă către Alcibiade, strigă mulţimii:

— Atenieni! Alcibiade, pe care-l trimiteţi să conducă o campanie îndepărtată, a făptuit un sacrilegiu! Batjocoreşte Misterele eleusine! Vă aduc drept dovadă mărturia sclavului Andromahos. Deşi sclav – şi deci n-a fost iniţiat în mistere – poate să vi le descrie! Dacă nu spun adevărul, faceţi ce vreţi cu mine! Omorâţi-mă!

Trăsnetul să fi căzut peste mulţimea strânsă n-ar fi stârnit freamătul şi gălăgia care s-a înălţat atunci din adunare. Stăpânul meu a sărit de la locul lui, s-a urcat la tribună, a protestat energic împotriva acelei cumplite calomnii, a spus că Pitonicos era duşmanul lui personal şi a întrebat de ce aşteptase ultima clipă ca să-l denunţe dacă era într-adevăr vinovat de o crimă atât de îngrozitoare? Chiar dacă nu aflase fapta decât în ziua aceea, tot ar fi trebuit să vorbească la început, nu să aştepte încheierea adunării, cu atât mai mult cu cât în ziua următoare flota trebuia să plece.

Pritanii, însă, hotărâră să clarifice pe loc o acuzaţie gravă şi concretă ca aceea. Pitonicos şi ceilalţi îşi pierdură capul: nu se aşteptau la o acţiune imediată şi nu erau pregătiţi. Epistatul ceru ca toţi neiniţiaţii să părăsească adunarea şi-l chemă pe sclavul Andromahos să depună mărturie. Andromahos declară că într-o noapte intrase împreună cu stăpânul lui, Polemarhos, în casa lui Pulition, prietenul stăpânului meu, unde văzuse câţiva tineri, pe Niciade, pe Meletos, pe Alcibiade şi pe alţii, parodiind Misterele. Asta era tot! Stăpânul meu spulberă mărturia aceea atât de vagă şi adunarea fu cuprinsă de entuziasm când Alcibiade îl întrebă pe sclav cum îşi putuse da seama el, un

[73] Arhontele care supraveghea bunul mers al adunării.

neiniţiat, că erau parodiate Misterele? Duşmanii lui se zăpăciră şi, dându-şi seama că acuzaţia lui Pitonicos se prăbuşea, bătură în retragere şi nu mai trimiseră niciun alt orator să ia cuvântul, fiindcă văzuseră că adunarea era devotată stăpânului meu. Majoritatea celor de faţă urmau să plece în Sicilia şi ştiau că el e sufletul campaniei. Mulţimea începu să strige că nu crede nimic, că toate afirmaţiile acelea erau calomnii şi că ar fi fost groaznic ca întreaga adunare să dea crezare vorbelor necontrolate ale unui sclav.

— Dacă strategul nu vine cu noi, nu ne ducem nicăieri! strigară mai multe voci din mulţime. Atunci, duşmanii stăpânului meu folosiră altă înscenare şi anume, nişte oratori puşi de ei declarară că era o necuviinţă să fie dat în judecată în ultima clipă un strateg pregătit să pornească într-o campanie atât de importantă.

— Să meargă sănătos! spuse Heilide. Să plece în Sicilia şi când se va întoarce din campanie să dea socoteală!

Alcibiade înţelese înscenarea, înţelese că ar fi fost o catastrofă să plece din Atena apăsat de o acuzaţie atât de gravă, în timp ce nenumăraţi duşmani rămâneau liberi să-l defăimeze în faţa opiniei publice. Se ridică, aşadar, în picioare şi ceru adunării să-l predea celor unsprezece ca să fie numaidecât judecat şi să-şi dovedească nevinovăţia. Strigă, se rugă, se înfurie, dar era atât de popular şi soldaţii care urmau să plece cu el îi erau atât de devotaţi, încât adunarea respinse propunerea.

— Te vrem învingător! Te vrem învingător! striga mulţimea.

Când ne-am întors acasă era aproape întuneric. Adunarea începuse în zori şi Alcibiade era foarte obosit. Acasă se adunaseră cei mai apropiaţi prieteni ai săi şi se pregătise un mare banchet. La început nu era nimeni bine dispus, iar Alcibiade era neliniştit şi tulburat.

— Ştiu ce vor să facă, prieteni! în lipsa mea vor aţâţa mulţimea cu calomnii şi zvonuri!

— Nu te teme de ei, Alcibiade! Noi suntem aici! Niciodată un strateg n-a fost condamnat după o campanie victorioasă! Înainte, băieţi! În sănătatea strategului!

— Să fie mai glorios ca Temistocle!

— În cinstea strălucitelor tale victorii, Alcibiade!

Voia bună se întoarse şi toată lumea începu să bea şi să râdă.

Socrate, care venise să-şi ia rămas bun de la Alcibiade, era întins lângă el. Îl privea şi ochii lui scânteiau.

— Cu bine, Alcibiade! Acum câţiva ani te-aş fi însoţit, ca să luptăm iar împreună. Ce să-i faci... Dacă aş fi fost om politic, ţi-aş fi spus: Du-te şi nu te sinchisi. Eu sunt aici. Dar nu mă pricep la politică! Mă mărginesc să fac filosofie şi încerc să rămân în armonie cu dreapta judecată. Dar dreapta judecată nu creează nimic, entuziasmul singur are această forţă creatoare unică. Armata, flota, campania asta, toate sunt creaţii ale entuziasmului tău. Să te întorci biruitor... Dar glasul lui Socrate era trist.

În dimineaţa zilei următoare, tot poporul porni spre Pireu. Când am ieşit călare pe porţile Pireului, înaintea noastră se înfăţişa un spectacol unic. Mii de oameni coborau în port ca să salute flota. Pe măsură ce ne apropiam, mulţimea îl recunoştea pe Alcibiade, îl aclama şi striga cu entuziasm:

— Învinge, Alcibiade!

— A noastră să fie Sicilia! Eşti vrednic s-o supui!

La Zea şi la Cantaros, şaizeci de corăbii erau legate în rând, toate proaspăt vopsite şi proaspăt echipate. Catargele unora din ele aveau frânghii aurite. Hopliţii se rânduiseră, gata să urce pe navele de transport. În jurul lor, locul era negru de lume. Preoţii tuturor templelor din oraş erau de faţă. La amiază, după ce întreaga armată se îmbarcă pe nave, crainicii sunară din trâmbiţe şi o tăcere profundă se lăsă peste mulţime. Preoţii făcură libaţii, înălţară rugi către Zeus, către Poseidon şi către Atena, apoi trierarhii fiecărei nave de luptă sau de transport făcură şi ei libaţii. Polemarhul dădu semnalul şi, una câte una, navele îşi dezlegară parâmele şi porniră.

Mulţimea adunată pe cele două diguri de la gura portului le arunca flori şi cununi.

Întâi trecu escadra lui Lamahos, apoi a lui Nicias şi, în sfârşit, a lui Alcibiade. Corabia lui, *Gloria*, ieşi ultima din port.

În picioare, la pupă, cu coiful pe cap, stăpânul meu saluta mulţimea care striga: „Învingător! Învingător!” Cineva din mulţime aruncă spre el, cu toată puterea, o cunună de lauri, care căzu pe punte la picioarele lui. Nava se depărtă. Mulţimea arăta acum ca o dungă neagră pe cheiuri, glasurile se stinseră încetul cu încetul şi nu se mai auzi decât zgomotul vâslelor, care

loveau marea în ritmul indicat de şeful manevrelor. Soarele scăpata spre asfinţit. Sclipiri galben-aurii jucau ici-colo pe clădiri şi pe Zidurile lungi. În fund se zărea Acropole pe care strălucea măreaţa statuie a zeiţei. Dinspre Parmita, noaptea înainta încetul cu încetul, în timp ce navele îşi înălţau una câte una pânzele în bătaia vântului răcoros care sufla dinspre uscat. Păreau aripile mari şi albe ale unor păsări migratoare.

— Eşti îngândurat, i-am spus stăpânului meu, văzându-l că priveşte tăcut spre Egina. Aşteptai ziua asta ca pe cea mai frumoasă din viaţa ta! Iat-o! Ai trăit-o! Ai abia treizeci şi cinci de ani şi porneşti ca strateg în cea mai strălucită campanie militară organizată vreodată de Atena. Şi i-am arătat mulţimea de mici felinare care scânteiau în întunericul mării.

— Da, ştiu! O sută treizeci de nave de război, socotind şi pe ale aliaţilor... şase mii de hopliţi... cavaleria... corăbiile însoţitoare... şi o mulţime de duşmani care au rămas în urmă... toţi hermocopizi. Trebuie să fi fost mulţi, Silicos, dacă au reuşit să spargă toate statuile într-o singură noapte! Să ne ajute zeiţa să terminăm repede campania! Atunci nu mă voi mai teme de nimic!

Până la Corcira, călătoria noastră a fost plăcută. Aici se adunaseră toate navele de război ale aliaţilor. Am pornit îndată spre Italia şi în patru zile am ajuns la Regium, peste drum de Mesina.

Graţie lui Alcibiade, am avut primele şi, din păcate, singurele noastre izbânzi. Stăpânul meu s-a oprit la colonia dorică din Naxos, unde a fost primit ca prieten şi eliberator. După acest prim succes a luat şaizeci de corăbii şi a întreprins o acţiune de recunoaştere până la Siracuza unde, după cum aflasem, era strateg Hermocrate. Am intrat în marele port şi ne-am apropiat mult de ziduri. Îngroziţi, siracuzanii se adunaseră în turnuri şi priveau flota noastră. Nu se auzea o vorbă.

— Oraşul e bine fortificat! spuse Alcibiade. Trebuie să ne grăbim. În orice caz, când începem asediul, trebuie să cucerim înălţimea din spatele oraşului. Ce nume poartă pe hartă, Silicos?

— Epipole, stăpâne!

De la Siracuza ne-am întors spre Catania. Alcibiade a intrat singur în oraş. Îmi tremura inima să nu-l ucidă niscaiva ucigaşi plătiţi de siracuzani. Populaţia Cataniei s-a adunat în agora ca

să-l asculte, dar, în timp ce vorbea, câţiva dintre hopliţii noştri, care coborâseră de pe nave, au descoperit o poartă secretă deschisă şi au pătruns în cetate. Când i-au văzut ivindu-se în agora, oamenii s-au îngrozit. Credeau că a intrat armată multă. Membrii oligarhiei, care nici nu voiau să audă de alianţă cu noi, s-au ascuns în casele lor. Catania era a noastră. În câteva zile, întreaga flotă, atât navele care transportau trupe cât şi cele de însoţire, sosi de la Regium la Catania. Dar Alcibiade nu îngădui armatei să intre în oraş. Tabăra a fost instalată în afara zidurilor şi numai flota a rămas în port. Această ştire s-a răspândit în toată Sicilia şi a făcut mare impresie.

— Vezi, Nicias? a spus stăpânul meu într-un consiliu de război. Cereai o bază mare în Sicilia. Ţi-o ofer. N-avem niciun motiv să amânăm operaţiile militare. Aici armata se poate odihni, navele pot fi spălate, echipajele îşi pot trage sufletul.

— Să fie într-un ceas bun! exclamă necăjit Nicias, care venise cu o escortă întreagă de prezicători şi nu hotăra nimic fără o prealabilă jertfă şi multe comentarii privitoare la măruntaiele animalului.

Impetuos, dar fără minte, Lamahos voia să atacăm îndată Siracuza! Nicias voia... să ne întoarcem la Atena! Stăpânul meu, însă, avea intenţia să înaintăm spre Siracuza, cucerind unul câte unul oraşele Siciliei şi aliindu-ne cu barbarii din interior. În felul acesta am fi izolat marele oraş, care, la începerea asediului, n-ar fi putut aştepta ajutor de nicăieri. Sfatul acesta ni-l dădeau şi egestanii. Lamahos acceptă planul şi Nicias, care în vremea aceea suferea de rinichi, fu constrâns să se învoiască şi el.

— Silicos! Mâine pornim spre Camarina şi Gela. La nevoie voi intra singur şi voi vorbi în agora.

În clipa aceea sosi un trierarh anunţând capturarea unei corăbii de război siracuzane. Printre diferitele lucruri găsite pe corabie erau şi liste ale populaţiei oraşului. Auzind acest amănunt, Nicias se posomorî.

— Îţi aminteşti, Alcibiade, spuse el, de oracolul unui prezicător, al tău mi se pare?...

— Care anume? S-au dat atâtea oracole înainte de plecarea noastră din Atena!

— Oracolul care spunea că vom pune mâna pe toţi siracuzanii! S-a dovedit a fi adevărat, numai că am pus mâna doar pe numele lor... Semn rău!

— Totdeauna ai fost pesimist! Totdeauna ai fost nehotărât şi răuvoitor! Vorbele tale sunt nelegiuite! Crezi că zeii ne mint?

Nicias se supără şi plecă.

În zorii zilei următoare, în timp ce escadra stăpânului meu se pregătea să pornească spre Camarina, din depărtare se ivi o navă care plutea spre noi. Scriu aceste rânduri şi condeiul meu tremură, ochii mi se umplu de lacrimi, un nod mi se urcă în gâtlej şi mă înăbuşă.

Obişnuiţi cu structurile navelor, marinarii o recunoscură imediat.

— E *Salaminia!* Vine *Salaminia!* strigau ei.

— De ce oare trimite demosul o navă de stat?

— Se vede că aduce un ordin important.

— Nu cumva ne-a declarat război Marele rege?

Auzind zgomot, stăpânul meu dădu buzna afară din cort şi zări corabia care era acum aproape şi-şi flutura vâslele ca o pasăre care saltă pe valul uşor.

— E *Salaminia*, Silicos! A venit pentru mine! Sicilia nu va fi niciodată colonie ateniană!

Am crezut că nu s-a trezit încă de-a binelea şi că aiurează.

Peste puţin, *Salaminia* acostă, trierarhul sări pe uscat şi veni drept la cortul lui Alcibiade. Şovăi o clipă înainte de a intra şi se opri. Nu ştia cum să înceapă.

— Strategule, spuse el în cele din urmă, Bulé şi demosul îţi poruncesc să te întorci la Atena ca să dai socoteală pentru faptele tale.

— Cine mă acuză şi pentru care fapte?

— Te acuză Tesalos al lui Cimon. A făcut plângere împotriva ta şi te-a denunţat că ai parodiat Misterele eleusine în casa lui Pulition! Iată plângerea...

— Şi ce faci dacă nu mă supun, trierarhule? Mă arestezi?

— N-am niciun ordin de acest fel, strategule. Am doar ordin să-ţi comunic hotărârea demosului şi să te însoţesc la Atena ca să te justifici!

— Ca să nu se răscoale armata, nu-i aşa? strigă stăpânul meu scos din fire. Ar fi destul să scot un strigăt, pentru ca toţi hopliţii să se adune în jurul meu şi să mă apere! Iată de ce s-au temut

alde Tesalos şi Androcle! Voi urca deci pe corabia ta! *Salaminia* îmi va fi închisoare!

— Ba nu, strategule! *Salaminia* va veni în urma corăbiei tale.

Atunci stăpânul meu a făcut singura mare greşeală din viaţa lui, o greşeală de neiertat: s-a supus.

În loc să hotărască chiar în clipa aceea să nu se întoarcă la Atena decât biruitor, aducând în dar nepreţuita Sicilie, Alcibiade preferă să se supună ordinului adus de *Salaminia* şi abia când am plecat din Catania furia lui s-a transformat în disperare şi în hotărâre de a nu se întoarce la Atena ca să se justifice. Nesupunerea înseamnă uneori salvarea celui care a dat un ordin şi marea greşeală a lui Alcibiade a fost că n-a înţeles acest lucru, că n-a avut poate destulă încredere în sine ca să nesocotească porunca demosului şi să-l îmblânzească, să rămână în Sicilia şi să-l salveze.

Şi-a luat rămas bun de la Lamahos şi de la Nicias, care se zăpăciseră. Lamahos s-a despărţit de el prieteneşte.

— Întoarce-te repede!

Ne-am îmbarcat pe *Gloria* şi am plecat. *Salaminia* venea în urma noastră.

Stăpânul meu era disperat.

— Asta-i catastrofa! Duşmanii au reuşit! M-au distrus! Se vede că ei sunt acum stăpâni în adunare şi că toată lumea e împotriva mea! Silicos, dacă mulţimea a putut fi convinsă să ia o astfel de hotărâre, înseamnă că sunt dinainte osândit! Toată armata rămâne în Sicilia! Hopliţii m-ar fi sprijinit... Merg la moarte sigură... Silicos... trebuie să găsesc o soluţie... imediat... Cheamă-i pe ceilalţi care se întorc cu noi la Atena!

Pe *Gloria* se îmbarcaseră şi alţi acuzaţi, prieteni ai lui Alcibiade. Se adunară zdrobiţi în jurul lui şi aşteptară să audă ce va spune.

— Nu mă întorc la Atena! zise Alcibiade. Cine vrea să mă urmeze?

Ochii mei se tulburară. M-am repezit spre el:

— Îţi semnezi osânda, Alcibiade! Te recunoşti vinovat! Te condamni să trăieşti o viaţă de apatrid, dispreţuit pretutindeni şi neluat în seamă nicăieri! Ai fost cel dintâi elen, acum nu vei mai fi nimic!

— Voi fi totdeauna cel dintâi elen, oriunde voi merge!

— N-ai încredere în patria ta?

— Am o încredere nemărginită în ea, dar când e vorba de viaţă nu mă încred nici în mama, fiindcă mă tem ca nu cumva, din greşeală, să arunce votul negru în locul celui alb!

— Şi unde o să mergem, Alcibiade? Unde o să mergem? În care colţ al pământului grecesc o să ne găsim liniştea? Atena are să te urmărească peste tot şi Sparta, dornică să se răzbune pentru răul ce i-ai făcut, are să încerce să te distrugă. Nu vom merge să ne închinăm la Susa!...

— Ai să mă urmezi oriunde, Silicos?

— Ştii asta, stăpâne, de ce mai întrebi?

Am trecut strâmtoarea Mesinei cu *Salaminia* la câteva leghe în urma noastră şi am ajuns la Turioi. Stăpânul meu înălţă semnul că opreşte pentru a lua apă şi alimente. Când se înnoptă, Alcibiade şi ceilalţi acuzaţi coborâră în oraş şi se ascunseră. Eu am rămas pe navă, ca să nu dau de bănuit. În zori, în timp ce echipajul era cufundat încă într-un somn adânc, am coborât şi eu de pe *Gloria* şi m-am pierdut pe străzile întunecoase ale oraşului.

La Turioi am rămas o lună. Alcibiade era tăcut. Chipul lui era crispat şi încruntat. Umbla încovoiat şi făcea lungi plimbări. Îl urmam, fără să îndrăznesc să-i întrerup tăcerea. Se culca pe nisip şi rămânea ceasuri întregi neclintit cu privirile aţintite asupra valurilor jucăuşe, a căror necontenită strădanie venea să se domolească la ţărm. De vreo două ori l-am auzit recitind versurile:

...Nenorocire, vai! Jelesc prăpădul
de azi şi pe acela ce ne-aşteaptă...

Uita de toate şi abia în asfinţit, când lumina începea să scadă, pornea încet, cu spatele încovoiat. Nu era chip să scoţi un cuvânt de la el.

Peste o lună hotărî să plece.

— Să mergem în Argos, Silicos! Poate că acolo vom fi în oarecare siguranţă.

O corabie de negoţ pornea spre Pelopones. Însoţit de mine şi de Antiohos, Alcibiade se îmbarcă pe ea. Când uscatul s-a îndepărtat şi ne-am pomenit toţi trei exilaţi pe mare, Antiohos,

care nu mai ştia de nicio frică, i-a spus lui Alcibiade cu obrăznicie:

— Am feştelit-o, stăpâne! Am feştelit-o!

Stăpânul meu nici nu s-a întors să-l privească, dar el a continuat:

— De ce ai ascultat? De ce n-ai răsculat armata? Doar de dragul tău au pornit argienii, rodienii, mantineenii, cretanii! Îţi era lesne să porunceşti *Salaminiei* să aştepte sfârşitul campaniei! Pe urmă ne-am fi întors la Atena şi ne-am fi socotit cu duşmanii tăi. Şi după ce am plecat ai mai fi avut timp! Să ne fi întors de la Turioi la Catania. L-ai fi trimis pe Nicias să taie lemne şi tu ai fi cucerit Siracuza cu Lamahos! N-am dreptate? Pe când aşa, unde mergem şi ce o să facem?

— Trăsni-te-ar fulgerele lui Zeus! exclamă furios stăpânul meu şi celălalt se făcu mic şi spălă putina.

Nava de negoţ ne duse la Cilene. De aici şi până la Argos am străbătut întreg Peloponesul, înaintând cu prevedere şi băgare de seamă. Am ajuns cu bine, dar în Argos am aflat vestea cea groaznică: Alcibiade fusese osândit la moarte! Ni s a spus că Bulé poruncise preoţilor, eumolpizilor[74] şi crainicilor să-l blesteme în cadrul unei ceremonii oficiale şi într-un amurg toată lumea aruncase anatema asupra lui cu strigăte înfiorătoare.

— O singură preoteasă a refuzat să te blesteme, spuneau oamenii. O cheamă Teano, o preoteasă a zeiţei Agraulos.

Mi-am amintit de festivitatea care avusese loc cu ani în urmă... L-am revăzut pe Alcibiade, flăcău de optsprezece ani, depunând jurământul efebilor în faţa frumoasei Teano, care-şi pierduse graiul văzându-l atât de chipeş.

— Ştii ce a spus această Teano, Alcibiade? Că e preoteasă nu ca să blesteme, ci ca să binecuvânteze. Trebuie să-ţi mai spunem ceva... Au scris blestemul şi condamnarea pe o coloană pe care au înălţat-o lângă Teseion.

— Ajunge!... spuse stăpânul meu cu glas tăios. Am auzit destul pentru astăzi!

— Mai e ceva... şopti un prieten al lui.

— Există ceva şi mai rău?

— Demosul a trimis un ordin către întreaga Ligă... către toate oraşele, cerând să fii arestat în orice loc vei fi prins.

— Prin urmare, nici aici nu mai sunt în siguranţă!

---

[74] Sacerdoţi din Atica antică; oficiau Misterele eleusine.

— Ştii cât te iubim, Alcibiade! Ştii câţi prieteni ai aici şi cât de recunoscător îţi este Argosul... dar... Dacă vine o escadră ateniană în port şi te cere...

— Bine! Am înţeles!

Stăpânul meu era alb ca varul la faţă.

— M-au condamnat la moarte! strigă el. Dar eu am să le arăt că sunt viu! Am să plec la Sparta!

Un gând îmi spintecă creierul ca o lovitură de pumnal. S-a zis cu el! A înnebunit! Şi-a pierdut minţile şi a luat-o razna. Am început să-i vorbesc ca unui copil, i-am spus că, fireşte, vom merge la Sparta, dar mai întâi trebuia să părăsim Elada, să plecăm în Egipt, să ne odihnim, dacă vrea. Pe urmă o să vedem.

Nici nu auzea ce-i spuneam. Aşa am petrecut noaptea. Vorbea singur de parcă eu nici n aş fi existat:

— Nu-mi rămâne nimic altceva de făcut! Sparta are să fie instrumentul meu! Pitonicos şi Tesalos vor vedea că trăiesc. Vor vedea ei că trăiesc! Numai Sparta îmi poate ajuta să-i distrug şi, dacă pentru a-mi atinge scopul trebuie să distrug şi Atena, aşa am să fac. Pe urmă am s-o reconstruiesc, are să fie iar vestită şi atotputernică. E destul să intru biruitor între zidurile ei. Atunci am s-o silesc să ceară pace şi drept condiţie am să cer întoarcerea mea! Am să le arăt eu că trăiesc! Am să te ucid cu mâinile mele, Pitonicos! Numai Sparta mi-a mai rămas! Nu mai am decât această soluţie! Când trăieşti în împrejurări monstruoase, foloseşti mijloace monstruoase!

Vorbea ca un nebun.

Repeta mereu: „Sparta are să fie instrumentul meu!” Am îndrăznit să spun şi eu ceva:

— Crezi că Sparta are să fie instrumentul tău? Dacă ai să mergi până acolo, ai să ajungi tu instrumentul ei! Ai să fii doar mercenarul ei, binevenit atâta timp cât ai s-o slujeşti. Când nu va mai avea nevoie de tine, te va ucide!

Dar Alcibiade nu mă asculta. Era înnebunit! Toată amărăciunea, toată furia pe care şi le stăpânea de atâta vreme răbufneau din sufletul lui chinuit, ca un val înspumat. Chipul lui frumos era schimonosit de suferinţă şi vocea lui gâfâia, nesigură, tragică, asemenea unui suspin. Suferea până-n adâncul sufletului. Crezând că însemn ceva pentru el, am recurs la ultimul meu argument.

— Dacă pleci la Sparta, Alcibiade, ai să pleci singur! Eu nu vin cu tine.

M-a privit... şi mi-am dat seama că verbele mele au ajuns până la urechile lui, dar n-au pătruns mai adânc.

În luna următoare ne aflam la Sparta, în casa lui Endios, acelaşi Endios care, cu ani în urmă, venise ca sol la Atena, în vremea primei noastre alianţe cu Argosul, când Alcibiade îl umilise în faţa adunării. Stăpânul meu scrisese eforilor cerându-le azil şi un curier călare îi adusese răspunsul: putea să vină imediat.

Am rămas trei ani la Sparta, trei ani încheiaţi. Au fost anii cei mai buni pentru Sparta, cei mai răi pentru Atena.

Am ajuns în primele zile ale iernii şi stăpânul meu a încercat îndată să ducă o viaţă mai spartană decât spartanii, care fuseseră mai întâi foarte dezamăgiţi, deoarece aşteptau cu nerăbdare să vadă un om fardat şi parfumat, îmbrăcat cu hlamide moi ca să nu-i irite pielea, pornind la război cu bucătarul după el, având pe corabie saltele de puf pentru ca somnul să-i fie dulce, luptând cu un scut de aur şi fiind totuşi omul cel mai viteaz din Elada.

— Calomniatorii din Atena au născocit toate astea! spuneau spartanii când îl vedeau pe stăpânul meu scăldându-se în fiecare zi în apele îngheţate ale fluviului Eurotas şi antrenându-se gol în miezul iernii. Mânca la mesele comune nemaipomenita zeamă neagră şi dormea pe jos. Ajunse să vorbească mai laconic decât laconienii. În ce ne priveşte însă pe Antiohos şi pe mine, am suferit mult la Sparta. Trahanaua nu-mi aluneca pe gât şi, de cele mai multe ori, mă mulţumeam cu pâine uscată. Dormeam şi noi pe jos şi dimineaţa mă sculam înţepenit de tot, de parcă m-ar fi snopit cineva în bătăi.

La Sparta am întâlnit-o pe Amicla, femeia care-l crescuse pe Alcibiade. Când a aflat de sosirea lui, a alergat să-l întâmpine. Bătrână cum era la şaptezeci de ani, uscăţivă şi înaltă, l-a luat în braţe.

— Ştiam eu, comoara mea, ştiam eu că într-o zi ai să vii aici! O patrie ca asta ţi se potriveşte ţie, pentru că eşti viteaz şi neînfricat ca ai noştri.

Cât timp am rămas la Sparta, nu-mi amintesc să-l fi văzut pe Alcibiade vesel; era mereu învăluit în melancolia gravă a

exilului, la care se adăuga şi plictiseala cea mare pe care o răspândea totul la Sparta. Viaţa zilnică era monotonă şi searbădă. Majoritatea serbărilor erau parăzi militare, dansurile erau greoaie şi ritmul lor monoton. Spartanii nu cântau decât peani[75]. Din când în când avea loc câte o întrecere poetică, la care câţiva superpatrioţi recitau cu un ifos lipsit de gust versuri războinice aplaudate de toată lumea. Premiul îl lua cel care exagera mai mult. Când se făcea vreo jertfă, carnea se mânca şi, cum nu era nimeni obişnuit cu ea, a doua zi toată lumea era bolnavă. De teatru nici pomeneală. Cât despre discuţii în agora sau în case particulare, cum să discuţi cu nişte oameni care considerau că e criminal să rosteşti mai mult de cinci cuvinte deodată!

La început nu mă prea sinchiseam de toate astea. Mă cufundasem în nenorocire şi nu aveam ochi şi urechi pentru nimic din ce se întâmpla în jurul meu. Dar puţin câte puţin plictiseala s-a strecurat în mine şi am încercat să descopăr de ce totul la Sparta avea un aer funebru, de ce totul răspândea un sentiment de disperare omenească.

Iloţii! Fiinţe mizerabile, care nu mergeau niciodată prin mijlocul drumului, ci se strecurau pe lângă ziduri ca nişte câini speriaţi, cu coada între picioare. Iloţii, care nu ridicau niciodată ochii ca să te privească în faţă, ci-ţi vorbeau totdeauna cu capul plecat. De cele mai multe ori purtau greutăţi mari, ca nişte animale de povară, erau murdari şi zburliţi. Rar te puteai uita în ochii lor şi atunci surprindeai priviri sălbatice strălucind în ochi înflăcăraţi, dezvăluind astfel un suflet nesupus şi inima ţi se umplea de speranţă. Iloţii îşi îngropau fraţii, pe care-i găseau adesea morţi, cu câte un cuţit înfipt în piept: era fapta eroică a vreunui recrut spartan, dornic să capete dreptul de a pleca la luptă. Când eram treaz în zori, vedeam iloţii pornind spre ogoare în şiruri nesfârşite, cu uneltele pe umăr. În amurg, se întorceau tăcuţi, posomorâţi, istoviţi, ca să se culce în staule şi în şuri. Singura lor mângâiere era munca la câmp, unde lucrau cântând cântece de jale.

Iloţii sunt coşmarul Spartei; din cauza lor, spartanii s-au osândit pe ei înşişi la o viaţă lipsită de veselie. Într-o zi, văzând nişte iloţi negri de noroi, cu părul vâlvoi, care se târau pe drum, am întrebat pe un spartan:

---

[75] Pean – imn războinic sau religios, în cinstea zeului Apolo.

— Cum îngăduiţi aşa ceva? La Atena nu se poate face nicio deosebire între un sclav şi un om liber!

— Atunci trebuie să fie mare zăpăceală! mi-a răspuns el cu atâta simplitate că mi-a închis gura.

Ne aflam doar de câteva luni la Sparta, când a sosit o solie din Siracuza, care cerea ajutor. Nicias începuse asediul şi, în ciuda strădaniilor lui Hermocrate, care organizase apărarea, oraşul se găsea într-o situaţie grea. Stăpânul meu se bucura acum de multe simpatii la Sparta şi, uneori, mulţi îi cereau părerea. La sosirea siracuzanilor, ceru permisiunea să ia parte la adunarea unde aveau să fie ascultaţi trimişii.

— De ce vrei să vii la adunare? întrebară spartanii.

— Vreau să vin ca să daţi răspunsul cel mai nimerit.

Cu toată bătălia de la Mantineea, lacedemonienii respectau încă pacea cu Atena şi libaţiile de pace pe cincizeci de ani ale lui Nicias mai erau în vigoare. Când Sicilia îi ceru ajutor, şovăiala Spartei nu avea însă această explicaţie. Nu, în niciun caz. Atâta doar că nu ştiau care putea fi sfârşitul războiului cu Siracuza. Nu voiau să provoace fără motiv Atena, care, peste câteva luni, avea poate să ocupe întreaga Sicilie, devenind astfel atotputernică. Cu atât mai mult cu cât, în dorinţa de a-i înduioşa, dobitocii de siracuzani îşi mărturiseau adevărata situaţie, vorbeau despre asediul greu început de Nicias de pe uscat şi de pe mare, despre alimentele care se împuţinau, despre lupta ce se dăduse în afara zidurilor şi se terminase cu victoria atenienilor.

— Ajutaţi-ne, spartani! Ajutaţi-ne cât mai e timp! Ajutaţi-ne! strigau siracuzanii.

Eforii erau nehotărâţi şi nu ştiau ce sfat să dea adunării. Ce să caute ei într-o campanie atât de îndepărtată? Asta însemna să plece pe mare şi flota ateniană era un duşman cumplit. La Siracuza erau adunate o sută treizeci de corăbii... Şi ce aveau de câştigat?

— Să se descurce singuri! glăsuiau mulţi. Să le spunem câteva vorbe frumoase şi să-i lăsăm să plece, corintienii le-au promis oricum ajutor.

— Spartani! Ajutaţi-ne cât mai e timp, spartani! strigau siracuzanii.

— Dobitocii! şopti stăpânul meu. Vorbesc despre interesele Siciliei, în loc să vorbească despre interesele Spartei!

Şi se ridică în adunarea Spartei ca să vorbească.

Parcă mai aud şi acum vecea lui care făcea să vibreze pe spartanii aceia inerţi...

— ...Am pornit spre Sicilia, lacedemonieni, fiindcă am vrut s-o cucerim toată. De acolo ne-am fi îndreptat spre oraşele elene din Italia şi ne-am fi bătut cu cartaginezii. Dacă i-am fi învins şi pe ei, am fi atacat Peloponesul cu ajutorul aliaţilor şi mercenarilor dobândiţi în aceste campanii. Pădurile, care se găsesc din belşug în Sicilia, s-ar fi transformat într-o flotă foarte numeroasă. V-am fi înconjurat de peste tot cu toate forţele şi v-am fi învins. Am fi cucerit astfel dominaţia întregii Elade. Aceste planuri le auziţi din gura unui atenian, care le cunoaşte mai bine ca oricine altul! Dacă vor putea, strategii din Sicilia le vor duce la îndeplinire. Şi acum ascultaţi! Sicilia nu poate să reziste singură, fără ajutor. Siracuzanii sunt singuri, au şi fost învinşi într-o luptă în care şi-au aruncat întreaga armată, prin urmare se vor preda repede. Dacă Siracuza cade, cade întreaga Sicilie şi, mai târziu, Italia. Şi iată primejdia despre care vă vorbeam adineauri, gata să se năpustească asupra voastră. Să nu credeţi că numai soarta Siciliei e în primejdie. Dacă nu ascultaţi sfaturile mele, sunteţi şi voi ameninţaţi. Trimiteţi armată în Sicilia, trimiteţi un strateg să organizeze apărarea! Prietenii voştri de acolo îşi vor recăpăta curajul, neutrii vor fi influenţaţi şi vor trece de partea voastră! Iar dacă atenienii au de gând să trimită şi alte întăriri, nu-i lăsaţi. Pătrundeţi în Atica şi fortificaţi Deceleea, asta-i va înspăimânta mai mult decât orice. Minele din Laurion se vor închide şi Atena va rămâne fără argint De voi, lacedemonieni, atârnă grabnica îndeplinire a acestor planuri...

La Siracuza, Nicias, fricos, nehotărât şi superstiţios, chema în jurul lui o mulţime de prezicători înainte de a lua vreo hotărâre, neglijând asediul. Începuse construirea unui zid şi, lăsător cum era, nu-l termină, astfel încât, în momentul când Sparta hotărî să trimită pe strategul Gilipos cu câţiva hopliţi, oamenii lui putură să intre prin surprindere în Siracuza. Pe măsură ce lunile treceau, veştile din. Sicilia erau tot mai proaste. Strategul spartan organizase bine apărarea şi, simţind că nu mai sunt singuri, siracuzanii începuseră să-şi recapete încrederea în

forţele lor şi dădeau dese atacuri în afara cetăţii. În schimb, Nicias îşi istovea şi-şi descuraja hopliţii în acţiuni fără rost, astfel încât armata noastră, frântă de oboseală, slăbise mult asediul. Vara trecu, iarna sosi iar, şi siracuzanii continuau să reziste.

Pe măsură ce timpul trecea, Alcibiade câştiga încrederea Spartei care-şi dădea acum seama că sfaturile lui fuseseră bune. Eforii îl trimiseseră pe regele Agis în Atica, unde fortifică Deceleea, ceea ce pricinui mare tulburare la Atena şi avu drept urmare închiderea minelor de la Laurion.

La Sparta, lumea îl îndrăgea acum pe stăpânul meu şi spartana Timaia, soţia lui Agis, se îndrăgosti de el. Îl văzu la o serbare şi începu să-i trimită colaci cu susan, pe care era limpede că-i făcea chiar ea. Din puţinele bijuterii ce-i rămăseseră şi pe care nu le mai purta, stăpânul meu, care avea acum aproape patruzeci de ani, îi dăruia reginei ba o broşă de aur, ba nişte cercei. Când Agis plecă la Deceleea, Timaia nu se mai putu stăpâni şi-i trimise vorbă stăpânului meu să vină la ea. Alcibiade se ducea deseori s-o vadă. Regina nu era urâtă. Era cam greoaie, ca toate spartanele, avea o faţă rotundă şi ochi frumoşi, dar fără prea multă expresie.

— Alcibiade, spuneam eu, nu te temi că spartanii vor observa ceva? E doar soţia regelui. Să nu se simtă jigniţi.

— Ăştia îşi împrumută soţiile între ei, Silicos. De ce să se simtă jigniţi?

Peste câteva luni, se văzu că Timaia era însărcinată. Gurile rele numărau mereu lunile.

— Silicos, spuse stăpânul meu, neamul meu va domni la Sparta!

— Întâi să vedem dacă e băiat!

Regina născu un băiat, care era leit Alcibiade. Maică-sa îi dădu numele de Leotihide, dar în faţa prietenelor îl striga fără teamă Alcibiade.

În anul acela avu loc marea noastră catastrofă de la Siracuza şi, în bucuria ei, Sparta nu ţinu seamă de clevetirile în jurul noului născut.

Gilipos ridicase un mare număr de turnuri întărite la Siracuza, care-i sâcâiau pe atenieni. Nu se mai puteau gândi să atace şi Nicias ceru întăriri de la Atena. Demosul îi trimise încă şaptezeci de nave, având în frunte pe Demostene, cel mai bun strateg al ei. La aflarea acestor veşti, o oarecare bănuială cu privire la

stăpânul meu începu să mijească la Sparta, dar vara trecea şi din Sicilia nu sosea nicio ştire. Într-o bună zi, pe la amiază, se auzi deodată mare zarvă pe străzi. Oamenii ţipau, urlau şi se năpusteau înnebuniţi de bucurie spre hipodrom. Sparta era în sărbătoare. Am ieşit în stradă şi m-am ciocnit de Antiohos.

— Ce este? Ce s-a întâmplat? am întrebat eu neliniştit.

— Nenorocire, Silicos! Armata şi flota noastră au fost distruse la Siracuza! Nicias şi Demostene s-au predat lui Gilipos!

— Dar cum s-a întâmplat? Cum s-a întâmplat? Flota noastră! Corăbiile noastre! Cum s-a întâmplat nenorocirea asta? Minciuni! Nu-i adevărat! Se vede că a fost o mică ciocnire şi că Nicias a dat înapoi, asta trebuie să fie tot!

— Îţi spun că n-a mai rămas niciun hoplit! Nu mai avem nicio corabie! Toţi au fost luaţi prizonieri, şi hopliţii, şi marinarii, şi soldaţii uşor înarmaţi, şi navele şi strategii. I-or fi măcelărit pe toţi!

— Dar cum a fost capturată flota noastră? Erau peste două sute de corăbii!

Amănuntele catastrofei fură date în vileag şi nouă nu ne venea a crede că Nicias se putuse face vinovat de o lipsă de prevedere atât de criminală. Îndată după ce sosi cu întăririle, Demostene încercă să atace şi să cucerească o fortăreaţă care domina oraşul, dar pierdu un mare număr de hopliţi şi nu-şi putu atinge scopul. Atunci, văzând în ce stare se afla armata noastră, îi spuse lui Nicias că singurul lucru ce le rămânea de făcut era să ridice asediul şi să se întoarcă la Atena. Strategul primi propunerea, dar în noaptea aceea ticălosul văzu o eclipsă de lună şi se sperie. Ceru sfatul prezicătorilor, care-i spuseră să aştepte cinci zile şi să aducă jertfe Hecatei, aşteptând semne mai bune. Deşi siracuzanii nu-şi dădură de la început seama că armata noastră se pregăteşte de plecare, până la urmă înţeleseră ce intenţii are, atacară flota în marele port şi ne zdrobiră. Era cu neputinţă ca două sute de nave să poată manevra într-un port, oricât de mare ar fi fost el.

Aflând toate aceste amănunte, am rămas uluit şi fără glas, în timp ce Antiohos se jeluia:

— S-a dus Atena... S-au dus mările... comorile... Liga... serbările. Ce ne facem? Suntem osândiţi să trăim aici, la Sparta!

Spartanii erau uimiţi. Niciodată nu-şi închipuiseră că vor avea un asemenea succes! Când îl trimiseseră pe Gilipos cu cele

câteva nave, credeau cel mult că vor putea salva Siracuza, silindu-i pe atenieni să ridice asediul. Şi, dacă nu era Nicias, aşa s-ar fi desfăşurat campania, acum însă!... Cum ar fi putut ei să spere una ca asta? Cum să-şi închipuie o asemenea faptă, cum să creadă că ar putea s-o realizeze! Fusese distrusă cea mai mare flotă ateniană! Mii de hopliţi, împreună cu cei doi strategi, erau prinşi de război. Atena se clătina!

— Acum Sparta poate să se liniştească!... Poate să se liniştească pentru multă vreme... spuneau bătrânii.

Catastrofa noastră de la Siracuza zdruncină Elada din temelii. Toţi elenii credeau că sosise sfârşitul Atenei. Atotputernicia ei pe mare deveni deodată o amintire. Toţi aliaţii ei începură să se frământe şi să trimită soli la Sparta, cerându-i sprijinul, ca să scuture jugul atenian...

Veneau soli din Chios, din Lesbos, din alte insule şi chiar din oraşe neutre, care se grăbeau să-şi dezvăluie bunele sentimente pentru Sparta.

Niciodată până atunci nu se pomenise în Elada o catastrofă atât de cumplită. Din toate navele acelea atât de frumoase, din toată expediţia aceea strălucită, din toţi vitejii care porniseră să cucerească lumea, nimeni şi nimic nu scăpase. Atena jelea şi jalea ei nu găsea drept ecou decât sarcasmele elenilor. Crezând că sosise „ziua libertăţii” alergau la Sparta ca să i se închine. Supremaţia pe mare era pierdută... faima de asemenea... visurile falnice se năruiseră. De acum înainte, Atenei nu-i rămâneau decât sfâşierea şi deznădejdea. Spartanii se aflau la Deceleea, la câteva stadii de Porţile Aharneene, şi terorizau întreaga Atică. Minele de la Laurion fuseseră închise şi argintul lor nepreţuit îngropat. Întreaga Ligă era cuprinsă de tulburare. Nimeni nu mai avea să plătească în viitor tribut. În loc să pregătească campanii îndrăzneţe şi glorioase, Atena era silită acum să trăiască întocmai ca într-o fortăreaţă asediată! Pe zidurile cetăţii şi pe Zidurile lungi vegheau zi şi noapte santinele. La Pireu şantierele navale erau pustii, iar la Zea, la intrarea în port, fuseseră puse lanţuri duble. Şi în timp ce Atena se găsea în această stare de decădere, peloponesienii pregăteau flota pentru o ultimă lovitură. Spartanii cerură aliaţilor lor să le pună la dispoziţie o sută de nave.

— Ajung atâtea? îl întrebară eforii pe Alcibiade.

— Ajung, dacă le puneţi sub comanda mea.

Răspunsul nu fu pe placul spartanilor şi Endios, care în anul acela era efor, îi spuse:

— Te cam grăbeşti, Alcibiade... Şi apoi nu arăta că ai atât de puţină încredere în iscusinţa noastră pe mare!

Catastrofa din Sicilia a avut şi altă consecinţă cumplită. Când a sosit la Susa vestea despre proporţiile înfrângerii, Darius a început să se agite. Distrugerea Atenei însemna pentru el un prilej de a cuceri Ionia. Atena! Marele, secularul duşman, care de atâtea generaţii apăra Ionia, împiedicând Susa s-o supună, în timp ce Sparta, săracă şi lipsită de îndrăzneală, ar fi fost la cheremul ei! Acum, după dispariţia protectorului, Darius înţelese că trebuia să profite imediat de ocazie. Porunci celor doi satrapi ai săi, Farnabazos din Frigia şi Tisaferne, guvernatorul Lidiei şi Cariei, să pretindă din nou, după aproape şaizeci de ani, dări oraşelor elene ale Ioniei.

— Veşnic Susa! Susa e primejdia numărul unu!... De câte ori nu mi-am amintit de vorbele lui Clinias... Iată! După atâţia ani, Susa se arată iar la orizont, ţinând în mână soarta elenilor.

Curând, solii lui Farnabazos şi ai lui Tisaferne sosiră la Sparta ca să încheie alianţă împotriva Atenei. Sparta devenea centrul lumii elenice. Nepregătiţi să facă faţă situaţiei, unor chestiuni atât de complicate şi unor interese – ale lor şi ale altora – atât de încâlcite, eforii, nehotărâţi ca totdeauna, cereau mereu părerea lui Alcibiade.

— Vin mulţi soli, Alcibiade, îi spuse Endios, numai cei pe care-i vrem nu vin.

— Dar cine aţi vrea voi să vină? întrebă Alcibiade, prefăcându-se mirat.

— Atenienii... ca să ceară pace...

— Ascultă, Endios, să nu crezi, aşa cum cred toţi elenii, că Atena se va preda în câteva luni!

— Dar ce poate să facă fără bani? Laurion...

— Atena are bani. Are o mie de talanţi, rezerva sacră de pe Acropole. Potrivit unui decret al unchiului meu Pericle, rezerva e neatinsă. Fireşte, o mie de talanţi nu înseamnă mare lucru, dar va trebui să treacă mult timp, va fi nevoie de multe strădanii şi de multe campanii pentru ca Atena să ceară pace.

— Vom avea răbdare, Alcibiade... Cât despre succesele militare, noi, spartanii, mai ales acum, când eşti şi tu aici...

— Îţi mulţumesc pentru aceste vorbe, Endios, dar acum trebuie să vă pregătiţi pentru campania din Ionia. Folosiţi-vă de cei doi satrapi ca să luaţi locul Atenei în Ionia. Chios e gata să se răscoale şi aşteaptă să-i trimiteţi ajutor. Sparta trebuie să devină o putere maritimă, Endios, trebuie să aibă flota ei, să nu se bizuie numai pe flota peloponesiană. Trebuie să îndrăznească expediţii mai îndepărtate...

— Nu vom izbuti niciodată să avem o flotă a noastră. Cât despre expediţii îndepărtate, nu vei convinge pe niciunul din noi să le facă.

— Şi de ce nu?

Endios nu răspunse imediat. Plecă ochii, făcu câţiva paşi şi şopti:

— ...iloţii...

Chipul i se posomorî, apoi continuă furios:

— Asta-i marea noastră slăbiciune! Un laţ petrecut în jurul gâtului nostru. Niciodată, când armata noastră a trecut de graniţele Peloponesului, n-a mers mai departe de Beoţia! Numai pe Brasidas l-am trimis în Tracia, dar atunci i-am dat numai perieci şi aliaţi. Armata noastră nu se poate depărta niciodată de Laconia mai mult de câteva zile de mers! Avem o tradiţie militară şi nu vom putea întemeia niciodată o flotă mare, care să ne aparţină. Pe uscat învingem totdeauna. De altfel, dacă am fi încercat să facem o astfel de cotitură, Agis, care e un om mărginit, ne-ar fi învinuit în faţa poporului. Nu e momentul să izbucnească o ceartă între efori şi rege.

— Adevărat! Agis are mare influenţă, spuse Alcibiade cu oarecare nemulţumire.

— Datorită ţie, Alcibiade! Tu ne-ai convins să-l trimitem la Deceleea. Acum e foarte iubit, mai ales de tineri.

Agis fortificase Deceleea de unde făcea dese incursiuni, aproape până sub zidurile Atenei. Venea adesea la Sparta pentru scurt timp şi, de fiecare dată, tineretul îl întâmpina cu entuziasm, ca pe un triumfător. Prima oară lipsi mult timp şi, la întoarcere, îl găsi pe Leotihide, noul născut. Agis se apucă şi el să facă socoteala lunilor.

— Copilul ăsta nu-i al meu! îi spuse el Timaiei.

— Cum îndrăzneşti? exclamă ea.

— Ultima dată m-am culcat cu tine, anul trecut, în timpul cutremurului, când am alergat în iatacul tău!

— E nevoie de un cutremur ca să-ţi aminteşti de mine, Agis?

Regele ceru eforilor să-l exileze pe Alcibiade. Ei îi răspunseră că se vor gândi şi că vor lua o hotărâre, dar lucrul acesta nu se întâmplă. Sparta avea mult de câştigat de pe urma sfaturilor unui Alcmeonid şi, în definitiv, Agis n-avea decât să bage de seamă dacă Timaia nu-i era credincioasă... să-i arate mai mult interes, să nu aştepte un cutremur... De altfel, eforilor le convenea ca lumea să-l ia peste picior pe Agis.

Stăpânul meu ştia toate acestea, fiindcă oamenii veneau şi-i spuneau că regele jurase să se răzbune, dar nu le dădea importanţă.

— E o tradiţie a regilor Spartei, îmi spuse el. De pe vremea lui Menelau...

— Nu lua lucrurile atât de uşor, stăpâne! Agis e răzbunător! Şi, apoi, spune-mi: am intrat în Sparta, dar cum o să ieşim din ea?

— Ai început şi tu să te gândeşti la asta, Silicos?

— De mult, Alcibiade, de mult!

— Ştii cum o să ieşim de aici? În fruntea unei campanii militare!

Solii lui Farnabazos şi Tisaferne se străduiau prin toate mijloacele să-i convingă pe efori că trebuie să înceapă numaidecât campania în Ionia. Era limpede că cei doi erau rivali: fiecare solie voia să încheie ea alianţa cu Sparta. Tisaferne, care-i cunoştea de mult pe spartani, le trimisese prin solii lui daruri multe şi bogate, în timp ce Farnabazos, care era lipsit de experienţă, nu le dăruise mare lucru. Amândoi erau grăbiţi să înfăţişeze Susei un succes important, o alianţă cu un oraş elen, care avea să-i ajute să cucerească alte oraşe elene. Eforii cântăreau propunerile, făgăduielile şi primejdiile, reflectau la micile interese ale Spartei, la greutăţile campaniei şi la încurcăturile care se puteau ivi când vor face împărţeala cu Susa.

Timpul trecea, Chiosul cerea cu stăruinţă ajutor ca să se răscoale, dar eforii tot nu se hotărau.

În sfârşit, Alcibiade reuşi să-l convingă pe Endios că Sparta trebuie să înceapă numaidecât campania în Chios şi să încheie alianţă cu Tisaferne.

— Chios singură are şaizeci de nave, prin urmare, nu-i nevoie să trimiteţi şi voi multe, spuse stăpânul meu. De altfel, Tisaferne vă poate ajuta cu flota feniciană, pe când Farnabazos nu are nicio flotă. Chios se află în centrul lumii elene a Ioniei, e o bază de prim ordin. Nu vă trebuie mai mult de zece nave pentru campanie asta, Endios! Dar acţionaţi repede!

— Şi cine să fie strateg? întrebară eforii.

— Poate să meargă Alcibiade, răspunse numaidecât Endios. Omul care va pleca nu trebuie să fie numai strateg, ci şi un bun politician. Să ne folosim noi de mezi, să nu-i lăsăm să se folosească ei de noi.

Astfel, pentru prima şi unica oară în istoria Spartei, o armată spartană porni sub comanda unui atenian. Ca să păstreze aparenţele, eforii îl numiră co-strateg pe Halcideas, dar refuzară să dea mai mult de cinci nave. În ultima clipă, sosiră la Sparta informaţii care uluiră pe toată lumea şi fură cât p-aici să răstoarne toate planurile. În ciuda nenorocirilor, a pierderilor uriaşe din Sicilia, în ciuda fortificării Deceleei şi a închiderii minelor din Laurion, atenienii puseseră pe picioare o nouă flotă! O escadră ateniană se ciocnise cu flota corintiană în golful Saronic şi o împrăştiase, silind-o să se refugieze într-un port. Cu cele douăzeci de nave ale lor, atenienii învinseseră cele patruzeci ale Corintului! Puţin a lipsit ca lacedemonienii să fie cuprinşi de desperare şi să-şi piardă capul văzând vitalitatea şi îndărătnicia duşmanului lor.

— Cum ai să ajungi la Chios numai cu cinci nave, Alcibiade? Atenienii te vor urmări şi te vor prinde!

Dar stăpânul meu reuşi să facă în aşa fel ca să plecăm îndată. Se apropia iarna şi atenienii nu mai patrulau prea des. Am plecat de la Gition şi, după ce am pierdut din ochi munţii Laconiei, stăpânul meu a spus cu oarecare uşurare:

— O să fim mai în siguranţă departe de Agis.

— Şi o să mâncăm mai bine, spuse Antiohos.

După câteva zile am ajuns la Chios, care aştepta sosirea noastră ca să se răscoale. Dar când văzură că avem numai cinci nave, chioţii nu se arătară prea binevoitori. Alcibiade îi convinse

că cele cinci nave nu erau decât avangarda flotei care avea să vie.

— De ce vă temeţi? Voi aveţi şaizeci de nave de război, are să se răscoale şi Rodosul, care are alte douăzeci de nave!

— Da... răspundeau chioţii, dar Atena rămâne Atena!

— Şi Alcibiade rămâne tot Alcibiade! repeta cu încăpăţânare stăpânul meu.

Chiosul se răsculă şi-i izgoni pe cei câţiva atenieni care se aflau în oraş.

Aşa începu acest nou război, războiul complicat şi inegal al Ioniei, un război care se făcea cu banii perşilor şi cu sângele grecesc şi care, graţie geniului stăpânului meu, era cât pe-aci să se termine cu deplina victoria a Atenei. Da, cu victoria Atenei! În războiul acesta, personajul principal a fost Alcibiade.

I

În câteva luni s-au răsculat un mare număr de oraşe ale Ioniei. Eritra, Clazomene, Miletul şi Efesul se rupseseră din Liga ateniană. Halcideas, generalul spartan al stăpânului meu, voia să se întâlnească imediat cu Tisaferne, în timp ce Alcibiade voia să înceapă tratativele numai după răscoala oraşelor ionice.

— Nu trebuie să ne întâlnim cu satrapul ca nişte cerşetori, ci ca nişte eleni, spunea el.

Dar generalul spartan se temea ca nu cumva o asemenea atitudine să-i displacă lui Tisaferne. Ca străin, Alcibiade nu îndrăznea să insiste în consiliile de război ca să-şi impună părerea şi era adesea nevoit să cedeze. Totdeauna îi spunea lui Halcideas că satrapul are mai multă nevoie de ei decât au ei de el. Dar, fie de teamă să nu-i piardă sprijinul, fie din lăcomie pentru bani şi daruri, Halcideas şi statul lui major făcură un lucru la care numai un satrap s-ar fi putut gândi. Ca să-şi asigure ajutorul lui Tisaferne – deşi el însuşi îl oferise – îl invitară la Milet, unde fu semnat următorul tratat, pe care însă, mai târziu, eforii, ceva mai buni politicieni decât generalul lor, refuzară să-l ratifice.

„Alianţă între Sparta şi satrapul Tisaferne: Câte oraşe şi ţări stăpâneşte Marele rege şi câte stăpâneau strămoşii lui vor rămâne în deplina lui stăpânire. Lacedemonienii îl vor ajuta pe Darius să recapete oraşele şi ţările pe care le-a pierdut. Regele şi lacedemonienii îşi vor uni eforturile ca să-i împiedice pe atenieni să încaseze tribut sau să ia alte contribuţii de la oraşele care au făcut sau mai fac parte din Liga lor. Regele şi lacedemonienii vor lupta în comun împotriva Atenei şi nu vor încheia pace separată.”

Alcibiade nu putu împiedica semnarea tratatului, fiindcă Halcideas se grăbea să arate eforilor ca reuşise să încheie cu Susa o alianţă care asigura victoria Spartei.

— E o mare mârşăvie! i-am spus eu într-o zi stăpânului meu. Prin această alianţă Halcideas recunoaşte dominaţia persană nu numai asupra întregii Ionii, ci şi asupra Eladei, dat fiind că Xerxe a ajuns până la Aigaleos! În felul acesta, Sparta îşi ia obligaţia să-l ajute pe Darius...

— Prostii, Silicos! Nu de asta e vorba! Perşii nu vor mai face niciodată campanii în Elada. Tratatul e o mare greşeală politică! Cum să răsculăm oraşele din Ionia, adică Smirna, Halicarnasul, Colofonul, Foceea, care nu s-au răsculat încă? Spunându-le că o să le predăm numaidecât satrapului? Sparta avea o ocazie nesperată de a lua locul Atenei şi de a deveni ocrotitoarea elenilor! Cu puţină îndemânare... Şi iată că acest neghiob de Halcideas a stricat totul, de teamă că Tisaferne n-are să-i dea bani ca să-şi plătească echipajele... Din fericire!

— Ce înseamnă „din fericire”!

— Înseamnă că ne vom întoarce la Atena, Silicos!

— Nu-ţi bate joc de mine, stăpâne!

— Ne vom întoarce, Silicos! Numai că drumul spre Atena trece prin Magnesia, prin palatul lui Tisaferne...

— Nu înţeleg, stăpâne...

— În Ionia s-a alcătuit un front comun între perşi şi spartani, Silicos, şi asta înseamnă moarte pentru Atena. Numai eu, care am ajutat la înfiinţarea lui, voi putea scinda acest front. Şi am să reuşesc, fiindcă vreau să-mi deschid drum de întoarcere şi vreau să pregătesc hegemonia Atenei.

Nu înţelegeam...

Alianţa dintre Tisaferne şi Halcideas fusese semnată la Milet. Satrapul a rămas destul de mult în oraş şi stăpânul meu a avut ocazia să-l vadă şi să-i vorbească.

— Satrapule, i-a spus el, găseşti că tratatul pe care l-ai semnat e o faptă politică înţeleaptă? Fireşte, Susa va fi mulţumită, dar cât se va complica situaţia ta aici! Ce o să spunem elenilor când o să le cerem să se răscoale? Ce o să le spunem? Mi se pare că te-ai cam grăbit. Potrivit tratatului, de azi înainte Miletul îţi aparţine, dar celelalte oraşe elene vor afla şi ori de câte ori vor vedea ivindu-se armata spartană îşi vor închide porţile. Ca să supui pe eleni ţi-ar fi trebuit, fireşte, un sfetnic elen, cu condiţia să nu fie spartan! În afară de război, spartanii nu ştiu decât să ceară bani. Tu, fireşte, eşti dispus să le dai, şi încă mulţi.

— Le dau. Fiecare marinar primeşte o drahmă pe zi, spuse Tisaferne.

— De două ori mai mult decât primesc atenienii!

— Îi plătesc bine, Alcibiade, fiindcă vreau să fie mercenarii mei.

— Crezi, satrapule? Are să vină, poate, o zi când – spun şi eu, ce gândesc – ai să te căieşti că dai atâta sprijin Spartei. Poate că Atena va fi învinsă repede. Mult mai repede decât doreşti tu.

Un zâmbet nedefinit se ivi pe buzele satrapului.

— Îmi placi, ateniene! spuse el pe neaşteptate. Dacă Darius ar avea la Susa sfetnici ca tine în locul unor moşnegi secătuiţi!... Poţi să vii când vrei în paradisul meu din Magnesia. Vei fi totdeauna binevenit!

În tot timpul şederii satrapului în Milet, Alcibiade se întâlnea des cu el, ceea ce-i nemulţumea pe spartani şi pe Halcideas, care era bănuitor şi urmărea toate mişcările stăpânului meu.

În câteva luni se adunaseră în Ionia cele două flote rivale. Atena trimisese la Samos o sută douăzeci de nave – ultimele pe care le mai avea – în timp ce la Milet soseau mereu noi escadre peloponesiene. Se strânseră vreo sută douăsprezece nave comandate de amiralul Astiohos. La Sparta eforii se schimbaseră. Endios nu mai era la conducere şi, încetul cu încetul, Agis reuşi să-i asmută pe noii efori împotriva lui Alcibiade. Când se află că exilatul atenian avea consfătuiri secrete cu Tisaferne la Milet, nu mai aşteptară mult şi-i trimiseră lui Astiohos o ştafetă, poruncindu-i să-l prindă pe stăpânul meu şi să-l ucidă. Din fericire Timaia trimisese în acelaşi timp un sclav de încredere care să-i dea de ştire lui Alcibiade. Îndată după ce nava de război care adusese ştafeta se opri la ţărm, un marinar sări pe uscat şi alergă la Alcibiade ca să-i dea mesajul care glăsuia astfel: „Bagă de seamă, Menelau a învins!” În aceeaşi noapte am părăsit pe ascuns Miletul şi am plecat spre Magnesia.

Paradisul lui Tisaferne, satrapul Lidiei, Cariei şi al Maioniei Arse, se afla la câteva stadii depărtare de Magnesia. Era un complex uriaş de edificii şi grădini, de încăperi nenumărate, de săli imense, de peristiluri, de curţi pardosite cu marmură aleasă, un adevărat labirint, unde te buimăceau bogăţia, mobilele preţioase, ţesăturile brodate cu aur, covoarele pufoase. Grădini minunate erau străbătute de ape curgătoare, arbori mari şi umbroşi, flori rare de toate culorile, în lacuri artificiale înotau lebede de un alb imaculat, flamingo trandafirii şi serioşi stăteau într-un picior. Păuni împodobiţi circulau liberi în această imensitate verde.

Antiohos se trântea pe iarbă, îşi punea mâinile sub cap şi spunea:

— Nu, zău, Silicos! Ia gândeşte-te, gândeşte-te numai! Cum e posibil ca nişte oameni să trăiască aşa cum trăiesc spartanii? Parc-ar fi sclavi! Orice ar hotărî stăpânul meu de acum înainte, eu nu mă mai mişc de aici! Nu mă mai mişc! Şi ce mâncare avem, Silicos! Bucătarul ăsta e un mare artist!

Într-adevăr, ospeţele satrapului erau vestite în toată Asia Mică. Se mâncau lucrurile cele mai rare, bucatele cele mai bune şi se beau cele mai alese vinuri. Într-o zi s-au servit nişte frigărui care semănau cu nişte picioruşe de prepeliţă, atâta doar că păreau mai albe. Parcă-mi aminteau de ceva... Am luat una, am pus-o în gură, am închis ochii şi, fără să vreau, am văzut, am simţit în jurul meu pe mama, pe Amirteus, m-am văzut pe mine copil... Erau broscuţe fripte, după care mă dădeam în vânt când eram mic! În jurul meu o lume întreagă deveni reală o clipă, reînvie şi-mi aminti nenumărate amănunte despre care am scris la început şi care altfel s-ar fi pierdut.

Ne aflam de aproape şase luni în paradisul lui Tisaferne, dar Antiohos nu se mai sătura să repete mereu aceleaşi şi aceleaşi lucruri.

Am început să cred că vorbea serios şi că, dacă stăpânul meu ar fi plecat, el ar fi rămas.

— Nu spune prostii! am exclamat eu. Dacă pleacă Alcibiade, plecăm şi noi!

— Nu pleacă! Nu mai pleacă! N-are să mai plece niciodată! Aici o să murim! şi o expresie de fericire îi lumina faţa. Şi ce mâncare ne dau, Silicos! Dacă plecăm, să-l luăm măcar pe bucătarul-şef cu noi. Dar ce spun! Să plecăm ca să mergem unde! Spartanii vor să-l ucidă şi Atena l-a condamnat la moarte. Satrapul îl iubeşte şi are grijă de el. Prin urmare!...

— Poate că ai dreptate... am spus eu.

— Şi te mai plângi!... Ai de toate... Fata paznicului cei mare...

— Ssst! Taci, să nu ne audă!

— Ei şi ce? Fata te place, îi placi şi tu, noapte de noapte e cu tine....

— Taci, Antiohos! Tu nu-i cunoşti pe perşi. N-ai citit istoria lor. Nu ştii cât de sălbatici sunt, cu luxul lor cu tot.

— Şi ce-au să-ţi facă?

— Ştii ce i-au făcut unui medic grec? Fusese chemat de Xerxe, bunicul actualului rege, ca s-o îngrijească pe soră-sa. Când Xerxe a descoperit că medicul făcea dragoste cu bolnava, l-a îngropat de viu!

— Dar fiica paznicului-şef nu-i bolnavă şi tu nu spui ca eşti medic...

— În numele zeilor, taci, Antiohos!

Stăpânul meu se apropie în clipa aceea.

— Nu vă certaţi! Ce aveţi de împărţit? Toate bogăţiile Persiei sunt ale noastre! Dacă vreau, le împart între voi!

Era vesel şi vioi şi ochii lui străluceau de bucurie.

— Du-te, Antiohos! Şi tu, Silicos, să-mi pregăteşti baia. Azi e mare ospăţ. În sfârşit, au venit trimişii lui Darius! Satrapul l-a convins pe rege să trimită oameni ca să mă asculte!

Tisaferne era un bărbat frumos de cincizeci de ani, înalt, robust, cu o barbă ascuţită şi foarte îngrijită. Avea gesturi cam bruşte, obiceiul de a porunci şi o voce adâncă, plăcută, care te silea să fii atent la cea mai neînsemnată din şoaptele sale. Vorbea foarte bine limba elenă, cu un uşor accent străin, care dădea spuselor lui un farmec în plus. Alcibiade sosi primul la ospăţ. Satrapul se ridică uşor de pe patul lui şi-l salută rugându-l să ia şi el loc.

— Atenianule, ştii câtă stimă şi dragoste îţi port. Ştii cu câtă bucurie te-am primit ca oaspete, pe viaţă dacă vrei, aici în paradisul meu. Dar ceea ce ceri nu depinde numai de mine. Darius trebuie să-şi dea consimţământul, şi la Susa e înconjurat de mulţi curteni care mă duşmănesc şi care caută prilej să mă calomnieze ca să-mi ia satrapia. Dacă vor reuşi, suntem distruşi şi eu şi tu. Reprezentanţii lui Darius îţi vor pune multe întrebări, fii atent la ce vei răspunde.

În clipa aceea intrară cei trei curteni, nişte bătrâni, cu feţele pline de zbârcituri şi cu straie de aur. Satrapul şi stăpânul meu se ridicară de la locurile lor. După ce se salutară şi rostiră cele de cuviinţă, vorbiră despre lunga lor călătorie, despre triburile nesupuse din Munţii Taurus, despre greutatea de a construi un nou pod peste Eufrat, apoi vorbiră despre timp, despre clima Magnesiei şi, ca nişte oameni politicoşi, se interesară de sănătatea străinului.

Se făcuse târziu şi vinul îmbujora uşor feţele palide ale bătrânilor. Unul dintre ei îl întrebă pe Alcibiade:

— Ia spune, atenianule! Cum ai aflat că eforii Spartei trimiseseră poruncă amiralului Astiohos să te ucidă? Dacă rămâneai încă o zi în Milet, ţi-ar fi fost fatală...

— I-am povestit totul lui Tisaferne. Dar, dacă vreţi...

— Dacă vrei tu!

— Indiferent de relaţiile în care se află cineva cu spartanii perfizi trebuie să fie totdeauna cu băgare de seamă şi să-şi ia măsuri de prevedere. Vă spun doar atât: unul din spartanii pe care i-am cunoscut la Sparta, un anume Lisandros, om tânăr încă, dar ambiţios şi capabil, a declarat odată la un consiliu: „Trebuie să-i înşelăm pe copii cu arşice şi pe duşmani cu jurăminte”. Vedeţi, aici, în paradisul satrapului, nu mă tem de nimic, în timp ce la Sparta, în cei trei ani întregi cât am rămas acolo, Silicos, pe care-l vedeţi aici, dormea în fiecare noapte pe pragul camerei mele.

— Asta nu te împiedica s-o vizitezi pe Timaia... îl întrerupse satrapul.

— Numai asta m-a salvat! Când am plecat din Sparta şi Agis i-a convins pe efori să-i dea ordin lui Astiohos să mă ucidă, Timaia a trimis pe ascuns un marinar ca să mă înştiinţeze.

— Poate că o soartă bună a vrut să fii de două ori osândit la moarte, Alcibiade. Numai aşa ai ajuns prietenul nostru, numai aşa te avem aici în calitate de sfetnic, zise satrapul. Dar, ia spune, după tine ar trebui să părăsim Sparta şi să ajutăm Atena?

— Nu! Nu! protestă stăpânul meu cu vioiciune, simţind că satrapul vorbea intenţionat astfel. Planul meu e foarte simplu şi am să vi-l spun în două cuvinte: ţineţi trează flacăra războiului!

Unul dintre curteni spuse:

— Aşa şi facem, ajutând Sparta!

— Nu, în felul acesta nu întreţineţi războiul, întreţineţi Sparta! Dacă ajutaţi numai Peloponesul, o ajutaţi să învingă. Asta vreţi? Asta trebuie să doriţi? Oare ţelul vostru n-ar trebui să fie cucerirea Ioniei şi distrugerea spartanilor şi a atenienilor? Aţi făgăduit Spartei o mulţime de bani şi flota feniciană. Dacă vă respectaţi făgăduielile, războiul se va termina repede, fără ca forţele şi prestigiul Spartei să fie secătuite. Atâta timp cât au nevoie de voi, eforii sunt oarecum împăciuitori. Spun

„oarecum”, deoarece au şi refuzat să ratifice tratatul de la Milet. Dacă însă lacedemonienii vor învinge Atena, veţi vedea ce înseamnă viclenia, ce înseamnă îndărătnicia, ce înseamnă Sparta! Nu-i părăsiţi pe spartani, nu! Daţi-le tot ajutorul de care au nevoie ca să continue războiul, dar fără să poată învinge. Cât despre atenieni, le-a sosit şi lor ceasul. Dacă nu vă hotărâţi să-i ajutaţi, vor fi învinşi repede. Nu vor putea duce mai departe războiul.

— Cum să-i ajutăm, dacă nu ne cer nimic?

— Îi ajutaţi dacă nu trimiteţi flota feniciană în apele Ioniei. Tisaferne, tu trebuie să învingi în războiul dintre Sparta şi Atena. Numai tu! Nu aduce flota feniciană care e pregătită şi aşteaptă la Aspendos. Micşorează lefurile marinarilor peloponesieni. Nu le mai da o drahmă pe zi. Atena nu plătea atât nici în anii în care se afla în culmea gloriei. Dă-le trei oboli. Şi dacă spartanii vin să se plângă, lasă-mă pe mine să-i primesc!

— Dar dacă pleacă din Ionia? întrebă cu oarecare nelinişte unul dintre curteni.

— Să plece din Ionia! Păi asta ar însemna să piardă războiul! Sparta nu visează acum decât un singur lucru: să învingă Atena!

Curtenii erau foarte obosiţi şi declarară că doresc o nouă consfătuire. Urară noapte bună şi plecară.

Peste două-trei zile, Tisaferne îl pofti din nou la un ospăţ pe stăpânul meu, ca să-şi discute iar planurile cu curtenii.

— Atenianule, spuse unul dintre trimişi, cred că sfaturile tale sunt bune. Deocamdată, flota feniciană nu trebuie să vină. Dacă Atena ne va cere s-o ajutăm cu bani, vom vedea ce-i de făcut. Cu o condiţie, însă: atâta timp cât forma ei de guvernământ e democraţia, nu putem s-o ajutăm. Dacă-şi schimbă regimul...

— Ar fi o condiţie prea grea, observă Alcibiade. Dar în situaţia de faţă s-ar putea ca Atena să accepte. Liga ei e într-o stare jalnică, în fiecare lună izbucnesc noi răscoale. Oraşele din Helespont sunt gata să se ridice şi Farnabazos va sprijini Sparta.

— Cum are să facă faţă Atena acestei situaţii, Alcibiade? întrebă unul dintre curteni. Important e să nu se prăbuşească imediat!

— A putut echipa o sută de nave, cele care se află acum la Samos. Nu-i puţin lucru. Atenienii au desfiinţat toate serbările publice, au pus dări grele pe averile bogaţilor, dar singura lor

grijă rămân banii! Cei mai mulţi dintre aliaţi fac mofturi şi Atena nu mai are putere să-i constrângă.

— Are încă destulă putere! observă Tisaferne. Nu vedeţi câte succese are în Chios! Aproape toată insula e în mâinile lor şi chioţilor le pare rău că s-au răsculat.

— Dar câte sacrificii cer aceste succese, Tisaferne! spuse stăpânul meu. Flota Atenei luptă pentru prima oară iarna şi marea răpeşte mereu din corăbiile ei preţioase şi de neînlocuit.

Vocea stăpânului meu se încălzise, dar el se stăpâni numaidecât, şi continuă cu indiferenţă:

— Ştiu, desigur, că Susa consideră Atena drept cel mai mare duşman dintre toţi elenii. Trebuie însă să ne adaptăm sentimentelor după împrejurări. Dacă nu vreţi, nu daţi încă Atenei ajutor bănesc, dar micşoraţi lefurile spartanilor. Dacă Astiohos se împotriveşte, mituiţi-l, mituiţi şi câţiva ofiţeri. Îndată ce se depărtează de graniţele patriei lor, spartanii au un singur gând: să pună mâna pe bani. De altfel, de ce să plătiţi voi leafa întreagă? De ce ar pretinde chioţii, cei mai bogaţi dintre eleni, ca un astfel de război să se poarte pentru ochii lor frumoşi, fără ca ei să cheltuiască un ban? Să plătească ei. Spune-le, Tisaferne, că, pentru moment, ai unele greutăţi, şi că eşti nevoit câteva zile, poate chiar şi o lună, să micşorezi lefurile, până-ţi vin bani din Susa...

— Atenianul ăsta e un om preţios... şopti unul dintre trimişi.

Se ridicară toţi trei, somnoroşi dar demni, spuseră noapte bună şi se retraseră.

Peste câteva zile, Tisaferne trimise un curier special la amiralul spartan, înştiinţându-l că-i pare foarte rău pentru lefuri, dar că e silit, deocamdată... etc. etc. Cât despre flota feniciană, nu e încă pregătită... Câteva escadre erau concentrate la Aspendos, dar mai lipseau multe nave.

Atunci Alcibiade îmi încredinţă singura misiune din viaţa mea. Trebuia să plec în tabăra ateniană din Samos, să mă întâlnesc cu cei doi strategi, Frinihos şi Trasibulos şi să le înmânez o scrisoare din partea stăpânului meu.

— Dă-le orice informaţii îţi vor cere despre mine, spuse Alcibiade.

— Am să fiu în primejdie, stăpâne! am spus eu cu jumătate glas.

— Cine te cunoaşte! Eşti un bătrân care călătoreşte! Spui că ai rude în Samos. De la Micale până în insulă e un pas. Ia o barcă pescărească...

— Nu m-ai înţeles, stăpâne. Primejdia începe din clipa când ajung în Samos... Să vie şi Antiohos cu mine.

— Bine! Bună idee!

Dacă Antiohos ar fi bănuit că din cauza mea părăsea paradisul satrapului ca să se trezească într-o tabără militară, n-aş mai fi ajuns viu la Samos.

Când am sosit în tabăra din Samos, am fost tratat ca un prizonier. N-am apucat bine să spun că vin din Ionia şi că am o scrisoare pentru strategi, că, în ciuda protestelor mele, m-au şi aruncat la închisoare. Mă temeam să mărturisesc ofiţerilor inferiori că eram trimisul lui Alcibiade şi nu ştiam ce să fac. Îmi căzneam mintea să găsesc o soluţie, până m-am hotărât să spun că eram trimisul lui Tisaferne. Ce-o fi să fie... Am început să strig, să bat cu putere în uşa închisorii mele şi să invoc zeii. Un paznic, care-şi ieşise din fire, se apropie furios.

— Ţine-ţi gura! îmi strigă el.

— Ce înseamnă: „ţine-ţi gura?” Blestemat fii de trei ori! am spus eu cu obrăznicie. Aruncaţi în închisoare un trimis al lui Tisaferne? Aşa vreţi voi să-l îmbunaţi pe satrap?

— Ia-o mai domol: nu cumva eşti un trimis al Olimpului? îmi spuse paznicul în bătaie de joc.

Dar când am scos cilindrul din sin şi i-am arătat sigiliul – de unde să fi ştiut al cui era? – a luat-o la fugă şi s-a făcut nevăzut, uitând să încuie uşa!

În curând s-a întors cu un ofiţer. Am fost dus numaidecât, aproape pe sus, la strategi. Această grabă m-a liniştit, dar m-a şi întristat.

„Unde sunt anii, îmi spuneam eu, când Susa era marele duşman, rivalul dispreţuit? Acum abia au auzit numele lui Tisaferne că s-au şi repezit de parc-ar fi fost vorba de un mire greu de găsit...”

După cum mi-am dat repede seama, în tabără domnea o mare nelinişte. Şi cum ar fi fost altfel în Samosul acela nefortificat! În ultima vreme soseau ştiri desperate... Casos se răsculase, la Efes sosiseră noi escadre peloponesiene şi nave de război din Siracuza, în timp ce flota feniciană de la Aspendos,

alcătuită din o sută şaizeci de corăbii, era gata să facă joncţiunea cu Astiohos!

Când m-am trezit în faţa lui Peisandros, sosit de curând la Samos ca să preia conducerea operaţiunilor, mi-am pierdut curajul şi m-am gândit că dacă aş repeta minciuna de adineauri, ar fi numaidecât dată în vileag şi nimeni n-ar mai da crezare spuselor mele. Poate că nu s-ar mai da crezare nici scrisorii. Prin urmare am spus îndată:

— Nu sunt trimisul lui Tisaferne, strategule, ci al lui Alcibiade, care e oaspetele lui la Magnesia. Prin această scrisoare te anunţă că flota feniciană nu va pleca din Aspendos.

Din fericire vocea mea nu tremura şi tonul cu care vorbeam era convingător. Am întins mâna ca să dau cilindrul. Peisandros aproape că mi l-a smuls, l-a desfăcut şi l-a citit. Când a terminat, şi-a chemat aghiotantul.

— Să se adune consiliul strategilor! Imediat! Tu întoarce-te la mine, rămâi aici! Veştile pe care mi le aduci sunt prea grave ca să te las liber în tabără...

În consiliu, Peisandros dădu citire scrisorii stăpânului meu, care spunea următoarele:

„Strategi! Vă scriu din Magnesia, paradisul lui Tisaferne. După cum ştiţi, satrapul are bunătatea să-mi acorde ospitalitate şi să se sfătuiască cu mine. E gata să ajute Atena, dacă va fi guvernată de aristocraţi. Nu ştiu sub ce formă se va manifesta acest ajutor. În orice caz pot să vă asigur că, deocamdată cel puţin, atâta timp cât voi rămâne lângă el, satrapul a hotărât să mobilizeze flota la Aspendos. Dea zeii să vă pot comunica şi verbal ceea ce vă scriu. Alcibiade al lui Clinias.”

Există oare o taină care să rămână taină? Există oare un Midas care să-şi ascundă urechile de măgar? Puţin după aceea, Frinihos, unul dintre strategi, cutreiera tabăra şi striga că flota feniciană nu va veni şi că Tisaferne va trimite mii de talanţi atenienilor... Tot Samosul vuia: „Alcibiade! O scrisoare din Magnesia către strategi! A ajuns prietenul de seamă al lui Tisaferne! Flota feniciană va rămâne la Aspendos! Spartanii pot să aştepte mult şi bine! Vom încheia alianţă cu Susa! Fără nicio condiţie! Lefurile se vor plăti regulat! Bine le-a mai brodit exilatul!”

Strategii se adunară într-o nouă consfătuire. Citeau şi reciteau puţinele rânduri ale stăpânului meu şi Peisandros repeta mereu:

„Dacă va fi guvernată de aristocraţi...” Dar aici e nevoie de o paranteză.

Pe lângă celelalte urmări cumplite pe care le avusese catastrofa noastră în Sicilia, ea însemnase şi o serioasă zdruncinare a democraţilor, mulţimea începând să nu mai dea crezare diferiţilor lor oratori. În schimb, partizanii oligarhiei exploatau catastrofa din Sicilia ca să-şi consolideze partidul, amintind, chipurile, că întreaga răspundere a campaniei o purtau Alcibiade şi tabăra democratică. Dar nu se mărgineau la atât, ci murmurau că vinovate sunt legile, că poporul se lasă uşor târât de oratori dibaci, că oricine ştie să vorbească frumos poate să bage în capetele gloatei neştiutoare lucrurile cele mai neverosimile, deşi pentru luarea unor hotărâri serioase, privitoare la soarta statului, e nevoie de o gândire matură şi numai câţiva cetăţeni, care să nu asculte de nicio influenţă, care să nu fie îngrădiţi de nicio constrângere trebuie să hotărască ce-i de făcut, departe de furtunile adunării, fiindcă, de cele mai multe ori, ea se pronunţă fără să cunoască bine problemele. Dacă cineva le spunea că, pe vremuri, democraţia realizase fapte măreţe, răspundeau că pe atunci demosul avea conducători de talia lui Temistocle, a lui Efialte, a lui Pericle! Acum, însă, spuneau ei, nu mai are pe nimeni. Încetul cu încetul, situaţia generală a Ligii, marea criză economică – minele din Laurion erau închise – economiile la sânge şi lipsurile creaseră descurajare şi indiferenţă. În loc să vină la adunare, oamenii preferau să muncească, să facă ceva ca să aibă din ce trăi. Descurajarea spori şi mai mult când atenienii aflară de alianţa dintre Tisaferne şi Sparta. Când se răsculă Rodosul şi apoi, cu puţin înainte de sosirea mea în Samos, îi urmă pilda şi Casos, unde plecă îndată Astiohos cu toată flota lui, oamenii fură cuprinşi de deznădejde. La Atena se credea că Astiohos coborâse mai la sud pentru a se uni cu flota feniciană de la Aspendos, care era la un pas de Rodos.

Lesne îşi poate cineva închipui uşurarea şi bucuria strategilor la primirea scrisorii lui Alcibiade. Pericolul imediat, adică flota de la Aspendos, se îndepărta. În schimb, se ivea promisiunea lui Tisaferne de a ajuta Atena, dacă „va fi guvernată de aristocraţi”... Strategii, care, în maree lor majoritate, erau membri ai oligarhiei, îşi dădeau seama că se prezenta o ocazie

nesperată de a răsturna democraţia. Se luă hotărârea ca Peisandros să plece imediat la Atena şi să explice în Bulé şi în centrele politice că singura posibilitate de a salva Atena era instaurarea oligarhiei, care avea să fie preţul ajutorului lui Tisaferne.

— Sau democraţie şi distrugere, sau oligarhie şi victorie! strigă Peisandros şi adăugă: Nu cred că vreunul dintre voi va avea vreo obiecţie împotriva unei colaborări cu Alcibiade, necesară succesului planurilor noastre. Împuterniciţi-mă să cer adunării poporului rechemarea lui!

Ceilalţi strategi primiră, dar hotărâră să ascundă armatei scopul real al călătoriei lui Peisandros, de teama unor tulburări, ştiut fiind că cei mai mulţi hopliţi erau democraţi. În felul acesta, totul luă aspectul unui complot.

Odată ajuns la Atena, dibaci şi viclean cum era, Peisandros îşi adună prietenii şi le explică planul său. Toţi recunoscură că cel mai bun mijloc era să aducă chestiunea în faţa adunării. În felul acesta, nimeni n-ar fi putut spune că uzurpaseră puterea.

Istovit de război, văzând că suferinţele sale nu se apropie de sfârşit şi simţind ameninţarea distrugerii care atârna deasupra lui, poporul Atenei îl ascultă în tăcere pe Peisandros, care cerea pe ocolite desfiinţarea democraţiei.

„...Sau ne încăpăţânăm să menţinem regimul politic de până acum întărind în felul acesta legăturile dintre Sparta şi Susa – şi ştiţi ce înseamnă aceasta – sau îi dăm oarecare satisfacţie lui Tisaferne şi atunci ne ajută. Ce ne lipseşte azi ca să putem continua războiul? Banii! Ni-i va da satrapul. Iată singura salvare. Dacă încredinţăm puterea unui mic număr de cetăţeni ale căror fapte, fireşte, nu vor rămâne necontrolate, e foarte posibil să câştigăm încrederea Marelui rege. Mai târziu, după ce vom fi câştigat războiul, vom putea schimba oricând forma de guvernământ ca să revenim la democraţie. Aşa vă sfătuiesc să faceţi. Şi mai vreau să adaug un amănunt tot atât de important. Schimbarea atitudinii lui Tisaferne se datorează unui exilat! Trebuie să-l rechemăm. E singurul om care poate restabili situaţia!”

Cu toată desperarea lui, poporul se arătă întâi nemulţumit de vorbele lui Peisandros şi duşmanii stăpânului meu, deşi cu toţii membri ai oligarhiei, împreună cu cumolpizii şi crainicii, începură să facă gălăgie, spunând că un nelegiuit, un osândit la

moarte, nu se putea întoarce la Atena. Aşa se desfăşură prima adunare.

Peisandros, însă, ştia să stăruie. Îi oprea pe cei care făceau mai multă gălăgie şi-i întreba dacă vedeau altă soluţie pentru a ieşi din situaţia îngrozitoare în care ajunsese Atena.

„Datorită lui Alcibiade, flota feniciană rămâne la Aspendos, spunea el. Ce are să se întâmple dacă-l vom nemulţumi? Poate că-l lasă pe satrap să trimită flota în Ionia. Şi atunci ce ne facem?”

În a doua adunare, împotrivirea democraţilor fu mult mai slabă, totuşi singurul lucru pe care reuşi să-l abţină Peisandros fu împuternicirea de a pleca la Magnesia cu alţi zece trimişi pentru a duce tratative cu Tisaferne.

Era o oarecare amânare a planurilor sale, dar la plecare îi organiză pe membrii oligarhiei şi-i îndemnă să fie pregătiţi pentru ca, îndată ce vor primi o scrisoare de la el, să răstoarne regimul, terorizând la nevoie oraşul.

Peisandros ajunse în Magnesia cam la o lună după ce plecase din Samos spre Atena. Între timp mă întorsesem şi eu lângă stăpânul meu.

Aflând că vin soli atenieni, Alcibiade îl rugă pe Tisaferne să-l lase să-i primească el.

— Şi ce vrei să le propui? întrebă satrapul.

Această ciudată întrebare îl nelinişti pe stăpânul meu.

— Ceea ce am discutat acum o lună cu trimişii regelui! Vreau să le propun o alianţă cu tine!

— Asta nu! exclamă Tisaferne pe un ton sec.

În momentul acela l-am admirat pe Alcibiade, fiindcă s-a stăpânit şi nu şi-a trădat valul de mânie ce i se revărsa în suflet. Numai eu mi-am dat seama fiindcă-i cunoşteam toate reacţiile.

Izbuti să vorbească pe un ton calm:

— De ce această schimbare neaşteptată, Tisaferne? Şi mai ales acum, în ultima clipă? Puteai să-mi spui asta cu câteva zile înainte, ca să mă pot pregăti să le vorbesc. Până alaltăieri erai de acord că şi Atena trebuie sprijinită, ba chiar ţi-am explicat că această politică ar mai avea o consecinţă: i-ar face pe spartani mai împăciuitori şi mai blânzi faţă de tine.

— Mă tem mai mult de Atena decât de Sparta!

— Te vei teme de Atena chiar dacă-i vei face un serviciu?

— Nu mă las dus de sentimente, ateniene! Şi află de la mine: e o mare rătăcire să crezi că o binefacere recentă poate şterge o veche insultă!

— Purtarea ta e ciudată, satrapule! Mă laşi să scriu, strategii îl trimit pe Peisandros la Atena, de dragul alianţei cu tine sunt gata să-şi jertfească democraţia, adică ce au ei mai scump şi...

— Asta dovedeşte că atenienii se află într-o situaţie grea. Atât şi nimic altceva.

— Şi ai să continui să ajuţi Sparta?

— Cât mai puţin, conform sfatului tău. Atât cât îmi vor îngădui aparenţele. Desigur, nu mai doresc victoria rapidă a Spartei, totuşi ea trebuie să învingă!

Pentru stăpânul meu, schimbarea neaşteptată a intenţiilor satrapului era o catastrofă.

Peisandros şi ceilalţi trimişi care-l însoţiseră la Magnesia nu-şi ascunseră indignarea când stăpânul meu fu silit să le dea un răspuns negativ. Se întoarseră numaidecât la Samos, hotărâţi să desfiinţeze democraţia chiar fără alianţa cu Tisaferne şi considerându-l pe Alcibiade răspunzător de schimbarea satrapului, hotărâră să nu-l mai recheme.

Şi iată că într-o zi sosi la Magnesia vestea că oligarhia reuşise să răstoarne regimul democratic. Patru sute de cetăţeni se autonumiră, ca să zic aşa, şi luară frânele puterii în mâini. Acest regim politic, care a însemnat una din perioadele cele mai rele din istoria Atenei, a rămas cunoscut sub numele de „cârmuirea celor patru sute”. Abolirea democraţiei s-a făcut destul de uşor. Armata şi flota se aflau la Samos şi centrele partidului oligarhic terorizau Atena. Dar în tabăra din Samos a domnit câteva zile o mare zăpăceală. Partizanii oligarhiei au încercat să se impună şi aici şi au organizat un complot, dar când au vrut să treacă la fapte, au fost atacaţi de hopliţi şi de marinari, care au ucis mulţi dintre ei. Temându-se că şi strategii sunt amestecaţi în complot, soldaţii i-au prins şi i-au închis. S-a ţinut o adunare a hopliţilor, care a ales alţi strategi: pe Trasibulos şi pe Trasilos, democraţi vechi şi cunoscuţi. Fierberea însă era mare şi, ca să liniştească oarecum lucrurile, Trasibulos a cerut ca întreaga oaste să facă cele mai cumplite jurăminte că va rămâne credincioasă democraţiei. Apoi făgădui că, îndată ce vor permite

împrejurările, armata se va întoarce la Atena ca să reinstaureze democraţia.

Situaţia flotei din Samos era extrem de grea şi de primejdioasă. Bani nu erau, nu exista nicio speranţă că Atena va trimite lefurile, dacă oligarhia – aşa cum a procedat mai târziu – avea de gând să ceară Spartei încheierea păcii şi trimiterea unei gărzi pe Acropole ca să rămână ei la putere.

În această zăpăceală, Trasibulos îşi dădu seama că un singur om putea salva situaţia. Convocă din nou o adunare a hopliţilor şi le spuse că un singur atenian dintre cei aflaţi în viaţă ar putea să îndrepte situaţia. Era omul care-l împiedicase pe satrap să trimită flota feniciană în apele Ioniei.

— Alcibiade! Alcibiade! strigară mulţi ostaşi.

— Da, Alcibiade! strigă Trasibulos cu vocea lui teribilă, care se auzea la distanţă de un stadiu.

Era o dimineaţă primăvăratică şi strălucitoare, când curierul din Samos ajunse la Magnesia cu o scrisoare a lui Trasibulos către stăpânul meu.

— Sunt chemat la Samos, satrapule, îi spuse el lui Tisaferne.

— Va să zică pleci, atenianule? Pleci ca să-mi fii duşman?

— Niciodată, atâta timp cât îmi eşti prieten.

— Împrejurările ne vor împinge acolo, spuse cu tristeţe Tisaferne. Du-te, continuă el. Du-te! Aş putea încerca să te reţin, dar ştiu că ai găsi un mijloc să fugi. Prefer să ne despărţim aşa.

Când am ajuns la Samos, se împlineau cinci ani încheiaţi din ziua când strălucita flotă ateniană pornise spre Sicilia. Hopliţii şi marinarii s-au întrunit spontan într-o adunare, ca să-l asculte pe Alcibiade. Stăpânul meu s-a urcat la tribuna improvizată şi toată lumea a izbucnit în aclamaţii şi urale:

— Salvatorul nostru! Prietenul lui Tisaferne! Tu ai să ne duci la victorie! Tu ai să-i dobori pe cei patru sute de tirani, Alcmeonidule!

Mişcat, tremurând aproape şi cu ochii plini de lacrimi, stăpânul meu întinse mâinile şi se făcu tăcere. Vorbi atât de frumos despre anii de rătăcire, despre condamnarea şi despre fuga lui la Sparta, încât soldaţii îl ascultau cu evlavie, cu capetele plecate, de parc-ar fi fost în doliu. Deodată, tonul vocii sale se schimbă. Alcibiade îşi dădu seama că oamenii adunaţi acolo aşteptau ceva de la el. Îşi înălţă glasul şi le aminti de marile victorii trecute ale flotei şi de recentele ei izbânzi în

Chios. Le spuse că atenienii săvârşiseră totdeauna fapte eroice fără alte forţe în afară de îndrăzneala lor şi, în cele din urmă, le vorbi despre Tisaferne.

— Nouă ne va trimite el flota feniciană concentrată la Aspendos, şi nu spartanilor! Nu ne va lăsa fără bani, la nevoie îşi va tăia patul în bucăţi şi va face monezi din ele ca să ne ajute!

La aceste cuvinte, entuziasmul ajunse la culme. Hopliţii îl numiră în unanimitate arhistrateg cu depline puteri. Trasibulos se urcă îndată după aceea la tribună şi strigă mulţimii:

— Are cineva de obiectat la această hotărâre? Dacă da, să vină să vorbească! – şi ai fi zis că gândeşte: „Cine-i ăla că-i rup oasele!” Atât de sălbatic era glasul cu care rostea şi lucrurile cele mai simple.

De pretutindeni soseau informaţii neliniştitoare. Cu câteva zile în urmă, flota peloponesiană îşi plimbase escadrele, adică o sută optzeci de nave de-a lungul ţărmului de peste drum de Micale, dar, crezând că Alcibiade se şi află la Samos, nu îndrăznise să atace. Nu ştiam pe unde umblă Astiohos şi nici ce scopuri are.

La Atena, cei patru sute întrecuseră măsura. Deveniseră tirani. Nimeni nu mai îndrăznea să scoată o vorbă. Aproape zilnic erau ucişi democraţi şi niciun judecător nu îndrăznea să judece. În tot oraşul domnea teroarea. Aflând de toate acestea, armata din Samos era în fierbere.

— De când ai venit, îi spuse Trasibulos stăpânului meu, s-au mai liniştit şi au mai prins curaj, dar când va trece prima impresie vor începe iar să se frământe, vor vrea iar să se întoarcă la Atena, ca să-i răstoarne pe cei patru sute.

— Asta ar însemna să pierdem şi Samosul, şi Ionia, şi războiul!

În zilele acelea au sosit şi alte veşti rele. În cetăţile din Helespont izbucniseră răscoale, în care era amestecat Farnabazos, satrapul Frigiei. Nemulţumiţi de Tisaferne, spartanii îşi întorseseră privirile spre Farnabazos şi trimiteau flotă şi armată în Tracia. Abidos, Lampsacos şi Bizanţul se răsculaseră şi navele cu grâne din Euxin erau ameninţate să nu poată trece prin strâmtori, ceea ce ar fi însemnat foamete la Atena. Potrivit ultimelor veşti, amiralul lacedemonian Astiohos intenţiona să-şi ducă toată flota în Helespont, sperând multe şi mari succese în acele locuri. Prin urmare, situaţia părea foarte întunecată. La Atena, oligarhia era stăpână pe putere, la Samos armata era

gata să urce pe nave pentru a merge să măcelărească pe cei patru sute de tirani! În Ionia, cele mai multe oraşe erau răsculate, în Helespont izbucneau alte răscoale, flota feniciană rămânea la Aspendos ca o ameninţare care plutea deasupra noastră, şi, în sfârşit, problema cea mai gravă, cea mai desperată, era lipsa de bani.

— Ce-i de făcut, Alcibiade? întrebă Trasibulos.

— Întâi de toate, plec mâine la Magnesia. Trebuie să mă întâlnesc cu Tisaferne. Răspândiţi vestea că plec în călătorie. N-am să lipsesc decât câteva zile. Navele să patruleze, pentru ca lacedemonienii să nu se poată strecura neobservaţi spre Helespont.

Înainte de plecarea spre Magnesia, am îndrăznit să-l întreb:

— De ce ai făcut atâtea promisiuni în adunarea hopliţilor, Alcibiade? De ce ai vorbit aşa? Iar joci un joc primejdios. Când armata îşi va da seama că ai exagerat, are să fie cuprinsă de o mare dezamăgire, care se va-ntoarce împotriva ta. Înfierbântate cum sunt spiritele în clipa asta, îţi primejduieşti şi viaţa.

— Trebuia neapărat să vorbesc aşa cum am vorbit. Cum le-aş fi putut da curaj altfel? Cu amintiri şi cu prevestiri liniştitoare? Îndată ce am pomenit de Tisaferne, feţele lor au strălucit de speranţă. Când vor afla membrii oligarhiei din Atena, vor fi desperaţi. Spartanii vor afla şi ei şi se vor depărta şi mai mult de Tisaferne, poate chiar că-i vor arăta duşmănie. Şi ăsta ar fi un mare câştig!

— Speri să tragi vreun folos din această călătorie?

— Poate, a răspuns vag stăpânul meu.

Bine a făcut că s-a dus la Magnesia. Cu toate promisiunile, cu toată prietenia, satrapul se pregătea tocmai să poruncească flotei feniciene să facă joncţiunea cu peloponesienii. Stăpânul meu l-a convins din nou să nu trimită ordinul. I-a cerut şi bani, dar satrapul nu i-a dat.

— Gândeşte-te că am un nou rival, Alcibiade, pe Farnabazos! Face tot ce poate ca să mă sape! Trimite rapoarte la Susa şi-i făgăduieşte lui Darius că-i va oferi supunerea Ioniei, datorită alianţei cu Sparta!

Când spartanii aflară de această nouă amânare, îl învinuiră pe Tisaferne că ar fi devenit un instrument al lui Alcibiade şi când eforii auziră că amiralul Astiohos fusese mituit de satrap ca să nu protesteze, îl rechemară şi trimiseră în locul lui pe Mindaros.

Stăpânul meu zăbovi la Magnesia cam zece zile, în care timp sosiră la Samos reprezentanţii celor patru sute, cu misiunea de a convinge armata că noul regim politic nu e tiranic şi că e în interesul Atenei să fie condusă de oligarhie.

Înţelept ca totdeauna, Trasibulos nu-i lăsă să ia cuvântul în adunare înainte de întoarcerea lui Alcibiade. Aşa se face că, la întoarcerea stăpânului meu din Magnesia, fu convocată imediat o adunare şi reprezentanţii celor patru sute se arătară în faţa ei. Furioşi, hopliţii aproape că nu-i lăsau să vorbească. Nişte soldaţi se repeziră spre tribună, dar alţii, care-şi păstrau mai bine sângele rece, îi opriră. Cei mai mulţi, însă, scoşi din fire la vederea unor delegaţi ai tiranilor, porniră spre corăbii, gata să se îmbarce, strigând:

— La Atena! La Atena! Să salvăm oraşul din ghearele acelor fiare!

Eram în primejdie să vedem armata destrămându-se. Câţiva hopliţi se şi urcaseră pe nave când stăpânul meu, dând la o parte cu brutalitate pe cei din jur, se urcă la tribună împreună cu Trasibulos, care repetă cu glasul lui fioros cele ce spunea. Zăpăciţi de vocea lui Trasibulos, hopliţii se opriră să asculte. Alcibiade striga şi el cât îl ţinea gura:

— Dacă plecăm din Samos, toate speranţele noastre se năruie! Dacă plecăm pierdem şi războiul, şi democraţia! Dacă Sparta ne va învinge, ne impune un regim politic şi mai rău! Dacă rămânem aici, ne salvăm patria şi ne întoarcem biruitori la Atena ca să-i pedepsim pe tirani. Adunaţi-vă în jurul meu, vă promit victoria!

Cu mare greutate şi cu primejdia vieţii sale putu Alcibiade să oprească armata. În nebunia lor, un mare număr de hopliţi credeau că Alcibiade încerca să-i înşele şi strigau: „Jos! Jos!” Trasibulos striga „Supuneţi-vă arhistrategului pe care l-aţi ales voi înşivă! Fără el suntem pierduţi!”

Încetul cu încetul, cei mai aprinşi se liniştiră, larma se domoli, ofiţerii începură să audă ce se spunea şi pericolul se îndepărtă.

În ziua aceea, Alcibiade scăpă Atena de o distrugere sigură, o scăpă de ruşinoasa înjosire de a se prăbuşi fără glorie, însângerată într-un război civil, învinsă de ea însăşi.

Din fericire, noul regim politic al celor patru sute ţinu numai 5 luni; poporul Atenei izbuti să izgonească pe tirani. Dar în aceste câteva luni situaţia din Ionia se înrăutăţise. Noul amiral spartan,

Mindaros, făcea mari pregătiri ca să intre în Helespont. Farnabazos îşi deschisese larg tezaurul şi Sparta putea să ia din el cât dorea. Dar cel mai rău era că, dintr-un sentiment de rivalitate faţă de Farnabazos, Tisaferne plecase din Magnesia, îndreptându-se spre Aspendos, cu scopul vizibil de a pune în sfârşit în mişcare flota feniciană. Când ştirea aceasta ajunse la Samos, Alcibiade îi chemă pe strategii Trasilos şi Trasibulos şi le spuse că pleacă imediat la Aspendos.

— Cât lipsesc eu, băgaţi de seamă să nu vă scape Mindaros şi să intre în Helespont! Dacă încearcă s-o facă, trebuie să luptaţi.

— Câte corăbii iei cu tine, strategule?

— Douăsprezece.

— Cred că sunt cam multe pentru o misiune... îndrăzni să spună Trasilos.

— Dacă iau mai puţine şi mă întâlnesc cu flota duşmană, sunt în primejdie. Cu douăsprezece pot s-o scot la capăt.

Până la Aspendos am făcut două nopţi şi o zi, trecând în larg pe lângă Rodos, ca să nu ne simtă patrulele spartanilor.

În timp ce ne apropiam de Aspendos am văzut navele feniciene trase în şir nesfârşit pe ţărmul larg. Erau o sută patruzeci de corăbii de război, la rând pe plajă, toate noi-nouţe.

— Soarta noastră depinde de un ordin al satrapului! şopti stăpânul meu, arătând cu un gest obosit navele feniciene. Vezi aceste corăbii, Silicos? Fără să se urnească măcar de pe ţărm, sunt stăpâne peste gândurile şi hotărârile noastre! Am nevoie de timp, de un scurt răgaz ca să salvez Atena de acest pericol.

Am coborât şi eu în oraş şi, în timp ce stăpânul meu se grăbea să se înfăţişeze satrapului, m-am dus să văd flota aceea vestită. Erau nave mari şi grele, cu provele foarte înalte şi pinteni în trei muchii. Deasupra liniei de plutire erau vopsite în roşu, iar chila în negru.

Tisaferne nu era singur la Aspendos. Îl însoţise un reprezentant al Spartei, un anume Filipos. Satrapul îl primi numaidecât pe stăpânul meu şi, fără măcar să-i ureze „bun-venit”, îi spuse:

— Te-ai speriat, atenianule! Ai lăsat fără conducător flota din Samos! Un conducător trebuie să fie totdeauna lângă armata lui!

— Un bun conducător trebuie să-şi dea seama de unde poate să vină primejdia cea mare şi să alerge acolo, răspunse

Alcibiade. Pe zei, satrapule! Ai o flotă minunată! Dacă mă temeam de ea din depărtare, acum, când o văd de aproape, tremur!

Linguşirea îi plăcu satrapului.

— Dacă acest spartan care mă însoţeşte mi-ar fi vorbit astfel, i-aş fi dat de mult flota...

— Şi de ce nu i-ai dat-o până acum? întrebă cu glas provocator stăpânul meu.

— Odată şi odată tot am să i-o iau, Alcibiade. Când vei câştiga o mare luptă navală şi vei crede că Sparta a pierdut războiul, voi trimite flota în Ionia şi o vei vedea apărând în faţa ta ca să salveze Sparta! Îţi urmez sfaturile, atenianule! Cred că nu ţi-ai schimbat părerea de când eşti arhistrateg...

Stăpânul meu nu păru că s-ar fi supărat:

— Nu, satrapule, dar am vrut să vin să aud asta din gura ta! De altfel, voiam să-ţi vorbesc despre noua situaţie din Helespont. După cum ştii, Farnabazos sprijină din toate puterile pe spartani şi speră într-o grabnică victorie a lor! Speră că dacă vestea unui astfel de succes, strălucit poate, dar vremelnic, va sosi la Susa, el îţi va lua satrapia Lidiei şi va deveni guvernator general. Nu vede, prostul, că dacă Sparta ar câştiga uşor războiul, ar deveni imediat un duşman periculos pentru voi. Mă voi strădui să împiedic realizarea acestor planuri, Tisaferne, nu pentru că aş fi preocupat de soarta lui Farnabazos, ci pentru că am şi eu planurile mele. Dacă Farnabazos te-ar săpa, şi ţi-ai pierde satrapia, ce-aş deveni eu, care n-am alt prieten în afară de tine? Dă-mi deci mână liberă să lupt împotriva Spartei şi a lui Farnabazos. Toate succesele mele vor fi şi ale tale.

— Să-ţi dau mână liberă... Dar ai mână liberă! spuse satrapul prefăcându-se supărat. Dar, bine, ateniene, dacă spusele tale corespund adevărului, n-ar trebui oare s-o iau eu înainte? N-ar trebui să le dau spartanilor un ajutor mai mare decât le dă Farnabazos ca să nu-mi pierd satrapia? ca să mă prezint la Susa cu victoria în mâini?

— Tisaferne... exclamă stăpânul meu pe un ton dojenitor. N-ai explicat chiar tu Susei, în atâtea rapoarte, că nu de o victorie rapidă aveţi nevoie?

— De ce e valabil acest argument pentru mine şi nu pentru Farnabazos?

— Pentru că rivalul tău are protectori puternici la curte, Tisaferne, în timp ce tu nu ai… ci dimpotrivă… Nu mi-ai spus aşa odată? Cel mai mic succes al lui Farnabazos va fi pentru Cirus un prilej binevenit ca să-l convingă pe taică-său, pe Darius, că satrapul trebuie răsplătit. Numai eu pot să-i stric planurile lui Farnabazos, dacă mă laşi.

— Mi-ai spus o mulţime de lucruri şi m-ai zăpăcit! Vreau să aud pe scurt ce aştepţi de la mine.

— Ţi-am mai spus, satrapule! Dă-mi mână liberă să mă bat cu lacedemonienii şi cu Farnabazos. Trimite flota feniciană mai la sud… spre Egipt… sau măcar la Tir…

— Şi spartanilor ce să le spun? Atâta timp cât ţin flota aici, ei cred că am să le-o trimit aşa cum am făgăduit. Dacă-i poruncesc să plece…

— Ai să le spui că Egiptul e în fierbere şi că e primejdie de răscoale.

— Atunci ai mână liberă, Alcibiade! Flota va pleca din Aspendos. O trimit la… Biblos! E destul de departe?

— Este.

— Dar acum trebuie să-mi făgăduieşti şi tu ceva!

— E rândul meu.

— Să-i faci lui Farnabazos cât poţi mai mult rău! Nimeni nu se pricepe mai bine ca tine să facă rău cuiva.

Am rămas la Aspendos până ce ultima navă a flotei feniciene s-a pierdut la orizont. Ne-am întors la Samos, dar am găsit tabăra pustie! Toată flota plecase. Cei doi strategi lăsaseră lui Alcibiade un raport, explicându-i ce se întâmplase. Amiralul spartan Mindaros reuşise să treacă noaptea neobservat, prin strâmtoarea dintre Samos şi Chios, şi se îndreptase cu toată viteza spre Helespont. Îndată ce vestea sosise în tabăra noastră, Trasilos şi Trasibulos plecaseră cu toată flota în urmărirea lui Mindaros.

Trecuseră doar câteva ceasuri de la sosirea noastră la Samos, când în depărtare s-a ivit o navă ateniană. Cu pânzele întinse şi cu vâslele în mişcare, zbura pe valuri. S-a apropiat de port şi de pe punte am auzit strigăte:

— Victorie! Victorie! Mare victorie!

Câţiva marinari au sărit pe ţărm.

— I-am învins! strigau ei.

Trierarhul dădu buzna spre Alcibiade şi-i povesti că Mindaros intrase în Propontida, îşi lăsase echipajele să se odihnească şi se pregătise de luptă, când a văzut că flota noastră îl ajunge din urmă.

— A fost o luptă cruntă, strategule, dar duşmanii au fost siliţi să se retragă!

— Câte nave aţi capturat?

— Treisprezece!

— Sper că noi n-am pierdut niciuna.

— Am pierdut, strategule.

— Câte?

— Cincisprezece, dar am învins! Am învins! Mindaros a fost silit să se închidă în Abidos. Cere întăriri din Sparta. A cerut cincizeci de corăbii care se află în Eubeea! Până să vină ele, avem şi noi timp să aducem întăriri!

— Cincizeci de corăbii duşmane în Eubeea? întrebă stăpânul meu.

— Nu ştiai?... Eubeea s-a răsculat şi peloponesienii s-au grăbit s-o ajute! Dar am învins, strategule! L-am învins pe Mindaros! L-am silit să se refugieze la Abidos!

Cu toate exclamaţiile trierarhului, stăpânul meu clătina din cap îngândurat.

Deşi victoria lui Trasibulos în Helespont n-a avut rezultate de seamă, fiindcă la câteva zile după bătălia navală s-au răsculat mai multe oraşe ale noastre, i-a dat, totuşi, un scurt răgaz stăpânului meu să se ocupe de problema cea mai importantă: banii.

— Asta-i primejdia cea mare, Silicos! Spartanii au acum la dispoziţie tezaurul lui Farnabazos. Îi ajută din răsputeri! Pregăteşte şi câteva şantiere navale mari la Antandros. Noi n-avem bani. Ultima sumă pe care ne-a trimis-o Atena a fost doar de treizeci de talanţi... salariul pentru cincisprezece zile... Am cerut întăriri şi ne-au trimis nouă corăbii de război! Trebuie să fac repede rost de bani!

— Nu crezi că ar trebui să ne întoarcem la Atena, Alcibiade? Să explici situaţia în demos. Ţi-au şi trimis vorbă că lumea te aşteaptă, că te cere! Nu mergem? De ce te temi?

— Nu mă pot întoarce la Atena cu mâinile goale, Silicos, nu pot să cer, în loc să dau... Nu uita că osânda mea n-a fost încă

anulată. Cum să pun piciorul la Pireu, când orice atenian poate pretinde să fiu predat celor unsprezece! Şi atunci?

Ca să facă rost de bani, Alcibiade luă toate cele douăzeci de nave de război care se aflau la Samos şi se îndreptă spre bogatul Halicarnas, spre Cos şi alte cetăţi, de unde ceru şi primi bani şi argint nelucrat. Într-una din cetăţile unde ne dusesem după tribut, am aflat că Mindaros primise întăriri mari la Helespont. Navele peloponesiene din Rodos căpătaseră ordin să facă joncţiunea cu el. Deşi se apropia iarna, era clar că spartanul se pregătea să intre în acţiune. Alcibiade se hotărî să plece îndată spre Helespont. Vântul era potrivnic şi furtuna obosea echipajele. Înaintam cu greu şi trebuia să coborâm mereu pe ţărm ca să lăsăm marinarii să se odihnească. Am avut nevoie de cinci zile ca să ajungem în Propontida. Lăsasem în dreapta noastră Ilionul şi înaintam prin strâmtoare, unde marea era calmă, apropiindu-ne de Maditos, unde era concentrată flota noastră. Soarele scăpata spre asfinţit când am trecut de capul Abidos şi atunci, în faţa noastră, la mică distanţă, am văzut desfăşurându-se o bătălie navală. Întreaga flotă a lui Mindaros, orânduită într-un mare semicerc, se silea să prindă pe Trasibulos şi pe Trasilos între cele două braţe ale sale. Flota noastră făcea tot posibilul ca să ţină piept, dar era limpede că navele lui Mindaros, mai numeroase decât ale noastre, aveau superioritatea. Înainte chiar de a fi primit vreun ordin, echipajele noastre au început să vâslească din toate puterile şi navele zburau pe valuri.

— Şeful de manevră! strigă Alcibiade. Cu toată viteza! Antiohos! Înălţaţi semnul meu!

Steagul de purpură se înălţă pe catarg şi cele douăzeci şi două de nave se năpustiră înainte. Era pentru prima oară că vedeam o bătălie pe mare. Înainte de a mă fi dezmeticit bine, ne şi aflam în preajma duşmanului. Asemenea unor monştri marini, navele se repeziră una împotriva celeilalte şi, în clipa ciocnirii, scârţâiau din încheieturi. Se spărgeau vâsle, se sfărâmau prove, se prăbuşeau punţi strivind echipajele sub ele, se auzeau ţipete, peani, strigăte războinice şi, dominând zgomotul, răsunau porunci transmise prin portvoce. În jur, sfărâmăturile crescuseră nivelul mării.

Stăpânul meu nu-şi aşeză navele în continuarea liniei lui Trasilos, ci, desemnând un unghi drept cu formaţia de luptă, se

năpusti cu toată viteza asupra peloponesienilor, care se pomeniră deodată încercuiţi. Deşi foarte zdruncinată de călătorie, escadra noastră atacă plină de avânt. Văzând steagul purpuriu al lui Alcibiade, navele celelalte prinseră şi ele curaj. Din direcţia formaţiei noastre răsunară strigăte şi peani în timp ce peloponesienii, silindu-se să evite încercuirea, începură să-şi slăbească presiunea şi să dea înapoi. Din primul atac dezarmasem zece nave. Celelalte începură să dea îndărăt, retragerea lor transformându-se curând în fugă. I-am urmărit cu toţii împreună şi am capturat alte douăzeci de nave, dar fiindcă distanţa până la baza lor de la Abidos era mică, spartanii au scăpat.

Cu chipul învăpăiat de focul luptei şi înarmat, Alcibiade conducea pe atenieni spre victorie de la prova corăbiei.

Fiindcă nu voia să înceteze urmărirea, înaintă până în portul Abidos, unde se refugiaseră în mare dezordine navele de război duşmane. Întreaga noastră escadră îl urmă şi încercă să lege navele duşmane, ca să le tragă spre larg. Spartanii fură salvaţi de Farnabazos care se afla la Abidos şi care, văzând de pe ţărm că Mindaros a luat-o la fugă, îşi orânduise armata pe malul mării. Când ne-am apropiat să tragem navele peloponesiene în mare, cerul s-a înnegrit de săgeţi, de suliţe şi de pietre trase ca praştia, astfel că am fost nevoiţi să ne retragem.

Câştigasem o mare victorie. În afară de cele treizeci de nave pe care le capturasem, redobândisem încă opt ale noastre, pe care le pierduse Trasilos în neînsemnate acţiuni anterioare. Se lăsase întunericul când flota se întoarse la Maditos. Marinarii traseră navele pe plajă, aprinseră focuri mari şi întreaga armată sărbători victoria. Noaptea înainta, cântecele erau tot mai însufleţite şi soldaţii, care mâncaseră şi băuseră bine, începură să danseze în jurul focurilor. În faţa noastră, la Abidos, ţărmul era tăcut şi întunecat. Numai o făclie ardea la intrarea în port, ca un opaiţ funerar.

Deşi biruitori, eram din nou în primejdie, N-aveam bani! N-aveam bani! Petreceam zile şi nopţi socotind de ce sumă aveam nevoie până la primăvară, cât aveam în tezaur şi cât speram să obţinem din tributul luat de la aliaţii din apropiere.

Era iarnă, totuşi stăpânul meu trimise trei escadre, una în Helespont şi celelalte două în Tracia ca să adune cât tribut se

putea încasa. Navele aveau poruncă să facă uz chiar şi de forţă dacă vreo cetate s-ar fi opus.

Atunci, însă, în faţa noastră se ivi alt pericol. Era din nou vorba de Tisaferne! Aflând despre victoria noastră, satrapul se tulbură şi se temu că o nouă bătălie navală a lui Alcibiade ar putea să pună capăt războiului. Atena victorioasă i se părea o primejdie cumplită. Îndată ce află de catastrofa lui Mindaros, porni din Efes, unde adusese jertfe în templul zeiţei Artemis, şi veni în Helespont, la Daschileion, paradisul lui Farnabazos. Voia să restabilească bunele relaţii cu spartanii şi să semneze iar înţelegeri cu ei. Stăpânul meu se hotărî să-i iasă în întâmpinare.

Porni spre paradisul lui Farnabazos cu daruri bogate, luând cu el pe un tânăr ofiţer cu numele de Mantiteos, care săvârşise fapte eroice în luptă.

În tabăra noastră din Sestos rămăseseră numai patruzeci de corăbii. Celelalte se răspândiseră în Tracia şi Helespont după tribut. În timp ce Alcibiade îşi prelungea lipsa, peste drum de noi, la Abidos, Mindaros îşi repara navele, primea întăriri şi se pregătea intens. Îndată după sfârşitul iernii, poate chiar şi mai devreme, avea să ne atace dacă rămâneam acolo.

Zilele treceau şi Alcibiade nu se întorcea. Într-o zi, tabăra fu cuprinsă de deznădejde aflând că stăpânul meu era întemniţat la Sardes! Chiar aşa! Sosind la Daschileion, Tisaferne poruncise să fie întemniţat! Stăpânul meu protestase, spunându-i satrapului că săvârşea o faptă incalificabilă! „Prietenul tău vine singur şi fără apărare, îţi oferă daruri de recunoştinţă şi tu îl întemniţezi?”

Tisaferne îi răspunse că Susa îi poruncise să lupte prin toate mijloacele împotriva atenienilor şi că cel mai bun dintre ele era să-i lipsească pe duşmani de conducător. Numai aşa putea fi sigur că Atena va pierde războiul. „La Sardes, paznici! Şi băgaţi bine de seamă!” poruncise el, apoi, fără altă vorbă, îi întorsese spatele şi se îndepărtase.

Când armata află toate aceste amănunte, cei din Maditos fură cuprinşi de o mare desperare. Niciun ofiţer nu mai îndrăznea să dea cel mai neînsemnat ordin. Ai fi zis că avusese loc o catastrofă.

Strategul rămas cu flota la Sestos, văzând situaţia şi ştiind că, de peste drum, Mindaros îl putea ataca în orice clipă, hotărî să plece. Am pornit noaptea, am ocolit Chersonesul şi ne-am

îndreptat spre Cardia, în Egeea de nord. Era un port bun şi furtunile iernii ne-au lăsat în pace, dar soldaţii şi ofiţerii şopteau posomorâţi: „Nu mai avem conducător! L-am pierdut pe Alcibiade!” Nimeni nu avea chef de nimic şi disciplina slăbi. Neliniştiţi, strategii ceruseră ajutor de la Atena. Lunile treceau! Într-o zi – corabie trainică, te văd şi acum intrând în port, aud şi acum cântecele şi strigătele armatei – într-o zi sosi vestea nesperată! Strategi, trierarhi, hopliţi, marinari, auxiliari, până şi sclavi, sărbătoreau vestea cea mare! Alcibiade îşi păcălise paznicii şi fugise din Sardes, apoi, sosind la Clazomene, se îmbarcase pe o corabie.

— Să pregătim corăbiile! Să pregătim flota în cinstea lui! Escadrele să fie gata pentru victorie!

În câteva zile, navele noastre arătau noi-nouţe. Chilele lor fuseseră unse cu smoală, gorgonele proaspăt vopsite, catargele şi frânghiile care leagă pânzele reparate. Când se ivi nava de război cu steagul amiralului, întreaga armată se alinie de-a lungul portului. Toată lumea îşi manifesta bucuria, toată lumea aclama. De la prova corăbiei, care fusese legată de chei, Alcibiade striga:

— Bărbaţi! Vom lupta pe mare! Vom lupta pe uscat! Vom lupta împotriva Spartei şi a lui Farnabazos! Vom lupta împreună şi vom învinge!

Valul de entuziasm care se dezlănţui era atât de puternic, încât stăpânul meu nu mai putu spune nicio vorbă. Fu coborât pe braţe de pe navă şi dus pe umeri până la cortul ce-i fusese pregătit.

N-am mai văzut niciodată un om care să aibă atâta putere de înrâurire asupra celor din jur, care să le inspire spontan atâta încredere încât să-i înalţe de la cea mai neagră desperare la cel mai înflăcărat entuziasm, la cea mai oarbă încredere în sine. Alcibiade era asemenea voinţei unui destin, care promitea fără greş victoria.

Stăpânul meu se sfătui imediat cu strategul aflat acolo, cu Strombihide.

— Câte nave avem? întrebă el.

— Aici n-avem decât patruzeci. Optsprezece se mai află în Helespont şi alte douăzeci în Tracia. Am cerut întăriri de la Atena. Ne vor trimite treizeci de nave cu strategul Teramene.

— Unde sunt în clipa asta?

— Pe ţărmurile Macedoniei, le aşteptăm.

— Trimite-i imediat ordin lui Trasilos să se întoarcă aici.

Peste câteva zile, toată flota noastră, adică o sută opt nave de război, se concentrase la Cardia. Întreaga flotă a Atenei, tot ce mai putea pune acum la bătaie stăpână mărilor...

Într-o seară m-am dus pe mal şi m-am aşezat pe nisip. Lângă mine se întindea marea calmă. Nu se auzea niciun plescăit, ai fi zis că marea aştepta un ordin. Ancorate la mică distanţă, navele se desluşeau în noapte şi, mai încolo, mai mult ghiceai zgomotul ritmic al vâslelor unei patrule în larg, care se învârtea încoace şi încolo. Mi-am amintit de vechea glorie a Atenei, când în şantierul naval din Zea aşteptau totdeauna gata pregătite trei sute de corăbii. Pe atunci, democraţia putea trimite în orice direcţie trei-patru escadre de câte şaizeci şi optzeci de nave fiecare, rămânând totuşi cu mari rezerve. Priveam acum corăbiile înşirate, care însemnau toată puterea Atenei. De aceste nave şi de geniul lui Alcibiade atârna soarta războiului şi soarta Atenei şi gândul că stăpânul meu era în frunte mă liniştea prea puţin. „Ar fi destul să aibă ghinion, mă gândeam eu, să se petreacă un act de nesupunere, să se transmită un ordin cu întârziere, pentru ca dezastrul să fie definitiv, ireparabil”. Gândurile mele triste se risipiră la apropierea unui grup de marinari, care făceau glume pe socoteala viitoarelor păţanii ale lui Mindaros, dacă ar fi îndrăznit să-i ţină piept lui Alcibiade.

Cu întăririle ce primise, spartanul dispunea de nouăzeci de nave. Cu acestea şi cu ajutorul lui Farnabazos, care adunase multă armată, se îndreptă spre Cizicos, un oraş nefortificat. Locuitorii îl primiră, cu condiţia ca armata satrapului să nu intre în oraş, aşa că Farnabazos îşi instală tabăra la câteva stadii depărtare de Cizicos. La sosirea acestei veşti, stăpânul meu luă toată flota şi trecu în Helespont. Călătorind noaptea cu felinarele stinse, am ajuns la Proconesos, peste drum de peninsula Cizicos. Aflasem că Mindaros îşi instruia în fiecare dimineaţă flota în larg, scoţând în zori toate navele şi făcând instrucţie până la amiază.

Când am sosit la Proconesos, era noapte adâncă. Alcibiade porunci imediat să nu se aprindă niciun foc, să se culce toate echipajele şi să se pregătească o masă comună îmbelşugată pentru a doua zi în zori. Ceilalţi doi strategi, Trasilos şi

Teramene, veniră pe corabia noastră să primească ordinele. Stăpânul meu îşi dezvălui planul:

— Mindaros nu ştie că suntem aci. Trebuie să-l luăm prin surprindere. Dacă desfăşurăm flota în linie de bătaie şi-l atacăm, va rămâne închis în port. După cum ştiţi, în fiecare dimineaţă face instrucţie. Iată planul meu: Instalăm străji în punctul cel mai înalt al insulei. Îndată ce ne vor semnaliza că Mindaros s-a îndepărtat destul de mult de Cizicos, voi porni cu escadra mea, în timp ce voi vă veţi îndrepta spre sudul insulei, fireşte fără ca Mindaros să vă bănuiască prezenţa. Nu voi înainta în formaţie de luptă, pentru ca spartanul să nu bănuiască nimic. Navele mele, puţine la număr, i se vor părea o pradă uşoară şi mă va ataca. Atunci mă voi preface că fug. Aici avem nevoie de băgare de seamă! Străjile din punctul cel mai înalt al insulei vor primi ordin să-şi înalţe scuturile îndată ce spartanul va începe să mă urmărească şi, la acest semn, vă veţi repezi cu toată viteza spre peninsula Cizicos ca să-i tăiaţi retragerea. Când veţi sosi în apropierea lui Mindaros, vă veţi întoarce împotriva lui în şiruri dese şi-l veţi încercui. Cu voia zeiţei, mâine o să distrugem întreaga flotă a inamicului nostru. Trebuie să-i capturăm toate navele. Dacă planul meu dă greş şi Mindaros izbuteşte să scape şi să-şi arunce navele pe vreo plajă, o să-l atacăm şi acolo, toţi laolaltă, o să luptăm pe uscat şi o să-l învingem.

— Ştii că Farnabazos are o tabără mare lângă Cizicos, îi atrase atenţia Teramene. Îndată ce Mindaros se va afla în primejdie, îi va cere ajutor.

— Ştiu, răspunse brusc stăpânul meu. Numai că, de data asta, nu se va întâmpla ce s-a întâmplat la Abidos. Avem mulţi ostaşi uşor înarmaţi care de la provele navelor îi vor împiedica pe perşi să se apropie.

Trasilos avea altă obiecţie. După el, planul era riscant, fiindcă, dacă străjile de pe insulă nu dădeau la timp semnalul convenit, Alcibiade se va afla într-o situaţie desperată.

— Gândeşte-te, strategule! Nu vei avea decât treizeci şi cinci de nave de război. Dacă noi întârziem puţin, ce te faci? Ia mai bine cincizeci de nave pentru ca la nevoie să poţi respinge primul atac. Mindaros are aproape o sută.

— Nu, Trasilos! Cu cât voi avea mai puţine nave, cu atât va fi mai bine.

Cei doi strategi plecară şi stăpânul meu se culcă în aşternutul ce-i pregătisem ca să doarmă puţin.

Eu nu puteam închide ochii. Aprinsesem un mic opaiţ şi flacăra lui tremura la cea mai mică suflare, aruncând o lumină foarte slabă asupra chipului stăpânului meu. Cum stăteam aşa şi-i păzeam somnul, prin minte mi se perindau imagini şi amintiri din viaţa lui de altădată. Era încă tânăr, îl avea pe Socrate drept dascăl şi el se pregătea să ajungă cel mai vestit dintre eleni. Cât de lungă şi de grea fusese calea lui... Dacă n-ai fi fost atât de mândru şi de semeţ, dacă te-ai fi priceput să-ţi stăpâneşti revolta faţă de mediocritatea din jurul tău, viaţa ta glorioasă ar trebui să înceapă azi, Alcibiade! Azi, când îţi cântăreşti fiecare cuvânt şi fiecare faptă, azi, când nu te mai laşi târât de avântul tinereţii, de patima nesocotită a măririi, de setea nestinsă de faimă! Azi, când poţi să dormi liniştit câteva ore înainte de bătălie, în timp ce altădată gândul că vei pleca în campanie nu te lăsa zile întregi să închizi ochii. Azi, când eşti sigur de valoarea ta, când eşti cunoscut din Sicilia şi până la Susa, când ţi-ai satisfăcut patima. Lumea întreagă vorbeşte despre tine. Armata jură pe numele tău, strategii te respectă, duşmanii te urăsc, dar tremură de frica ta. Dacă Mindaros ar şti azi că ţi-ai instalat cortul la doi paşi de al lui, somnul lui ar fi tulburat de vise cumplite, iar Tisaferne ar plânge şi şi-ar face mustrări amare pentru nebăgarea de seamă a paznicilor lui din Sardes. Îi vorbeai mereu de un echilibru între Sparta şi Atena, dar i-ai ascuns totdeauna că, dacă ai ajunge iar strateg al atenienilor, n-ar exista forţă, n-ar exista comoară, n-ar exista flotă care să te poată împiedica să învingi. Eşti speranţa Atenei, tu o vei reînălţa şi, cu toate că era cât p-aci s-o distrugi, o vei călăuzi iar spre o glorie măreaţă. Mâine e cea mai importantă zi din viaţa ta, Alcibiade! De ce mâine? Azi în curând se face ziuă.

Stăpânul meu se trezi. Se întinse şi-şi încrucişă mâinile sub cap.

— N-ai dormit, Silicos?

— Nu, stăpâne!

— La ce te-ai gândit?

— La ce m-aş putea gândi dacă nu la tine? La viaţa ta de până acum şi la cea care va veni...

— Lasă astea! Dă-mi puţin vin cu multă apă! Trezeşte-l pe Antiohos şi spune-i să strângă soldaţii şi marinarii pe plajă. Vreau să le vorbesc.

Se luminase de-a binelea, când, urcat la prova corăbiei sale, stăpânul meu vorbi soldaţilor. Nu le spuse decât câteva cuvinte:

— Ostaşi şi marinari! Azi trebuie să luptaţi cu armele, cu mâinile şi cu dinţii dacă va fi nevoie! Vitejia voastră va hotărî soarta Atenei. În faţa noastră avem un duşman plin de bani. Noi nu avem nimic! Îl vom distruge şi ne vom îmbogăţi cu prăzile luate de la el. Suntem ultima speranţă a Atenei! Din spate nu vă vine niciun ajutor. În dreapta şi-n stânga vor fi duşmani, dar înaintea voastră merg eu!

Echipajele şi ostaşii urcară pe nave şi aşteptară semnalul. Santinelele noastre din insulă înălţară un scut şi escadra lui Alcibiade porni în oarecare învălmăşeală ca să nu-i dea de bănuit lui Mindaros. Trasilos şi Teramene porniră şi ei în direcţie opusă, ca să ajungă la capătul de sud al insulei gata de atac.

Nava stăpânului meu era *Afresa*[76]. Sub conducerea lui Antiohos, care era foarte dibaci în manevre, coti prima după capul nordic al insulei Proconesos şi văzu în dreapta noastră întreaga flotă peloponesiană, care-şi începea manevrele în formaţie de luptă. Când toate cele treizeci şi cinci de nave ale noastre ieşiră în larg şi când Mindaros le zări, crezu, aşa cum socotise şi Alcibiade, că erau singure. Fără să şovăie o clipă, înălţă semnalul pentru bătălie şi, schimbându-şi ruta, porni în urmărirea noastră. Avea nouăzeci şi două de nave într-un singur şir, o formaţie mult mai mare ca a noastră.

Ne-am schimbat şi noi numaidecât drumul şi am luat-o la fugă. Formaţia noastră descria un mare semicerc. Alcibiade îşi făcea socoteala că în clipa când Teramene şi Trasilos aveau să apară de după Proconesos, escadra lui îşi va fi completat semicercul începând urmărirea din fugă. În timp ce executam această manevră, toată lumea de pe *Afresa* îşi ţinea privirile aţintite spre capul sudic al insulei Proconesos.

— Încă nu-i văd! Încă nu-i văd! spunea Antiohos neliniştit.

— Iată-i! strigă stăpânul meu, arătând un punct negru care se desprindea de cap, urmat numaidecât de altul şi de altul... Mindaros se apropie, Silicos! Se apropie şi nu înţelege de ce

---

[76] Înspumata.

facem semicercul! Dacă ar privi în spate, ar înţelege! Dar ia te uită! A bănuit ceva! Şi-a micşorat viteza! Formaţia lui se împrăştie. Şef de manevră! Antiohos! Viteză de atac! Înalţă steagul meu! Îndreaptă navele împotriva duşmanului!

Cele treizeci şi cinci de nave de război se întoarseră cu iuţeală şi formaţia noastră, care era acum paralelă cu a peloponesienilor, se repezi asupra lor. În spatele lui Mindaros, tăindu-i orice retragere spre Cizicos, se desfăşurau cele şaptezeci de nave ale noastre. Mindaros îşi dădu seama că e pierdut, că fusese învins fără să lupte şi înţelese că singura lui speranţă era fuga. Încercă să scape şi să se arunce pe ţărm, cât mai aproape de Cizicos.

La un ordin al lui Alcibiade, navele noastre îşi aruncară ancorele în mare ca să se uşureze şi hopliţii de pe fiecare navă de luptă se adunară la pupă. Vasele îşi măriră viteza. Apa clocotea la provă şi pe laturi, iar în spate, cârmele brăzdau adânc marea. *Afresa* zbura pe valuri. În faţa noastră, celelalte două escadre se apropiau şi ele de Mindaros. Peste puţin începu lupta. Aproape fără să întâmpinăm vreo rezistenţă, am cucerit deodată douăzeci şi cinci de nave, ceea ce ne-a întârziat însă şi i-a îngăduit lui Mindaros să se arunce pe o plajă, pierzând încă cincisprezece nave. Trasilos înălţă semnal cerând ordine. În loc să-i răspundă, stăpânul meu se repezi cu toate navele spre ţărm. Mindaros şi Alcibiade ieşiră din apă aproape în acelaşi moment. Peloponesienii se aflau într-o situaţie desperată. Îşi orânduiră ostaşii pe plajă ca să apere navele, în timp ce siracuzanii, care luau parte la luptă cu opt nave alături de Mindaros, le incendiară ca să nu fie capturate. Venind cu viteză mare, navele noastre de luptă se înfipseră adânc în nisip.

Stăpânul meu sări primul pe uscat, urmat imediat de şaizeci de hopliţi de pe *Afresa*. Îi aşeză în falangă triplă şi încercă să respingă primul atac al peloponesienilor, care, văzându-i panaşul alb, se repeziră toţi împotriva lui. De pe toate navele de război hopliţii săreau şi se aşezau imediat în formaţie. De la prova navei, unde fusesem silit să rămân, am văzut desfăşurându-se înaintea mea întreaga bătălie. Hopliţii noştri, cu scuturile lor grele şi împovăraţi de arme, întâmpinau greutăţi pe nisip şi se mişcau mai încet. De pe bordul navelor, ostaşii uşor înarmaţi aruncau săgeţi, suliţe şi pietre cu praştia, care treceau peste formaţia noastră şi loveau în liniile din spatele

duşmanului, împiedicându-l să dea ajutor. Vântul de dimineaţă încetase şi, pe măsură ce timpul trecea, se liniştea de tot. Pretutindeni în jur răsunau ţipete sălbatice, lovituri de spade, lănci care se frângeau, scuturi care se izbeau cu putere de armuri, totul plutind în praful fin care tulbura vizibilitatea şi mărea sentimentul de depărtare. Urmăream cu mare nelinişte panaşul alb al lui Alcibiade. Îl zăream şi-l pierdeam pe rând din vedere, dar era mereu în frunte, aproape întotdeauna singur, adesea înconjurat de panaşele roşii ale hopliţilor Spartei. Mindaros se bătea în alt punct, dar ofiţerii care luptau împotriva lui Alcibiade îl înştiinţară că nu pot rezista dacă nu le trimite întăriri. Atunci Mindaros alergă în persoană cu câţiva hopliţi ca să susţină formaţia. Alerga spre moarte. Când stăpânul meu îl zări – îl cunoscuse la Sparta – se repezi singur asupra lui fără să ţină seama de nicio primejdie şi, înainte ca celălalt să se acopere cu scutul, ridică spada, lovindu-l în gât cu o mişcare rapidă. Mindaros se prăbuşi, scutul îi scăpă din mână şi-l acoperi. Văzându-şi strategul mort, spartanii din jur se speriară, începură să se retragă, apoi încetul cu încetul o luară la fugă, departe, pe câmp. Formaţia lor se destrămă.

— Lupta s-a sfârşit! Am învins! strigau ostaşii uşor înarmaţi de pe nave. Am capturat întreaga flotă! Deodată, însă, unul din ei scoase un ţipăt: „Priviţi ce vine! Priviţi!”

De sus, din locul unde eram, am văzut cu groază apropiindu-se o altă armată, care era odihnită. Era armata lui Farnabazos.

— Cavaleria persană! La mijloc mercenarii, în stânga cavaleria! Daţi fuga să-l anunţaţi pe strateg! Grăbiţi-vă! strigă Antiohos.

Abia am apucat. Din fericire, dezordinea şi confuzia spartanilor care fugeau îl întârziară pe Farnabazos. Cei care se retrăgeau şi cei care soseau se învălmăşiră între ei şi satrapul fu nevoit să se oprească pentru a-şi orândui iar trupele.

În acest scurt răstimp, Alcibiade îşi reorganiză oamenii pentru noua ciocnire. Plaja era foarte largă. De teama cavaleriei duşmane, stăpânul meu îşi înşiră hopliţii pe mal, chiar sub boturile navelor. Cei mai buni luptători îngenunchează în faţă, cu lancea aplecată într-o parte, ca să nu poată fi loviţi de cavaleria care nu putea să aibă multă forţă pe nisipul moale. De la prove, ostaşii uşor înarmaţi aveau să-i ocrotească pe hopliţi împiedicând pe duşman să poată lupta în falangă deasă.

Farnabazos atacă de trei ori, sperând să ne zdrobească, dar fu respins de fiecare dată, pierzând un mare număr de cai. Apoi îşi aruncă în luptă mercenarii, dar şi al patrulea atac fu numaidecât respins. În timp ce persanii se retrăgeau în oarecare dezordine, Alcibiade dădu semnalul de contraatac şi întreaga noastră linie de bătaie porni înainte. Peste puţin, de pe prova înaltă a navei, nu mai vedeam până departe, pe câmpie, decât un nor de praf, pe care, urmăriţi de ostaşii noştri, mezii îl ridicau în fugă. Mulţi atenieni îşi aruncaseră scuturile ca să-i ajungă pe duşmani. Alţii săriseră pe caii părăsiţi de perşi şi-i urmăreau călare. Pe ţărm zăceau sute de morţi şi ostaşii uşor înarmaţi coborâră de pe nave ca să adune primele prăzi.

Unul din cei trei strategi, Teramene, se îndreptă spre Cizicos, în timp ce Trasilos şi Alcibiade cu restul armatei porniră în urmărirea duşmanului. Marinarii legară navele capturate şi le remorcară în portul Cizicos, în care nu puteau intra decât o sută optzeci de nave de război.

Alcibiade s-a întors noaptea târziu, tocmai când începusem să fim neliniştiţi. Îl urmărise pe satrap până la tabăra lui şi Farnabazos încercase să opună rezistenţă în spatele întăriturilor provizorii, dar se dăduse bătut după primul atac şi o luase iar la fugă. Stăpânul meu ar fi vrut să atragă armata într-o nouă urmărire, dar nu izbutise. Hopliţii se repeziseră în corturi, luau care ce putea, încărcau până la refuz caii găsiţi şi se-ntorceau la Cizicos. În tabără fusese descoperit şi tezaurul satrapului. Erau foarte mulţi bani, pe care Farnabazos îi ducea totdeauna cu el pentru plata lefurilor şi pentru aprovizionare. Alcibiade şi alţi zece soldaţi continuară urmărirea, sperând să-l ajungă pe satrap, şi nu se opriră decât după ce se lăsă noaptea. Se întoarse la Cizicos zdrobit de oboseală şi refuză să ia parte la serbarea ce-i pregătiseră oamenii din insulă.

— Să lăsăm pe mâine cântecele de victorie! Pe mâine! Acuma să dormim! Puneţi străji pentru noapte!

Înainte de a adormi mă chemă.

— Scrie, Silicos!... „O mare victorie. Am capturat întreaga flotă inamică. Mindaros a fost ucis. Ne-am bătut şi cu Farnabazos, care abia a reuşit să scape datorită cavaleriei sale. Am pus mâna pe o pradă incalculabilă şi pe tezaurul satrapului. În Helespont şi Ionia nu mai există armată peloponesiacă. Sper

să supun în curând oraşele răsculate şi mai ales Bizanţul. Alcibiade al lui Clinias, armata.” Silicos, mâine în zori *Afresa* trebuie să plece cu mesajul ăsta la Atena.

Şi înainte de a închide ochii şopti:

— Nici Cimon n-a cunoscut vreodată un asemenea triumf...

Proporţiile catastrofei suferite de spartani se aflară la Atena şi dintr-un mesaj trimis de Hipocrate, aghiotantul lui Mindaros, către eforii Spartei. O patrulă a noastră prinse pe curierul care ducea ştafeta şi care conţinea doar câteva cuvinte:

„Flota a fost distrusă. Mindaros a fost ucis. Oamenii flămânzesc. Ne aflăm într-o situaţie desperată.

Hipocrate.”

La citirea acestor rânduri, chipul stăpânului meu se lumină.

— Să-l trimitem numaidecât la Atena! Numaidecât! Mercenarii lui Farnabazos flămânzesc!

J

Victoria noastră de la Cizicos avu răsunet în toată Elada. La Sparta ajunse sub formă de bocet. În câteva zile, atenienii aflau uimiţi că Sparta se gândea să trimită solie ca să ceară pace, din moment ce, cu tot sprijinul lui Farnabazos, cu toţi talanţii persani, a fost cu neputinţă să ne învingă. Compensaţia cumplită a Atenei era acum Alcibiade. Ceva mai târziu, demosul uluit îl văzu pe Endios, fostul efor al Spartei, urcând la tribună şi cerând pace!

Îndată ce stăpânul meu află că Sparta intenţionează să ceară pace, trimise la Atena un mesaj către Bulé, sfătuind demosul să accepte propunerea. Niciodată, spunea el, nu se putea ivi o ocazie mai bună pentru ruperea alianţei dintre Sparta şi Susa. Alcibiade termina cu următoarele cuvinte: „Dacă vom încheia pace cu Sparta, vom fi liberi să continuăm războiul împotriva perşilor. Lupta noastră va schimba cu totul situaţia şi vom putea pune bazele unei noi alianţe.”

Dar mesajul lui Alcibiade ajunse prea târziu şi fu citit în Bulé după plecarea lui Endios, care ducea răspunsul negativ al demosului. Eram atunci departe de Atena şi n-am putut înţelege de ce un stat care trecuse prin atâtea nenorociri, care se afla în pragul unei catastrofe economice, care îl avea de ani de zile pe Agis la Deceleea, luase hotărârea de a continua războiul cu Sparta. Aflând triumful de la Cizicos, poporul uitase deodată desperarea sa şi fusese cuprins de un entuziasm fără precedent. Pe străzi, în agora, în teatre, oraşul retrăia ceasuri pline de glorie. Se făcură mari jertfe publice şi o procesiune cu torţe, care porni de la Zea şi merse până la Acropole. Bucuria pe care o provoacă o salvare neaşteptată e mai mare decât cea stârnită de o victorie sigură.

Pe toate buzele flutura un singur nume: Alcibiade!

— Cât trăieşti tu, n-avem de ce ne teme!

— Să-l alegem strateg pe viaţă!

— Să se întoarcă imediat! Imediat!

Dar în toiul febrei mulţimii, care nu voia să audă de pace cu Sparta, mulţi oameni politici – atâţia câţi scăpaseră de prigoana celor patru sute – priveau situaţia cu mai mult sânge rece. Ei îşi dădeau seama că statul avea nevoie de linişte ca să-şi refacă forţele şi ca să-şi adune aliaţii. Vedeau că Deceleea continua să

se afle în mâinile lui Agis, că minele de la Laurion sunt închise, că preţioasa Eubeea e independentă şi duşmănoasă, că oraşele Traciei şi ale Peninsulei Calcidice sunt răuvoitoare, ba chiar unele ne sunt potrivnice. Rămâneau insulele, Ionia pe jumătate răsculată şi oraşele Helespontului, pe care Alcibiade promitea să le supună curând.

— De ce n-ai plecat personal la Atena să convingi demosul că trebuie să primească propunerea Spartei? l-am întrebat pe stăpânul meu.

— Nu mă pot întoarce încă la Atena. Mai am mulţi duşmani: toţi membrii oligarhiei care au spart statuile lui Hermes, aceiaşi care au instaurat anul trecut oligarhia, care mă urăsc de moarte. Nu uita, Silicos, că osânda mea n-a fost încă anulată. Coloana există, şi cine trece pe lângă Teseion o vede. Toată averea mea e confiscată şi blestemele eumolpizilor se menţin. Cum să mă întorc?

— Dar entuziasmul mulţimii?

— Entuziasmul trece, în orice clipă se poate transforma în mânie!

— Atunci, când ne vom întoarce? Dacă nici acum, după un asemenea triumf, nu îndrăzneşti să te întorci la Atena, înseamnă că n-o să faci asta niciodată.

— Poate că nu mă voi putea întoarce decât după mulţi ani, Silicos. Poate că aşa e mai bine...

Între triumful de la Cizicos şi înapoierea noastră la Atena au trecut aproape doi ani. Doi ani de război, doi ani de victorii. Oraşele Helespontului s-au supus din nou hegemoniei ateniene, au plătit despăgubiri grele şi tribut. După ce a asigurat nevoile flotei, Alcibiade a început să trimită la Atena când cincizeci, când o sută de talanţi.

Oraşele Helespontului au căzut unul câte unul: Abidos, Lampsacos, Panormos, Calcedonia, Bizanţ, Hrisopolis, Selimbria. De cele mai multe ori Alcibiade intra singur în oraşe, însoţit doar de câţiva hopliţi, vorbea poporului adunat şi-l convingea. De câteva ori însă a fost nevoie de lupte crunte, de asedii grele. Aşa s-a întâmplat la Selimbria, la Bizanţ şi la Calcedonia, apărată de un strateg spartan, în timp ce, în afara zidurilor ei, Farnabazos încerca să creeze diversiuni. Alcibiade l-a zdrobit în două bătălii şi a cucerit Calcedonia, unde a reînfiinţat vama

noastră. Fiecare navă care venea din Pontul Euxin ori se îndrepta într-acolo, trebuia să plătească taxă de trecere. În felul acesta se crea un venit de mulţi talanţi pe an.

După noua lui înfrângere sub zidurile oraşului Hrisopolis, Farnabazos ceru armistiţiu şi vru să ajungă la o înţelegere cu Alcibiade! Îl rugă deci pe stăpânul meu să nu întreprindă nicio acţiune în satrapia lui şi, în schimb, acceptă trimiterea unor soli atenieni la Susa. Alcibiade spera să-l convingă pe Darius să rămână neutru în războiul dintre Atena şi Sparta. Se învoiră ca armistiţiul să fie respectat în tot timpul cât solii noştri aveau să rămână la Susa.

Farnabazos era atât de încântat că putuse îndepărta de satrapia lui un rival primejdios, încât îi propuse lui Alcibiade să facă libaţii personale de prietenie şi-l pofti în paradisul de la Daschileion. Stăpânul meu primi invitaţia, dar plecă însoţit. Urmară serbări strălucite şi satrapul îi făcu stăpânului meu daruri multe şi scumpe. Farnabazos făgăduise spartanilor o nouă flotă şi construise la Antandros mari şantiere navale, dar cu prilejul armistiţiului porunci întreruperea lucrărilor.

În tot acest răstimp şi profitând de orice prilej, Alcibiade se ducea în Tracia şi recruta hopliţi din diferite triburi, plătindu-i bine. Mulţi conducători traci nu cereau drept plată decât făgăduiala că, după fiecare luptă, vor avea ei dreptul să jefuiască. Stăpânul meu refuza şi ei îi ascultau poruncile.

— Sunteţi viteji, le spunea Alcibiade. Veniţi cu mine şi nimeni nu vă va putea învinge.

Conducătorul unui trib, pe nume Midocos, ceru să i se dea titlul de rege. Stăpânul meu i se adresă într-o zi spunându-i: „strategule”, ceea ce-l măguli şi mai mult. Cu o anumită intenţie poate, în dorinţa de a-şi asigura sprijinul lui Alcibiade, Midocos îi dărui o întreagă regiune, destul de mănoasă şi străbătută de nenumărate râuri, care se numea Aigos Potamos[77]. Pe atunci, numele acesta era cu totul necunoscut. Aşa se pomeni Alcibiade cu două sate şi cu o fortăreaţă mare ridicată pe o înălţime, la distanţă destul de mică de ţărmul mării, fortăreaţă pe care o boteză „Zidul nou”. Stăpânul meu o fortifică serios şi-l numi intendent pe Mantiteos, care-l însoţise în fuga de la Sardes unde fusese întemniţat de Tisaferne. Cu darurile bogate pe care i le trimisese şi continua să i le trimită satrapul Farnabazos, putu să

---

[77] Râul Caprei.

cumpere destui sclavi şi să organizeze fortăreaţa ca pe o mică cetate. Avea mercenari traci personali, care nu cereau decât un obol pe zi. Erau devotaţi stăpânului meu şi trăiau cu speranţa că-i va lua cândva cu el la Atena, unde vor putea să se înroleze în gărzile noastre.

Lunile treceau şi Alcibiade nu pomenea de întoarcerea la Atena. Când nu întreprindeam vreo acţiune războinică, ne duceam la „Zidul nou”, unde invita prieteni, trierarhi şi ofiţeri şi petreceau toţi cu flautiste şi dansatoare aduse din Sinope, care dansau dansuri lascive. Încetul cu încetul, fortăreaţa devenea centrul vieţii stăpânului meu şi întreaga regiune din jur îl considera stăpân. Într-o zi, însă, sosi o corabie trimisă de demos. Era *Salaminia*, aceeaşi corabie care venise pe vremuri să-l ia din Sicilia. Aducea un mesaj de la Bulé către Alcibiade, mesaj care-l înştiinţa că poporul îl aşteaptă, că trebuie, în sfârşit, să se întoarcă la Atena. Atunci totul fu dat uitării: şi roabele frumoase, şi ospeţele bogate pregătite de bucătarul excelent şi dansatoarele din Sinope. Alcibiade luă douăzeci de nave şi porni pe drumul întoarcerii.

Am luat cu noi toate prăzile şi armele pe care nu le trimisesem încă la Atena: scuturi, suliţe, coifuri, platoşe, coifuri cu panaş, pinteni mari de corăbii smulşi vaselor duşmane. Toate acestea acopereau punţile şi străluceau în soare.

— Ca Iason cu lâna de aur! am spus stăpânului meu în glumă.

Drumul nostru ducea pe la Samos şi apoi prin Marea Egee, dar noi am trecut şi pe la Rodos, prin oraşele Cariei şi prin Cnidos, unde ne-am oprit două zile. N-am simţit nicio emoţie, nicio tulburare aflându-mă pe străzile oraşului meu natal. Eram sigur că tatăl meu murise şi n-am întrebat pe nimeni de el. Străin cum eram, mi-am dat seama că e prostesc şi fără rost să caut legături inexistente.

În Caria am adunat contribuţiile de război. Rodos a dat optsprezece talanţi, Cnidos, zece, şi când ne-am întors la Samos, aveam o sută de talanţi. În sfârşit a sosit clipa ca Alcibiade să ia o hotărâre şi am pornit spre apus. Când am ajuns la Paros ne-am oprit din nou. Aici, stăpânul meu a aflat că spartanii înjghebaseră treizeci de nave noi la Gition.

— Dar bine, Alcibiade! Aşa nu mai ajungem niciodată la Atena! am spus eu nerăbdător, când mi-a declarat că e hotărât să meargă la Gition şi să dea foc şantierului naval. El a ţinut

morţiş şi ne-am dus, dar spartanii bănuiseră ceva, fiindcă am găsit Gitionul bine pregătit. Nici n-am încercat să ne apropiem. Am ajuns la Serifos unde am aflat că adunarea îl alesese iar pe Alcibiade strateg. Atunci n-a mai şovăit. În câteva ceasuri am sosit la Egina, unde Trasilos şi Teramene ne aşteptau.

În noaptea aceea, focuri mari s-au aprins pe înălţimile insulei ca să vestească sosirea lui Alcibiade. S-a întâmplat să ne întoarcem într-o zi de Pleuteria[78]. Era zi de doliu, statuile zeilor erau acoperite, străzile pustii şi oraşul cufundat în durere.

Cum s-a luminat, flota a pornit. Alcibiade şi-a încins spada, şi-a pus coiful şi a rămas la pupă. Eram lângă el. Înaintea noastră navigau navele de război, încărcate de prăzi strălucitoare. La prova celor mai multe dintre ele erau legaţi zdravăn pintenii navelor duşmane pe care le scufundasem sau le capturasem în expediţiile din Helespont.

— E cea mai frumoasă zi din viaţa ta, Alcibiade! am spus cu un glas care tremura de emoţie când au început să se desluşească cheiurile, casele şi templele din Pireu.

— Poate... Silicos... Aşa ne-am fi întors... Aşa ne-am fi întors din Sicilia! spuse Alcibiade şi ochii i se umplură de Lacrimi.

— Ne întoarcem de la Cizicos... din Bizanţul cucerit. Priveşte! Porturile sunt negre de mulţimea care a venit să te întâmpine. Priveşte, la Cantaros cheiurile sunt pline! Uite colo, unul lângă altul, oamenii aceia în alb! Arhonţii! Întregul oraş a coborât să te vadă triumfător! Deşi e Pleuteria! Auzi ce vuiet? Priveşte, priveşte! Primele nave au şi intrat în port... Li se aruncă cununi. Alcibiade!...

Mă înecau suspinele. Un entuziasm de nedescris s-a dezlănţuit când nava noastră a intrat în portul Zea, cu vâslele înaripate şi purtând pe catarg steagul roşu al stăpânului meu. Cheiurile, digurile, şantierele navale, templele din jur, acoperişurile caselor erau negre de lumea care-l aclama, înnebunită de bucurie. Nava noastră acostă şi toată aceasta mulţime se puse în mişcare îndreptându-se spre noi.

De la pupa corăbiei, stăpânul meu privea, nehotărât încă, spre tot acest popor entuziast care arunca cununi în calea lui, dar nu cobora de pe navă.

---

[78] Sărbătoare în Atena antică, între 21–25 Targelion (mai–iunie) când se spală vălul Atenei. Aniversarea morţii lui Agraulos, fiica lui Cecrops.

— Nu mai şovăi, i-am spus eu. Eşti mai mult decât cel dintâi cetăţean al Atenei, eşti cuceritorul ei!

Stăpânul meu zări în mulţime pe scumpul lui văr Euriptolemos înconjurat de numeroşi alţi vechi prieteni. Coborî pe chei şi numaidecât îl înconjurară cu toţii, în timp ce restul mulţimii intona un pean şi pornea după ei. Se alcătui un fel de procesiune, în fruntea căreia Alcibiade ajunse la Atena. Era atât de mişcat, încât nici nu putea vorbi. Plângea, râdea şi se mărginea să răspundă prin gesturi la toate manifestările. În ziua aceea, toată lumea dădu uitării marele doliu pentru Agraulos, fiica lui Cecrops, a cărei moarte era totdeauna jelită la Atena. Această sărbătoare funebră fusese atât de uitată încât se întâmplă ceva nemaiauzit. În timp ce poporul urca spre Atena, în jurul lui Alcibiade izbucniră strigăte: „Adunare! Adunare! Vrem adunare! Să ne vorbească strategul!”

Vuietul crescu, se întinse şi arhonţii porunciră unui crainic să strige că adunarea va avea loc numaidecât. Toată lumea se îndreptă spre Pnix.

Când Alcibiade, care nu-şi scosese încă nici platoşa, nici coiful, se urcă la tribună, larma era atât de mare, se auzeau atâtea aclamaţii şi atâţia peani, că trebui să aştepte mult timp până să poată vorbi.

La început vocea lui era întretăiată de suspine; pe urmă, însă, când izbuti să-şi stăpânească emoţia şi vru să-şi justifice faptele, mulţimea izbucni în strigăte sălbatice:

— Tu n-ai nicio vină! N-ai nicio vină! Duşmanii tăi sunt vinovaţi! Şi noi care te-am nedreptăţit atât de făţiş, noi care te-am condamnat fără să-ţi dăm prilej să te aperi!

Dacă în clipa aceea stăpânul meu ar fi pronunţat câteva nume ale duşmanilor săi, poporul dezlănţuit i-ar fi sfâşiat pe loc. Îndată ce-şi încheie cuvântarea şi entuziasmul se mai potoli, urcă la tribună Euriptolemos, care ceru adunării anularea condamnării la moarte a lui Alcibiade. Ceru ca eumolpizii să-şi retragă blestemele, ceru să i se redea întreaga avere. „Bravo! Bravo!” striga lumea şi, pe dată, câţiva tineri se repeziră spre Teseion, unde se afla coloana de marmură pe care scria: „Alcibiade al lui Clinias, din dema Scambonide, la moarte” şi o sfărâmară în mii de bucăţi. Înainte de a se risipi adunarea, avu loc o adevărată apoteoză: lui Alcibiade i se dărui o cunună de aur şi numele de arhistrateg pe uscat şi pe mare.

Am rămas la Atena patru luni, în cursul cărora viaţa lui Alcibiade a atins apogeul. Era slăvit, arhistrateg, idolul poporului, mântuitorul cetăţii. Nu putea ieşi din casă fără ca în jurul lui să nu se alcătuiască o manifestaţie. Mulţimea îl urma peste tot, unii îl aşteptau în faţa clădirii în care intra, de obicei în Buleuterion, apoi veneau după el în altă parte. Breslele strângeau bani ca să-i ofere daruri. În adunare era ascultat ca un zeu, nenumăraţi erau cei care voiau să-l cunoască. Îşi regăsea prieteni vechi şi buni, atâţi câţi supravieţuiseră prigoanei celor patru sute, şi mergea cu ei la numeroasele ospeţe, care se dădeau în cinstea lui. O regăsi şi pe Timandra, veşnic frumoasă, veşnic tânără, veşnic devotată.

Puţin după întoarcerea noastră, ne-am dus la teatru. Se juca *Electra*. Când am ajuns la scena recunoaşterii, în care fata îi strigă lui Oreste: „În sfârşit! Te văd! Te-ai întors!” mulţimea, auzind parcă vorbele care o înăbuşeau şi pe care voia să le strige, s-a ridicat în picioare, s-a întors spre stăpânul meu şi reprezentaţia a fost întreruptă un timp de aclamaţii. Cum aş putea uita clipele acelea?

A doua zi dimineaţa a venit la noi Socrate, care nu se arătase până atunci. În exil, stăpânul meu îl pomenea foarte des şi, după întoarcere, i se păruse ciudat că Socrate nu venise printre primii să-l vadă.

Abia-l zărise pe Alcibiade că Socrate strigă:

— Alcibiade! Te văd şi mi-e cu neputinţă să nu jelesc împreună cu Electra. Cum te-am trimis! Cum te regăsesc acum!

Trecuseră opt ani de când nu-l văzusem. După cum am mai spus, era de o vârstă cu mine, acum, însă, părea mai vârstnic şi era schimbat. Nu mai avea aerul ironic de pe vremuri, era serios, senin şi cam melancolic.

— Dar de ce m-aş mira? continuă el. Ai spus doar că un singur lucru e important pentru tine, că un singur lucru îţi inspiră admiraţia: succesul.

Pe Alcibiade, care se repezise să-l întâmpine, această atitudine aspră şi, poate, schimbarea tonului, îl zăpăciră. Se înfurie şi el şi-i dădu imediat replica:

— Dar ce ar fi trebuit să fac? strigă el, de parcă s-ar fi văzut cu Socrate în ajun şi ar fi întrerupt în mijloc o discuţie. Ce m-ai fi sfătuit tu să fac, Socrate? Să mă supun? Să mă întorc şi să mă

las ucis de duşmanii mei, de duşmanii Atenei, care o distrugeau? Nici tu n-ai înţeles? Trebuie să-ţi explic şi ţie că pentru a distruge pe duşmanii comuni am fost pus în situaţia de a dăuna patriei mele?

— Şi ce dacă i-ai distrus! Te-ai distrus pe tine însuţi, Alcibiade! Ai vrut să te salvezi şi ţi-ai pătat numele, ai ajuns nedrept, rău, ai născocit lucruri urâte şi ai insultat cetatea dispreţuindu-i legile. Un singur lucru să ştii: Dacă mă voi găsi vreodată în situaţia de a fi nedreptăţit sau de a nedreptăţi, voi prefera prima soluţie. Şi nu există forţă care să-mi schimbe această convingere. Dacă demosul te-a rechemat ca să te omoare, trebuia să vii şi să mori şi dacă ai fost laş în faţa morţii, atunci trebuia să pleci departe, ca Atena şi Elada să uite de tine. Azi eşti triumfător, dar pe ce cale ai ajuns la acest triumf? Nici tu nu îndrăzneşti s-o spui.

— Pe ce cale? izbucni stăpânul meu. Pe calea exilului, teribila cale a amărăciunii la Sparta, a umilinţei în paradisul lui Tisaferne, a agoniei în portul din Aspendos şi a închisorii din Sardes. Şi cea mai amară din toate, Socrate, a fost calea victoriei de la Cizicos, după care tot nu mă puteam întoarce! Şi tu, care mă învinuieşti! Ai crezut că mi-am bătut joc de Misterele eleusine? Ai crezut o singură clipă spusele calomniatorilor şi ale lui Tesalos? Nu! Şi ce-ai făcut? Te-ai ridicat în adunare ca să vorbeşti, ca să împiedici o crimă? Ai pus în mişcare pe prietenii noştri? Te-ai străduit să explici că măcar rechemarea mea trebuie să fie amânată? Ai încercat să salvezi Atena? Nu o distrugeai şi tu, cu tăcerea ta? Ia spune-mi, ce ai făcut tu pentru salvarea cetăţii, pe care declari că eu am umilit-o?

În clipa aceea intrară mai mulţi deputaţi şi arhonţi, veniţi la o consfătuire. Socrate, care pe atunci n-avea nicio demnitate în cetate, se ridică şi plecă.

Cei doi nu s-au mai întâlnit niciodată. Acum îl mai văd din când în când pe Socrate, dar de cele mai multe ori mă feresc de el. Mă strigă totdeauna, în glumă, Hefaistion, de parc-ar fi auzit ce spusese răposata bunică-mea în ziua când m-am născut, dar nu mai râdem nici el, nici eu.

Pregătirile pentru noua campanie în Ionia luau tot timpul stăpânului meu, fiindcă voia să supravegheze totul el însuşi.

Avea mari speranţe în solii care plecaseră la Susa sub ocrotirea lui Farnabazos. Porniseră de la Hrisopolis la începutul

iernii, care în anul acela fusese foarte grea şi trebuiseră să aştepte câteva luni la Gordion, în Frigia, înainte de a-şi putea continua călătoria.

— De ce nu te-ai dus chiar tu, Alcibiade? întrebă un deputat.

— N-am vrut să-mi încredinţez încă o dată viaţa în mâinile unui satrap.

— Trebuie să ne grăbim, strategule! spuse un alt deputat. Expediţia trebuie să înceapă înainte ca Lisandros, noul amiral al spartanilor, să întărească legăturile dintre Sparta şi cei doi satrapi, legături pe care le-ai putut rupe cu atâta greutate. Farnabazos a pregătit la Antandros o sută de nave noi.

— Am să plec cât mai curând, spuse stăpânul meu. Dar, înainte de a porni în campanie, vreau să mai fac ceva, atenieni. Un lucru a cărui amintire să nu fie o amărăciune pentru mine. Vreau să conduc procesiunea lui Iacos[79] la Misterele eleusine, pe Calea sacră!

— Cum ai să îndrăzneşti? întrebară îngroziţi câţiva deputaţi.

— Agis e la Deceleea... Nu ne va lăsa să trecem!

De când Agis fortificase Deceleea şi stăpânea Atica, procesiunea lui Iacos pleca în fiecare an la Eleusis cu corăbiile. Statuia lui Iacos era urcată pe o navă de război urmată de celelalte. Era o mare umilinţă pentru Atena să nu-şi poată cinsti sărbătorile cum se cuvine. Cu toate şovăielile deputaţilor, Alcibiade stărui.

— Agis nu va îndrăzni să facă o mişcare. Vă cer consimţământul.

— Consimţământul trebuie să ţi-l dea arhontele basileu şi eumolpizii...

Arhontele basileu şi eumolpizii acceptară propunerea arhistrategului şi începură să pregătească procesiunea ca în vremurile bune. De multă vreme nu mai văzuse Atena asemenea pregătiri. Când procesiunea se făcea cu corăbiile era, vrând-nevrând, de proporţii mai mici şi mai sărăcăcioase şi un mare număr de festivităţi ale marşului sacru erau suprimate.

Polemarhul se nelinişti când află de planul lui Alcibiade. Veni la el şi încercă să-i schimbe hotărârea, arătându-i cât ar fi fost de riscant şi cât de mult ar fi dăunat prestigiului Atenei cel mai

---

[79] Epitet mistic al lui Dionysos. Sărbătoarea lui avea loc la Eleusis, la 19 Boedromion (septembrie).

mic incident. Stăpânul meu îl ascultă nerăbdător şi la sfârşit îi spuse:

— Ai dreptate, polemarhule! Cel mai mic incident va dăuna prestigiului nostru, dar dacă acest incident nu se va produce, îţi dai seama cât de umilită va fi Sparta? Ce umilinţă va fi pentru Agis dacă nu va îndrăzni să facă nicio mişcare? Dacă ne atacă, o să luptăm pentru ce avem mai sfânt. O să luptăm sub zidurile noastre, sub Partenon, sub suliţa zeiţei Atena!

Sărbătorile eleusine durează nouă zile. Din prima zi, stăpânul meu trimise un regiment de hopliţi la Aigaleos şi patrule de cavalerie la Deceleea. În felul acesta fiecare atenian putu merge nestingherit la Eleusis. În a şaptea zi, armata ocupă poziţii de luptă în Ceramicos. Alcibiade, călare, mergea în frunte. Procesiunea se alcătui. Întâi veneau crainicii cu hlamide albastre, apoi purtătorii vaselor de aur şi de argint, câte se mai aflau în tezaurul nostru. Urma marea statuie de lemn a lui Iacos, purtătorul făcliei, statuie dusă pe umeri de şaisprezece iniţiaţi. Zeul era încununat cu mirt, iar în urma lui păşeau eumolpizii în veşminte festive. Venea apoi mulţimea pelerinilor, care se puse în mişcare odată cu rândurile paralele ale armatei. O tăcere adâncă domnea pretutindeni şi peste această mare tăcută de oameni, care înainta încet, se înălţau cu autoritate statuia încoronată a lui Iacos şi silueta arhistrategului Alcibiade. Din când în când se auzea galopul unui călăreţ care aducea vreo ştire sau primea vreun ordin. La prima oprire, eumolpizii începură urările şi psalmodierile, potrivit datinei, şi procesiunea continuă aşa până la Eleusis.

Patrulele care ajunseseră până în vecinătatea Deceleei aduseră vestea că Agis rămăsese închis toată ziua în fortăreaţă, deşi ştia că, la câteva stadii depărtare, duşmanul lui de moarte îşi trăia cele mai frumoase clipe din viaţă.

Cu câteva zile înainte de plecarea flotei, reprezentanţi ai centrelor politice ale democraţilor veniră acasă la Alcibiade ca să-i propună să desfiinţeze democraţia şi să devină tiran din voinţa poporului.

— Ia cetatea în mâinile tale, strategule! Fii singurul şi deplinul nostru stăpân! Să nu mai existe adunare! Tu ai să hotărăşti totul şi noi te vom urma! O să ne supunem tuturor poruncilor tale.

Atenienii, da, atenienii erau dispuşi să primească tirania lui Alcibiade.

Nici Pericle nu cunoscuse vreodată o astfel de clipă. Unul dintre reprezentanţi se pricepu să vorbească atât de frumos, încât fu cât p-aci să-l convingă. Îi zugrăvi nestatornicia sentimentelor poporului, îi aminti cât de efemere sunt sentimentele poporului, că entuziasmul mulţimii e o bază primejdioasă pentru un om politic şi încercă să-l sperie pe bună dreptate – spunându-i că duşmanii lui erau încă numeroşi, deşi nu îndrăzneau deocamdată să-şi spună cuvântul.

— Acum e momentul, Alcibiade! Ia acum puterea în mâinile tale! Zdrobeşte-ţi duşmanii odată pentru totdeauna! Sunt încă mulţi la număr şi dibaci. Dacă nu cutează pentru moment să-şi ridice nici măcar privirile, vor găsi iar prilejul când vei fi departe, în luptă, să te calomnieze.

Dar Alcibiade refuză. Poate că Bulé aflase ceva despre agitaţia centrelor şi, temându-se ca nu cumva arhistrategul să dorească într-adevăr să devină tiran, îi porunciră să plece imediat. O adunare festivă avu loc şi stăpânul meu îşi luă rămas bun de la popor spunând:

— Atenieni, uralele voastre îmi vor răsuna în urechi în tot timpul cât voi lipsi şi, dacă vor fi împrejurări când soarta războiului nu-mi va surâde, încrederea voastră îmi va încălzi inima şi-mi va da curaj pentru noi lupte victorioase!

În ziua următoare am plecat. Pe *Afresa* se îmbarcase în taină şi Timandra. Când Alcibiade se dusese să-şi ia rămas bun de la ea, i se aruncase în braţe.

— Iar pleci! Iar rămân singură să-ţi aştept întoarcerea! Nu, nu se poate! Plec cu tine oriunde vei merge.

Alcibiade se împotrivi cât putu, dar Timandra puse mâna pe o broşă mare şi-i spuse privindu-l drept în ochi:

— Alcibiade, dacă nu mă iei cu tine, îmi scot ochii cu broşa asta!

Avea o voce calmă, dar atât de hotărâtă încât Alcibiade păli. O privi multă vreme, cu buza de jos uşor tremurătoare, apoi o luă deodată în braţe:

— Vino! spuse el şi, însoţită de Antiohos, Timandra se îmbarcă pe nava-amiral.

Înainte de a porni spre Samos, flota se opri la Andros, care se răsculase şi acceptase o gardă spartană. Cu strategul spartan în

frunte, locuitorii din Andros ieşiră în afara zidurilor gata de luptă. De la primul atac i-am măturat cu lacedemonieni cu tot. Ofiţerii noştri ar fi vrut să înceapă un asediu, dar Alcibiade se grăbea să ajungă în Ionia, deoarece la Andros ne sosise vestea neliniştitoare că Cirus cel tânăr, fiul lui Darius, se afla la Magnesia şi aduna oaste ca să se bată cu Artaxerxe, fratele său mai mare. Mama lor, Parisatis, avea o vădită preferinţă pentru Cirus şi se străduia din răsputeri să-l convingă pe bătrânul Darius să-l îndepărteze de la tron pe Artaxerxe pentru ca, în felul acesta, ambiţiosul şi aprigul Cirus să ajungă rege. Deşi recunoştea şi el că fiul său mai mic era mai deştept şi mai energic, Darius nu se învoia să schimbe ordinea succesiunii la tron. Se vede că la Susa situaţia devenise încordată şi Darius, simţindu-şi şi moartea aproape, voise să-l îndepărteze pe fiul lui mai mic de la curte, trimiţându-l ca guvernator în satrapiile apusene. Stăpânirea lui se întindea peste Frigia Mare, Lidia, Caria şi Capadocia. Tisaferne şi Farnabazos erau la ordinele lui. Cirus ura Atena şi primul lucru pe care-l făcu ajungând în Frigia fu să-i întemniţeze pe solii noştri, care porniseră din Gordion şi călătoreau spre Susa. Zadarnic se împotrivise Farnabazos spunându-i că face un act necugetat.

— Atenienii nu vor ajunge la Susa! răspunsese Cirus şi acceptă doar să-i predea pe soli satrapului, care le îngădui să se întoarcă liberi acasă.

Pe vremea când era la curte, Cirus încercase să-l defăimeze pe Tisaferne. Prietenia dintre satrap şi stăpânul meu şi jocul lui dublu cu spartanii constituiau pentru ambiţiosul tânăr o armă preţioasă, iar pentru Darius un bun pretext de a-şi îndepărta fiul, însărcinându-l să-l urmărească şi să-l supravegheze pe satrap. Aşa se face că o chestiune de ordin intern a curţii de la Susa a putut să răstoarne toate planurile lui Alcibiade.

Cirus avea un singur scop şi o singură dorinţă vie: să ajungă regele perşilor! Aşa se explică de ce voia să termine repede războiul din Ionia, bizuindu-se pe recunoştinţa Spartei, care avea să-l ajute, când va fi sosit momentul, să se bată cu fratele lui pentru tron. După sosirea lui Cirus în Ionia, banii perşilor au început să curgă din belşug spre Sparta. Farnabazos primi poruncă să termine construirea celor o sută de nave de la Antandros şi să alcătuiască echipajele. Lisandros, comandantul spartan al flotei, unul din puţinii spartani deştepţi pe care i-am

cunoscut vreodată, izbuti să lege o strânsă prietenie cu Cirus care, în câteva luni, ajunse să facă tot ce-i cerea el.

— La nevoie, Lisandros, îmi voi transforma şi patul, care e de aur, în monedă cu care să plătesc lefurile flotei tale!

Amiralul spartan îşi avea cartierul general în Efes, unde se afla şi întreaga flotă.

Când toate aceste veşti sosiră la Andros şi la Samos, ofiţerii lui Alcibiade fură cuprinşi de deznădejde. Cei mai mulţi participaseră alături de el la campania precedentă din Ionia. „Atâtea strădanii, spuneau ei, atâtea lupte, atâtea jertfe şi atâtea victorii strălucite ca să ne găsim iar în faţa aceluiaşi bloc, mult mai puternic azi decât era înainte.”

— Nu vă pierdeţi nădejdea, le spuse Alcibiade. Cu cât duşmanul nostru e mai puternic, cu atât mai strălucită va fi victoria. Înainte spre Efes! Să poftească Lisandros şi să dea bătălia pe mare!

Stăpânul meu îşi alinie de două ori flota în largul Efesului, dar nici prima, nici a doua oară amiralul spartan nu îndrăzni s-o înfrunte. Îşi ţinea vasele în port, în timp ce Cirus, care-i plătea bine pe marinari şi era nerăbdător şi grăbit, se străduia să-l convingă că trebuia să primească lupta şi să distrugă odată pentru totdeauna Atena şi pe Alcibiade! Celălalt răspundea că atenianul nu fusese încă niciodată învins şi-l sfătuia să aibă răbdare. Îşi aţintea privirea spre mare şi privea cu melancolie flota ateniană, care aştepta în linie de bătaie. În centru se afla *Afresa*, cu steagul ei purpuriu... Timpul şi banii aveau să le aducă în curând victoria, spunea Lisandros neastâmpăratului tânăr.

Cirus plătea patru oboli pe zi fiecărui marinar, în timp ce noi dădeam numai trei. Cei mai mulţi dintre marinarii noştri nu erau cetăţeni atenieni. Erau venetici, aliaţi, mercenari din Ionia, traci recrutaţi de Alcibiade şi mulţi insulari. Toată această adunătură considera războiul ca o meserie, cine plătea putea să-i cumpere. Mulţi dezertau, astfel încât am fost în pericol de a nu ne putea urni navele din loc.

Până şi hopliţii, atenieni cu toţii, începuseră să murmure şi să se plângă. Ba unii din ei, având în frunte pe un oarecare Trasibulos, se duseră la Alcibiade şi protestară spunând că leafa nu li se plătea regulat. Stăpânul meu îi mustră.

— Parc-aţi fi nişte neguţători hrăpăreţi, spuse el. Sunteţi hopliţi ai Atenei. Fiţi disciplinaţi! Nu avem bani şi duşmanul are! Luptaţi ca să-i luăm banii!

La Atena, lumea începuse să-şi piardă răbdarea. Era atât de mare, de oarbă şi de nebunească încrederea poporului în Alcibiade, încât toţi crezuseră că el are o putere aproape divină. Pe măsură ce zilele treceau fără ca la Pireu să sosească vestea unei mari victorii, care ar fi măturat deodată Sparta şi Susa, dezamăgirea şi clevetirile oamenilor sporeau.

— Dar ce fac de atâta timp în Ionia? Nu fac nimic!

Nimeni n-avea grijă să explice poporului că şi de data asta era nevoie de mult timp, de multe victorii, mari şi mici, până să vină iar solii Spartei la Atena şi să ceară pace. Nerăbdător şi uşuratic, poporul voia o victorie pe loc! Imediat!

Asta era starea de spirit la Atena în momentul când stăpânul meu, nevoit să facă rost de bani, luă câteva nave şi plecă să strângă tributul din diferite oraşe ale Ioniei de nord. Lăsă flota la Samos sub ordinele lui Antiohos, care, fără a fi ofiţer, era cel mai bun comandant al flotei noastre, şi-i porunci cu asprime să nu se urnească din loc sub niciun motiv. Nu trebuia să accepte pentru nimic în lume o bătălie navală, chiar dacă Lisandros l-ar fi provocat, aliniindu-şi flota în faţa lui. Stăpânul meu luă opt nave şi plecă la Clazomene, la Colofon şi Cima de unde adună destui bani pentru nevoile flotei. La Cima fu nevoit să ameninţe ca să capete contribuţia de război. Dar, în zilele cât lipsi el, avu loc catastrofa.

Rămas singur, Antiohos îşi luă nasul la purtare. Îşi închipui că e un amiral adevărat, mare şi priceput. Amintindu-şi că, în multe bătălii victorioase, comandase nava lui Alcibiade, crezu că el şi nu altul trebuia să-l provoace şi să-l învingă pe Lisandros. Luă toată flota din Samos şi o duse la Notion, care se află în imediată apropiere de Efes. Necunoscând ordinele lui Alcibiade, ceilalţi ofiţeri îl urmară. Trezindu-mă într-o dimineaţă şi văzând portul Samos pustiu, mi-am închipuit că stăpânul meu venise în timpul nopţii şi că plecase iar în zori cu toate navele. Dar întrebând-o pe Timandra şi aflând că Alcibiade nu se întorsese, am alergat la şeful gărzii şi am aflat ce se întâmplase. Ticălosul de Antiohos plecase cu două nave de la Notion spre portul Efes, unde erau ancorate vasele de război ale lui Lisandros, şi se apucase să-l înjure şi să-şi bată joc de el, provocându-l la luptă

dacă-i dădea mâna. Aceste mofturi îl făcură pe Lisandros să-şi dea seama că Alcibiade nu se afla împreună cu flota. Ieşi, deci, în larg cu câteva nave şi porni în urmărirea lui Antiohos, care nu mai putea de bucurie şi credea că-l silise pe Lisandros să accepte bătălia navală. Dar în timp ce toată flota peloponesiacă ieşise din port într-o ordine desăvârşită, Antiohos, care dăduse semnalul ordonând navelor sale să se alinieze şi ele, nici nu apucă să le aşeze în linie de bătaie. În ciocnirea care avu loc, Antiohos fu ucis, nava lui se scufundă şi flota se risipi pierzând cincisprezece vase. Marinarii, al căror moral era zdruncinat, se închiseră peste noapte în portul Notion şi se întoarseră a doua zi în zori la Samos. În aceeaşi zi fu anunţată sosirea stăpânului meu, care află la venire că Antiohos fusese ucis în timpul bătăliei navale.

— Din fericire, spuse el. Dacă ar fi trăit, l-aş fi ucis eu.

În zadar încercă Alcibiade să-l provoace din nou pe Lisandros, în zadar îşi înşiră de două ori flota în afara Efesului. Văzând în ce ordine impecabilă se desfăşurau vasele noastre, vicleanul spartan înţelese că era comandată de stăpânul meu şi nu-şi arătă nici nasul.

Când ştirile de la Notion ajunseră la Atena, mulţimea îşi pierdu cumpătul. Duşmanii lui Alcibiade, vechi membri ai oligarhiei, îşi ridicară îndată capul şi reîncepură să răspândească prin oraş vechile acuzaţii, adăugând şi altele noi.

— Cine spune că-i neînvins? Cine spune că-i atotputernic şi superb? De unde toate celelalte neghiobii? spuneau ei. Ce încredere putem avea într-un om care şi-a lăsat toată flota, singura noastră speranţă, pe mâna unui comandant de navă?

— Ce vină are el dacă Antiohos a călcat ordinele? îndrăzneau unii să spună.

Dar mânia populară, aţâţată cu măiestrie de duşmani, lua zi de zi altă faţă.

— Ne-a promis victorii, succese, bani, putere! Ne-a promis pace! Aşa vrea să le câştige? Pierzând cincisprezece nave preţioase? Jos Alcibiade!

Câţiva dezertori din Samos ajunseră la Atena, printre ei fiind şi acel Trasibulos care protestase din cauza lefurilor. Ei începură să facă gălăgie şi să-l învinuiască pe arhistrateg în toate colţurile agorei. Spuneau că Alcibiade nu se mai sinchisea de război, că petrecea de dimineaţă până seara cu femei – erau

aluzii la Timandra – că se pregătea să se întâlnească cu Cirus ca să-i predea întreaga flotă, că nu mai voia să se întoarcă la Atena, că avea pământ mult în Tracia şi că singura lui grijă era să se îmbogăţească şi să ducă o viaţă de satrap oriental Mulţimea îi credea, mânia ei sporea şi, cu mintea înfierbântată de calomnii, fără să le treacă măcar prin gând să-i întrebe pe dezertori ce căutau la Atena nişte hopliţi, când flota se afla în Ionia, atenienii îl trădară pentru a doua oară pe Alcibiade.

Se ţinu o adunare, în care se hotărî revocarea lui din funcţia de arhistrateg, fără a i se aduce, însă, altă acuzaţie. În locul lui fură trimişi zece strategi.

Salaminia veni din nou, aducându-i lui Alcibiade ordinul demosului, care se lepăda cu nechibzuinţă de singura, de ultima lui speranţă. Când stau şi mă gândesc cum au păcătuit atenienii de două ori, mă gândesc că şi-au meritat soarta actuală, că li s-a cuvenit să-l aibă pe Lisandros drept satrap.

Această a doua lovitură nu stârni nici mânia, nici furia stăpânului meu şi, cu toate că ar fi putut, şi de data asta, să-şi atragă armata care-i era devotată şi să nu asculte de ordinul demosului, i se supuse.

— Şi acum ce o să facem? l-am întrebat neliniştit. Unde o să mergem?

— În Tracia, Silicos. O să mergem la Aigos Potamos...

— Dar acolo nu suntem în deplină siguranţă!

— Acolo sunt tracii, Silicos, acolo îl avem pe Midocos. Şi, apoi, nu suntem prea departe de prietenul meu Farnabazos.

Când am ajuns toţi trei în Tracia, stăpânul meu, Timandra şi cu mine, Midocos ne-a primit cu mare bucurie. În jurul fortăreţei noastre de la Aigos Potamos au venit să se stabilească numeroşi războinici traci. Faima stăpânului meu era mare printre ei şi considerau drept cinste să slujească unui strateg elen. Cund Alcibiade ieşea din fortăreaţă, războinicii aceia uriaşi dădeau năvală în jurul lui şi-l priveau cu respect şi cu teamă. Îl urmau oriunde se ducea, ştiind că locurile erau nesigure. Trecură câteva luni, veni primăvara şi Alcibiade, care nu putea sta degeaba, începu să organizeze armata lui Midocos. Îi învăţă pe hopliţi cum să pornească la atac fără să-şi strice formaţia, cum să schimbe frontul, cum să se apere de un atac al cavaleriei, cum să urmărească duşmanul. Instrucţia înainta rapid, Midocos se bucura şi era foarte recunoscător stăpânului meu.

Triburile vecine se aliaseră împotriva lui Midocos şi aveau de gând să-l atace. Pe măsură ce vara înainta, şeful tribului era cuprins de nelinişte şi când stăpânul meu îi propuse să ia comanda armatei şi să preîntâmpine atacul, aproape că i se aruncă în braţe de bucurie.

Stăpânului meu îi trebuiră două luni ca să învingă triburile duşmane şi să le supună. Devotamentul armatei faţă de Alcibiade se transformă în adoraţie. Din toată regiunea, chiar şi din părţile locuite de învinşi, i se trimiteau daruri şi sclavi. Aflând că Alcibiade organizase armata în Tracia, Farnabazos îi trimise daruri bogate. Îşi spunea, probabil, că nu strica să fie în relaţii bune cu un om ca el. Îl pofti la Daschileion, paradisul lui din Helespont, dar stăpânul meu îi mulţumi şi refuză.

Veştile cu privire la mersul războiului le aflam din Sestos, cu care eram vecini, sau de la vreo navă care arunca ancora la mal sub zidurile noastre. În felul acesta am aflat de victoria de la Arginusa şi mai târziu de judecarea şi condamnarea strategilor noştri învingători. Am aflat şi de marile pregătiri ale lui Lisandros, care, cu ajutorul lui Cirus, adunase aproape două sute de nave.

Trecuseră doi ani încheiaţi de când ne aşezasem în Tracia. Se apropia toamna, zilele se micşoraseră, când, într-o dimineaţă, gărzile dădură buzna să-l trezească pe stăpânul meu şi să-i spună că jos, în larg, marea era plină de nave.

Alcibiade alergă la un meterez.

— E flota ateniană, Silicos! Priveşte! Poate că au venit să se odihnească. Dar nu! Şi-au instalat corturile. Cine să fie strategii ăştia care-şi fac tabăra pe o plajă deschisă?

Încălecă repede şi, însoţit de o escortă de douăzeci de traci, porni spre tabără. Am plecat şi eu cu el.

În timp ce ne apropiam, câţiva hopliţi se speriară şi se repeziră să-şi ia armele. A fost cât p-aci să se producă o ciocnire. Mulţi, însă, îl recunoscură pe Alcibiade şi începură să-l aclame. Se stârni mare zarvă.

Cei zece strategi se neliniştiră auzind strigătele şi ieşiră să vadă ce s-a întâmplat. În faţa lor se afla Alcibiade, dar niciunul dintre ei nu manifestă vreo bucurie. Ba chiar unul îl întrebă cu asprime:

— Ce vrei?

— Să vă vorbesc.

Câţiva strategi, care luptaseră poate pe vremuri alături de el, îl poftiră în cort şi-l rugară să ia parte la consiliul de război, deşi alţii îşi arătau pe faţă duşmănia. În consiliu, Alcibiade află că Lisandros, în fruntea unei flote de o sută cincizeci de nave de război, se afla peste drum de Aigos Potamos, adică la Lampsacos.

— O să-l provocăm, Alcibiade, şi o să-l învingem.

Stăpânul meu răspunse stategilor în felul următor:

— Şi eu l-am provocat de multe ori pe Lisandros, dar n-a primit lupta. Băgaţi de seamă! Clipa atacului are s-o aleagă el. Aveţi o poziţie primejdioasă, plaja e deschisă şi nu pune nicio piedică în calea duşmanului, care poate să vă ia prin surprindere. Venind încoace, am văzut mulţi soldaţi şi marinari de ai voştri răspândiţi pe ogoare. Luaţi flota şi mergeţi la Sestos. Distanţa până acolo e mică. Nu rămâneţi la Aigos Potamos.

În timp ce stăpânul meu vorbea, câţiva strategi făceau semne de aprobare. Unul din ei, Conon, spuse: „Alcibiade are dreptate". Un altul însă, pe nume Tideas, se ridică deodată şi declară:

— N-avem nevoie de sfaturi şi nici poftă să le auzim!

Nimeni nu protestă. Tideas adăugă:

— N-avem nevoie de ajutorul tău Pleacă!

Stăpânul meu se ridică, ieşi din cort şi încăleca. În jurul lui se adunase o mulţim de hopliţi, care-l însoţiră cu urale până dincolo de tabără.

Când ne-am întors la fortăreaţă, stăpânul meu a contemplat de la înălţime cele o sută optzeci de nave care alcătuiau flota.

— Dacă rămân acolo aşa, fără nicio ocrotire, sunt pierduţi, Silicos! Am să-i ajut, chiar fără voia lor! Mă duc să mă întâlnesc cu Midocos! Trebuie să aduc fără întârziere armată.

Am lipsit patru zile din fortăreaţă Am cutreierat toată regiunea, împreună cu Midocos şi am alcătuit detaşamente. Am adunat două mii de traci şi am mărşăluit toată noaptea ca să ne întoarcem la Aigos Potamos. Când am ajuns pe ţărm, se crăpa de ziuă. Ţărmul era pustiu. Pe măsură ce ne apropiam şi se lumina mai bine, o privelişte groaznică se înfăţişa ochilor noştri. Mii de trupuri fără cap zăceau pe nisipul care le băuse sângele şi se înnegrise. Alcibiade îşi opri speriat calul şi în urma lui se opri întreaga armată. Priveam cu toţii spre malul mării, de care valurile se apropiau blând, atingând cadavrele, care se legănau

la oarecare depărtare. Alcibiade rămase astfel uitându-se multă vreme. Deodată, dădu pinteni calului şi urcă în fortăreaţă.

— I-a luat pe toţi prizonieri, Silicos! I-a prins şi i-a măcelărit. A capturat toate navele! Atena e distrusă!

Câţiva hopliţi care scăpaseră de măcel veniră în fortăreaţă şi ne povestiră cum se întâmplase nenorocirea.

În ziua următoare am văzut flota lui Lisandros care pleca din Lampsacos şi trecea prin faţa noastră remorcând navele prizoniere, ultimele nave de război ale Atenei.

— Şi acum ce are să se întâmple? l-am întrebat pe stăpânul meu.

— Acum a sosit sfârşitul Atenei, Silicos! Acum trebuie să plecăm, să mergem în altă parte, aici nu mai suntem în siguranţă!

— Dar tracii?

— În curând se vor întoarce împotriva mea. Atât timp cât simţeau că Atena e o forţă, însemnam ceva pentru ei. Acum, însă...

— Şi unde o să mergem iar? Unde?

— Cândva, Farnabazos ne-a invitat în paradisul lui! Să mergem acolo! Satrapul mi-a făcut jurăminte personale. Să sperăm că nu le-a uitat.

Două luni după catastrofă ne aflam toţi trei, Alcibiade, Timandra şi eu, la Farnabazos. Călătoria noastră de la Aigos Potamos la Daschileion a fost grea şi primejdioasă. N-am îndrăznit să ne oprim în niciun alt oraş. Pribegind aşa, din sat în sat, prin locuri pustii, am călătorit multe zile. În Bitinia, regiune necontrolată şi sălbatică, am fost înconjuraţi într-o noapte de tâlhari. Ne-au luat tot ce aveam, caii şi cinci catâri, încărcaţi cu lucrurile de preţ care ne rămăseseră. Nu ne-au lăsat decât hainele de pe noi. Când am ajuns la Daschileion, eram într-o stare jalnică, murdari, rupţi, cu o înfăţişare de cerşetori. Frumuseţea Timandrei şi statura lui Alcibiade ne-au salvat de multe necazuri. Văzând trei zdrenţăroşi, paznicii paradisului au vrut să ne gonească, dar unul dintre ei l-a recunoscut pe Alcibiade şi a alergat să-l anunţe pe satrap.

Farnabazos ne-a primit regeşte. Măgulit că un om ca stăpânul meu venea să-i ceară găzduire, îi oferi un loc la curtea lui şi, crezând că Alcibiade va dori să rămână pe lângă el ca sfetnic

nepreţuit şi mare strateg, îi dărui venitul anual al oraşului Gordion din Misia, adică cincizeci de talanţi.

La curtea lui Farnabazos am aflat veştile groaznice sosite de la Atena. Aşa am ştiut că oraşul a rezistat aproape un an asediului lui Lisandros, că spartanul a intrat apoi triumfător în Zidurile lungi şi că a lăsat o gardă spartană pe Acropole, că a schimbat regimul politic numind treizeci de tirani care să guverneze oraşul prin teroare şi omoruri.

— Aigos Potamos! Aigos Potamos! repeta Alcibiade ori de câte ori aflam noi amănunte despre nemaiauzita catastrofă a Atenei. De acum înainte trebuie să ne gândim la alte lucruri, Silicos, să ne îndreptăm speranţele în altă parte. Să mergem la Susa, la monarhul Artaxerxe.

— Şi ce să facă el?

— Ce să facă? Nimic! Eu, însă, am să fac multe! Cirus, fratele lui, recrutează soldaţi din întreaga Ionie ca să-i declare război! Dacă plec la Susa şi devin strategul lui Artaxerxe, am să-l înving şi pe Cirus, şi pe spartanii care-l ajută, şi poate... dar, tăcere! Să nu afle Farnabazos. Joacă un joc dublu între cei doi fraţi. Ce să facă? Situaţia lui e grea. O să plecăm îndată ce se desprimăvărează.

Stăpânul meu îi spuse satrapului că vrea să facă o călătorie la Susa şi-i ceru îngăduinţa să plece. Auzind aceasta, Farnabazos se bucură, deşi fără să arate. Curtenii lui îşi manifestară însă pe faţă mulţumirea. Ba chiar unul dintre ei, Bagoas, vărul lui Farnabazos, spuse:

— În sfârşit!

Satrapul se bucura fiindcă venise timpul să se descotorosească de un străin de vază şi vrednic de cinstire, care-i prilejuia însă nenumărate frecuşuri cu spartanii şi cu Cirus. Lacedemonienii îi spuneau mereu că e o ruşine ca un satrap persan, aliatul lor, să găzduiască şi să ocrotească pe cel mai rău duşman al lor, în loc să-l fi ucis din prima clipă. Cirus îl întreba şi el mereu dacă Alcibiade mai trăieşte. Farnabazos răspundea că atenianul îi ceruse azil şi că-l legau de el jurăminte personale de prietenie. Totuşi, îşi dădea seama că situaţia lui devenea tot mai grea şi că până la urmă ar fi fost silit să cedeze... Poate că şi Alcibiade îşi dăduse seama de toate acestea şi tocmai de aceea se hotărâse să plece mai repede decât avusese de gând, fără să mai ceară escortă. Farnabazos

ne dădu bani ca să nu ne pomenim în nevoie şi doi sclavi care s-o slujească pe Timandra. Am plecat spre Susa în primele zile ale primăverii. Călătoria a ţinut multe zile până am ajuns la Milisa, un sat din Frigia Mare. Stăpânul meu se gândi că era acum destul de departe de Farnabazos şi hotărî să ne oprim câteva zile, pentru ca Timandra să se poată odihni. Am găsit o casă la marginea satului.

În prima noapte, Alcibiade sări tulburat din pat.

— Timandra! Am avut un vis înfricoşător! Am visat că mă îmbrăcaseşi cu cele mai preţioase haine ale tale, că eram culcat pe genunchii tăi cu ochii închişi şi că mă pieptănai şi mă împodobeai de parc-aş fi fost mort.

— Taci! strigă ea. Eu am visat ceva şi mai înfricoşător! L-am visat pe Bagoas, îţi aminteşti de el? Vărul satrapului. Te lovea cu spada şi tu erai gol! Mă tem, Alcibiade! Poate că Cirus a cerut capul tău!

Toată ziua am stat în casă, în timp ce Timandra şi Alcibiade se plimbau pe colinele din jur, ca să-şi uite neliniştea. Pe la amiază am văzut venind pe drumul dinspre Daschileion mai mulţi călăreţi, care au intrat în sat. L-am înştiinţat pe Alcibiade, dar el n-a dat atenţie faptului. Seara, fără să-i spun nimic, am proptit bine uşa. Era o noapte întunecoasă. Nori mari se rostogoleau pe cer şi vântul gemea printre copacii din jurul casei. Noaptea înainta şi mie mi se făcea somn, deşi îmi propusesem să nu închid ochii. Aşteptam zorile.

Deodată am sărit în sus. Un miros puternic de fum umplea casa. M-am repezit să-l trezesc pe Alcibiade. Era şi timpul: flăcările ne şi înconjuraseră. Am alergat la ferestre. Limbi mari de foc urcau din pereţii de lemn. La lumina incendiului am văzut la mică distanţă de uşă mai mulţi soldaţi înarmaţi până-n dinţi care ne aşteptau.

— E Bagoas, Alcibiade! a strigat Timandra cuprinsă de groază, recunoscându-l pe curtean. Alcibiade s-a repezit să-şi ia spada, şi-a înfăşurat hlamida pe braţul stâng, ca un scut improvizat, a smuls o saltea, a deschis uşa şi aruncând aşternutul înaintea lui ca să stăvilească flăcările, s-a repezit gol afară, urmat de noi. Când Alcibiade s-a năpustit prin flăcări, soldaţii s-au speriat şi au dat înapoi în întuneric. S-au oprit la mică distanţă, fiindcă Bagoas le striga să rămână locului, spunându-le că e ruşine să se teamă de un om singur şi gol! Atunci, în loc să se tragă în

întuneric, stăpânul meu a rămas aşa, în lumina flăcărilor, gol şi nemişcat.

— Vino! i-a strigat Timandra, gata să se repeadă spre grajd unde erau caii. Vino! Te omoară!

Douăzeci de suliţe au şuierat în noapte şi Alcibiade s-a prăbuşit. Bagoas s-a apropiat şi s-a aplecat să vadă dacă era mort.

— Voia Spartei s-a împlinit! a spus el, apoi a dat pinteni calului şi a pierit în întuneric.

Când s-a luminat de ziuă, am luat mortul şi l-am îmbrăcat în veşmintele Timandrei, singurele pe care le salvasem de foc. Îl întinsesem pe jos, Timandra şedea lângă el plângând şi, luându-i capul pe genunchi, îi mângâia părul şi faţa şi-i săruta ochii.

Am izbutit să mă întorc la Atena cu Timandra, fiindcă la câteva zile după crimă primisem un mesaj anonim care-mi cerea să plec şi să-mi ţin gura. Am pătimit multe până să ajungem iar în locurile cunoscute, eu cu ochii înlăcrimaţi şi Timandra bocind, dar ca să povestesc toate acestea aş avea nevoie de multe pagini.

Vestea morţii lui Alcibiade a ajuns la Atena cu mult înaintea noastră şi, aşa cum mi-am dat seama mai târziu, în jurul ei pluteau cele mai fantastice zvonuri. M-am dus acasă. Unde era să merg? Când m-au văzut, sclavii au alergat înnebuniţi să-i dea de ştire fiului lui Alcibiade.

— A venit Silicos, stăpâne!

Parcă i s-ar fi spus că a venit Meduza! De unde să fi ştiut eu că voi fi primit astfel? Alcibiade s-a repezit afară, mi-a strigat că sunt un ucigaş, m-a trimis în Tartar şi m-a ameninţat că are să mă dea în judecată, că are să ceară să fiu trimis la muncă în mine. Nu puteam să scot un cuvânt şi, pe măsură ce tăcerea mea se prelungea, Alcibiade-fiul se aprindea şi se mânia mai vârtos, până când intendentul Hariton m-a luat de mână cu bocceaua mea de haine cu tot şi m-a dat afară ca să se potolească derbedeul.

N-am mai călcat pe la el. Stăpânul meu îmi lăsase o bucată de pământ lângă Oefisos – aveam şi martori pentru asta – dar n-am cerut-o. Nu mi-a fost niciodată simpatic fiul lui Alcibiade, era doar o caricatură a lui taică-său, care era un semi-zeu.

Acum locuiesc la Timandra. Copiez texte pentru bogătaşi şi în felul ăsta dau şi eu ceva în casă.

Şi acum, ce ai să faci, Silicos, nefericite? Sunt doi ani de când a pierit băiatul, cam de pe atunci m-am apucat să scriu. Filele acestea erau singura-mi mângâiere, erau viaţa mea... Nu mă pot despărţi de ele, nu mă pot hotărî să recunosc că am terminat, că nu mai am nimic de spus. Întorc paginile, corectez, scot, adaug... nu vreau să termin şi să-l pierd a doua oară.

Viaţa mea a fost atât de legată de a lui, încât cred că, în aceşti doi ani, am trăit doar din forţa ce-mi dădea viaţa pe care i-o dăruiam eu scriind.

ÎNSEMNĂRI[80]

1. Silicos şi Catisachis sunt personaje imaginare, ca şi numele lor.

Harpiabazos e un personaj imaginar. Numele său e persan.

2. Niciun text nu dovedeşte participarea lui Clinias la campania din Egipt.

Tot astfel, niciun text nu dovedeşte participarea lui Alcibiade la lupta de la Sfacteria.

3. Există îndoieli cu privire la genealogia lui Alcibiade.

Isocrate (despre pereche – 27) indică următoarea genealogie: Alcibiade (bunic) – Clinias (tată, care a luptat la Artemision) – Alcibiade (stăpânul meu). De asemeni Plutarh (Alcibiade, 1) spune limpede că Alcibiade a fost fiul lui Clinias, care a luptat la Artemision cu o corabie proprie.

Dimpotrivă, în ultima lui carte, *Alcibiade* (Paris, 1951) Hatzfeld e de aceeaşi părere cu Dittenberger, considerându-l pe Clinias de la Artemision frate al bunicului Alcibiade. El spune, într-o notă, că Plutarh a încurcat lucrurile şi că Isocrate a comis o greşeală, voită poate...

Am preferat genealogia autorilor antici.

Părerea lui Hatzfeld are la bază următoarele argumente:

Alcibiade s-a născut în 451 sau 450 î.e.n. Dacă tatăl lui, Clinias, a fost trierarh la Artemision (480 î.e.n.) trebuie să admitem că Alcibiade s-a născut când el era în vârstă de cel puţin şaizeci de ani. E un fapt care nu trebuie să ne pară excepţional, deoarece Socrate a murit la vârsta de şaptezeci de ani, lăsând-o pe Xantipa cu un copilaş în leagăn.

4. Există unele alterări ale evenimentelor şi unele anacronisme, dar nu pot fi pomenite toate aici.

Iată un exemplu din prima categorie:

Lisandros nu i-a măcelărit imediat pe prizonierii atenieni, ci după convocarea unei adunări a aliaţilor la Lampsacos.

Un exemplu din a doua categorie:

---

[80] Aceste însemnări sunt publicate de autor la sfârşitul romanului *Stăpânul meu Alcibiade*.

Zidurile lungi au fost ridicate în 458, iar Silicos soseşte la Atena în 457.

Imaginile lui Eros-copil aparţin epocii elenistice – epoca clasică le ignora.

Nu s-a putut stabili precis în ce perioadă au început să fie făcute elegantele statuete de teracotă de la Tanagra.

IZVOARE

Athenaios – *Deipnosofiştii*
Aelianos – *Istoria pestriţă*
Andocide – *Despre Mistere*, *Împotriva lui Alcibiade*
Aristofan – *Norii, Pacea, Cavalerii*
Babrios – *Miturile lui Esop*
Diogene Laertius – *Despre vieţile şi doctrinele filozofiei*
Diodor din Sicilia – *Biblioteca istorică*
Euripide – *Andromaca*
Herodot – *Istorii*
Tucidide – *Xigrafes*
Isocrate – *Despre pereche*
Cornelius Nepos – *De viris illustribus*
Ctesias – *Fragmente*
Xenofon – *Helenicele, Memorabilia*
Homer – *Iliada*
Pausania – *Prin Elada*
Platon – *Alcibiade, Statul, Protagora*
Plutarh – *Alcibiade, Aristide, Temistocle, Pericle, Lisandros, Nicias*
Plutarh (pseudo-) – *Proverbe*
Maxime ale poeţilor eleni

BIBLIOGRAFIE

Dimitracos – *Hărţi ale lumii elene antice*
Demopulos – *Viaţa publică şi particulară a elenilor antici*
Lambros S. – *Istoria Greciei*
Menardos S. – *Stefanos*
Paparigopulos – *Istoria naţiunii elene*
J. D. Barbier du Bocage – *Atlas*
Bury J. B. – *A history of Greece*
Cavaignac E. – *Sparte*
Chevalier et Bady – *L'Ame grecque*
Cohen R. – *La Grèce et l'hellénisation du monde antique*
Durant W. – *The life of Greece*
Fraser J. G. – *Sur les traces de Pausanias*
Freeman Kathleen – *The Greek Way*
Fustel de Coulanges – *La cité antique*
Glotz G. – *La cité grecque*
Glotz G. – *La civilisation égéenne*
Gonzague DF Reynold – *Le monde grec et sa pensée*
Grote – *History of Greece (Tomes IV–VIII)*
Hatzfeld J. – *La Grèce et son héritage*
Houssaye H. – *Histoire d'Alcibiade*
Lacour-Gayet J. R. – *De Platon à la Terreur*
Osborne E. B. – *Socrates and his friends*
Paris H. – *Dictionnaire des antiquités grecques*
Pittakys – *L'Ancienne Athènes*
Robin L. – *La pensée grecque*